

Pedro Axular

GERO

Fitxategi hau “liburu-e” bildumako alea da,
liburu elektronikoen irakurgailurako prestatua.

Liburu gehiago eskuratzeko:

<http://armiarma.com/liburu-e>

Bertsio informatiko honen egilea: Josu Lavin; Urkiola,
1-1C 48990 - Getxo (Bizkaia)

<http://klasikoak.armiarma.com/>

Egileari buruzko informazioa:

<http://zubitegia.armiarma.com/egileak/00313.htm>

GERO

BI PARTETAN PARTITUA ETA BEREZIA
LEHENBIZIKOAN EMAITEN DA ADITZERA,
zenbat kalte egiten duen, luzamendutan
ibiltzeak, egitekoen
geroko utzteak.

Bigarreanean kidatzen da, eta aitzinatzen,
luzamenduak utzirik,
bere hala, bere egin bideari lothu nahi zaikana.
Eskritura Saindutik, Elizako doktoretarik eta
liburu debozinozkoetarik,
Axular Sarako errotorak bildua.

*Ne tardes converti ad Dominum, et
ne differas de die in diem, Eccles 5.*

BORDELEN

G. Milanges erregeren inprimazaillea baithan
1643

GOMENDIOZKO KARTA

1 Ene iaun BERTRAND DE ECHAUS, Tursko Arzi-pizpiku, Frantziako lehenbiziko erremusinari: Ordenako aitonen seme, eta erregeren Konseillari famatuari.

ZERUKO LORIA

Neure iaun maitea, ioan zatzaizkit lurretik, baiña ez gogotik, eta ez bihotzetik. Heldu nintzen. Ezterautazu iguriki. Ordea eneak dira faltak, enea da hobena. Gerotik gerora ibili naiz, eta hala dabillanari gerthatzen ohi zaikana egin zait niri ere.

Baiña guztiarekin ere, neure obligazino handiek, ontasun errezibituek, eta bethiere, ene alderakotzat, obrekin batean, erakutsi duzun borondate borondatetsuak, ezterautate utzten, ondotik bedere, zutzaz orhoitzapen egin gabe, liburutto hunen, kanporat atheratzeko, ausartziaren hartzera.

Zeren iduritzen zait ezen oraiño bizi zarela, begien aitzinean zaitudala: eta halatan, hala baitzinitut bezala, mintzatu nahi natzaitzu.

2 Aita prestu ohorezko bat hiltzen denean, ondotik gelditzen den seme emazurtza, anhitz lekhotan da bere aitaren amoreakgatik, ongi ethorria, eta erraiki errezibitua. Liburutto haur da emazurtza. *Posthumus*. Aita hillez gero sort-hua. Baiña zu bezalako aitaren semea, emazurz izanagatik ere, ezin dateke gaizki. Zeren ondotik ere, zure prestutasuna, ohorea eta fama ona, baliatuko baitzaitza.

Eta zure prestutasunaz, ohoreaz, eta aitzineko eta ondoko, fama on famatuaz, nork zer erranen du?

Nor da euskal-herrian alde edo moldez, zordun eta obligatu etzaitzunik? Behartu eta enplegatu etzaituenik? Eta baliatu etzaitzanik? Zure etxea, egon eta ibili zaren lekhu guztietan, bet-hiere izatu da, euskaldunen etxea, pausalekhua eta portua. Guztiek zuregana laster. Zuri bere arrenkurak, egitekoak, koaitak, eta ondikoak

konta. Eta zuk guztiak arraiki eta alegeraki erre-
zibi. Zuhurki konseilla, kida, goberna eta burutan
athera.

Zu izan zara, eta izanen zara, euskaldunen
ohorea, habea, iabea, sostengua eta kantabres
fina, naturala eta egiazkoa.

3 Zu izan zara Echaus, mendi Pirinioetan, Aldui-
deko hegaletan, bethiere zentinela, eta begirai-
lle bezala, iratzarririk, dagoen iauregi eta gazte-
lu handi, eder, noble hartako seme. Hango Biz-
kondeak eta seme guztiak izatu dira bethiere,
egundaiñoz gero, erregez enplegatuak, estima-
tuak, fin eta leial frogatuak. Eta bai egiazko
fedearen eta legearen defendatzaille, eta aitzia-
natzaille buruzagiak ere. Nafarroa behereko
parte hetan, bertze anhitz lekhutan bezala, lege
katolika saindua, iduriz flakatzera, kordokatzer
eta erortzera zihoanean, badaki munduak nola
zure aita launa, bere etxeaz, onez eta biziaz ere
kontu guti eginik, ioan zen Donapalaiaora, non
baitzen orduan Nafarroako Parlameta. Eta han
ausartzia handi batekin, bere bihotz giristino

noblearekin, hasi zen, ezpata biluzia eskuan harturik, oihuz, Matatias bat bere denboran bezala, erraiten zuela: *Omnis qui habet zelum legis, statuens testamentum exeat post me* (2 Mach 2). «Ea giristinoak, giristino izenarekin, izana duzue-nak, bertze egiteko guztiak utzirik hurbil zakizkidate, iarraiki zakizkidate eta egiazko legearen eta fedearen mantenatzen eta sostengatzen, lagun zakizkidate». Eta hanbat egin zuen, non bere herria eta inguruneak ere, hetan sartzera zihoan eritasunetik begiratu baitzituen. Eta gero handik hartako herraz eta mendekuz bere iauregi ederra erre zioten. Hunelakoak ziren zure aita launa eta bai bertze aitzinekoak ere.

4 Bada eztuzu zuk ere zeure arrazaz ukhatu, etzara zeure leiñutik eta ethorkitik hastandu, berezi eta ez aldaratu. Zeren zuk ere Baionako Ipizpiku zinenean, eta bisitan zenenbiltzanean ikhusirik ezen, elizatik kanpoan zebiltzan iende batzuek, nahi zituztela, bere azken finean, gorputza elizan sarthu eta ehortzi; zeure bisita hautsirik, Nafarroako hirur estatuak bildurik, ioan

zinen Gorthera: eta han anhitz trabailu iraganik, kontrakarra izanik, ekharri zenduen, gero ere, behar zen erremedioa, eta handik harat, halako desordenuen debekatzeko ordenantza eta manamendua. Beraz etzara zu ere, zeure aitzinekoen giristinotasunaren gibelatzaile izatu.

Bada ez eta ohorearen iraungitzaile ere. Aitzitik badirudi ezen zuk xedea aitzinatu duzula, marra iragan duzula, eta Echausko etxearen arropa gorriaz bestitzeko bidetan izan zarela. Zeren ezta eztakienik, ezen erregek hartarakotzat hautatu eta izendatu zinituela. Eta kolpea huts egin bada ere, eztela zure faltaz edo zu hartako ez gai izanez, huts egin, zeren utzirik alde batetara zure merezimendu handiak: eta elizari, erregeri eta komun guztiari, anhitz okhasinotan egin derauztetzun zerbitzuak eta endrezuak, naturalezak berak ere anhitz donu, dohain, eta abantail suertez dotatu, hornitu eta konplitu baitzaitu. Adimendu eder bat, memoria handi bat, eta borondate onera, ohorera, eta prestutasune-

ra erori bat, isuri bat, eta eman bat eman baite-
ratzu.

5 Baiña zertako sartzen naiz ni itsas hondar
gabe hunetan? Ezin athera naitekeien oihanean?
Zure laudorioen aiphamenean? Berak dira bere
buruz asko gora mintzo: berak dira bere baithan
asko klar eta ozen. Utz ditzadan beraz nik hek,
hutsik eztagidan. Eta iragaiten naizela aitzina,
derradan hutsik egin gabe. Zer ere eskiribatuko
baita euskaraz, hura guztia, euskaldunen buru-
zagi bezala, zuri dagotzula, zuri zor zaitzula, eta
arrazoiñez orai ere zuri presentatu behar zaitzu-
la. Eta guztiz ere zure zerbitzari ttipi hunen tra-
baillu aphur haur, gerotik gerora egitekoen luza-
tzeak, zenbat kalte dakharkeien, zuk hain ongi
dakizun pontu haur, nori egonen zaika zuri ezpa-
dagotzu? Nork kidatuko, nork ostatuko du, zuk
ezpadezazu?

Zure gerizan doha: zure itzalaren azpian ben-
turatzen da, errezihi ezazu bada, defenda ezazu,
alde zakitza, egiozu begitarte. Ediren bedi liburu-
tto hunetan, Echaus eta Echausen omena eta

izena. Zeren halatan eta harekin batean, ibiliko den lekhu guztietan, burua gora ekharriko du, burupe izanen du eta nehoren guti beldurrik, iendartera, bere begitartea, ausartki atherako du.

Bai ordea ioan zara: lekhuz aldatu zara: hemengo aldia egin duzu.

Egia da, hala da. Eta aldez damu dut, eta aldez atsegin. Damu, zeren ezpaitzaika nehori ere handik, niri bezanbat kalte ethorri.

Atsegin. Zeren nola ezpaikara bi mendetako eta zuk zeurea, hain ongi, hain ohorezki eta dohatsuki iragan baitazu, esperantza baitut zeruko lorian, lainkoaren konpaiñian, kredit handiarekin zaudela: eta hortik helduko zatzaizkidala, eskua emanen derautazula: eta arranoak, airean dohanean, bere umetara bezala, zuk ere enegana begia edukiko duzula. Eta gero nik ere (hemengo aldia egin hurren baitut), lainkoaren garaziarekin eta zure arartekotasunarekin batean, zure zorthe ona erdietsiko dudala: eta orduan guztiez eskerrak errendatuko derauzkitzudala. lainkoak hala nahi duela.

Zure zerbitzari ttipiena, eta obligatuena.

P. DE AXULAR

APPROBATIONES

Visis per nos Vicarium Generalem Illustrissimi ac Reverendissimi D. D. Francisci Fouquet Episcopi Bayonensis, attestationibus de mandato eiusdem Domini factis et supra insertis, dictum de non procrastinanda poenitentia librum imprimi permisimus. Datum Bayonae anno Domini 1642, die secunda Decembris.

PERRIQUET
Vicar. General.

Hunc librum de non procrastinanda poenitentia authore Domino Petro de Axular, viro magni nominis in nostra Cantabria, ac celebri nuper rectore de Sara, mandato Illustrissimi Domini Domini mei Episcopi Bayonensis accurate evolvi, et in eo nihil adversum fidel pietatique, sed recta omnia ornata, et ad bonos mores multum conducentia, iudicasse ego infra scriptus testor. Datum apud Sanctum Ioannem de Lus die quarto

decembris anno Domini millesimo sexcentesimo
quadragesimo secundo.

SALVATUS DE DISSANECHÉ

Ego infra scriptus iussu Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Domini mei Episcopi Bayonensis attente legi librum de poenitentia non differenda cantabrico idiomate a Domino Petro de Axular meritissimo olim rectore de Sara compositum, in quo omnia orthodoxae fidei et bonis moribus consona reperi, atque uberem authoris facundiam magna cum eruditione ac singulari pietate conjunctam non semel admiratus sum. Ideo in lucem perutiliter prodire posse censeo ac iudico. Datum apud Sanctum Ioannem de Luz die 25 Decembris millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

PETRUS DURTHUBIE

Doctor Theologus

IRAKURTZAILLEARI

6 Egun batez, konpaiña on batean, euskaldunik baizen etzen lekhuari nengoela, ekharri zuen solhasak, izan zen perpausa, etzuela, deusek ere hanbat kalte egiten arimako, eta ez gorputzeko ere, nola egitekoen geroko utzteak, egunetik egunera, biharretik biharrera luzatzeak. Eta on zatekeiela, gauza hunetzaz liburu baten, euskaraz, guztiz ere euskararik baizen etziakitenentzat, egitea: eta hartan, gero dioenak bego dioela erakustea. Konpaiña berean galdegin zen berehala, ea nori emanen zeikan liburuaren egiteko kargua. Eta bertze guztien artetik, hasi zeizkidan niri neroni aditzera emaiten, lehenbizian kheinuz eta aieruz, eta gero azkenean, klarki eta agerriz, nik behar nituela, egiteko hartan eskuak sarthu. Ordea nola ezpainintzen neure buruaz fida, desenkusatu nintzen ahal bezanbat. Baiña alferrik, zeren hain zinez eta batetan lothu zeizkidan, non ezetz erraiteko bide guztiak hertsit

baitzerauzkidaten. Eta hala deliberatu nuen, buru-eragotzkarri bezala, liburutto baten, bi partetan partiturik, gero hunen gainean egitera.

Eta nahi nituzkeien bi parteak elkarrekin, eta batetan athera. Baiña ikhusirik zein gauza guti edireiten den euskaraz eskiribaturik, gogan behartu naiz eta beldurtu, etziren bideak asko segur eta garbi, baden bitartean zenbait trabu edo behaztopa-harri. Eta halatan hartu dut gogo, lehenbiziko parte hunen, lehenik benturatzeko, eta berri iakitera bezala aitzinerat igortzeko. Hunek zer iragaiten den, zer begitarte izaiten duen, eta nor nola mintzo den, abisu eman diazadan. Gero abisu haren arauaz ethorkizunerat gobernatzeko: eta bigarren partearen kanporat atheratzeko, edo barrenean gelditzeko eta estaltzeko.

7 Badakit anhitzek miretsiko duela eta edirenen arrotz eta estraiño, ni lan huni lotzea. Zeren anhitz izan baita orainokoan, eta baita orai ere, ni ez bezalakorik, ni baiño hunetako gaiagorik, eta anzatsuagorik, ezpaitute guztiarekin ere,

orainokoa, hunelako materiata, hunela ausartziarik eta eskudantziarik hartu. Baitirudi ezen asko behar lizatekeiela arrazoin haur ene gibela-tzeko eta geldi arazitzeke ere. Baiña ene kontra dela dirudien arrazoin hunek beronek, ni esportzatzen eta aitzinatzen nau, hunek bihotz emaiten deraut, haur edireiten dut nik neure alde eta fabore, zeren enseiukarrean bezala egiten diren lehenbiziko obrek eta enseiuek, zenbait huts eta falta izanagatik ere, badirudi ezen, zeren lehenak diren, barkhakizun direla, eta bat bederak disimulatzeke, ez ikhusi iduri egiteke, eta are desenkusatzeko dituela.

8 Badakit halaber ezin heda naitekeiela euskarako minzatze molde guztietara. Zeren anhitz moldez eta diferentki minzaten baitira euskal herrian. Nafarroa garaian, Nafarroa behean, Zuberoan, Laphurdin, Bizkaian, Gipuzkoan, Alaba-herrian, eta bertze anhitz lekhutan. Batak erraiten du *behatzea*, eta bertzeak *so egitea*. Batak *haserretzea* eta bertzeak *samurtzea*. Batak *ilkitzea*, bertzeak *ialgitea*. Batak *athea*,

bertzeak *bortha*. Batak *erraita*, bertzeak *esaita*. Batak *irakurtzea*, bertzeak *leitzea*. Batak *liskartzea*, bertzeak *ahakartzea*. Batak *hauzoa*, bertzeak *barridea*. Batak *aitonen semea*, bertzeak *zalduna*. Finean bat bederak bere gisara, anzura eta moldera. Eztituzte euskaldun guztiek legeak eta azturak bat, eta ez euskarazko minzartzea ere, zeren erresumak baitituzte diferent.

9 Bada eskiribatzeaz denaz bezan batean ere ez naiz egiteko gabe. Zeren bada hunetan ere diferentzia. Batak eskiribatzen du *chehero*, bertzeak *gehero*. Batak *chedea*, bertzeak *gedea*. Batak *ichilik*, bertzeak *igilik*. Batak *lachoa*, bertzeak *lajoa*. Batak *choil*, bertzeak *joil*. Batak *kecho*, bertzeak *kejo*. Batak *chuchen*, bertzeak *jugen*. Eta hunela bada bertzerik ere zenbait hitz, batak eta bertzeak, nork bere herriko edo erresumako arauaz diferentki eskiribatzen baitituzte.

Ordea zeren ezpaitira hamar bat hitz edo bai-zen, hunela diferentki, eta bi aldetara eskiribatzen direnak: halatan nik ere zenbait aldiz eskiribatukoituz alde batera liburuan barrena, eta ber-

tze aldera liburuaaren bazterrean, *in margine* : bat bederak zerbait kontentamendu duen amoreakatik.

Finean eskiribatze hunen gaiñean, diot ezen, nola latinak bi *i* eta bi *v* egiten baititu bat eta hartzen batentzat: *adjicio, conjicio, vultus, vulnus*. Eta espaiñolak ere bi *l* egiten baititu bat, *llamo, lloro*: hala euskarak ere bi *t* egiten dituela bat, *ttipia, ttipittoa, gizonttoa, haurttoa*. Zeren eskiribatza *txipia, txipittoa, gizonttoa, haurtxoa* ezta ongi heldu, euskaraz ongi minzatzen direnen artean.

10 Baiña zeren komunzki, hala eskiribatzea, nola minzatzea, nori berea iduritzen baitzaika hoberenik eta ederrenik: eta ene haur ezpaita zurea bezala, ez, othoi, hargatik arbuia eta ez gaitz erran. Hunetzaz kontent ezpazara, egizu zuk zeure moldera, eta zure herrian usatzen eta segitzen den bezala. Zeren ez naiz ni hargatik bekhaituko, eta ez mutturturik gaitzez iarriko. Aitzitik haur da nik nahi nukeien gauzetarik bat, ene enseiu aphur hunek kilika zinitzan eta guti-

zia, enseiu hobeago baten egitera eta ene hemengo falten ere erremediatzera. Zeren halatan, ez lizateke euskara hain labur, eskas eta ez hertsia, nola munduak uste baitu, eta baitaduka, dela.

Orai badirudi euskarak ahalke dela, arrotz dela, eztela iendartean ausart, entregu, bithore eta ez trebe. Zeren are bere herrikoen artean ere, ezpaitakite batzuek, nola eskiriba, eta ez nola irakur.

Baldin egin baliz euskaraz hanbat liburu, nola egin baita latinez, franzeses, edo bertze erdaraz eta hitzkuntzaz, hek bezain aberats eta konplitu izanen zen euskara ere, eta baldin hala ezpada, euskaldunek berèk dute falta eta ez euskarak.

11 Eztut liburutto haur letratu handientzat egiten. Eta ez xoil, deus eztakitenentzat ere.

Ez eta, eztitut bethiere, eskritura saindua eta doktoren erranak ere, hitzez hitz euskarara bihurtzen. Zeren euskara eta bertze hitzkuntzak diferent baitira. Ordea ezta ez handik segitzen gaixtoago dela euskara. Aitzitik badirudi ezen

bertze hitzkuntza eta lengoia komun guztiak bata bertzearekin nahasiak direla. Baiña euskara bere lehenbiziko hastean eta garbitasunean dagoela.

Baiña euskara eta euskararen minzatzeko eta eskiribatzeko moldeak eta diferentziak utzi-rik: zeren hek azala eta lorea bezala baitira: har ezazu liburutto hunen fruitua, barreneko mamia: haur dasta ezazu, haur eskuzta ezazu, irakurtzen duzula, ez lehiaz, ez gaingiroki eta ez arbuiatzeko kontuan ere. Baiña intenzione on batekin, zeurea, zeurk egina baitzendu bezala, eta baldin halatan eta orduan, bat ere gozorik edo zaphore-rik edireiten badiozu, zeren hura guztia lainkoaganik heldu baitateke, eta ez eneganik faltarik baizen, hari eskerrak errenda iatzotzu, eta nitzaz ere othoitz egiteaz, arren othoi, orhoit zaitezi.

VALE

GERO

**HASTEN DA GEROTIK GERORA
DABILLANAZ, EGITEN DEN LIBU-
RUAREN LEHEN PARTEA
NOLA BERTZEAK BERTZE DIRE-
LA, ALFERKERIATIK
IHES EGITEAGATIK ERE BEHAR
DEN
TRABAILLATU**

LEHENBIZIKO KAPITULUA

12 Gure laungoikoak, munduko bertze gauza guztien ondoan, gizona bera, bere gainki, bere imajinara eta idurira, bat ere bekhaturik eta bekhaturen kutsurik ere gabe, anhitz donu, dohain, eta abantail suertez dotaturik, egin zuenean, ibeni zuen berehala, lurrak zuen parterik, eta aurkientzarik hoberenean, lurreko parabisuan, lekhu plazerez bethean. Eta manatu zuen lant zezala, labora zezala, eta begira ongi parabisu

hura. *Posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret illum* (Gen. 2).

Ordea nola lur-lantzea, aphaintzea, laboratzea, eta begiratzeko beharrean eta premian ere iartzea, bekhatutik sortzen eta heldu diren xertoak, landareak, fruituak, eta ondoreak baitira, eta oraino orduan ezpaitzen bekhaturik, eta ez bekhaturen aierurik, omenik eta ez aiphamenik ere, badirudi ezen etzela halaber, oraiño orduan, parabisu haren lantzeko, eta begiratzeko premiarik. Zertako, beraz, eman zioen orduan, lainkoak gizonari, manamendu hura? Ihardesten du San Tomasek, erraiten duela: *Nec tamen, illa operatio esset laboriosa sicut post peccatum, sed fuisset jucunda, propter experimentum virtutis naturae. Custodia etiam illa non fuisset contra invasorem, sed esset ad hoc, quod homo sibi paradisum custodiret ne ipsum amitteret peccando* (S. Thom. 1. p. qu 102 art. 3). Etzen ez orduko travaillatze hura, penagarri izanen, orai bekhatu eginez gero bezala. Baiña hura izanzen atsegín hartze bat, eta bere plazerera, eta

aisiara zegoela, bere indarraren eta anzearen frogatze bat. Eta begiratzea ere, ez etsaietarik, baiña bereganik, eta beretzat bekhatuz galtzetik begiratzea, izanen zen. Hunela dio San Tomasek.

13 Baiña San Krisostomok emaiten du bertze arrazoin bat, ni narraikan pontuari hobeki hurbiltzen zaikana, erraiten duela: *Propterea praecepit Deus ut operaretur illun, si enim laboris omnis fuisset expers, ex nimio otio, in ignaviam fuisset prolapsus* (Chrys. hom. 14 in cap. 2 Gen. tom. 3). Egia da, etzen oraiño orduan, lur-parabisu hartan egitekorik, etzen traillaatzeko premiarik. Ordea halarik ere, etzuen nahi lainkoak, han zegoena, zegoen geldirik: ez traillaatzetik alfertzera, eta nagitzera ethor etzedin, eta zein gauza gaixtoa zen, eta den alferkeria, aditzera emaitteagatik.

Kontatzen du Kasianok, Paulo abade zahar hura, palma adar batzuk harturik, hetzaz, zare, saski eta otharre egiten haritzen zela eta gero azkenean, egin ondoan, astearen buruan, guz-

tiak erratzen eta desegiten zituela (Casian. lib. 18 cap. 14). Zeren batz, nola herrietarik urrun baitzegoen, gehiago baitzekarkeien garraioaren gastuak, obraren balioak baiño: eta berriz bertzea, zeren travaillu hura guztia orazinotan eta othoitzetan unhatu ondoan, alferkeriatik ihes egiteagatik, hartzen baitzuen, eta ez ondoko irabaziagatik.

Gure laungoikoak eman zituen lege zaharrean seietan ehun eta gehiago manamendu eta zirimonia suerte, eta hekin batean hanbat egiteko, non erraiten baitu londone Petrik, ez berak, eta ez haren aitzinekoek ere, ezin bururik egin zutela, eta ez iasan hain karga handia. *Quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus.* (Act. 15). Eta nahi baduzue iakin, ea zergatik kargatu zituen lainkoak hanbat manamenduz, ihardesten du doktor batek: *Ut per operationes variorum sacrificiorum otiositas tolleretur, quae multis malis initium tribuit et fomentum* (Abulen. in praefat. in Levit). Kargatu zituen hanbat manamenduz, sakrifizioz eta zirimonia suer-

tez, hekin batean khen zedin, hanbat kalteren eta damuren haste eta pitzgarri den alfertasuna.

14 Nola gure laungoikoak beztitu baitzituen lurreko animaliak, aireko hegaztinak, itsasoko arraiñak, eta oihaneko zuhaitzak ere, bere beztimenda suerte batzuez. Animaliak larruz eta illez: hegaztinak lumaz: arraiñak ezkatuz: eta zuhaitzak azalez.

Eta nola zuhaitzak bere dauden lekhuetarik higitu gabe, eta travaillatu ere gabe, bere azpiko lurraren gozoa eta gizentasuna, beregana, bere erroez thiraturuz

eta edoskiz, hazten, handitzen eta mantenatzen baitira: animaliek ere bere bazkak eta iatekoak, berehala, eho gabe, erre eta egosi gabe, iaten baitituzte: eta bai bere etxeak eta etzauntzak ere, non nahi den, arratsten eta ilhuntzen zaien lekhuari hartzen: eta gehienak, berehala bere ameen ondotik baitoazi; zein baitira abantail handiak. Hala lainkoak nahi izan balu, eman zerauzkaion gizonari ere abantail suerte hauk guztiok, eta gehiago ere. Beztitu zukeien, etxe-

dun egin zukeien. Ordea etzuen hala ibeni nahi izatu. Eta zergatik ez? Alfer etzegoen amorek-gatik. Eta San Ambrosiok dioen bezala, errezibitu duen adimendua enplega dezangatik. *Soli autem homini, ut rationale quod accepit exerceat, vitae cursus in labore praescribitur* (Ambros. in praefat. in Levit). Zeren baldin orai, gauza guztiak hain nekez eta hanbat gostarik, erdiesten ditugularik, hain nagi eta alfer bagara; zer geneidike, nahi dugun guztia, nahi bezala eskuen artean bagendu? Deus falta ezpalitzaiku? Erran genezake Ebanjelioko aberats hark bezala: *Anima, habes multa bona, posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare* (Lc. 12). Dezagun ian eta edan; dezagun pausa eta atsegin har; zeren berdin eztugu deusen eskasik, eztugu egun hautan eskean ibiltzeko perilik.

§ 1

15 Erraiten du Aristotelek, on dela, alferkeriaren herritik khentzeko, eta desterratzeko: eta herrien ere bere erregeren edo bertzeren kontra

iaikitzenetik begiratzeko, zenbait obra handiren hasiera, zenbait dorreren edo gazteluren egitea, eta hetan iendearen enplegatzea (Arist. lib. 5 Politic. cap. 11). Nola ageri baita Egiptoko Piramidetan, zein eragin baitzuten errege Faraonek, iendeak alfer etzeudezin amoreakgatik. Iduriturik errege hari, ezen baldin Israeleko seme gathibu bezala bere azpian zedutzan hek (iragaiten baitziren seietan ehun milla presunatan) utzten bazituen bere plazerera eta aisiara bizitzera, urguillutzeko eta nabusitzeko bidean iarriko zirela, eta handik behar etzena sorthuko zela, egin zuen Piramide batzuen egiteko gogoeta, asmua eta pensua. Eta Piramide hetzaz mintzo dela, erraiten du San Isidorok: *Pyramides est genus sepulchrorum quadratum fastigiatum ultra omnem celsitudinem, ut a lato incipiant et in augusto finiantur* (Isidor. lib. 5 Ethimol. cap. 11). Piramideak edo Piramideak ziren sepultura suerte batzuk, pilare, harroin, edo thonba laur kantoinetako gora ailtxatu batzuk, egin ahal zitezkeien gorenak, ondoan zabal eta puntan mehar. Eta

hetan trabaila arazitzen zituen Faraonek bere azpiko iende hek, seiñalaturik bat bederari, bere eguneko lana eta saila. Eta eskuaren ibentzea bera asko bazuketen ere, ordea lanhabesak, tresnak, eta obraren egiteko gai guztiak ere, berèk bilhatu eta hornitu behar zituzten. Eta halarik ere, ezin ausart zitezkeien arrenkuratzera: halako moldez ezen hartako lehenbiziko hitza ahotik itzuri zeienean, erran baitzerauen berehala Faraonek: *Vacatis otio* (Exod. 5). Asti duzue, zeuen ongiegiak, alferkeriak, aisetasunak iratxe-kitzen deratzue, hark horrela kilikatzen eta mintza arazitzen zaituztezate. Eta halatan aitzinerat kargatuago zituen, lana berretu zerauen. Eta hura guztia egiten zuen, baldin bat ere astirik bazuten, edo alfer bazeuden, handik zerbait ethor zekion gogan beharrez eta beldurrez.

16 Pisistrato Atenasko tirano gaixto hark ikhusi zuenean plaza guztia iende alferrez bethea, eta hetarik anhitz malizia eta pensu gaixto sor zitekeiela, deitu zituen guztiak beregana. Eta aitzinerat alfer egoiteko desenkusarik etzutentzat,

eman zerauen mando, zamari, idi, hazi, diru, finean travaillatzeko behar zuten guztia. Eta gero igorri zituen lanera eta travaillura, iduriturik ezen halatan etzutela kalterik eginen, maliziarik pensatuko, eta ez herririk nahasiko. (Aelianus, lib. 5 variis histor.).

Munduko berri dakitenek erran dute eta erraiten dute, on dela herrientzat eta erresumentzat, zenbait egiteko eta gerla bere herritik eta erresumatik kanpoan izaitea. Zeren nola bat bedera bakearekin lohakartzen, ez-ansiatzen eta gorputzaren plazeretara emaiten baita. Hala gerlèkin, etsaiekin eta kontrastekin ernatzen, iratzartzen, eta axolduritzen da.

Plutarkok egiten du liburu bat, etsaietarik atheratzen den probetxuaz, eta guztiètako handiena eta prinzipalena dio dela, alferren travailla arazitzea, lotien iratzartzea, eta antsikabèn ansiatu eta arduratsu egitea (Plutarc. lib. de utilitate ex inimicis capienda). Adiskidèn artean garenean laxo gara, eztadukagu deusez ere kon-turik: eztugu gaizki mintzatuagatik eta milla

erhokeria eginagatik ere antsiarik. Zeren baitakigu, ezen adiskide direnaz geroz, hek guztiak estaliko eta onera hartuko derauzkigutela. Baiña etsaien artean garenean, behar dira buru-beharririk ernatu, zer egiten eta erraiten den behatu. Zeren nola etsaiak bethiere zelatan baitaude, zer ere huts edo falta edireiten baitute, hura berehala harrapatzen dute, eta are batzutan berreturik, airatzen eta kanpatzen dute. Hargatik erraiten du San Krisostomok: *Saepe vero ab inimicis non minus lucramur quam ab amicis. Cum enim nobis peccata exprobraverint, et iam invitos, in ipsorum correctionem excitant* (Chrys. hom. 13 ad populum Anthio. tom. 3). Anhitzetan egiten derakute etsaiek hanbat ongi eta ontasun nola adiskideek, eta bai batzutan gehiago ere. Zeren etsaiek geure faltak erranez, eta hetzaz eranzute eginez, emaiten derakute okhasino ernatzeko, iratzartzeko, falta eginen emendatzeko, erremediatzeko eta bai are aitzinerat gehiago egitetik ere begiratzeko.

Arrazoin hunengatik erran ahal diteke, etzuela egundaiño, gure laungoikoak nahi izatu akhaba zekizten Israeleko seme hei bere etsai guztiak, baiña ordenatu zuen, edo permititu, geldi zekien bethiere zenbait baxhotx eta hondar irartzartzeko, ernatzeko, eta alfertzetik begiratzeko.

§ 2

17 Irabazi zutenean Lazedemoniakoek bere frontierako hiri etsai bat, mugakide zuten bat, erran zuten Lazedemonia hartako bereko gobernariak: *Sublata est pubis nostrae palaestra, non habebunt post hac, quibuscum luctentur adversarios* (Plutarc. in Aphothe). Egin da gure iende gazteaz, eztute hemendik aitzina ihardukitzeko paradarik izanen eta ez borrokatzeko etsairik.

Lazedemoniako hek berèk etzuten desegin nahi izatu hiri kontrast bat, bethiere bere kontra eta etsai izan zuten bat, erraiten zutela, ezen, hiri hura zela, *luventutis cotem*: gaztetasunaren zorrotz-harria, zeren gaztèk han bere indarra eta

antzea frogatzen, zorrotzen, eta herdoiltzetik begiratzen baitzuten (Plutar. ibid.).

Hunen arauaz ihardetsi zuen Kleomenes Sparziako hark ere, galdegin zeraukatenean, ea zergatik hala bere meneraz gero, etzituen bere etsai Argiboak desegin? *Ut habeamus qui iuventutem nostram exercent* (Plutarc. in Laco.). Eztitut desegin, dugun amorerakgatik nork gure iende gaztea zertako den froga dezan.

Enzun zuenean Publio Nasikak, egotzi zutela Erromakoek herritik Anibal bere etsai handi hura, Kartago ere hartu zutela, eta hainbertzez, bere ustez, aitzinerat segurean iarri zirela, erran suen: *Atqui nunc in lubrico sumus* (Plutarc. in Aphothe.). Aitzitik orai gaude egundaiño baiño linburtzeko eta erortzeko peril handiagoan. Zeren ezpaitugu orai, lehen bezala, iratzartzailerik eta geure eginbidearen eragillerik.

18 Izan zutenean Erromatarrek, desiratzen zuten abantailla eta garaitia Kartagotarren gainean, sarthu ziren konseilluan Erromatarrak, ea zer egingen zuten Kartagoko hiri hartzaz (Vide

August. lib. de civitate Dei cap. 30 tom. 5). Eta Katonek (prinzipalenetarik bat baitzen) erran zuen guztiak desegin, plaundu eta lurrarekin berdindu behar zuela, zeren bere gerla guztiak eta egitekoak hiri hartarik sortzen zeiztela, eta hura deseginez gero, bakean eta soseguan iarriko zirela. Baiña Szipion kapitain famatu hark ethorkizunari hobeki behaturik, erran zuen: etzutea neholatan ere hiria desegin behar. Zeren baldin desegiten bazuten, gerla bat iraungi ustean, bertze handiago bat pitztuko zutela. Zeren berehala iendea, alferkeriari, ian-edanari, erran-merranei, eta aisiak dekhazkeien gaixtakeria suerte guztiei emanen zeuela. Eta handik nahastekak, diferentziak, guduak, hauziak, etsaigoak, eta Kartagotarrekikoa baiño gerla perilosagoa, bere arthean sorthuko zeuela. Eta hala gerthatu zen. Zeren Szipionen konseillua utzirik, hartu zuten Katonena, desegin zuten Kartagoko hiria, iarri ziren bere ustez bakean. Baiña Szipionek erran zarauen bezala, fite berak, eta Erromako hiria ere, behebitu eta erori ziren.

Egia haur ezagaturik Perikles famatu hark mantenatzen zuen bethiere bere herritik kanpoan zenbait gerla. (Plutarc. in Pericl.). Eta urtheo- ro igortzen zituen untziak, iendez betherik, gerla hartara. Eta hetan bulkhatzen zituen ediren ahal zitzan alfer guztiak. Eta gero bizitzen zen bake handi batetan. Zeren nola herri guztietan ohi baita komunzki zenbait alfer eta iende galdu, eta hek anhitz kalte eta nahasteka egiten baitute, ontasun handia heldu zaika herriari halako heken khentzeaz. Nola lurrari ere heldu baitzai- ka probetxu iorratzeaz eta belhar gaixtoen athe- ratzeaz.

19 Korintioak hain zeizten aiher alferrei, ezen ikhusten zutenean gizon bat bizitzen zela erren- tarik gabe, ofiziorik gabe, eta travaillatu ere gabe, berehala bertze frogantzarik gabe, bizia edekitzen baitzioten, zeren erraiten zuten ezen, presuna alfer ofiziorik eta errentarik etzuenak, ohoinkeriaz, enganamenduz edo zenbait arte gaixtoz usatu behar zuela eta halakoak bizia zor

zuela, eta hala edekitzen zioten (Laert. lib.). Eta on lizate orai ere, halakoekin hala egin baledi.

Solon handiak ordenatu zuen, ezen aita batek bere semeari ofiziorik erakusten etzioe-
nean, etzela seme hura bere aitaren faboratzera,
beharrean ikhusiagatik ere, obligatu izanen (Plu-
tarc. in Solone.). Zeren ofiziorik ez erakustiaz,
alfer eta gaixto izaiteko bidean eta perilean utzi
batzuen bere aitak.

Gimnosophista zerizten iende batzuek hain
gaitzesten zuten alferkeria, ezen bethiere, afa-
laitzinean deitzen baitzituzten presuna gazteak
beregana, iakiteko ia zertan iragan zuten eguna,
eta baldin frogatzen bazeien alferkeriarik, etze-
rauen afariak gaitzik egiten (Patricius lib. de
republica).

Katon Zensorino hartzaz irakurtzen da (zei-
ñek baitzuen alferren gaiñean esku eta bothere)
ekhartzen zeraukatenean gizon bat bere aitzine-
ra, akusaturik, erraiten zela ezen alferra zela,
berehala lehenbiziko gauza eskuetako larrua
hazkatzen, eta ferekatzen zioela: eta baldin latz,

lodi, eta gogor edireiten bazioen, ahalik eta arintkiena utzten zuela. Baiña mehe, leun eta bera bazuen, alfertzat kondenaturik, falta gutigatik ere bortitzki gaztigatzen zuela (Plutarc. in vita Caton. Censor.).

Katon hark berak erraiten zuen, hirur gauzetarik, bere mendean, ahal bezanbat, begiratu zela: Emazteari bere sekeretuak fidatzetik, lehiorrez ahal zihoakeiela, itsasoz ioaitetik, eta egun guztian alfer egoitetik.

Lukanoek edireiten zutenean nehork iende alferrei deus prestatzen zeruela, emaiten zuten berehala sententzia prestatzaillearen kontra: zerere prestatu baitzuen, hura guztia gel zezala (Nicolaus de moribus gent.). Baiña nik uste dut ezen etzela halako sentenziaren emaiteko premiarik, bera baitago emana. Zeren ezpaitu halakoei prestatzailleak, koberatzeko perilik.

Indietako herri batzuetan, etzen bat ere bere gorputzaz balia ahal zitekeienik eskean ibiltzen. Itsuek ere tornuan edo arrodan bedere hari behar zuten. *Apud Synas Indiae populos, caeci*

molas trusatiles versando, sibi victum parant.
(Osor. lib. II).

§ 3

20 Lehenagoko filosofo batzuek, ez aithortzeagatik egon zela behin ere lainkoa alferrik, erran zuten, mundu haur, lainkoa alferrik, erran zuten, mundu haur, lainkoa bera bezala, eterno zela eta haste gabe. Zeren bertzela mundua egin arterainoko bitartean alfer egon beharko zuela lainkoak. Baiña ez mundua da eterno eta ez haste gabe, eta ez hargatik egotu lainkoa egundaiño alferrik. Zeren badu, eta bazuen lehen ere lainkoak, munduaren egitea eta gobernatzea baiño obra handiagorik: nola baitzen, eta baita, bere buruaren kontenplatzea, onhestea, eta bai bertzerik ere anhitz. Ordea filosofo hek eman zuten hartan bere ahal guztiaz aditzera gauza gaixtoa eta perilosa zela alferkeria, lainkoa baithan edireiten zela ez aithortzeagatik, erran baitzuten erhokeria handi bat, lainkoa bera bezala, mundua ere eterno zela eta haste gabe. Eta pontu

batean, mundua haste gabe zela erraiten, huts egin bazuten ere, ordea bertzean, alfertasuna gauza gaixtoa, perilosa, eta nork bereganik egotztekoa zela erakustean, etzuten hutsik egin. Zeren hain da gauza galdua eta galgarria alferkeria, non naturalezaren beraren ere kontra baita. *Homo nascitur ad laborem et avis ad volatum* (dio lobek) (Job. 5). Gizona sortzen da traillaiko, eta hegaztina aireko. Nola hegaztinari emaiten baitzaitza hegalak, airatzeko, eta hegaldatzeko: hala gizonari ere emaiten zaitza eskuak traillaitzeko.

21 Munduko gauza guztiek kondenatzen dute alferra. Zeren hartzaz bertze guztiek enplegatzten baitute bere denbora, zertako eginak baitira hartan. Iguzkiak arrazoiñekin erran ahal diazaio beranduraino ohean datzanari: zerk aratza hor alfer-nagia? Nik atzo, hik baiño bide gehiago iragan nian, inguratu bainuen mundu guztia, eta orai ere, hi baiño goizago iaiki nauk. Zuhaitzek ere erran ahal dezakete: eztakusazue nola gu ezkauden behin ere geldirik eta ez alferrik? Nola

hazten, handitzen, loratzen eta geure denboretan eta sasoiñetan fruituz bethatzen garen?

Bada aniamalia adimendurik eztutenek ere, behintzat erleek eta xinhaurriek, arrazoiñekin erranen derakute, beha diazegula, heken nekeak, travailluak eta ioan-ethorriak konsidera ditzagula eta, halatan agian, ahalketurik bedere, geure eginbidearen egitera, eta travaillatzera, ernatuko eta erdutuko garela.

Erleak, hain gauza ttipiak, eta flakoak, bethatzen du mundua eztiz eztitzeko, eta ezkoz argitzeko. Eta gaitz lizateke kontatzea nola gobernatzen diren erleak elkharren artean; nola duten bere erregea, eta obeditzen duten; nola zaharrak kofauean barrena, etxeko lanen egiten, egoiten diren; eta gazteak, bere mantenuaren eta bizikaien garraion, kanpotik hari diren; nola duten bere athal-zaiña, eta behar ere bai. Zeren eztiari, nola baita gozo, eta izena duen bezala, ezti, anhitz, baitarraika, eta baitzaika aiher. Nola travaillatzen direnek, travaillatzen eztiren alferrak eta nagiak, ezten kolpez egotzten dituzten

bere konpainiatik. *Expellunt ab alvearibus pigras* (Plin.). Eta nola bertzerik ere anhitz gauza egiten duten, eta guztiak hain ordenantza handiarekin, non baitirudi ezen eztela erregerik, bere erresuma hain ongi gobernatzen duenik, nola erleek bere erregearekin batean traillaatuz, gobernatzen baitute berea.

22 Bada xinhaurriaren gobernuaz, zuhurtziaz, traillaiaz, ethorkizuneko egiten duen probisio-neaz, hornizoiñaz, eta biltzen duen mantenuaz, nork zer erranen du? Nork eztu miretsiko, eta gogoeta eginen? Spiritu Sainduak berak igortzen gaitu aniamalia ttipitto hunengana, zer egin behar dugun ikhastera, erraiten duela: *Vade ad formicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam quae, cum non habeat ducem nec praeceptorem, parat in aestate cibum sibi* (Prov. 6). Zoaz, nagia, xinhaurriagana, eta konsidera itzatzu haren bideak eta bidexkak, ioan-ethorriak eta itzulinguruak, nekeak eta traillaiaz, eta ikhasiko duzu zuk ere nola behar duzun aitzinerat eta bethiere bizi, ibili eta gober-

natu. Hark erakuslerik eta kidaririk gabe, berak bere buruz biltzen du udan, neguaren iragaiteko behar duen mantenua, bazka eta bihia. Eta bihi hura gordetzen du lurrean barrena, berak egini-kako ganbaretan, eta bihi-tegietan. Eta hain da zuhur eta goithatu, ezen kanpoan deus ezin izanez, bere bilduetara bildu behar duenean, lehenik hozitu behar duen burutik hasten baitzaika bihiari: zeren bertzela sor liteke bihi hura, buztan liteke, behar bihur liteke: eta gero handik harat, alfer-lan gertha lekidikaio bere leheneko zuhurtzia guztia.

Are gehiago, hozidurak ianez gero ere, lurren humidurak ete hezetasunak gaiñerakoa ustel eztiaron, atheratzen du noizik behin kanporat, airatzera eta iguzkiztatzera: eta orduan denbora onaren seiñalea dateke. Eta halatan eta hala iragaiten du xinhaurriak bere negua: eta erakusten dio bat bederari nola eta zer moldez behar duen mantenatu, gobernatu eta alferkeria guztiak utzirik, bere denboran travaillatu.

**ZENBAT KALTE EGITEN DUEN
ALFERKERIAK;
ETA NOLA HANDIK SORTZEN
DEN, GEROTIK
GERORA IBILTZEA.
KAP. II**

23 Eskritura Sainduak, Elizako doktorek, lehenagoko ientilek, eta are zeruko, aireko, eta lurreko gauza guztiek ere kondenatzen dute alferra, eta emaiten aditzera behar dela trailla, eta nor bere aldetik bere eginbidearen egitera enseiatu. Zeren nola ardurako trailla, lan guztiak aitzinatzen baititu, hala alferkeriak gibelatzeintu.

Galdegiten du San Krisostomok: *Quis equus utilis est: is qui in delitiis vel qui exercetur? Quae navis, quae navigat, vel quae in litore est? Quae aqua, eane quae fluit vel quae stat? Quod ferrum, an quod movetur, an quo nemo utitur? Nunc quidem illud splendet ac argento simile*

est, hoc autem rubigine consumitur. Tale quidem fit etiam in otiosa onima (Chrysos. hom. 35 in Acta Apost. tom. 3). Zein zaldi da on edo hobeago, geldirik eta alferrik bere plazerera dagoena, ala ibiltzen eta manaiatzen dena? Zein untzi, kostan dagoena, ala itsasoan dabillana? Zein ur, geldia ala lasterra? Zein burdina, zokhoan datzana, ala erabiltzen dena? Segur da, guztiak erabiltzeaz manaiatzeaz eta eskuztatzeaz ontzen, argitzen eta fintzen direla, eta bai alfer eta geldi egoiteaz ere, galtzen, desegiten eta herdoiltzen. Bada haur beror gerthatzen da, alfer dagoena baithan ere.

24 Dabillan harriari etzaika goroldiorik lotzen. Ur irakinean eztu uliak pausatzen. Ardurako arropari etzaika zerrenik egiten. Zuhaitz bethakorra, eztu nehork ebakitzen. Baiña alferra, fauna, hutsa, bere sasoiñean jasaiten eztuena, zertako da? *Ut quid etiam terram occupat?* (Lc. 3). Halakoak zertako trabatuko du lurra?

Nos numeri sumus, fruges consumere nati,
dio Oratiok, alferrez mintzo dela (Horat. lib. 5

cap. 2). Gu kontu gara, gurekin kontuz gehiago, baiña gaiñerakoan, ezkara deusetako, lurreko fruituen eta onen iateko baizen. Zerbitzariak alfer egoiteaz beraz, gaizkirik ez eginagatik ere, merezi du gaztigu. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Nihil boni facere, hoc ipsum est malum facere* (Chrysos. hom. 16 tom. 2). Ongirik ez egi-tea bera, da gaizki egitea. Eta Katonen errana da: *Homines nihil agendo, male agere discunt*. Ez deus egiteaz beraz ikhasten da gaizki egiten. *Otiositas est mater nugarum, noverca virtutum* (Bernard. lib. de consider. cap. 11). Alfertasuna da ergelkerien ama, eta berthutèn ugazama. Eta halatan ergelkeriek, erhokeriek eta bizio suerte guztiek egiten dute laster alfertasunera, zeren ama baitute; baiña berthutèk eta obra onèk, ihes. Zeren nola baitute ugazama, baitakite, eztuketela harenganik, begitarterik eta ez ongi ethorririk.

§ 1

25 Erraiten du lob sainduak, deabruaz mintzo dela: *Sub umbra dormit, in secreto calami* (Job. 40). Itzalpean, kanaberaren estalgunean eta gerizan egiten du bere loa, han pausatzen du. Kanaberak, nola baita zuhaitz alferra, fruiturik iasaiten eztuena, eta barrenean ere hutsa, signifikatzen du presuna alferra. Eta hartan, nor bere ostatu jakinean bezala, ostatatzen da deabrua. Hargatik erraiten zioen San Jeronimok bere adiskide bati: *Facito aliquid boni operis, ut diabolus semper te inveniat occupatum* (Hier. ad Rusticum). Etzaudezilla behin ere alferrik, egizu bethiere zenbait obra on, halatan bethiere deabruak enplegatua ediren zaitzan.

Multam malitiam docuit otiositas, dio Spiritu Sainduak (Eccli 33). Anhitz malizia erakutsi izatu du alferkeriak.

Ezta maliziarik eta ez pensu gaixtorik, presuna alferrean ediren eztekeienik. Asko da erraita alferra dela, hartzaz edozein gaixtakeriaren sinhesteko.

Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae et operuerunt superficiem eius spinae, et maceria lapidum destructa est. Quod, cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam (Prov. 24). Iragan nintzen gizon nagiaren landatik, eta erho gobernu gabearen mahastitik (dio Spiritu Sainduak) eta guztiak ziren hasuiñez, elhorriz eta belhar gaixtoz betheak: eta hesiak, herstegiak eta harmorak ere, eroriak eta deseginak. Eta hek hala ikhusi nituenean, egin nuen gogoeta, hartu nuen exenplo, ikhasi nuen zer egin behar nuen, eta zentzatu nintzen bertzeren gaiñean. Eta zer den nagiaren landatik eta erho gobernu gabearen mahastitik edo ardantzetik iragaitea, deklaritzen du Glosak, erraiten duela: *Per agrum hominis pigri atque per vineam viri stulti transire, est vitam cuiuslibet negligentis inspicere, quam urticae vel spinae replent* (Glos. ordin. super 24 Prov.). Nagiaren landatik eta gobernu gabearen mahastitik iragaitea da presuna alferraren eta antsikabearen bizitzearen

eta ioan-ethorrien konsideratzea, eta hetan, landa iorratu gabeen bezala, anhitz hasuin eta belhar gaixto, anhitz falta, malizia eta bekhatu edireitea. Hasuiña edireiten da alfer-nagiaren landan eta alhorrean, zeren *figurat acediam; si molliter tangis urit; si fortiter astringis, non pungit*. Hasuiñak signifikatzen du nagitasuna: baldin malguki, leunki, emeki, nagiki eta balakuz bezala hazkatzen, ferekatzen eta erabiltzen baduzu, erreko zaitu; baiña ez nabasiki eta ausartki hersten eta marruskatzen baduzu. *Fertilis assiduo si non renovetur aratro, nihil nisi cum spinis, gramen habebit ager*, dio Ovidiok (Ovid. lib. de trist). Den lurrik hoberenak ere behar du aphaindu, garbitu eta iorratu. Zeren bertzela belhar gaixtoa izanen da bethiere iaun eta nabusi. *Pestis est mortalibus ignavia* (Plaut. de Repub.). Ezta izurrik eta ez pozoinik nagitasunak edo alferkeriak bezenbat kalte egiten duenik.

Badirudi hargatik eztuela nahi izatu lainkoak dagoen behin ere itsasoa geldirik: baiña nahi du ibil dadin, higi dadin, marea dadin. Zeren bertze-

la usain liteke, kirats liteke: eta are aphoz, sugez, ielez, eta likitskeriaz bethe liteke: lakhuak, aintzirak eta bertze ur geldiak bethetzen diren bezala.

§2

26 Presuna alferra edukazu galdutzat eta hiltzat. Eta handik erraiten du Senekak: *Otium sine litteris, est vivi hominis sepultura* (Senec. epis. 28). Letra gabeko aisia, deus eztakienaren alferkeria, gizon biziaren hobia da, eta sepultura. Zeren deus eztakiena, eta egiten ere eztuena, presuna hillaren eta ehortzirik datzanaren pare baita. *Omnium vitiorum quasi magistra quaedam atque origo otiositas*, (dio San Krisostomok) (Chrys. hom. 36 tom. 2). Bizio guztien eta pensu gaixto guztien zimendu, ithurburu eta maestru bezala da alfertasuna. Zeren ithurritik ura bezala, alferkeriatik ere sortzen baitira gaixtakeriak.

Handik heldu da probetasuna, errumeskeria, eskean ibiltzea eta bai ohoin izaitea ere. *Pigritia est nutrix aegestatis*, dio Senekak (Senec. Lib.

de benef.). Nagitasuna da nezesitatearen eta probeziaren unhidea eta haz-ama. Eta erraiten du Spiritu Sainduak ere: *Omnis piger in aegestate est* (Prov. 2). Nagia bethi da behar, eskas eta errumes. *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti*, dio Iondone Paulok (Ephes, 4). Ebatsten zuenak, eztezala ebats, baiña trailla bedi, manaia bedi, eta halatan izanen du bere eta bertzeren. Erran nahi du, baldin traillatzen bada, eztuela ebatsiko, eta ez errumeskeriakik ikhusiko. *Aegestatem operata est manus remissa, manus autem fortis divitias parat* dio Spiritu Sainduak (Prov. 10). Esku laxoak eta alferrak, probetasun dakharke, baiña bortitzak eta traillariak aberatstasun biltzen du.

27 *Otiosus Esau amisit primatus benedictionem, quia maluit accipere quam quaerere*, dio San Ambrosiok (Ambros. epis. ad Vercel.). Esau alferrak galdu zuen bere lehentasuna, zeren nahiago izatu zuen hartu, ezen ez bilhatu. Hala egiten dute bertze iende alferrek ere: nahiago

dituzte bertzeren onak zuzen edo makhur hartu, eta bereak ere bahitu, eta saldu, travaillatu baiño. Eta gero ezin har dezaketenean eta ez ebats, eta bahitzekorik eta saltzekorik ere ez-tutenean, abiatzen dira eskean bataren eta bertzearen forogu, anhitz beltzuri eta bekhaitzkoa izaiten dutela, eta atheak ere maiz, ez ikhusi iduri eginik hertsten zaiztela. Badirudi ezen haur eman nahi zuela aditzera Spiritu Sainduak, erran zuenean: *Subtrahe pedem de domo proximit tui, ne quando satiatus oderit te* (Prov. 25). Gibelazazu zeure oiña adiskidearen etxetik, ez han maiz ibil, ase eztezazun, higuin etzakitzan, eta gaitzets etzaitzan. Zeren San Ambrosiok dioen bezala: *Qui frequenter ad alienam mensam convenit, otio deditus est* (Ambros. in epis. ad Thes. cap. 2). Bertzeren mahaira maiz biltzen denak, badirudi alferkeriari emana dela.

Eta halakoa eta halakoak, haiña eta haiñak maiz dira gaizki eta on-behar. Baiña aldeztira urrikalkizun; zeren bere faltaz, travaillatu nahi gabez, eta ethorkizunera ez behatuz halakatu

baitira. Paga bezate beraz iragan duten aisia, eta alferkeria, presenteko penaz eta travailluaz, leheneko asea eta soberania, oraiko gosez eta eskasiaz. *In omni opere bono erit abundantia, ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter aegestas* (Prov. 14). Travaillu onean izanen da franko eta frankia, baiña hitz anhitz den lekhuaz, maiz da probetasuna eta eskasia. Alferrak xoil dira hitztun eder, solhasturi handi: heken konpaiñian zarenean, ezta zure aldirik, zu baiño hek hobeki enzunak dira, hekentzat da audientzia guztia, hei dagote mundua ahoa zabaldurik, eta beharriak ernaturik beha. Ordea gero azkenean hek eskale eta zu emaille. Haur da alferkeriatik edo nagitasunetik heldu den irabazia, probezia, errumeskeria, bataren eta bertzearen karga, eta forogu izaitea, ondore gaixtoa, kalte handia.

28 Baiña kalte guztien gaiñeko kaltea, alferkeriatik heldu den handiena, zeñi narraikola erran baitut nik, oraiñokoan erran dudan guztia, da luzamendua, gerotik gerora ibiltzea. Zeren nagialferrak eztu behin ere arraiten, egun. Bethi

bihar, bethi gero, bethi luzamendu. Alfertasuna da gero guztien ithur-burua, zimendua eta ama; egiteko guztiak egunetik biharrera, presentetik ethorkizunera, eta gerotik gerora luzatzen dituen. Eta ama hunen alaba haur, nagitasunetik eta alferkeriatik sortzen den gero haur, da gure galgarria, gure izurria, eta egundaiñotik gure etsai deabruak gure enganatzeko ediren ahal duen biderik eta arterik hoberena, finena eta segurena.

Beraz guk ere, *gero* huni eduki behar diogu begia. Hunen geureganik khentzera, urruntzera eta etxetik atheratzera, behar dugu geure indar guztiaz eta antzeaz enseiatu, permatu, deliberratu, eta egun egin behar dugun gauzarik, eta ahal daidikegunik, ez biharko luzatu.

**NOLA NAHIKUNDE HUTSETAN,
ETA DESIRKUNDE XOILLETAN
IRAGAITEN ZAIKUN DENBORA
KAP. III**

29 Erraiten du Salomonek, edo Salomonen ahotik Spiritu Sainduak: *Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo* (Prov. 26). Athea bere erroetan bezala, itzultzen da nagia ere bere ohean edo kamastran. Athea bere erroetan eta uhaletan ongi iarria eta pausatua dagoenean erraxki hertsten da eta idekitzen da, aise alde batera eta bertzero erabiltzen da. Ordea erabiltze hek guztiakgatik ere, erabili ondoan bere lekhan eta tokian gelditzen da. Nagia ere negu hotzean, atheak atheari darauntsanean, ohean higitzen da, bertze aldera itzultzen da, burua goititurik iartzen da. Ordea hargatik itzul inguru heken buruan, lotara bere ohe berora bihurtzen da. Bada haur beror spiritualki, bekhatore nagia baithan ere gerthatzen da. Bekhato-

reak egonaren buruan, ezagutzen du bide makhurra daramala, errebelatua dohala. Eta hartzen du zerbait gogo, hartzen du nahikunde bat, bide onera bihurtzeko, bizitze berri bati lotzeko, eta anarteraiño aztura gaixto guztien utzteko.

Ordea gero ere, iraultze eta ibiltze heken guztien finean, athea bere erroetan, eta nagia bere ohean bezala, bere bekhatuen xisteran eta etzauntzan baratzen da.

30 Aztorea eskuan dadukazunean, higitzen da, iharrosten da, hegaldatzera aphoderatzen eta oldartzen da. Ordea oldartze hek egin eta, lehen zegoen eskura bihurtzen da. Hala bihurtzen da bada bekhatore nagia ere, bere gogoeta on guztien buruan, bere leheneko tornuetara eta maiña gaixtoetara. Enseiatzen da, baiña flakoki, hurbiltzen da, baiña ez aski. Halagoakgatik erraiten du Isaias profetak: *Venerunt usque ad partum et virtus non est pariendi* (Is. 37). Ethorri ziren erditzeko pontura, ordea etziren erdi, etzen hartarakotzat indarrik aski. Hartzen dugu gogo, hartzen dugu borondate, obra onak egin behar ditugula:

eta ethortzen gara egin behar ditugun orenera, ordea han ixtitzen eta gibelatzen gara, han anu eta ukho egiten dugu, beharreanean faltatzen dugu. Zeren hartzen dugun gogo eta borondate hura, ezpaita fina, ezpaita zinezkoa eta ez deliboratuki deliboratua; nahikundea baita eta ez nahia. *Voluntas nova quae mihi esse coeperat, non erat idonea, ad superandam priorem, vetustate roboratam*, dio San Agustinek (August, lib. 8 Confess. cap. 5). Ene borondate berriak etzuen indarririk asko borondate zaharraren garaitzeko. Lo datzanak, erdi iratzartzen denean, egiten du zenzait mugida, iaiki nahi iduri bat, baiña nola ezpaita asko zinez permatzen, berriz lotara bihurtzen da, loa nabusi gelditzen da. Hala dio San Agustinek, gerthatzen zeikala aldia batez, berari ere: *Cogitationes quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium, qui tamen superati soporis altitudine remerguntur* (August. ubi supra). Munduko atseginek eta plazerek, lo gozo batek bezala, azpian nendukaten, eta noizik behin ethortzen zeizkidan plazer heta-

rik ilkitzeko eta lainkoa baithan phensatzeko desirkunde batzuk. Baiña hek guztiak lotarik iratzarri nahi zuenaren enseiu eta permadura flako batzuk bezala ziren, probetxu gabekoak, loaren garaitzeko, munduko egitekoetarik atheratzeko, indarrrik asko etzutenak. Eta halatan neure desirkunde on guztien buruan ere, neure leheneko usantzetan eta bekhatuetan gelditzen nintzen.

31 *Vult et non vult piger*, dio Salomonek (Prov. 13). Nahi du eta ez du nahi nagiak. Ez du nahi osoa eta ez konplutua. *Pigri vocabulo denotatur, quod vult regnare cum Deo, et non laborare pro Deo: delectant proemia cum pollicentur, deterrent certamina cum iubentur* (Beda lib. 2 super Prov.). Nahi du nagiak lainkoaren erresuman parte, ez ordea erresuma haren erdiesteko, iragan behar diren traillauetan. Pagamenduak algeratzen du, traillauek tristetzen du eta izitzen. Ongi egitetik heldu den irabazia, ongirik egin gabe nahi luke gozatu. Nahi du ioan parabisura, ordea nekhatu gabe. Ez atseginik nahi du utzi, eta ez penarik hartu. Herabe du bideari lotzera.

Piger, quasi aeger pedibus (Isidor. lib. 2 Ethym.). Maingu da, oiñak ditu eri, gogoak erbal eta flako. Nahikundea badu eta badugu, nahia eta obratzea zaiku falta, hura geroko egotzten dugu. Deus ere obratu gabe, deus ere geure gogoak eta borondateak dioskun gauzarik baizen egin gabe, desira hutsen botherez, borondateaz beraz nahi genduke salbatu eta zeruko lorian sarthu. Eta desira hautan, geroko gogoan eta borondatean, denbora guztia iragaiten zaiku.

32 Erran komuna da infernua desira onez bethea dagoela. Zeren han direnek obratu ezpazuten ere zenbait desira on bedere izan zuten. Ezta nehor ere hain gaixtorik, zenbait aldiz, bere gaixtakerien utzteko gogoak ethortzen etzaikanik, eta zenbait desirkunde on ere izaiten eztuenik. Ordea desirkunde on hek berak eztira asko. Zeren hek lorea bezala dira. Eta nola hartzen eztuen loreaz, itxatxetkitzen eztenaz, botean edo ninikoan galtzen denaz, ezpaita probetxurik, hala borondateaz beraz, desira hutsaz, xoillaz eta baxharraz, obra ahal ditekeiela, obratu gabe

gelditzen denaz, ezin dateke probetxurik eta ez fruiturik.

Alferrari erran behar zaika, dagiela, eta nagiarri, higi dadilla: eta hala bata, nola bertzea, biak orobatsu baitira, biak dira borondate huts: eztira nahikunderik, desirkunderik, gogorik eta gutziarik baizen. Eta gutizia hek berak dira penagarririk asko. *Desideria occidunt pigrum*, erraiten oi da (Prov. 2). *Ignavis semper sunt feriae*, nagientzat eta alferrentzat egun guztiak dira besta (Adagium). Baiña hobeki erran liteke, halakoentzat, bestak ere astelegun direla. Zeren traillaariak bere trailluan baiña, anhitzetan ere alferrak, bere alferkerian traillu gehiago edireiten baitu. Ageri da errege David baithan. Errege hari etzeraukaten egundaiño gerlèk, eta gerlètako trailluek hanbat egiteko eta atseka-be eman, nola alferkeriak, eta alfer zegoela egin zituen bekhatuek. *Non sunt otiosi quorum voluptates multum negotium habent*, dio Senekak (Senec. de brevitae vitae). Eztaude ez alferrik, plazeretan dabiltzanak. Zeren plazer hetan bada

desplazer eta atsekabe, trailla eta egiteko. *Dum otio vacant in rem negotiosissimam incidunt* (Laert. 2). Alfer egoiteaz, erortzen dira egiteko handitan. *Sicut enim cum quis non comedit, dentibus nocet; ita qui comedit non accomoda stupescere facit* (Chrys. hom. 36 tom. 3). Nola ez iateak galtzen baititu hortz-haginak, hala behar eztenetik iateak ere, hortzkitzeintu.

§ 1

33 Gauza segura da eta egiazko fedea erakusten duena, salbatzeko, zeruko lorian sartzeko, eztirela desira onak berak asko. Baiña behar direla lainkoaren manamendu sainduak, desiraz bezala obraz ere konplitu. Haur da egia, eta haur giristino garen guztiok sinhesten dugu. Ordea guztiarekin ere edireiten du gure maliziak eta borondate gaixtoak, zenbait itzurpide, zenbait desenkusa, eta eskapatzeko bide, obratzea utzirik, desiratan denboraren iragaiteko, luzamendutan ibiltzeko. *Propter frigus piger arare noluit* (Prov. 20). Trailla nahi etzuenak, hotzaren

atxakia egin zuen: barutzerak herabe zuenak, buruan min zuela erran zuen. *Dicit piger, leo est in via* (Prov. 19). Nagiak, bere lekhutik higitu nahi eztuenak, trabu handiak edireiteintu, bidean ere lehoiña dagoela erraiten du. *Occasiones quaerit qui vult recedere ab amico* (Prov. 8). Adiskideaz desegin nahi denak, adiskidetasuna hautsi nahi duenak, okhasinoak bilhaltzeintu, anhitz desenkusa eta estakuru edireiten du: hala edireiten ditugu bada guk ere okhasinoak, desenkusak, estakuruak, atxakiak eta itzurpi-deak, bekhatutan egoiteko, desirkundetan eta nahikundetan denboraren iragaiteko.

Nehork ontasunera hersten zaituenean, eta gibela zaudenean, ihardesten diozu hala hersten zaituenari. Othoi orai presenteon barkhatu behar derautazu, ezin daidiket oraiño zuk diozuna. Zeren buruan sarthu baitzait fantasia bat, konplitu behar dut fantasia hura; gogora baitzait gutizia bat, iragan behar dut gutizia hura; aphur bat ase behar dut, aspertu behar dut, ixiritu behar dut; eta gero orduan ase, asper, ixiri eta nekha

nadinean, bianda higuintzen hasi dakidanean; orduan guztiak utzikoituz, orduan bide on batean iartzera eta finkatzera deliberatuko dut. Baiña bitartean, anarteraiño, ezta zer mintzaturik. Zeren nik orai ahal dukedan guztia da, desira ona, geroko gogoia eta intenzionea, eta ez bertzerik. Ezta bide gaixtoa haur, eta hunela orai egitea, gero fin gaitz egiteko.

§ 2

34 San Agustinek, frogatuak bezala, anhitz gauza erraiten du luzamendutan ibiltzeko puntu hunen gaiñean. Kontatzen du nola bere bizitze gaixtoaren utzteko ingurunera zenean, ibili zen ezin ethenduz, ezin partituz, eta bere baithan ezin deliberatuz. Kontatzen du halaber, zenbat trabu edireiten zuen, zenbat gerla egiten zioten bere lagunak, okhasionek eta aztura gaixtoek. Alde batetik desiratzen zuen bide onean iartzea, hartara bulkhatzen zuten bere ama sainduaren nigarrek, konzientziaren autsikiek, eta lainkoaren manamenduek. Eta bertzetik trabatzen eta

gibelatzen zuten leheneko usantzek, eta guztiz ere emaztèn balakuek, hitz ederrek eta plazerek. *Tenaciter colligabar a foemina* (Lib. 8 Confess. cap. 1). Emaztèk zedukaten bortitzki lothua. *Dixeram da mihi castitatem et continentian, sed noli modo. Timebam enim, ne me cito exaudires eta sanares a morbo concupiscentiae, quam extingui* (8 Confess. cap. 7). Emaztètarik apartatzea, hain zeikan gaitz eta gaitzi, ezen bere othoitzak ere, hetzaz geroko, ethorkizuneko egiten baitzituen. Zeren beldur zen, enzun zezan berehala lainkoak, eta bere plazerak, gozatu nahizko desira handi batekin, bere gogoan zerbiltzanak, gibela ziatzon. Egiteko hunetan zebillanean, erraiten zioen lainkoari: *Modo, ecce modo, sine paululum* (8 Confess. cap. 6). Ha, launa, utztazu aphur bat, igurikazu bertze aphur bat, ez lehia, ez khexa, ez berantets, sarri naiz zurekin. Hunela erraiten zuen, hunela luzatzen zuen. Eta luzamendu hautan zebillala, denbora handia iragan zeikan. Ordea gero ere hura asko goiz bihurtu zen, etzen azken ponturairño egotu.

Aitzitik, alde batetik eta bertzetik bere kontuak egiñik, erran zioen, deliberamendu handi batekin, bere adiskide bati: *Ego iam me abrupti, ab illa nostra spe et ideo servire statui, ex hac hora, in loco hoc aggredior* (8 Confess. cap. 6). Nitzaz denaz bezan batean, ni kanpoan naiz munduko egitekoetarik, banalorietarik eta esperantza guztietarik, nik hautsi dut munduarekin, egin dut harekikoaz, eta deliberatu dut lainkoaren zerbitzatzerara. Eta orai bereon, presenteon hasten naiz: ezta ia gehiago, geroko gerorik, luzamendurik, eta ez ephetan ibiltzerik. Eta hala, erran bezala, egin ere zuen. Anhitz luzamendu erabili zuen, baiña azkenean guztiak, eta asko goiz, utzi zituen. Baiña guk eztugu hala egiten, egunetik egunera gabilitza, bethi prometa, bethi gogo har; eta behin ere ez ethen, behin ere ez delibera, eta ez konpli, bethi nahi, bethi nagi, nahikunde hutsetan, desirkundetan, denbora guztia gal, eta hala gaudezilla, heriotzeak atrapa, atzeman eta har.

35 Ikhusiko duzu iende handi batzuen etxètan, Herkules sendo famatu hura pintatua, makilla borra bat, edo maillu handi bat, eskuan duela, baitirudi ezen hartzaz, etxean sartzen diren guztiei buruak hautsi behar derauztela. Ordea nola Herkules hura, harriz, zurez edo kobrez egina baita, edo pintura bat baizen ezpaita, geldi dago, kheinatzea egiten du eta ez bertzerik. Hala dira bada, gerotik gerora dabiltzanak ere, kheinatzen dira, eta eztute aurthikitzen: destatzen dira, eta eztute desarratzen. Erraiten dute: eginen dut; eta eztute behin ere egiten. Hala daudela denbora guztia iragaiten zaie, eta berak ere iragaiten, finatzen eta akhatzen dira.

**NOLA EZTUGUN GEROKO
SEGURANTZARIK
KAP. IV**

36 Badakigu, orain darabillagun bizitzea, bizitze gaixtoa dela, eta gutzaz ongi izaitekotz, bizitze gaixto haur utzi behar dugula. Ordea pontua da, ea noiz utziko dugun. Eta zuk diozu, gero. Baiña nik diot ezen ez gero. Baiña nik diot ezen ez gero, baiña orai. Dakusagun ea zeïnek dioen hobeki, zeïnek duen arrazoiña. Eta erakusteko ezen nik dudala, eta zu zoazilla huts egina eta bide errealetik eta zabaletik aldaratua eta errebelatua: Erradazu behin, egiteko hunetan sarthu baiño lehen. Zuk baitiozu ezen, gero onduko zarela, gero behar diren deskarguak eta eginbideak eginen ditutzula. Non duzu gero horren segurantzaz? Eztakizu, erran komuna den bezala, eztela heriotzea bezain gauza segurik, eta orena noiz izanen den bezain guti gerthurik?

Gure bizitze hunek hain du zimendu flakoa eta eria, ezen ongi minzatzera, ezin baiterrakegu: bihar eginen dugu hunelako edo halako gauza. Baiña erran behar dugu, londone lakuek dioen bezala: *Si Dominus voluerit et si vixerimus, faciemus hoc aut illud* (Jacob. in sua epist. cap. 4). Baldin lainkoak nahi badu, baldin bizi bagara, eginen dugu haur edo hura. Hargatilk erraiten du San Mateo ebanjelistak: *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* (Mt. 25). Zaudete prestik eta iratzarririk, zeren eztakizue eguna eta ez orena; eta badio Spiritu Sainduak ere, anhitz galdu dela, bere buruari ethorkizunaz sobera prometatuz. *Repromissio nequissima multos perdidit.* (Eccli 29).

Gure lehenbiziko aitaren bekhatua dela kausa, harengatik, haren kariaz, guztiok gaude preso, guztiok gaude mundu hunetako garzele hunetan, heriotzera kondenatuak.

37 Baiña iragaitzaz bezala, gure heriotzera kondenaturik egoiteko pontu haur ukhi dezadan. Badirudi ezen gure lehenbiziko aitaren bekha-

tuagatik, ez hark berak, eta ez guk ere, ezkendu-keiela hil behar. Zeren sagar bat edo halako bertze fruitu bat ian zuen. Bada sagar baten iateagatik, gizon baten, are bere ondoko guztiekin, heriotzera kondenatzea, badirudi iustizia berriarena, soberania eta arrazoiñaren kontra dela. Egia da, hala dirudi. Ordea ezta hala, iduria du, eta ez izana. Aitzitik sagar baten iateagatik, zeren hain gauza ttipian eta erraxean manua hautsi zuen, aldez hargatik zuen gaztigu gehiago merezi. Batzuek bere lazotasunez, zeren ezpaitira giristino finak, barur eguna, mengoa gabe hautsten dute: batarekin eta bertzearekin solhasan daudezilla, meza enzun gabe, besta egunean utzten dute: hitz guztiaz, ez eta bai asko den lekhan, arnegu eta iuramentu egiten dute, eta gero erraiten dute: baldinba, ez ahal naiz hunengatik, hunein gauza aphurratik, eta hunein erraxki egin dudanagatik ifernurako? Bada erran nahi deratzut ezen zeren horrein gauza erraxean, aphurrean eta ttipian zeure laxotasuna eta lainkoaren manuz kontu guti

egitea erakutsi duzun, aldeaz are horigatik ifernurako zarela.

Baldin lainkoak manatu bazinitu, egun guztiak barur zindezilla, zur baten edo harri baten gainean, ohetan sarthu gabe etzin zindezilla; zilio bat, zerdazko gerriko bat, larru arras bethi ere erabil zenezala; edo finean, hunelako bertze manamendu gaitz bat eman baleratzu, badirudi etzatekeiela miretsteko, ez konplitzea, eta ez konplituagatik ere izan zendukeiela zerbait desenkusa eta estakuru. Baiña gauza ttipian eta erraxean, sagar baten debekuan, zer desenkusa, zer estakuru ahal dukezu?

38 Adanek anhitz fabore eta abantail errezibitu zuen lainkoaganik, eta gero heken guztien buruan, zuhaitz bat seiñalatu baitzioen, bertze guztietarik bai, baiña haren fruitutik etzezala ian. Manamendu erraza, debeku ttipia ibeni zeraukan; eta guztiarekin ere, etzuen begiratu, etzuen konplitu, hautsi zuen, ian zuen, arrazoiñez beraz, erraztasun huragatik beragatik ere, kondenatu zuen bere ondoko guztiekin heriotze-

ra: zeren ondokoek ere, haren naturaleza hartu baitzuten. Gauza, debekua, ttipia da, baiña desobediencia handia. Eta hala iustuki dago, gure kontra sententzia emana, iustuki gaude heriotzera kondenatuak, eta eztakigu noizko. Beraz baldin geure buruoz kontu onik eman nahi badugu, kondenaturik dagoen batek bezala, behar dugu egon, bizi eta gobernatu.

Garzelean dagoenak, iakiten duenean kondenatu dela biziaren galtzera, nork erranen du nola tristetzen den? Zein gogoetatsu iartzen den? Hasten da hats beherapen egiten, alde batera eta bertzera itzultzen. Eta ikhusirik eztuela erremediorik, eztuela eskapatzerik, hartzeintu lehenez bertze gogoeta molde batzuk. Munduaz eta mundukoez etsitzen du, eztu hetzaz konturik egiten. Bere konzienziak, bere arimak derauka egiteko. Bere bekhatuak pensatzeintu, ahalik eta hobekiena kofesatzeintu, batari eta bertzeari barkhamendu eskatzen zaie. Finean, ahal bezanbat bere konzienzia deskargaturik, eta garbiturik, heriotzeari igurikitzen dio.

Bada garzelean kondenaturik dagoen hark bezala, hala prestaturik, hark dituen gogoetekin, behar dugu guk ere egon, bizi eta ibili, hura bihar-ramuneko bezala, gu ere, ez iakin noizko, benteraz gaurko, lainkoaz beraz, lainkoak sententzia emanik kondenatuak gaudenaz geroztik.

Sar balitza iustiziak hamar gizon garzelean barrena urkhabera kondenaturik, eta handik athera balitza galtzera egun bat, eta bihar edo bertze egun batez bertze bat, edo bia. Othe lizateke nehor ere, heken artean, bizitze luzearen esperantza luenik? Edo zeren eztuten lehena atheratzen, azkena izanen dela segur lizenik? Eztut uste. Bada mundu haur ezta bertze gauzarik, gure heriotzera kondenaturik gaudenon garzele bat baizen. Eta garzele hunetarik atheratzen gaitu lainkoaren iustiziak, egun bat, bihar bertze bat, bata lehen, bertzea gero, eztaki nehork noiz, ezta segurantzarik. Beraz gauden erne, gauden prestik, segurantzarik eztenaz geroztik.

§ 1

39 Komunzki ahotan dabillan solhasa da: ez-tugu geroko segurantzarik, bethi gara periletan. Eta hala da egia. Zeren gutien uste dugunean, geure gogarenik gaudenean eta aitzinerat ere anhitz gauzaren egiteko gogo hartzen dugunean, atrapatzen baikaitu heriotzeak.

Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines tempore malo (Eccl. 9). Eztaki gizonak bere finaren berririk, baiña nola amuak atzemaiten baititu arrainak eta hegaztinak segadak, hala gizonak ere atzemaitentu bere heriotzeak. Arraiña alha denean, bazkari datxekanean, eta bere ustez hobekienik dagoenean atrapatzen du arrantzaleak, eta bai hegaztina ere ihiztariak. Hala atrapatzen du bada bekhatorea ere heriotzeak bere bekhatuei bere gogarenik datxetenean, gozokienik alha zaienean, eta gutien uste duenean.

Midikuen errana da, presuna batek, sendoen denean, duela eritzeko perilik gehiena. Eta hala noiz eta uste baituzu, heriotzea zureganik dagoela urrunenik, orduan ohi dago komunzki hurbilnik. Zorrak pagatu dituzunean, etxe berria egin dituzunean, umeak ezkondu dituzunean. Finean, zeure egitekoei garaiturik, bake on batean iartzera, eta zerbait sosegu eta plazer zeure buruari emaitera prestatzen zarenean, han da berehala heriotzea.

40 Ezkara deus ere, beirakiaren pare gara eta are beirakia baiño perilos eta hautskorrago. Eztugu beirakiak bezanbat indar eta sophortu ere. *Quid fragilius vase vitreo? Et tamen servatur et durat per saecula. Etsi casus vitreo vasi timentur, senectus ei et febris non timetur*, dio San Agustinek (August, serm. 1 de verbis Dom. tom. 10). Zer da beirazko untzia baiño gauza samurragorrik eta hautskorragorrik? Eta alabaiña ailtxatzen eta begiratzen denean, irauten du mendez mende. Zeren erortzearen perik badu ere, ez ordea eztu sukharraren edo zahartzearen

perilik. Beraz beirakia baiño perilosago gara eta ezteusago. Zeren behaztoparik, eroririk, edo eritasunik ez gerthatuagatik ere, eta geure buruak ahalik eta hobekiena errekaitatu eta begiratuagatik ere, adinak berak eramaiten baikaitu.

Bethi goazi, ezgara behin ere baratzen. *Quasi aqua dilabimur* (2 Reg. 1). Uraren pare gara: ura bezala linburtzen gara. *Corpora nostra rapiuntur, fluminum more* (Senec. epist. 58). Gure gorputzak ur-lasterra bezala dohazi. *In idem flumen bis non descendimus: manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est* (Senec. ibid.). Ezkara behin ere ur batetan biatan sartzen (dio Senekak), uraren izena bethi da bat, ez ordea ura. Zeren nola bethi baitoha, eta bethi aldatuaz, ezta behin ere lehena. Ez eta bada gu ere, nola bethiere baikoazi, eta bethi aldatuaz, eta muthatuaz, ezgara behin ere lehenak. Eta ezpere beha ezazu nola presuna bat gaztetik zahartzera, eta are batzutan urthetik urthera ere, aldatzen eta ezeztatzen den idurian ere, lehena eztirudiela iartzen den, zein diferent egiten den.

Vita nostra navigantis similis est, namque qui navigat, stat, iacet, vadit, quia impulsu navis ducitur (Greg. epist. 26 tom. 2). Gure bizitza itsasoz dohana bezala da (dio San Gregoriok), itsasoz dohana iatean, edatean, lo datzanean, eta are iarririk dagoenean ere, badoha, ezta orduan ere baratzen. Zeren untziak, nahi ezpadu ere, berekin baitarama. Hala garamatza bada gu ere geure adinak eta denborak berekin: ezta pausatzerik, ezta gelditzerik, eta ez trikatzerik.

41 Galdegiten deratzutenean, zenbat urthe dituzun, eta ihardesten duzunean, hogoi edo hogoi eta hamar dituzula, zeren zeure kontuan hala baitituztu, badirudi eztuzula ongi ihardesten. Zeren San Agustinek dioen bezala, *anni nostri veniunt, ut eant, non enim veniunt ut stent nobiscum* (August in psalm. 65). Gure urtheak ethortzen dira ioaiteko, eta ez gurekin egoiteko; iragan dira, beraz ezin derrakegu baitugula. Eta hala, baldin urthe heken buruan, iar bagaitezi hetzaz zer egin diren gogoetan, eztugu deus edirenen. Aitzitik ikhusiko dugu, sentitu gabe, ioan

zaizkigula, eta nola eztakigula zahartu garela. *Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis* (Ovid. lib. 6 Fasto). Denborak badohazi, eta urthe batzuez, hotsik eta habarrotsik egin gabe zahartzen gara.

Erraiten da, hunelako bizi izatu zen hihur-hogoi urthez, baiña hobeki erran liteke, hil zela hirur hogoi urthez. (Vide August, in psal. 127, tom. 8). Zeren sortzen garenean, hasten gara hiltzen, orduan abiatzen gara, eta ezkara behin ere baratzen. Lehenik hiltzen da haurtasuna; haurtasunaren ondoan hiltzen da morrointasuna; morrointasunaren ondoan hiltzen da gaztetasuna; gaztetasunaren ondoan hiltzen da zahartasuna; zahartasunaren ondoan hiltzen da sentontasuna. Adin guztiak elkharri derraitza: iragaitea eta hiltzea guztia da bat, bata bertzearen ondoan dohazi, halako moldez, ezen azken adina dathorreneko, akhabatu baitirate leheneko guztiak. Zeren San Gregoriok dioen bezala, *ipse enim quotidianus defectus, quid aliud est, quam quaedam prolixitas mortis?* (Greg. tom. 27 super

Evang.). Egunetik egunera ahitze eta flakatzeko hura, zer da, luzaro hiltze bat baizen? Zuzia iraxtekirik dagoenean, bizi da, eta orduan hiltzen da, zeren orduan ahitzen baita. Erratzeaz bizitzen da, eta erratzeaz hiltzen da. Hala bada gu ere, bizitzeaz hiltzen gara, eta hiltzeaz bizitzen. Zeren bizitzen garenean hiltzen baikara. Eta zenbatenaz eta gehiago bizitzen baikara, hanbate-naz heriotzeko portura hurbiltzenago gara. Hala erraiten du Senekak: *Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitae* (Senec. epist. 24). Egunero hiltzen gara, zeren egun oro gure bizitzeari zenbait poxin eta parte gutitzen eta edekitzen baitaika. Eta are hazten eta handitzen garenean ere, gure bizia ttipitzen eta laburtzen da. Bethi doa, eta behin ioanez gero, ezta ioan denaren bihurtzerik, eta ez ethorkizunaren segurantzarik.

§ 2

42 Erraiten ohi dugu. Benturaz egun hillen gara, benturaz bihar, eztugu oren baten segu-

rantzarik: beraz lehen baiño lehen, behar dugu bide onean iarri, enganatuak gertha ezkaitezin. Hunela erraiten dugu, eta erraitea ongi egiten dugu: ordea obratzea bethi ere geroko utzten dugu: heriotzea zahartzerakotzat egotzten eta ordenatzen dugu. Ezin sinhets dezakegu, adinak berak akhaba arteiño, akhabatuko garela. Erran bai nahi duzun bezanbat: benturaz bihar hillen, benturaz gaur, benturaz ez zahartuko. Ordea zahartuko baikiña bezala geure gauza guztiak egin. Geure nahiarekin batean, geure gogoak hanbat segurantzaz emaiten deraku, non zahartu hutsezko ponturairiño, ezkarela hillen iduritzen baitzaiku.

Erran zerauenean deabruak gure lehenbiziko aita amei: *Nequaquam moriemini* (Gen. 3): Etzarette hillen; sinhetsi zuten berehala eta sinhetsi ere kolpe batez, osoki, dudatu gabe. Eta denboran hartan etzen hain mirestekoa, hala sinhestea. Zeren nola baitziren munduko lehenbizikoak, etziakiten orairiño heriotzearen berririk, etzuten nehor hiltzen zela ikhusi, eta halatan erraxki

enganatu zituen. Hala bada nahi ginituzke gu ere enganatu, molde berean nahi leraukegu guri ere, ezkarela hillen, sinhets arazi. Ordea nola guk orai bertzeren baithan ikhusiz, eta geure baithan ere zaharzeaz eta flakatzeaz frogatuz, baitakigu segurki eta gerthuki, hil behar dugula, eztugula itzurtzerik, eta ez nehoizko segurantzarik, ezin engana gaitzake gu, gure lehenbiziko aita-ama hek bezain erraxki. Gurekikotzat, guri ezkarela hillen sinhets arazitzeke, edo sinhesten baikendu bezala, eragiteko, bertze bide bat hartzen du, bertze ioko thailu bat iokatzen du, bertze maiñaz eta trazaz usatzen du. Ez osoki, ez kolpe batez, baiña aphur bana eta egunetik egunera luzatuz atrapatzen gaitu. Sinhets arazitzen deraku, ezkarela egun hillen, ezkarela bihar hillen, eta bihar bezain ephe luzerik ez, eta bihar arteiño bizitzeko esperantza eztuenik: eta halatan eta handik, nola ezpaitugu uste egun hillen garela eta ez bihar ere, bizitzen gara, segur baikina bezala, edo sekulan hillen ezkarela baikinia-ki bezala.

§ 3

43 Eztakigu noiz hillen garen, eztakigu noiz izanen den gure azken eguna: ezta beraz arrazoin, iakin dezagun, noiz izanen ezten ere. Ordea badirudi ezen, noiz izanen den ezpadakigu ere, badakigula noiz izanen ezten. Zeren erraiten dugu ezen gero, bertze urthean onduko garela; orduan hunelako eta halako deskargu eginen ditugula, beraz badakigu eztela anarteraiño izanen, bitartean igurikiko zaikula, edo behintzat erraiten eta egiten bedere badugu, baikiniaki bezala.

Guk nahi genduke egin geure bizitzeaz, eta bizitzeko denboraz, oihal puska batez egiten duguna. Oihalaren parte bat, neurtzen eta ordenatzen dugu kapatako, bertze bat iakatako, eta gaiñerakoa behar diren bertze soiñekoen egiteko. Hala bada, oihalaren bezala, geure bizitzearen ere iaun, aibe eta nabusi baikina bezala, ordenatzen dugu bizitzearen parte bat, eta parterik hoberena eta gaiena, gaztetasuna, mun-

duarentzat, eta gero gaiñerakoa, gaixtoena, zahartasuna, lainkoarentzat. *Quod in manu fortunae positum est, disponis, quod in tua dimittis*, dio Senekak (Seneca de brevitae vitae cap. 9). Ethorkizuneko gauzak, fortunaren eskuan eta benturan daudezinak, nahi ditzuzu oraidanik gobernatu, trazatu eta destatu: eta presentekokak, zeure eskuan dituzunak, utzten ditzuzu galtzera: duzunaz eztuzu konturik egiten, eta eztuzunaz egin gogo duzu mirakuillu. Orai lainkoak emaiten derauzkitzun bizitzea, osasuna, indarra, antzea eta onhasunak nahi ditzuzu lainkoaren beraren kontra zabilzala higatu eta galdu, eta gero, oraiño eman ezterauzkitzunak eta benturaz emanen ere ezterauzkitzunak, diozu ezen, haren zerbitzuan enplegatuko ditzuzula. Ikhusazu zeure itsutasuna, desgobernua, eta galtzeko bidea.

44 Ninivitek penitentsia egiteko berrogoi egunen ephea, espatioa eta segurantza zutelarik, hartara behatu gabe eta azken egunaren begira egon gabe, berehala, lehenbiziko egunean, hasi

ziren penitentzia egiten eta bere faltèn erremediatzen; eta handik eta halatan salbatu ziren. Zergatik bada guk ere, eztugu hala eginen? Zergatik utzi behar dugu, geroko, ez berrogoi egunen baiña baten ere, segurantzarik eztugunaz geroztik?

Noeren denboran, iaten, edaten, iokatzen, dantzaten, ezkontzen, sal-erosi egiten, eta ethorkizunerat anhitz gauzaren ordenatzen, pensatzen, eta trazatzen hari zirela, hartu eta hondatu zituen urak. Hala da bada peril, gertha daki-gun guri ere, gerotik gerora gabiltzanoi. Zeren hek zein guti zuten, are guk baitugu hek baiño segurantza gutiago; eta aitzinerat hobeki behatzen ezpadugu, galtzeko eta fin gaitz egiteko, iduri, arau eta molde gehiago.

**NOLA GEROKO BENTURAREN
BENTURAN BENTURATURIK
GALTZEN GAREN
KAP. V**

45 Nola gure laungoikoa baita hain on, bihotz bera, miseriakordios, pazienziatsu eta ethorkor, erraiten duzu: anhitzi iguriki dio eta igurikitzen dio zahartu hutsezko ponturaino, naturalezak berak, bere ahala egin arteino, beraz eztut oraino zer lehiaturik, zeren benturaz, hala eginen du enekin ere. Benturaz diozu. Eta eztakizu, benturak, benturaren iokoak, eta tornuak dituela?

Hirur bentura molde, hirur bentura suerte edireiten ditut pontu hunen gainean. Lehenbizikoa da, bekhatu egitetik eta anhitz periletarik begiratzen eta gibelatzen gaituena. Handik erraiten dugu: eztut bekhatu egin nahi, zeren benturaz hetan nengoela, neure azken egunak atrapa nintzake. Eztut ebatsi nahi, zeren benturaz iustiziak atzeman nintzake, urkha edo azota.

Eztut iokatu nahi, zeren iokoa ezta errenta, benturaz gal nezake. Eztut eskuetan dudana gabetu nahi, zeren benturaz gero, nahi dudanean ez nuke. Hala erran zerauezan birjina zuhurrek, birjina ergel, olio eske ethorri zeiztenei. *Ne forte non sufficiat et nobis* (M. 25). Ezteratzuegu eman nahi, zeren benturaz gero, ezkenduke geuretzat aski. Hala Datán eta Abiron bere lagun batzuekin lurra iretsi zituenean ere, egin zuten inguru hartan zirenek handik ihes, erraiten zutela: *Ne forte et nos deglutiatur* (Num. 16). Goazin hemendik, zeren baldin hemen bageneunde, benturaz bertze hauk bezala, irets ginitzake gu ere lurra. Haur da bentura ona, ethorkizuneko bentura gaixtotik eta periletik begiratzen gaitue-na.

46 Bigarrena da, halaber, bentura ona, bekhatu egin ondokoa, eginen erremediatu nahiz dabilanarena. Iklusirik galduak goazilla, lainkoaren manamenduak hautsi ditugula, erraiten dugu: eginak egin, ez gehiago. Aitzinerat hobeki nahi dut gobernatu: lainkoari zin zinez, bihotzezko

urrikimendu batekin nahi natzaika barkhamendu eskatu. Zeren benturaz halatan barkhatuko deraut, halatan izanen du nitzaz miserikordia. Minzate molde hunez usatu zuen Daniel profetak ere, erran zioenean Nabukodonosor erregeari: «Errege, aparta zaite zeure leheneko bide gaixtoetarik, eta egizu erremusina, zaren beharren alderakotzat bihotz bera eta miserikordios». *Et forsitan Deus ignoscet delictis tuis* (Dan. 4). Eta benturaz halatan lainkoak barkhatuko derauzkitzu zeure bekhatuak. Hala Ninive hiri handi hartako erregeak ere, enzun zuenean haserre zela haren eta harenen kontra lainkoa, manatu zuen hiri guztia iar zedilla debozinotan eta penitenziatan, guztiak barur zitezilla, eta are abre mutuei ere, etzekiela eman iatera eta ez edatera, erraiten zuela: *Quis scit si convertatur et ignoscat Deus, et revertatur a furore irae suae et non peribimus?* (Ionae 3). Nork daki, mehatxatu bagaitu ere geure lainkoak, eta erran badu ere haserre dela gure kontra, ea gure urrikimendua eta penitentzia ikhusirik, itzuliko denz bertze

aldera, ematuko zaikanz bere kolera, eta utziko gaituenz gaztigatu gabe? Erran baillu bezala: arrazoinekin da, gure lainkoa, gure kontra haserre, arrazoiñekin mehatxatzen gaitu, eta erraiten deraku gaztigatu nahi gaituela. Baiña guztiarekin ere debozinotan iar gaitezin, lehen gaixtatasunean bezala, orai ontasunean enplega gaitezin, eta benturaz halatan bihotza hautsiko zaika, urrikalduko gatzaitza, eta barkhatuko deraku. Hala erran zioen untzi-maestruak ere, tormenta-tua zebillanean, Ionas profetari: *Quid tu sopore deprimeris? Surge et invoca Deum tuum si forte recogitet de nobis et non pereamus* (Ionae 2). Zer hariaz, gizona? Zerk aratza lo? Eztakusak ithotzera goazilla? Haik hortik, iar adi orazinotan, egiok heure lainkoari othoitz, eta benturaz halatan eskapatuko gaituk.

Hala Patriarka Iakobek ere, bere anaiarekin gaizki zenean, igorri zerautzan bere anaia hari aitzinetik presentak, erraiten zuela: *Forsitan propitiabitur mihi* (Gen. 32). Benturaz hunelatan present haukin batean barkhatuko deraut, ben-

turaz hunelatan adiskidetuko gara. Haur da bigarren bentura ona, ontasunean enplegatzen dena, falta eginak erremediatu nahi dituenarena.

47 Baiña bada bertze bat, hirugarren bat, bentura gaixtoa, luzamenduak bilhatzen dituena, gibelamendutan dabillana, eta perilik baizen ezten lekhuari ere, segurantzak ediren nahi dituena. Erraiten zaitzu zahartzen hasi zarela, bi illetan iarri zarela, begiak lanbotzen hasi zaizkitzula, bidearen bi herenak iragan ditutzula, eta baldin horrela zaudela, zeure azken egunak edireiten bazaitu, ez benturaz baiña seguraz kondenatuko zarela. Ordea zuk eztuzu hunelakorik sinhetsi nahi, eta ez enzun ere. Aitzitik zeure nahia-rekin batean benturaz eztela halakorik izanen iduritzen zaitzu. Eta erran behar bidean: benturaz hala izanen da, benturaz kondenatuko naiz, erraiten duzu: benturaz ez naiz kondenatuko, benturaz ezta halakorik izanen.

§ 1

48 Lehenbiziko gezurra, lehenbiziko emazteak erran zuen. Galdegin zeraukanean deabruak Ebari, ea zergatik etzuen iaten Parabisuaren erdian zegoen zuhaitz eder haren fruitu eder hartarik? Ihardetsi zuen: *Ne forte moriamur* (Gen.3). Eztut iaten, zeren erran baiteraut lainkoak, baldin iaten badut, benturaz hillen naizela. Eta alabaiña lainkoak etzioen halakorik erran; etzioen benturarik aipatu. Garbiki eta segurki erran zioen, iaten zuen egun berean hillen zela; erran nahi du, mortal eginen zela, hilkizun izanen zela. *In quocumque enim die comederis ex eo morte morieris* (Gen. 2). Benturaz hura Ebak berak berretu eta iratxeki zeraukan, eta berretura eta iratxetura hartzaz, bere burua eta guztiok ere galdu ginituen.

Emazte ezkondu batek, bere senharraz bertzerekin, eta ezkondu gabeak ere, behar eztenarekin, bekhatu egitera deliberatzen dutenean, ezkondua orhoitzen da bere senharraz, eta bai

ezkondu gabea ere, izorratzeaz, eta ethor ahal dakidikaion desohoreaz, eta kalteaz. Ordea hartatik benturatzen dira bata eta bertzea ere erraiten dutela: benturaz senharrak eztu jakinen, benturaz ez naiz izorratuko. Ohoiñari ere ebastera dohanean, gogoratzen zaika, eskuak iratxeki badiatzote, gutienez bereak emanen derautzatela, azotea izanen duela. Baiña hark ere fite konsolatzen du bere burua erraiten duela: benturaz ez naute atrapatuko, benturaz ez naute sentituko. Hala bada guk ere, gerotik gerora gabiltzanok, konsolatzeintugu geure buruok, eta erraiten dugu: benturaz huneraiño iguriki derautanak, igurikiko deraut orai ere. Benturaz orai ezpadut ere, izanen dut aitzinerat, ongi egiteko gogo. Eztira oraiño denbora guztiak iragan.

49 Bada hemen bentura franko, eta ez esperantza eskasik. Zer da haur? Non da zentzua? Non da akhordua? Zer egin da adimendua? Zeure salbamendua, hanbat dihoatzun gauza, sekulakotzat ongi edo gaizki izaitea, iben dezazula benturan? Eztuzu pensatzen bentura

horrek, benturaz, bentura gaixtoa emanen dera-
tzula? Eta nork bere duen guztiaren benturatzea,
erhokeria handia dela?

Benturaz unen gaiñean erraiten du San Kri-
sostomok: *Sed multis, inquis, Deus dedit privile-
gium, ut in ultima senecta confiterentur. Quid,
igitur? Numquid et tibi dabit? Fortasse dabit,
inquis. Cur dicis fortasse? Contingit aliquoties.
Cogita quod de anima tua deliberas; proinde
etiam de contrario cogita; et dic: quid, autem, si
non det? Quid, autem, si det? inquis. Dat quidem
ipse, verum hoc illo certius et utilius* (Chrys.
Hom. 22 tom. 4). Erraiten duzu eta erranen
duzu: lainkoak anhitzi emaiten deraue pribilejio
haur, gaztean gaixto izanagatik, igurikitzen bai-
teraue, zahar ditezkeien arteiño, eta orduan
behar den bidean, penitentzia eginik, salbatzen
baitira. Zer bada zuri halako pribilejiorik, edo
garaziarik emanen othe deratzu? Erranen duzu:
benturaz bai. Zergatik diozu: benturaz bai?
Zeren batzutan gerthatzen baita. Egizu gogoeta,
zeure arimaz dihoatzula, eta pensa ezazu, kon-

trara ere gertha ditekeiela, Eta errazu: zer izanen da igurikitzen ezpaderaut? Erranen duzu oraiño: eta zer izanen da igurikitzen baderaut? Iguriki ahal diazaizu. Ordea hobeago, eta segurago da igurikiko ezpaileratzu bezala, bizitzea eta gobernatzea. Hunen arauaz erraiten du San Agustinek ere. *Si enim fortasse Deus non perdet nec malos, sine dubio no perdet bonos. Cur ergo non eligimus, ubi dubitatio nulla est?* (August. in Psal. 77). Baldin lainkoak benturaz galduko ezpaditu gaixtoak, segur da eta duda gabe da, eztituela galduko onak. Zergatik bada eztugu bat ere dudarik eztuena hautatuko? Zergatik ezkara benturak utzirik segurean iokatuko? Nola erraiten baitugu: benturaz igurikiko derakula lainkoak, derragun (gertha ditekeien gauza baita), benturaz ezterakula igurikiko; eta goberna gaitezin, igurikiko ezpaileraku bezala, eta halatan ez benturan, baiña segurean izanen gara.

§ 2

50 Segur bezala dadukat, ifernura ioaiten diren gehienak, *gero* baten benturan iarririk, hartan fidaturik eta hartan enganaturik ioaiten direla. Behintzat hala ioan zen Ebanjelioko aberats hura. Zeren nola San Lukas ebanjelistak erraiten duen bezala, aberats hari urthe ona gerthatu baitzeikan, eta bildu baitzuen anhitz, iarri zen bere buruarekin gogoetan, erraiten zuela: *Quid faciam quia non habeo quo congregem fructus meos?* (Lc. 12). Zer eginen dut? Norako dut hunenbat ogi, arno, bihi, fruitu eta onhasun? Eztut edukitzeko lekhurik ere. Baiña badakit zer eginen dudan, erraiten dio berriz bere buruari. Leheneko bihitegiak, ardandegiak, sotoak, salak eta ganbarak handitukoituz, edukitzeko lekhua franko eginen dut. Eta gero sosegatuko naiz, ardura guztiak utzirik, pausatuki, hatsaren gainean iarriko naiz, erraiten dudala neure baithan: Orai atsegin har dezadan, ian dezadan, edan dezadan, zeren berdin eztut deusen eskasik,

eztut gerokoren perilik, badut ethorkizunekotzat behar den konplimendu guztia. Bada kontu haultan, kontuak ongi egin gabe, zebillala, aditu zuen zerutik mintzoa: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te, quae autem parasti cuius erunt?* (Lc. 12). Ha erhoa, zentzu gabea, zer mintzo aiz? zer gogoeta darabillak? Egin dik hireak, gaur eskatuko zaizkik heure arimaren, gaur gorputzetik atherarik eramanen deraue. Eta gero orduan, bildurik dadutzan on horiek norentzat izanen dira? Erhoa deitzen du aberats hura, eta arrazoienekin. Zeren zer da erhokeria handiagorik, gero-ko denboraz, bertzeren eskuan eta benturaz dagoenaz, bere eskuan eta segurean baillu bezala ordenatzea baiño?

51 Gaitezin beraz bertzeren gaiñean zentza; dezagun bertzeren peiletik athera segurantza, hartzen dugula, Espiritu Sainduak emaiten dera-kun konseillua: *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te* (Eccli. 5). Konberti zaitezi, bekhatutarik iltki

zaitezi; eta eztezazula berant, eztezazula egunetik egunera luzat. Zeren gutien uste duzunean, ahantzienik zaudenean, neurria betheko da, lainkoa haserretuko da: eta gero mendekuzko egunean, heriotzeko denboran, galduko eta deseginen zaitu. Badirudi haur eman nahi zuela aditzera Spiritu Sainduak berak, erran zuenean: *Ne dicas amico tuo vade et revertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare* (Prov. 3). Ezterrozula zeure adikideari, dohala eta dathorra, bihar emanen diozuna: baldin baduzu emaitekorik, emozu berehala. Erran nahi du: Eginen duzun ongia eta ontasuna dagizula fite, geroko benturan utzi gabe, luzamendutan, eta ioan ethorritan ibili gabe.

Egun batez galdegin zeraukaten Alexandro handiari, ea nolatan erdietsi eta irabazi zuen hanbat biktoria? Hanbat on eta onhasun? Hanbat hiri eta erresuma? Eta ihardetsi zuen laburzki: *Nihil procrastinans*. Ez deus luzatuz, ez deuz biharamuneko utziz. Etzuela egundaiño egunean egin ahal zezan gauzarik biharamuneko utzi;

etzela egundaiño gerokoan fidatu, eta halatan hain irabazi handiak egin zituela.

Ezkaitezilla beraz gu ere gerokoan fida. Zeren geroko hartan, bentura bat ahal badateke ere, ez ordea segurantzarik; eta erhokeria handia da segur behar duen gauzaren, benturan ibentzea: biharamuneko esperantzan eta perilean utztea.

NOLA DEN GEROAGO GAITZAGO, BEKHATUTIK ILKITZEA KAP. VI

52 Anhitzetan ere Eskritura Sainduan, konparatzen da bekhatorea, ardi errebelatuarekin. Eta arrazoiñekin. Zeren anhitz gauzatan baitirudite elkhar. Ardia bere lagunei azkentzen zaienean, halako moldez bide onetik eta bere ardi lagunentz alhapidetik aldaratzen, eta hastantzen da, non geroago, urruntzenago, galtzenago eta errebelatzenago baita. Diru bat edo erhaztun bat galtzen duzunean, han berean galdu zenduen lekhuant gelditzen da, eta bai edireiten ere, ezta bera handik higitzen. Baiña ardia orenetik orenera, lekhuant aldatzen da, oihanent barrenago sartzen da, bethi eta galtzenago eta errebelatzenago da. Hala bada bekhatorea ere, gero eta gero galtzenago, errebelatzenago eta bere aztura gaixtoetan barrena sartzenago da. Hargatik erran zuen errege Davitek: *Erravi sicut ovis quae periit* (Ps.

118). Errebelatu nintzen eta galdu, ardia bezala. Zeren bekhatu bat egin zuenean, berehala, bertze batetan, behaztopatu eta erori baitzen.

Ardia errebelatu berrian da erraxenik edireiteko eta inkontratzeko, eta bai kandela ere, iraungi berrian, oraino hotztu gabea denean, berriz lotzeko eta iratxekitzeko: hala da bada bekhatorea ere bekhatu egin berrian, gaienik eta prestenik bekhatutik ilkitzeko.

53 Sagarroia, bere egitez ere nekez erditzen da, baina are, bere faltaz nekezago. Zeren nola larruan baita latz, eta gaztaina karloa bezala, puntaz eta arantzez bethea, eta umeak ere bera bezala latzak, eta arantzetsuak baititu; ume hek erdi behar duenean bere arantzeez, eta karloez min egiten diote, eta halatan minari errendaturik, erditzeko meneratzen denean, barrenat sartzteintu eta han ahal bezanbat edukitzeintu. Eta nola hala dadutzan bitartean ere, handitzen eta gogortzen baitira ume hek; eta alabaiña erdi behar, edo hil: handik azkenean, harri baten kontra permaturik lehen eginen zen baino neke-

zago, eta penazago erditzen da. Bada haur beror obra onen egiteko, luzamendutan dabillan bekhatorea baithan ere gerthatzen da. Zeren nola konbertitzea eta obra onen egitea erditze bat bezala baita, halatan, zenbatenaz eta gehiago baitago, hanbatenaz obra on hetzaz, nekezago erditzen da. Beraz hunelatan, lehen baiño lehen izanen da hoberenik, eta erraxenik obra onen egitea, eta bekhatuetarik ilkitzea.

Zeure lurrean, zure baimendua eta lizenzia gabe, etxe bat hasten deratzutenean, zeren baldin obraren akhabatzera utz bazinitza peril bailuke, akhometaz liazazuten zuzen dutela lur haren gainean, hartarakotzat, aitzindurik bezala, ordenatzen du legeak, egotz ahal dezakezula obra berria (ff. de novi operis nuntia. L. Praetor). Hala egin behar da bada bekhatuetan, eta bekhatuzko obretan ere, berri direino egotzi behar dira, zeren bertzela nahiko du deabruak akhometatu eta alegatu, obra zahartu dela, eta hartan zuzen duela.

§ 1

54 Errazago bada ere on bahituaren atheratzea, eta koberatzea, salduaren baino, edireiten da guztiarekin ere bere onak bahitzen bezala, saltzen ere dituenik. Eta haur beror gerthatzen da arimako gauzetan ere. Beldur direla, bere konzientziak alha zaiztela, bekhatu bat edo bia baizen eztutela eginen erraiten dutela, eta heken ere utzteko gogorekin dabiltzala, bekhatuak egiten dituztenek, bahitzen dituzte bere arimak. Baiña beldurtasunik gabe, lainkoz, konzientziaz, eta munduaren erraiteaz ere konturik egin gabe, antsikabeki dabiltzanek saltzen dituzte. Bahi bat tabernara arnozun igortzen duzunean, gaztigatzen diozu tabernariari eduki dezala zenbait egunez bahi hura, eta heken buruan atherako duzula. Baiña zuk nola atherako duzun ezen barrenago sartzen duzu: egunetik egunera bahiaren gaiñean, arno gehiago hartzen duzu, halako molde ez azkenean ikhusirik bahiaren balioa edan duzula, bahi guztia tabernan utzten

baituzu. Bada haur beror zeure arimaz ere egiten duzu. Erraiten duzu, bahi bai, baiña nehola-tan ere eztezakezula sal. Erraiten duzu bekhatu bat eginen duzula, eta ez gehiago. Ordea bat egin eta bat hari, hanbat iratxekitzen diozu bere ondotik; halako moldez eta suertez arimaren gainean, bekhatuaren zorra berretzen eta kargatzen duzu, non azkenean, bahi guztia, zein baita zure arima, tabernan, deabruaren eskuan, eta botherean gelditzen baita, hartzaz, nork bere gauzaz bezala, nahi duenaren egiteko.

55 Bekhatutik ilkitzeko, luzamendutan dabillanari, gerthatzen zaika, zensuko eta intereseko diruaren irabazia pagatzen eztuenari gerthatzen zaikana. Halakoari urtherik urthera, zorra handitzen, berretzen eta are baldin denbora luzeaz badago, doblatzen zaika, eta orduan ezta erraxkiago pagatzen. Eta ez bekhatua ere ezta, egonaren buruan aisekiago erremediatzen. Zeren batz deabruak, egunetik egunera, zure arimaren gainean, esku gehiago hartzen du: eta berriz bertzea, zeren nola zu baitzoaz bekhatu eginaz,

eta bekhatutan egonaz, hala doha lainkoa ere zure arimatik ihes eginaz, eta urrunduz zeren zerori lehenik urruntzen baitzara. Egizu kontu, egizu gogoeta, ea zenbat urthe duen bekhatutan zaudela, eta bekhatu egiten hari zarela: eta edirenen duzu ezen, urthe hetan guztietan, lainkoaganik urruntzen eta apartatzen hari izan zarela. Bada komunzki ioaiteko bezanbat denbora, behar ohi da, bihurtzeko ere. Beraz hunelatan zuk ere ioan diren hamar urtheotan, edo gehiagotan, hari izan baitzara lainkoaganik urruntzen, beharko duzu hurbiltzeko ere, hainbertze denbora. Nolatan duzu bada uste, hanbat denboraz iragan duzun bidetik, hain laburzki urthe batez edo biaz zeure zahartzean, zahartzen bazara ere, bihurtuko zarela?

Egia da ordea, halako faborea, garazia, indarra eta haizea eman ahal diazaio Spiritu Sainduak zure gogoari, eta borondateari, non urruntzea baiño fitetzago, eta denbora gutitzago egin baitezakezu hurbiltzea. Ordea ezta kizu zure bait-

han hala gerthatuko denz: halako faborerik, eta garaziarik eginen zaitzuntz.

56 Maria Birjina, eta Ioseph Mariaren esposa urrundu ziren Ierusalemetik egun baten bidea, han hei Iesus haurra ustekabean azkendurik. Eta gero bilha abiatu zirenean, ediren zuten hirugarren egunean. Denbora gehiago behar izatu zuten edireiteko, galzeko baino. Hala dirudi bada halaber, denbora gehiago behar dela bekhatuen erremediatzeko, egiteko baino. Zeren bekhatu egiten hari zarenean, lainkoaganik urruntzen zarenean, komunzki gazte zara, sendo, eta indartsu, baiña gero, lainkoagana bihurtu, eta hurbildu nahi duzunean, eri zara flako, eta zahar. Beraz orduan gaitzago izanen da hurbiltzea, lehen urruntzea baiño. Halatan erraiten du profeta Davitek: *Qui elongant se a te peribunt* (Ps. 72). Zureganik urruntzen direnek fin gaitz eginen dute. Eta lainkoak berak ere mehatxatzeintu halakoak erraiten duela, *vae eis qui recesserunt a me*. (Oseae 9). Begira beute eneganik

urrundu eta apartatu direnek, zori gaitz hekenzat.

§ 2

57 Bekhatuak ilhuntzen du adimendua, flakatzten du memoria, eta gaixtatzen du borondatea; zenbatenaz bekhatu gehiago, eta bekhatutan egonago, hanbatenaz adimendua, memoria eta borondatea, eztheusago. Hanbatenaz deabrua, iaunago eta nabusiago. Hanbatenaz lainkoaganik urrunago eta apartago. Eta hanbatenaz zure indarra eta ahala ere, etsaiari ihardesteko ttipiago eta flakoago. Bada gauza hauk hunela direnaz geroztik, nolatan duzu zuk uste, gero hobeki onduko zarela eta bekhatutik iltkiko zarela orai baiño? Ura ttipi deiño ezin iragan dezakezu, zer eginen duzu bada handi dadi-nean? Zuhaitz ttipiak, oraiño errorik eztutenak, ezin athera ditzakezu, zer eginen duzu bada errozta, eta handi ditezinean? Erran nahi dut, orai bekhatu guti duzunean, eta guti horiek ere berri direnean, ezin delibera dezakezu halarik

ere, horietarik ilkitzera, zer izanen da bada gero, bekhatuz beterik eta hetan denbora luzeaz gogorturik zaudenean? Orai hamar bekhatuekin dihardukazu, gero ehunekin iharduki beharko duzu. Orai urthe baten edo biaren usantza gaixtoa duzu, gero hogoiena edo berrogoiena izanen duzu. Bekhatu egiteaz koropilloak doblatzeintuzu, gatheak berretzeintuzu, karga handitzen duzu. Zer erhokeria da bada haur, uste baituzu ezen gero karga handiarekin hobeki manaiatuko zarela, orai ttipiarekin baiño? Uste baituzu ezen gero hamar bekhatuen barkhamendua hobeki erdietsiko duzula, orai bortzena baiño? Uste baituzu gero, eritasuna handi dadinean, erraxago izanen dela sendatzen eta erremediatzen, ttipi denean baiño? Eztakizu nola erraiten duen Spiritu Sainduak: *Languor prolixior gravat medicum, brevem languorem praecidit medicus?* (Eccli. 10). Eritasun luzeak eta zaharrak nekhatzen du midikua, baiña laburrak eta berriak, egiteko guti emaiten dio, hura laburzki sendatzen du.

58 Egia haur eman zeraukan aditzera aingiru batek lehenago mendietan eta ermitetan bizitzzen ziren saindu hetarik bati (In vita Arsenii apud Suri tom. 4 pag. 257). Hartu zuen aingiru hark gizon baten iduria eta ioan zen mendietako saindu hetarik batengana, eta eskutik harturik, eraman zuen oihanean barrena, eta han erakutsi zeraukan gizon bat, hari zela egur egiten. Eta zama bat eginik, lothu zuenean, hasi zen enseiatzen ea iasan ahal zezakeienz. Baiña hain egin zuen handi, ezen ezin iasanez utzi baitzuen. Utzi zuenean, hasi zen berriz bigarreanean egur egiten, eta bere leheneko zamaren handitzen. Handitu zuenean, hartu zuen, eta hasi zen lehen bezala enseiatzen ea iasan ahal zezakeienz. Baiña are orduan gutiago, zeren lehendanik handituago baitzuen. Ordea guztiarekin ere, hasi zen hirugarrenean ere lehiatzen, egur egiten eta bere leheneko zamaren, lehen bezala handitzen, ustez ezen halatan arinduko zeikan, eta erraxkiago iasanen eta eramanen zuen. Sainduonek haur ikhusi zuenean, galdegin zioen ain-

giruari: Zer erhokeria da haur, uste baitu gizon hunek, berretuz karga arinduko zeikala? Eta handituz, erraxkiago iasanen eta eramanen duela? Orduan ihardetsi zioen aingiruak: horrela duk bada munduko erhokeria ere, uste baitute bekhatorek bekhatu anhitzekin, karga pisuarekin hobeki iaikiko direla arinarekin baiño. Erraiten baitute: orai herabe dut. Orai eskuen artean darabiltzadan bekhatuak, ezin utz ditzaket: oraiño denbora aphur batez hautan egon behar dut, bertzerik ere zenbait iratxekitzen derauedala. Baiña gero guztiak utzikoitut, guztietarik iltkiko naiz. Itsutasunaren itsua, erhokeriaren erhoa, uste baituzu ezen gero, hemendik urthe baten, edo biaren buruan, orai baiño bekhatu gehiago duzunean, hosinean barrenago zaudenean, eta orai baiño flakoago zarenean, aisekiago, eta erraxkiago iltikiko zarela. Iltki bekizu erhokeria hori burutik, egotz ezazu zeure gogotik, eta sinhets ezazu, geroago gaitzago izanen dela. Eta Ovidiok dioen bezala: *Qui non est hodie, cras*

minus aptus erit (Ovid. lib. 1 de remedio amoris).
Egun gai eztena, bihar gutiago izanen da.

NOLA GEROTIK GERORA IBILTZEAZ KOBERTZEN DEN USANTZA GAIXTOA KAP. VII

59 Erraiten du Spiritu Sainduak: *Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea* (Prov. 22). Nor nola gobernatzeko baita gaztean, hala komunzki egiten ohi da, zahar-tzean ere. Orduan hartzen duen bidea, plegua, eta usantza, edukitzen du gerorat ere: ezta handik aldaratzen, hari itxetkitzen zaika. Denbora luzeaz bide bat eduki duen urari, ezta erraz, bertzetarat irioitea, eta eragitea. Ezta erraz bide haren eta handik iragaiteaz, hartu duen usantza-ren, abiaduraren eta lasterraren gal arazitzea. Ez eta beraz ezta erraz izanen, denbora luzeaz koberatu den usantza gaixtoaren ere utzteka eta aldatzea. Zamaria gazte deiño hezten da. Hara-gia berri deiño, gazitzen da. Zuhaitza ttipi deiño birlandatzen da: finean, gauza guztiek lehenbi-zian hartzen dute bere plegua eta ortkhoa, eta

behin hartuz gero nekez utzten dute. Gogortuz gero gaitz da bilhukatzea. *Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu* (Orat. ep.1). Eltzeak luzaro edukitzen du, berrian hartzen duen usaiña eta kutsua, dio Oratiok.

Likurgok, erakusteko Lazedemoniakoei, zein indar, handia zuen usantzak, hartu zituen bi xakur gazte, bi orkume ama batenak, eta sabelaldi batetakoak: eta hetarik bata, usatu zuen bethi ere etxean barrena, kuzinako eta sukhaldeko eltze-plateren artean: eta berriz bertzea hazi zuen kanpoan ihiziko orekin batean. Eta gero handitu zirenean eraman zituen biak treilla batetan Lazedemoniako iende heken aitzinera eta han laxatu eta largatu zituen, eta largatzearekin batean, egotzi zerauzten bere aitzinera, erbi bat eta haragi puska bat. Eta ihizian usatua, abiatu zen berehala erbiaren ondotik, eta berriz bertzea, kuzinan hazia, lothu zeikan haragi pus-kari. Eta gero erran zerauen: Ikhusazue, iaunak, zer egiten duen usantzak, zein indar handia duen hazkuntzak, lehenbiziko segientzak, eta

ohikundeak: nola or hautarik bata, bere hazkuntzaren arauaz, lothu zaikan haragiari, eta berriz bertzea, iarraiki zaikan ihizari (Plutarc.). *Filii tibi sunt? Erudi illis et curva illos a pueritia eorum*, dio Salomenek (Eccli. 7). Semeak ditutzunean, eskola itzatzu haurretik; uzkur itzatzu, eduki ttipi direino azpitik. Zeren behin handituz gero, ezitutzu hobekiago manukortuko, eskuperako, eta ez plegatuko.

§ 1

60 Denbora luzeaz bekhatutan egoitez eta usatzeaz, bertze kalterik ethor ezpaledi ere, pleguaren eta aztura gaixtoaren hartzea baizen ere, hura bera behar lizateke asko, bekhatutan pausatetik begiratzeko, eta lehen baiño lehen bide onean iben arazitzeko. Zeren hain du indar handia usantzak, ezen erraiten baitu San Krisostomok: *Cum manna, coelesti cibo, alerentur iudaei, cepas eta alia requierebant; adeo consuetudo valet, tantumque habet roboris* (Chrys. adversus vituperatores vitae monasticae cap. 3,

tom.7). Juduek mana zeritzan ianhari on, ezti, gozo hartarik franko zutelarik, guztiarekin ere, usantzak hain du indar handia, ezen hark errekeriturik. Ejiptoko tipula baratzurietara, bihurtu nahi baitzuten. Eta handik erraiten du San Agustinek: *Peccata, quamvis magna et horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva aut nulla esse creduntur, usque adeo ut non solum non occultanda, verum etiam iam praedicanda ac diffamanda videantur* (August. in Enchirid. cap. 8 tom. 3). Bekhatuak handi eta izigarri izanagatik ere, ttipi eta ezdeus iduritzen zaitza, hetan usatu duenari: hain ez deus ezen gero, handik harat, nahiago baititu estali baiño, agertu, kanpatu, eta famatu.

61 Errege Daviti eman zerautzatenean Saulen harmak, baitziren ezin hobeagoak eta halakoak, guztiarekin ere, probetxu baiño kalte gehiago egiten zioten, trabatzen zuten. Zeren nola anarteraiño koan bethi arzain ibili baitzen, ezpaitzen oraiño harmetan usatua.

Eta hala utzi zituen, erraiten zuela: *Non possum incedere quia usum non habeo* (2 Rg. 5). Harma haukin ni ezin higi naiteke, zeren ez naiz usatua. Indaitzue habailla batzuk, zenbat harriekin, eta hetan usatua bainaiz, atsegin har ezazue, ezen nik eginen dut hetzaz neure eginbidea. Eta hala egin ere zuen. Zeren lehenbiziko aurthiki zuen harria finkatu zeraukan bere etsaiari belarraren erdian, landatu zeraukan kopetan, eta egotzi zuen bentzuturik lurrera. Ordea gero handik denbora gutiren barrenean, hain soldadutu zen eta harmetan usatu, trebatu, eta anzatsutu, ezen egun batez harmarik gabe, Saulen ihesi zihoala, hartu baitzuen Goliat handi haren ezpata, erraioten zuela, ezen etzela munduan harentzat halakorik eta ez hark nahiago zuenik. Zer erran nahi du hunek? Lehen Saulen harmak ttipiak eta arinak baitziren, handiz eta pisuz utzi zituen, eta orai jigant handi batenak iduritzen zaitza ttipi eta arin? Bai. Zeren lehen etzen usatua, etzen harmetara egiña, baiña gero egin zen, usatu zen, enseiatu zen, trebatu zen, eta enseia-

tzeak, usatzeak, eta trebatzeak, lehen gaitz zena erraxtu zeraukan. Zeren usatuari trabailluak ere etzaitza hain trabaillu iduritzen, eztitu hain sentitzen: eta ez sentitzeko, eskuetako larrua ere loditzen, gogortzen, eta khaillutzen zaika. Hala-koari, eta haiñari, etzaitza hain fite eskuak maskurtzen, ikhorzirinak egiten, eta ez haragiak ethentzen, eta ez minberatzen. Zeren San Kri-sostomok dioen bezala *Consuetudinis enim vis, et in bonis, et in malis magna* (Chrys. Hom 3 de poenitentia, tomus 3). Gauza handia da usantza, hala onean nola gaixtoan. Eta badio San Jeroni-mok ere: *Asperam nobis et insuavem virtutum viam, nimia facit consuetudo, quae si in alteram partem transferatur, invenitur semita iustitiae levis* (Hieron. ad Celantiam). Bekhatuaren usantzak gaitzten du berthutearen bidea: ordea baldin usantza hura itzul badadi bertze aldera, gaix-tatasunetik ontasunera, edirenen da berthutea-ren bide hura bera, errax, atsegin, eta plazent, Eskiribatzen hasten zarenean, ezin higi ditzake-zu erhiak, lothuak bezala daude. Zeren ezpaitira

usatuak. Baiña gero eta gero usatzen eta trebatzen dira, hain trebatzen, ezen azkenean, bertze alderat beha zaudela ere, hitzen erdiak eskiribatzen baitituzu. Hala ikhusiko duzu dendari baten etxean ere, ofizialeak abiadura handia daramala, puntuak husu eta laster emaiten tuela; baiña aprendizak baxan, barath, eta puntuak kontatuz bezala hari dela. Zeren ezpaita aprendizak ofizialeak bezala usatua, ohitua eta trebatua.

62 Halatan erraiten du Aristotelek: *Ex actu multoties iterato fit habitus* (Arist. lib. 2 Ethic.). Ez behingoaz, baiña maiz eta anhitzetan usatzeaz egiten da trebetasuna, eta aztura. Eta behin aztura hartuz gero, trebatuz gero, anhitz gauza egiten da, gogoak pensatzeketan, eta borondatea ere hautatzeketan ibili gabe. Hala erraiten du San Krisostomok: *Consuetudo est qua postea etiam absque electione fit* (Chrys. Hom. 10 tom. 3). Anhitzetan, hartan guti pensaturik, zeinatzen zara. Anhitzetan, ser mintzo zaren eztaizula, arneguak, eta iuramentuak egiteintuzu. Anhitzetan, bertze alderat, beha zaudela, erhiak soiñu

egiteko erabiltzeintuzu, eta hauk guztiok dira usantzaren iokoak, trebetasunaren kolpeak, eta azturaren tornuak.

Garzelean sarzen zaituztenean, sarthu berri hartan, usna on duzu, kiratsa aditzen duzu, erraiak nahasten zaizkitzu, sentikor zara. Baiña barren hartan ohituz gero, sudurrak kirats hartaz zenbait denboraz, betheak erabiliz gero, sortzen zara, ez-ansiatzen zara, ederesten duzu.

Usatzaite goizean goiz iaikitzen, eta oren hartan iratzarriko zara. Usatzaite anhitz iaten eta edaten, eta bethi hala nahiko duzu.. Are abre mutuek ere eztute, bere leheneko usatua, edo etsigarri bat bedere izan gabe, lehen izan diren ostatuetarik, aitzinat iragan nahi. Hain du indar handia usantzak, ezen erraiten baitu San Augustinek: *Ipsa quoque mutatio consuetudinis etiam quae adiuvat utilitate, novitate perturbat* (August. 3 Fortun. disput. 2 tom. 6). Anhitzetan ere, dakigularik, hobe lizatekeiela darabilagun usantzaren uztea, eta hautstea, eztugu guztiarekin ere utzten, eta ez hautsten, zeren aldatze

hura, hautsteko eta utzteko berritasun hura, gaitzi baitzaiku. Zer nahizu gehiago? Bada erraiten duenik, eta egia: haurretik pozoin iaten usatzen dena, azkenean pozoiñez haz ditekeiela, eta mantena (Comment. sup. 3 Phisic.)

§ 2

63 Bada baldin hunein gauza bortitza, eta indartsua bada usantza, zer eginen du bethiere, gaztetik zahartzeraño bekhatutan usatu denak? Nola utziko du zahartzean gaztean koberatu duen usantza? Beldur naiz utz eztezan. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Annosa passio, medicamento momentaneo non curatur* (Crys. 32. tom. 2). Arrazadura urthatua, narrio zahartua, zauri gaizkoatua, ezta puntu batetako midikuntzaz sendatzen, ezta behingo bisitaz erremediatzen eta ez hain fite leheneko estanterera, estatura eta egoitzara bihurtzen. Zeren nola eritasun handiak, sendatuz gero ere, utzten ohi baitu bere ondotik, zenbait herru gaixto, zenbait kutsu, narrio etza arrazadura, hala utzten du

denbora luzeaz bekhatutan egoiteak ere bere ondotik, zenbait ondore gaixto. *Si mutare potest Aethiops pellem suam et pardus varietates suas, et vos poteritis benefacere cum didiceritis malum*, dio Ieremias profetak (Jerem. 13). Mairu herriko mairu beltzaz bere larru beltza, eta tigre arrak bere nabardurak, kolore pikardatuak, aldatu eta mutha ditzanean, aldatuko, utziko, eta muthatukoitu presuna gaixtoak ere bere usantzazko gaixtakeriak, eta bekhatuak.

64 Halatan ikhusiko duzu, gazte denboran bekhatu batetan usatu duenari zahartzean ere, eta deus ezin daidikeienez ere, gogoia bedere, eta bekhatu hartzaz minzatzeaz, atsegin hartzea bedere, badatxekala. Zeren San Agustinek dioen bezala: *Non quiescit turpe desiderium, quamvis frigiditas neget effectum* (August. de vita eremitica ad sororem cap. 28, tom. 10). Zahar gaixtoak, zahartuagatik, badu gogoia, indarra zaika falta. Ahoa doi idekitzen du eta idekitzen duzu, eta guztiarekin ere arnegu eta iuramentu egiten hari zara. Gorputza ezin iasan dezakezu, eta ala-

baiña amuruziaz mintzo zara. Finean lehen zertan segitu baituzu, hartan gero ere, ametsetan, eta eldarnioetan ere edireiten zara. Eta zerk egingen du haur? Usantzak, azturak, gaztean hala, han, eta hetan segitu eta usatu baituzu, eta usantza hura hezurretan barrena sarthu baitzaitzu. Eta nola zahartuagatik, hezurak gelditu baitzaizkitzu, hala gelditu zaizkitzu usantza, aztura, eta handik sortzen diren mugidak, abiadurak, eta inklinazino gaixto guztiak ere. Halatan erraiten du lob gizon saindu hark: *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiae eius, et cum eo in pulvere dormient* (Job,10). Gaixtoaren hezurak betheko dira gazte denborako bekhatuez, eta harekin batean lurrean ere lohakartuko dira, eztute behin ere utziko. Zeren San Gregoriok, dioen bezala: *Tenent illum pravae consuetudines, quem semel ceperunt, atque quotidie duriores existunt, et cum eo in pulvere dormient quia non nisi cum eius vita finiuntur* (Greg. lib. 15 Moral. cap. 15). Usantzazko bekhatuak iarraikitzen ohi zaitza nehoi heriotzeraiño, eta lurrean barrena

sar arteiño, eztute hareraiño utzten, eta ez komunzki han ere.

65 Iainkoak begira zaitzala, usantza gaixtoak zure baithan ostatu hartzetik, eta usantza hura hazkuntza bihurtzetik. Zeren nola baita hetika daritzan eritasun bat, zein egiten baita, sukharra denbora luzeaz, eta aphur bana hezurretan barrena sartzeaz: eta eritasun hark ezpaitu erre-mediorik, mirakuilluz edo baizen, eta izaitekotz ere xoil luzaro: hala da denbora luzeaz, gogoan, eta bihotzean barrena sarthurik dagoen aztura gaixtoa ere. Hura da hetika gaixto sarthua, athe-ratzen eta erremediatzen gaitza. Eta halakoaga-tik erraiten du San Augustinek thonban barrena sarthua, eta ehortzia dagoela: eta gaiñeko harri-estalkia, iaikitera eta hats hartzera, utzten eztuena, usantza gaixtoa dela. *Moles illa imposita sepulchro, ipsa est vis dura consuetudinis, qua premitur anima, nec respirare, nec resurgere permittitur.* (Aug. Serm. 44 de verbis Domini tom. 10).

Haur beror eman zuen aditzera gure Salbatzailleak berak, Lazaro laur egunetako hil kiratsua, anhitz hatsbeherapen, eta sentimendu egirik, pitztu zuenean. Bertze guztiak erraxki eta aise zegoela pitztu zituen, baiña Lazaro, iduriz, nekez. Aditzera emaitagatik, zein gaitz den, denbora luzeaz, bekhatutan usatua, usteldua, eta kirastua dagoen bekhatorearen sendatzea, eta erremediatzea. Halakoa, hartara heltzen dena, Lazaro kirastua bezala da, lainkoaren bothere handiaz baizen, ezin erremedia ditekeiena.

Arrazoin hautzaz guztioz emaiten da aditzera, nola luzamendutan, gerotik gerora ibiltzeaz, hartzen den usantza gaixtoa: eta usantza hura, olioia oihalean bezala, sartzen den gogoan, eta bihotzean barrena. Eta nola den enganamendu handia, eta gure galgarria, erraitea: «gero onduko naiz, gero bide onean iarriko naiz». Zeren gero haren ondoan, desiratuko duzu bertze gero luzeago bat. Eta halatan gerotik gerora zabiltzala, usantzarekin batean, komunzki gerthatzen

dena, heriotzeak atrapaturik, fin gaitz egingen duzu.

**NOLA USANTZA GAIXTOAK
GOGORTZEN ETA EZANSIATZEN
DUEN BEKHATOREA
KAP VIII**

66 Gauza gaixtoa, eta perilosa da, orainokoan erran den bezala, bekhatutan egoiteaz eta segitzeaz koberatzen den usantza. Baiña are da gaixtoago eta perilosago, usantza haren ondoko ondorea; eta hartarik sortzen den bihia, hark emaiten duen fruitua; zein baita, bekhatutan itsutzea, gogortzea, ezansiatzea: eta ahalkea, ohorea, eta prestutasun guztia galdurik, doillor-keriaz prezatzea, loriatzea eta sendagailla egitea.

In circuitu impii ambulans, dio errege Davitek (Ps. 11). Inguruka, edo ingurunean dabilta gaixtoak. Badabilta, ordea inguruka, probetxu gabe, bethiere lekhu berera bihurtzen direla. Hala dabillanak egiten duen irabazi guztia da lurraren aurizkitzea, zapatzea eta gogortzea. Eta zenba-

tenaz eta gehiago, baitabilla, hanbatenaz zapaztenago, eta gogortzenago du. Hala bada bekhatoreak ere bekhatutan ibiltzeaz eta usatzeaz gogortzen du bere konzientzia, maillu kolpeek ingudea gogortzen duten bezala.

Emaiten du aditzera Eskritura Sainduak, bititiña bezala direla gaixtoak, eta azkeneko egunean, ezkerreko aldean, ibeniko dituela lainkoak. *Statues haedos a sinistris* (Mat. 25). Bititiña, ahuntz-umea, gazte deiño, on da iateko, samur da, uxter da, sasoyal da: ordea galtzen du adinak. Gero eta gero doha gaixtatuaz, zailduaz eta gogortuaz. *Aetas ex haedo asperum facit hircum* (Plaut. lib. 1 Epigram.).

67 Bekhatoreak lehenbizian, bekhatu guti duenean, badirudi ezen oraiño, zerbait balio duela, samur duen parterik, uxter duen aurkientzarik, endrezera onik eta gozorik baduela. Eta hala orduan, predikariez, konseillu onez, eritasunez, bere lagunak hiltzen zaitzala ikhustez, igortziriez, eta hunelako bertze peril mueta batzuez, ikharatzen da, minberatzen da, sentikortzen da,

eta bere buruari alhaturik, ethorkizunaz gogoe-
tan iartzen da. Baiña bekhatuz bethez gero, ple-
gua hartuz gero, usatuz gero, eta usantza zahar-
tuz gero, gaixtatzen da, ezansiatzen da, eta
aldez aingiru gaixtoen berdin, deabruen paretsu
egiten da.

Nola aingiruak bere adimenduaz erdiets ahal
zezan guztia, ez guk bezala aphur bana, eta pen-
satuz, baiña kolpe batez eta osoki erdietsi bai-
tzuen, lehenbizian hartu zuen bidea daduka eta
edukiko du sekulakotzat (Vide S. Thom. 1 p. q. 4
art. 2). Behin makhurtuz gero alde batera, ezin
xuxen diteke bertzera eta ez gibelat bihur. Eta
hala gerthatzen zaiku guri ere hiltzen garenean.
Zeren San Damaszenok dioen bezala: *Hoc est
hominibus mors, quod angelis casus* (Damascen.
lib. 2 orthod. fidei et refer. 1 S. Thoma ubi
supra). Aingiruetan bekhatuak egin zuena, egi-
ten du gure baithan ere heriotzeak. Hek bekhatu
eginez gero, etzuten erremediorik; ez eta guk
ere, bekhatutan hillez gero. Bada aingiru gaixto-
en egoitzara hurbiltzen gara gu ere, bekhatu

egin hutsez, bekhatutan gogortzera, itsutzera eta ezansiatzera ethortzen garenean. Aingiru gaixtoa behingoaz galdu eta gogortu zen bethierekotz: hala bada gu ere, ez behingoaz baiña bai anhitz bekhatu eginez eta hetan usatuz, galtzen eta gogortzen gara.

68 Eta halako bekhatua —gogortuz gerozkoa— erraiten da Spiritu Sainduaren kontrako bekhatua dela (S. Thom. 2, 2 lib. 2 q. 28 art. 6). Zeren hartaraz gero maliziazkoa baita. Eta nola flakotasunez egiten den bekhatua, erraiten baita Aitarren kontra dela; eta iakin gabez eta inoranziaz egiten dena Semearen kontra dela: hala maliziaz egiten dena ere erraiten da Spiritu Sainduaren kontra dela. Zein baita hain perilosa, non galdegiten baitu San Tomasek: *An sit remissibile?* Ea bakhakizun denz? Barkha ahal ditekeienz? (Vide S. Thom. 2 2ae q. 4 et seq. et q. 14 art. 3). Eta ihardesten du lehenbizikorik: behintzat merezitzeaz denaz bezanbatean, eztuela barkhamendurik merezi, zeren maliziazkoa baita. Bigarrena ihardesten du, maliziazkoa denaz geroz eztela

bere egitez barkhatzekoetarik. Zeren nola baitira eritasun batzuk, hain handiak, gorputz guztia flakaturia, benzutua, eta ezindua ibentzen dutenak, eta eriarri hain iauntzen zaitzanak, non bere izanez, eta egitez ezpaitute erremediorik, ezpaitira sendakizun; hala ostinatuaren, gogortuaren, itsutuaren, eta ezansiatuaren bekhatua, eta eritasuna ere hain da handia, non berenez ezpaita sendakizun, eta ez barkhakizun. Zeren sendatze-ko, eta barkhatzeko behar diren erremedioak, berak bere faltaz eta bere maliziaz, bere plazerera eta iakiara, utzten baititu probetxatu gabe iragaitera eta galtzera. Eta halatan halako bekhatuagatik, zein baita Spiritu Sainduaren kontra-koa, erraiten du San Mateok: *Non remittetur in hoc saeculo nec in futuro* (Mt. 12). Eztela barkhatuko mundu hunetan eta ez bertzean ere.

Egia da ordea nola lainkoaren miserikordia baita guztien gaiñekoa, gerthatzen da halako bekhatuetarik ere zenbaiten barkhatzera. Ordea San Tomasek dioten bezala, ez maiz, gutitan, eta mirakuilluz bezala. *Per misericordiam Dei ali-*

quando tales quasi miraculose sanantur (S. Thom. ubi supra). Eta erraiten denean, eztela halako bekhatua barkhatuko, aditzen da, eztela barkhatuko, ez zeren lainkoak ezin barkha deza-keien edo eztuen zenbait barkhatzen: baiña zeren batzaz gutitan barkhaatzen baitu: eta bertzeaz zeren gaitz baita: eta finean, zeren nola maliziazkoa baita eta ez flakotasunezkoa, ezpaitu halakoak bere egitez barkhamendurik merezi.

§ 1

69 Galdegiten dute teologoek ea zer arrazoi-ñez, edo zergatik deitzen diren bekhatore batzuk, bertzeren artetik ostinatuak, gogortuak, itsutuak eta lainkoak berak ere utziak? Eta lainkoaren aldetik denaz bezan batean, ezta erraz iakiten, ezta erraz arrazoinaren eta diferenziaren emaiten eta edireiten. Zeren lainkoak hala bekhatutan gogortuei, nola gaiñerako bertze bekhatore guztiei emaiten deraue, mundu hunetan direiño, salbatzeko, eta bekhatuetarik ilkitzeko, asko duten bezain bertze garazia, laguntza eta

fabore. Haren aldetik bada behar dena, ezta handik deusen faltarik, eta ez eskasik. Hark iguzkiak bezala egiten du, onei eta gaixtoei guztiei argitzen deraue. *Solem suum oriri facit super bonos et malos.* (Mt. 5). Eta londone Paulok dioen bezala, lainkoak nahi du guztiak salba ditezin. *Qui vult omnes homines salvos fieri* (2 Thim. 2). Eta halaber guztien athei dagote, guztietan deitzen du, ideki baliazote nahiz. *Ego sto ad ostium et pulso* (Apoc. 3).

Ordea guztiarekin ere nola anhitz lekhotan, erraiten baitu Skritura Sainduak, bekhatore batzuk, bertzeen artetik direla gogortuak, itsutuak, eta lainkoak ere utziak, eta are lainkoak berak itsutzen, eta gogortzen dituela: badirudi behar lizatekeiela lainkoaren aldetik ere bilhatu, eta eman zenbait kausa, arrazoin, eta diferentzia (Ego indurabo cor Pharaonis: Ex. 4. Quem vult indurat: Rom. 9. Exceca cor populi huius: Is. 6). Eta edireiteko, iakin behar duzue ezen, ikhusten duenean gure lainkoak, nola gauden bekhatutan sarthuak, anhitz enseiu, eta pensu egiten duela,

gure bekhatu hetarik atheratzeko. Anhitz mai-
ñaz, eta trazaz usatsen duela, gure bide onean
ibentzeko. Nola geure borondatea geure eskuko
baitugu, nola nahi badugu baietz, eta nahi ezpa-
dugu ezetz erraiteko libre baikara: gure borun-
date libre hunen araubaz, deusetan ere bortxatu
gabe, deitzen, eta thirutzen gaitu lainkoak bere-
gana. Eta komunzki lehenbiziko aldian, ezkaitu
ozentki, eta bortitzki deitzen londone Paulo bat
deitu zuen bezala. Baiña deitzen gaitu aphur
bana, emeki, eztiki, maiñaz, konzientzia alhatuz,
eritasunak emanaz, bere predikarien erranez,
eta anhitz bertze moldez. Eta hunela lehenbiziko
deitzen eta thirutzen gaituenean ihardesten
badiogu, hurbiltzen bagatzaitza, gero bigarre-
nean, bizikiago, eta sendokiago deitzen eta thi-
ratzen gaitu: eta hala, hala hirugarrenean, eta
aitzinat ere. Halako moldez, non azkenean osoki,
eta konplituki, kanpotik eta barrenetik deiturik,
eta faboraturik, bere garazian, eta adiskidetasu-
nean, bekhatu guztiak barkhaturik ibentzen bai-
kaitu. Ordea lehenbiziko deitze, thiratze eta

fabore ezti komun hetzaz konturik egiten ez-
gunean, hetzaz probetxatzen ezkarenean, hek
errezibitzen eztitugunean, bihurtzen bada ere,
oraiño berriz, leheneko fabore hetara beretara,
eta oraiño orduan ere deitzen bagaitu ere, asko
den bezain bertze: eta aitzinerat ere prestik
badago ere, molde berean, lehen bezala deitze-
ko eta faboratzeko: ez ordea orduan, ezta
komunzki aitzinago irai gaten. Erran nahi dut,
lehen bezala bai, baiña ezkaituela orduan, lehen
baiño bortizkiago, eta sendokiago deitzen, eta
faboratzen. Eta haur geure faltaz. Hala erraiten
du ene eskola-nabusi batek: *Obstinati excaecati,
ob suam culpam vix aut numquam utuntur bene
prioribus auxiliis, atque ita non accipiunt poste-
riora illa auxilia, quae reliquis peccatoribus
saepe donantur* (Zumel). Ezterauzkigu emainten
fabore bere gaiñezkoak, abantaillezkoak, eta
emendailluzkoak, zeren ezpaititugu errezibitzen
komunak eta ardurakoak. Edekitzen derauzkigu
bigarrenak, zeren gaizki usatzen baitugu lehen-
bizikoez. Zeren baldin gauza ttipian, eta aphu-

rrean leial dena, arrazoin bada, handiagoan ere enplega dadin: *Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam* (Mt. 25). Badirudi bertze aldera, leial eztenari, emanen zeikana ere edeki behar zaikala. Ongi da, eta merezia da aitzineko fabore ttipiez konturik egiten eztuenari, eztakitza eman handiak. Gureak dira faltak.

70 Zeren San Augustinek dioen bezala: *Numquam prius Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur* (Aug. serm. 88 de tempore tom. 10). Eztu behin ere lainkoak utzten gizona, baldin gizonak lehenik utz ezpadeza lainkoa. Fabore komunak, ardurakoak, eta asko diren bezain bertzekoak, emaiten derauzte gogortuei eta ostinatuei ere, ez ordea beregaiñezkoak, eta abantaillezkoak. Eta ageri da ezetz. Zeren nola anhitz baitoha garaziatik garaziara, laguntzatik laguntzara, eta faboretik faborera, fabore beregaiñezkoak, ardurakoak baiño handiagoak dituztenak, berehala lehenbiziko ukitzean sentikortzen dira, bide onean iartzen dira. *Ad cuius tactum, commota sunt viscera eius* (Cantic. 5). Edo

behintzat badute bere baithan barrena, atseka-be bat, konzientziaren alhadura eta minberadura handi bat: hain handia, non ezin ongi bere bekhatuetan iar baititezke eta ez sosega. Baiña fabore beregaiñezkorik, komunak eta ardurak baino handiagorik izaiten eztutenek, eztute konzientziaren halako alhadura handirik eta bel-durtasunik izaiten. Aitzitik sosegatuki, presuna seguratuak bezala daude, eta hala egoitea da heken loria. Hala erraiten du halakoez mintzo dela Spiritu Sainduak: *Laetantur cum male fecerint et exultant in rebus pessimis* (Prov. 2). Gaizki egitean, eta egin ondoan, guztietan atsegin hartzen dute, hartan loriatzen dira. *Impius cum in profundum malorum venerit, contemnit.* (Prov. 18). Gaiztoak bekhatuen hosinean sarthuz gero eta hetan luzaro usatuz gero, eztu antsiarik, eztaduka konturik, gaiñerakoak sentitu gabe egiteintu. Eta badio lobek ere: *Bibunt iniquitatem sicut aquam* (Job. 15). Presuna egarriak ur hotza bezala, edaten dituzte bekhatuak. Erran nahi du: erraxki eta hartan atsegin hartzen dute-

la. Halakoei nola lainkoarekin etsai baitira, eta etsai ere barrena, ezterauzte emaiten bere adiskidei, edo gutiago etsai direnei emaiten derauzten ernetasun, iratzarpentasun, barreneko bertasun eta bertze fabore handi ixil batzuk. Eta hek ez emanez gero, berak bere faltaz itsutzen, gogortzen, eta ez ansiatzen dira. Hala erraiten du San Agustinek Faraonez mintzo dela: *Quid est quod dixit: ego indurabo cor Pharaonis, nisi cum abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia sua?* (Aug. serm. 88 de temp. qui est primus de Pharao, tom. 10). Lainkoak bekhatorearen utztea, itsutzea, eta gogortzea ezta ez lainkoak berak itsutasun haren eta gogortasunaren emaita eta ibentzea. Baiña hura da, lainkoak ez argitzea, ez beratzea, fabore bizi handi beregaiñezko heken, bekhatoreak berak, hala kausaturik, ez emaita: eta handik itsutzeraz eta gogortzeraz utztea. Hunela aditu behar da, eta haur da, lainkoaren aldetik eman ahal ditekaien arrazoiña, zergatik erraiten den, bekhatore batzuk, bertzen artetik, direla itsutuak, eta gogortuak, eta lainkoak itsu-

tzen eta gogortzen dituela. Erran nahi du: bigarren fabore handiak bere faltaz ezterauztela emaiten, eta itsu eta gogor ditezin permititzen duela.

§ 2

71 Zergatik erraiten den bekhatore batzuk, bertzeen artetik direla itsutuak, gogortuak eta lainkoak ere utziak, bada gure aldetik ere arrazoin bat, are klaragoa eta aditzeko errazagoa, zein baita usantza, segientza, denbora luzeaz bekhatutan egoitea. Handik, hala egoitetik, itsutzen eta gogortzen da bekhatorea: handik ontasunera baiño gaixtatasunera eroriagoa, isuriagoa, eta emanagoa gelditzen da. Handik erroak egiteintu. Finean handik, bekhatua beretakotzen, eta natural bezala errendatzen du, ian eta edan gabe baiño gehiago, bekhatu egin gabe ere ezin dagokeiela, iduritzen baitzaika.

Egiten duzu egun bekhatu bat eta bekhatu hartaz orhoitzen zara arratsean, alhatzen zaitzu zeure konzientzia. Egiten duzu bihar bertze bat,

eta orduan ere orhoitzen zara. Ordea egun
baiño, bihar gutiago orhoitzen zara. Lehenbizian
sentikor, eta gero gutiago. Lenhenbizirik bekhatu
egiten duzunean, beldur zara, bigarreanean
ere bai, ordea lehenbizikoan baiño gutiago. Eta
hanbat uzatzen duzu bekhatu egitea, hanbat
segitzen duzu, non alde guztiz beldurra galtzen
baituzu; usatuari bezala, hetan laketzen baitzai-
tzu: eta handik harat batere ezpaitzendu baiño
gehiago, ezpaituzu konturik egiten. Bekhatu bat
baizen eztuena, minbera da, sentikor da, beldur
da, ezin sosega diteke, baiña ehun dituenak,
bekhatua bekhatuari iratxekirik, bekhatuz bethe-
rik dagoenak, eztu antsiarik, eztu sentitzen,
eztaduka konturik. Zeren usantzarekin batean
itsutua, gogortua, ezansiatua eta erroak eginik,
bekhatutan barrena sarthua baitago.

Gizon batek, bere herritik kanpora Indietara
edo bertze lekhu urrun batetara partitzen
denean, eta oraiño bere herriko agerrian, komar-
ketan eta terminoetan denean, maiz behatzen
du gibelat, bere herriko mendietarat. Baiña aitz-

na iraganez gero, bere herria eta herriko lurrak bistatik galduz gero, itzultzen da bertze alderat, ioan behar duen eta dohan lekhu hartarat: eta han aldiz, bere begiak, eta gogoia ere ibentzentu. Bada haur beror gerthatzen zaika, lehen iustu izanik, zenbait denboraz bekhaturik gabe egonik, bekhatu egitera partitzen eta abiatzen denari ere. Abiatu berri hartan, maiz behatzen du gibelat, utzi duen bizitze presturat: eta hartaz orhoiturik, egiten du zenbait hatsbeherapen, errezibitzen du bere baithan zenbait tristura. Baiña bekhatutan aitzina iraganez gero, leheneko aztura onak eta berthuteak, begi bistatik galduz gero, gogotik utziz gero, ibentzen du aldiz bere gogoia, eta bihotz guztia, eskuen artean darabiltzan bekhatuetan eta plazeretan. Eta handik harat, eztu leheneko herriaz eta bizitzeaz konturik egiten, urrundu da, presentekoak darama guztia.

§ 3

72 Bekhatu bat egiten duzunean, eritzen da arima: bia egiten ditutzunean eritzenago da: eta anhitz eginez usantza koberatzen duzunean eta usantza koberaturik, usatuari bezala, hetan lake-tzen zaitzunean, are eritzenago da, orduan hurrantzen da arima. Eta halakoak, ez konseillu onez, ez predikarien erranez, ez bere lagunak hiltzen zaitzala ikhustez, eta ez hunelako ber-tze gauzaz, eztu konturik egiten, eta ez probe-txurik atheratzen, kalterik baizen.

Halakoari gertatzen zaika lainkoarekin, eri bati midikuarekin egiten zaikana. Midikuak emai-ten dio eriarri edari bat, purga bat, bere egitez ona, eta eritasunari dagokana. Ordea purga ona izanagatik, eritasuna hain da handia eta bortitza, eria hain dago ahitua eta usteldua, ezen ezpaitio purgak batere onik egiten, gaitzik baizen. Midi-kuak eta midizinak eztute faltarik. Nork du bada falta? Barreneko eritasunak, barreneko ustelta-sunak. Bada molde hunetan berean, gure laun-

goikoak ere, zeruko midikuak, emaiten derautza bekhatore eriarri edariak, midizinak, abisuak, konseilluak, eta anhitz erremedio. Baiña guztia-ekin ere ezta sendatzen. Aitzitik orduan eritze-nago, orduan hurrantzenago da. Eta nork du falta? Ez midikuak, ez lainkoak. Nork bada? Eriak berak, bekhatoreak: alde guztiz galdua, narriatua, arrazatua, eta erroak eginik, bekhatuz eta aztura gaixtoz bethea baitago. Iguzkiak beratzen du ezkoa, eta gogortzen lurra. Eta zertarik heldu da haur? Ez iguzkia beraganik. Zeren hark biak orobat berotzeintu. Baiña heldu da ezkoaren eta lurraren arteko diferentziatik eta naturalezatik. Iondone Petrik, eta Iudasek biek egin zuten bekhatu, eta biak deitu zituen lainkoak, biei eman zerauen anhitz midizina eta erremedio. Eta guztia-ekin ere sendatu zen bata eta ez bertzea.. Sendatu zen Iondone Petri lainkoaren garaziaz, eta gelditu zen sendatu gabe Iudas, bere faltaz eta maliziaz.

73 lainkoak begira zaitzala, bekhatuak ez sentitzera ethortzetik, zeren halakoei erraiten

deraeu lainkoak berak: *In peccato vestro moriemini* (Jo. 8). Zeuen bekhatuan hillen zarete, zeren hartan gogortuak eta ezansiatuak baitzaudete. *Cor durum male habet in novissimo* (Eccli. 3). Bihotz gogorra gaizki izanen da bere azken finean.

Baldin utz bazeneza harri handi bath eskue-tarik, norat othe lihoake, goiti ala beheiti? Segur da beheiti lihoakeiela. Bada arima galdua hanbat urthez, harria bezala bakhatutan urthatua dagoena eta egon dena, norako da bere azken finean, lainkoak bere eskutik utz dezanean? Ezta zer galdeginik. Erhokeria handia da, harria beheiti bezala, bekhatutan dagoena ere, eztela ifernura eroriko uste izaitea. Zeren harria zein pisu den, are bekhatua baita pisuago.

Bada zuk iragan diren urthe guztiotan, behin ere ongi kofesatu gabe, bekhatutan gogorturik eta ezansiatuak zaudezinorrek, zertan baratu uste duzu? Nolatan duzu esperantza salbatzeko? Eztakusazu mundu hunetako aldia dagizunean, ifernua zuretzat dagoeta? Zu bezalakoez errai-

ten da: *Descenderunt in profundum quasi lapis*.
Erori ziren harria bezala, hondarrera.

Beraz hunelatan, ezta gerotik gerora ibili behar. Ezta denbora luzeaz bekhatutan egon behar. Zeren egoite hura da gure galgarria. Handik sortzen da usantza: usantzatik ederestea, ederestetik ezansaitzea: ezansiatzetik ez sentitzea, ez sentitzetik itsutzea, gogortzea, eta azkenean, ahalkea galdurik hartzaz prezatzea, loria-tzea eta sendagailla eriztea. Eta handik harat, hartaraz gero, eztagizula hartzaz konturik, gaizki da, hurran da, hillaren pare egiten da.

**NOLA GEROTIK GERORA
GABILTZALA BETHA
DITEKEIEN BEKHATUEN
NEURRIA, ETA OSA KONTUA
KAP. IX**

74 Erraiten du Salomonek, lainkoarekin mintzo dela: *Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti* (Sap. 11). launa, zure gobernua eta ordenamendua, hain da handia, eta hain aitzina heltzen eta hedatzen da, non munduko gauza guztiak kontuan, pisuan eta neurrian egiten baitituzu. *Pondus et statera iudicia Domini* (Prov. 16). Pisua eta balantza dira launaren iulgamenduak eta sentenziak. Ezta gutitzerik eta ez berretzerik: ezta soberaniarik eta ez eskasiarik: ezta inorantziarik eta ez ez nuen usterik. Guztiak dakuski, guztiak dakizki eta guztiak berak bere eskuz, bere ordenamenduaren arauaz, behar bezala kidatzeintu. Hain xehero, bat banaka, beregainki, eta bereziki daki lainkoak gauza guz-

tien berri, non gure buruko illeak ere, kontatuak baitadutza eta ezpaitzaiku batere haren iakin gabe galtzen eta ez erortzen. Are badaki zenbat parabisurako diren, eta bai zenbat ifernurako diren ere (Lc. 12 et 21). Eta hark berak daki eta ez bertzek. Badu guztien kontua, eta kontu segura eta gerthua. Hala erraiten du San Tomasek: *Numerus praedestinatorum in superna felicitate locandus, est certus et soli Deo cognitus* (S. Thom. 1 p. q. 2 art. 7).

Bekhatuak, eta bekhatuzko obrak, baititugu geure geureak eta gerok eginak. Halako moldez, ezen erraiten baitu lainkoak berak Oseas profeta baithan: *Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me, auxilium tuum* (Oseae 13). Israel, giristinoa, galtzea zeureganik, erremediatzea duzu enegantik. Bekhatua zurea da, barkhamendua da enea.

75 Ordea guztiarekin ere badaki lainkoak gure bekhatu guztien berria eta kontua: badaki zenbat eginen ditugun, eta bai zenbatetaraiño igurikiko zaikun ere. Hala erraiten du San Agustinek: *Sed hoc magis sentire nos convenit, tamdiu*

unumquemque Dei patientia sustentari, quamdiu nondum peccatorum suorum terminum finemque compleverit: quo completo, eum illico percuti, nec illi ullam veniam iam reservari (August. lib. de vita christiana, tom. 9). Iakin dezagun gauza bat, sentitzekoa baita: igurikitzen dioela bat bederari lainkoaren pazientziak, bere bekhatuen neurria betha arteiño, kontua konpli arteiño: eta hura konplituz gero eztela gehiago igurikitzerik, eta ez barkhamendu erdiesterik. Badaki lainkoak kontua, zenbat bekhatu eginen ditugun, eta bai zein handiak eta nolakoak ere. Eta utzten gaitu kontu haren konplitzera, neurriaren bethatzera eta mukurutzera. Deliberatua daduka anarteraiño igurikitzeko. Permititzen du ehun edo berrehun bekhatu egin ditzagun, edo gutiago edo gehiago, berak daki zenbat, xedea ibenia daduka; eta eztu nahi hartarik aitzinago iragan gaitezin. *Cirdumdedi illud terminis meis, et posui vectem et ostia; et dixi usque huc venies, et hic confringes tumentes fluctus tuos* (Job. 38). Inguratu nuen itsasoa

neure mugez eta mugarriez, ibeni nerautzan athe sarraillak: eta erran nioen: huneraiño, kostaraiño etorriko zara, eta ez aitzinago, hemen geldituko zara, hemen hautsikoituzu zeure uhinak eta hola hantu urguilluak. Itsasoak haserre denean, bere gaitzaldiak dituenen, badirudi iretsi behar duela mundua. Orduan halako moldez irakitzen du, non baldin bridarik ezpalu, manatua ezpalego, lur guztia estal baillezake. Ordea Ieremias profetak dioen bezala: *Posui arenam terminum mari, praeceptum sempiternum, quod non praeteribit, commovebuntur et non poterunt et intumescent fluctus ejus et non transibunt illud* (Jer. 5.) Badu itsasoak bere xedea, bere marra, bere mugarría eta zedarri iakina, zein baita kosta eta kostako sablea, harea eta legarra. Han hautsten da, han baratzen da, han gaitzago eta urguilluago bada ere, ematzen eta sosegatzen da.

76 Bada itsasoari bezala ibeni derauka lainkoak gizonari ere, bere arauaz bere zedarria, seiñalatu dio noreraiño hel, bere xedea, bere mugarría

eta marra. Eta nahiago badu ere, eztiteke marra hartarik aitzinago iragan. Enseia ahal diteke, desira ahal dezake, baiña alferrik. Zeren gizonak libertatea nahi badu ongi eta nahi badu gaizki egiteko izanagatik ere, ezta ez handik segitzen, bai bekhatuak libreki eta bere nahiz egiten dituela, baina ez nahi duen bezanbat bekhatu egin dezakeiela, eta ez libertate hari nahi duen bezanbat, iraun arazi ahal diazaiola. Zeren libertate haren gaiñeko eta nabusi da lainkoa. Hark libertate hari eta haren iraupenari, gutien uste duenean, bortxarik egin gabe, utz arazi diazaio, herts eta traba, daraman bide gaixtoa. Aski esten du edo sobera esten du, bere batez aitzinago. Eta hala ikhusikoituzu iendethaillu batzuk, neurriaren bethatzeaz kontu guti eginik, abiadura handi batekin, bekhatu gehiago egitera abiatzen, eta erdutzen direla: eta hain zinez, eta deliberatuki, non iduritzen baitzaie, ezen ia han direla, eta deusek ere hara heltzetik ezin gibela ditzakeiela. Ordea ikhusiko ditutzu halaber, noiz eta gogoia zinezzenik, hartan ibenia baitadukate,

eta lasterrenik baitoazi, orduan berean, edo eritasunez edo inkontruz, edo estropuz, edo heriotzeak atrapatuz bere bekhatu egiteko gogoarekin, bidatz-erditan gelditzen direla. Hala gerthatu zeikan errege Faraoni, Israeleko semeen kontra egundaiño baiño deliberamendu handiagorekin zihoanean, erraiten zuela: *Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.* (Ex. 5). Erdietsikoitut, atrapatukoitut, aspertuko natzaie, guztiak ezpataren ahotik iraganeintut. Bada orduan berean, hunela mintzo zenean, eta zihoanean, neurria bethe zeikan, kontua osatu, eta konplitu zeikan, eta beruna bezala itsas-ondarrera eroririk, bere egunak akhabatu zeitzan.

§ 1

77 Itsasoko untziak, barkha handiak, anhitz daduka, karga handia iasaiten du. Erditaraiño betheagatik itsas gaiñean dago. Hirur laurdenak betheagatik ere badabilla, oraiño ageri da. Guz-

tia betha dadinean, hondatzen, eta ondoratzen da, orduan estaltzen da. Zeren ezta, soberaniak gaiñez eragin eztiagozaionik, ezta bere neurria baiño gehiago dadukaionik. Bada haur beror gerthatzen zaitzu, zeure bekhatuen kargarekin, zuri ere. Egiten ditutzu hogoi bekhatu mortal, eta oraiño bizi zara, igurikitzen deratzu lainkoak. Egiten ditutzu berrogoi, eta oraiño ere utzten zaitu. Egiten ditutzu hirurogoi, eta guztiarekin ere badu pazientzia, pairatzen derauzkitzu. Egiten ditutzu lauretan hogoi, eta orduan bethatzen da neurria, orduan mukurutzen da, orduan gainez eginik, untzia ondara bezala, zu ere, infernuko zolara erortzen zara.

Ordea ez tut ez, hunetan erran nai, igurikitzen duela bethi lainkoak, lauretan hogoi bekhatu egin arteiño: ez tut erran nahi, ez tela anarteraiño neurria bethatzen

eta ez orduan ere, orduan bethatzen dela. Aitzitik nola asko baita bekhatu mortal bat infernura ioaiteko, benturaz bada zenbait, bekhatu bat beragatik ifernuan dagoenik, bekhatu batez neu-

urria betha duenik. Ohoin batzuk, anhitz ohoinke-riaren buruan urkhatzeintuzte, eta berriz bertze batzuk berehala lehenbizikoan dira atrapatuak. Hala gerthazen zaie bada bekhatu anhitzekin edo gutirekin ifernura ioaiten direnei ere. Batzuei igurikitzen deraue lainkoak luzaro, eta bertze batzuei ez hanbat. Eta zergatik ez? Den bekhatu mortalik ttipienaren ere egitera, beldur garen amoreakgatik, hartzaz neurria betha dite-keienaz geroztik. Eta hala erraiten dudanean lauretan hogoigarren bekhatuaz neurria betha-zen dela, orobat, derraket, lehenbizikoaz, biga-rrenaz edo hirugarrenaz betha ditekeiela. Zeren nik konparazino hunetan erran nahi dudana da, badela bekhatuetan neurri bat, badela ez aitzina go iragaiteko marra bat eta kontu bat. Eta lehenbiziko bekhatuaren egitera ere bai, baiña guztiz ere handik harat, hurrenekoaren egitera behar dugula izan beldur, zeren hartzaz, lehenaz egin eztena, neurria betha baititeke.

Eta hunetarik athera ahal dezakegu, eta ikhas anhitz gauza. Lehenbizikoa, zinez gatzai-

tzala, zu eta ni ere zordun geure laungoikoari. Zeren benturaz anhitz baitago orai ifertuan, guk oraiñoan egin dugun baiño bekhatu gutiagorekin; eta guk geureak oraiño, gehiago balira ere, lainkoarekin batean, erremedia baititzakegu. Halaber, bigarrena, ikhas ahal dezakegu hunetarik, bethi ere behar dugula izan beldur, eta herabe bekhatu egitera, zeren ezpaitakigu zeñez zerratzen den kontua, lehenbiziko egiten dugunaz ala bigarrenaz. Eta guztien buruan ikhas ahal dezakegu eta athera hunetarik, erhokeria handia dela, guk geure buruan daramaguna, eta erraiten duguna, bekhatuen utzten eta obra onen egiten gero hasiko garela. Zeren pensatu behar genduke, badela bekhatuetan neurri bat, kontu iakin bat, eta guk destatzen, eta ordenatzen dugun gero hartara heldu gabe, kontu hura konpli ditekeiela, eta neurria betha.

§ 2

78 Erraiten du Aristotelek eta hari iarraitzen zaitza bertze filosofo guztiak ere: *Omnia viven-*

tia, quae dicuntur natura constantia, habent certum limitem suae quantitatis (Arist. 2 ex anima cap. 4 tex. 41). Bizitzen diren gauza guztiek, badute bere neurria bere handitasunean, eta baittipitasunean ere. Gizona ezin dateke zigarra bezain ttipi, eta ez zigarra ere, gizona bezain handi. Eta nola bizitzen diren gauza guztiek baitute bere handitasunean, eta ttipitasunean bere pontua eta neurria, hala dute iraupenean ere bere denbora. Denbora batetaraiño, iraun ahal dezateke, eta ez gehiago: handik harat guztiak dohazi behehituaz, ahituaz, eta bere indarrean flakatuaz. Animalia batzuek gehiago irauten dute, bertze batzuek baiño, eta bai zuhaitzek ere. Ordea guztiek dute ber denbora iakin bat, eta neurri bat. Hala dute bada bekhatuek, eta bekhatoreek ere bere arauaz bere neurria eta kontua zenbatetaraiño hel, eta bai denbora ere noizarteraiño iraun. Eta denbora hura konplitud gero, neurria bethez gero, eztu lainkoak gehiago igurikitzen. Hala emaiten du aditzera Eskritura Sainduak, erraiten duenean: *Vade et interroga*

mulierem praegnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa? (Esdrae 4 cap. 4).

Zoaz, eta galdegiozu emazte izorrari, ea bederatziz hilla betheak bethez gero, eduki ahal deza-keien haurra sabelean? Ihardetsiko deratzu, ezetz. Ez eta beraz lainkoak ere, bekhatuen neurria bethez gero, ezin dadukaio, bere iustiziaren arauaz, bere kolera agertu gabe. Eta erraiten badu ere Esaias profetak: *Expectat Dominus ut misereatur nostri* (Is. 38): Igurikitzen du lainkoak gutzaz miseriakordia izaiteko: aditzen da, igurikitzen duela, baldin neurria bethe ezpada, denbora konplitu ezpada. Hala erran eta egin ere zuen lainkoak berak Noeren denboran, uholde handi harzaz mundua hondatu zuenean. *Impleta est terra iniquitate et ego disperdam eos cum terra* (Gen. 6). Bethe da lurra gaixtakeriaz, mukurutu da maliziaz, ezta beraz zer gehiago igurikirik, ditzagun guztiak lurrarekin batean gal eta honda. Eta hala hondatu zituen.

79 Eta lurrarekin batean erraiten du: *Disperdamus eos cum terra*, zeren lurra gelditu bazen ere, ordea Glosak dioen bezala: *Per salsedinem aquarum, ipsa terra peiorata est* (Glos. Iyana cap. 6 Gen.). Uholde hartzaz gero lurra ere mehatua, eta flakaturtu gelditu zen. Pontu hunetara ezta gaizki heldu San Mateo Ebanjelistak ibentzen duen konparazio bat (Mt. 13), zeinetzaz frogatzen baita, bekhatuetan bezala, obra onetan ere, neurria betha arteño, eta zorri arteño, igurikitzen duela lainkoak. Eta da konparazioa: Gizon batek erein zuen bere landan hazi ona, ogi bihi garbia, baiña gero zenbait nahastekarik egotzi zuen gaiñetik hazi gaixtoa. Eta denborarekin batean hasi ziren hazi biak, ona eta gaixtoa, agertzen. Agertu zirenean, erran zioten bere muthilek nabusiari: *Vis imus et colligimus ea?* launa, zuk hazi ona eta garbia erein zenduen zeure landan eta alhorrean, baiña badakusagu, on harekin batean sorthu dela gaixtoa ere. Nahi duzu bada goazin, eta gaixto hura, athera dezagun, bil dezagun? *Non*. Ez, ihardesten deraue,

eztut nahi. *Sinite utraque crescere usque ad messem.* Igurikazue aphur bat, zaudete oraiño, luza ezazue uztaraiño, utzkitzue hazi biak, ona eta gaixtoa haztera, handitzera, eta zorhitzera: eta gero orduan ebakiko ditutzue guztiak; eta onak ongi bildurik, eta zamaturik, ailtxatuko, eta gaixtoak ere elkharganarik, sura egotziko ditutzue. Etzuen nahi zorhi arteiño, bere sasoiñera, eta mugara hel arteiño, nehork utki zitzan ez eta zorhituz gero ere geldi zitezin.

Hala egiten du bada gure lainkoak ere, hala onekin nola gaixtoekin. Igurikitzen deraue guztiei zorhi arteino, bere mugara, sasoiñera, eta neurrira hel arteiño. Eta gero orduan, onak bere loriako ailtxatzeintu, eta gaixtoak sekulako penetara egotzteintu. Fruituak utzten ditutzu ontzera, umotzera, eta bere sasoiñera heltzera: hala utzten ditu bada lainkoak ere onak ontasunean, eta gaixtoak gaixtatasunean zorhitzera, eta neurriaren bethatzera.

§ 3

80 Gure laungoikoak, ikhususirik iarri zeitzala gaiztakeriari iendeak, erran zuen bihotz min handi batekin: *Tactus dolore cordis intrinsecus*: zeren berak nahi etzuen, munduko bekhatuek eragiten baitzeraukaten. *Delebo hominem quem creavi a facie terrae* (Gen. 6). Neurk egin nuen gizona, neurk deseginen dut, khenduko dut lurraren gaiñetik. Eta hunetakotzat, deitu zuen Noe zeritzan gizon bat, zein, bera zortzigarren, etxatier guztia, gerthatu baitzen on eta iustu, eta hari erran zioen: *Repleta est terra iniquitate*. Bethe da mundua bekhatuz eta maliziaz, gaiñez egin hurren du gaixtakeriaz. Eta hala deliberatu dut guztien uholde batez desegitera eta hondatzera. Ordea eman nahi derauet asti, ephe, termino eta espazio bizitzeko, eta penitentzia egiteko, ehun eta hogoi urthe. Eta bitarte hunetan zuk, erraiten dio Noeri, bertzeen abisatzeko, eta zeure etzekoen salbatzeko, eta halaber animalia suerte guztietarik haziaren eta arrazaren geldi-

tzeko, eginen duzu untzi bat, barkha handi bat, erran den gauzako asko handi datekeien bezalakoak. Eta hala egin ere zuen. Eta hartan sarthu zirenak, bizirik salbatu, eta eskapatu zirren, eta ez bertzerik.

81 Orai hemen behar da konsideratu puntu bat. Untziaren eragiterakoan, erran zerauen lainkoak igurikiko zerauela ehun eta hogoi urthez. Baiña baldin kontua ongi atheratzen badugu, edirenen dugu, etzerauela iguriki ehunez baizen. Zeren ageri da ezen, untziaren edo barkharen manua izan zuenean, bortzetan ehun urthe zituela Noek, eta gero seietan ehunetara heldu zenean, ethorri zela uholdea. Zer erran nahi du bada hunek? Prometa igurikiko zerauela ehun eta hogoi urthez, eta ez iguriki ehunez baizen? Non dira gaiñerakoak? Zer murrizte da haur? Zergatik eztu bere promesa osoki konplitzen? Ihardesten du San Krisostomok: *Antequam implerentur anni promissi, universale introduxit excidium, et hoc fuit sacrae misericordiae maximum indicium. Nam, quoniam vidit incurabiliter illos pec-*

care, et non solum nihil ex indicibili longanimitate sua proficere, sed et incrudescere ulcera, propterea succidit tempus ut ne maiori scilicet poenae se obnoxios facerent (Chrys. Hom. 25 in cap. 7 Gen. tom. 1). Egia da, prometatu zituen urtheak konplitu gabe, igorri zuen lainkoak uholdea. Eta haur izatu zen miseriak sakratuaren seiñale handi bat. Zeren nola ikhusi baitzuen, egunoro bekhatu egiten hari zirela, eta aitzinerat ere hala hariko zirela, eta igurikitzeaz, denbora gehiago emaitzez, probetxu baiño kalte gehiago heldu zeila, bekhatuen zauriak gordintzenago, eta gaizkoatzenago zirela, hobenduriago egiten zirela, urrikaldurik, pena gutiago ethor zekien amoreakgatik, gutitu zerauen denbora, eta laburtu hogoi urthez, eman zerauen ephea eta promesa. Hunela ihardesten du San Krisostomok. Eta arrazoin ona da haur. Baiña ez ni narraion gauzaren frogatzeko. Hartarakotzat edireiten da bertze bat San Jeronimo baithan, eta ene ustez ez gaixtoa. Eta da arrazoiña: prometatu zerauen, igurikiko zerauela ehun eta

hogoi urthez, ez ordea iguriki ehunez baizen. Zeren ehun eta hogoi urthez egin behar zituzten bekhatuak, edo egin behar etzituztenak, ehunez egin baitzituzten, ehunez neurria bethe baitzuten. Eta nola neurria bethez gero, ezpaitzen zer gehiago igurikirik: halatan, nola berak lehiatu baitziren bekhatu egitera, eta neurriaren bethatzera, deliberatu zuen lainkoak ere hei biziaren laburtzera, eta hogoi urtheren denboraren gutitzera eta ephaitera (Vid. Hieron. de quaest. hebraicis super hunc locum).

82 Hunetarik athera ahal dezakegu, behar gandukeyela, gehiago bizitzeagatik bedere, bekhatu egitetik gibelatu, eta hartan neurria bethatzetik eskusatu. Halatan erraiten deraue leremias profetak iuduei: *Quare facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir et mulier?* Zeuen buruon etsaiak, lainkoagatik egin nahi ezpaduzue ere, zergatik zeuen probetxuegatik eta gehiago bizitzeagatik bedere, etzarete bekhatu egitetik begiratzen? Eztakusazue, bekhatu egiteaz, eta heken kontuaren konplitzeaz,

bizia laburtzen duzuela? Eta halatan bertzela hillen zineten baiño lehen hiltzen zaretela? Zeren kontua konplitud gero, ezpaita gehiago bizitzerik.

Prometatu zerauen gure laungoikoak Abrahani eta haren ondokoei, emanen zerauela ludeako erresuma on hura. Ordea etzerauen, prometatu eta berehala eman. Eta zergatik ez? Ihardesten du lainkoak berak: *Necdum enim completae sunt iniquitates amorrhaeorum* (Gen. 15). Ezterauet emaiten berehala, zeren ezpaitira oraiño bethe eta konplitu Amorreoek bekhatuak, zeinek baitadukate herri hura. Hek neurria betha dezate-nean, eta kontua konpli, orduan edekiko derauet hei, eta emanen Abrahani eta haren ondokoei.

Etzuen iduriz hala egin Sodomakoekin eta Gomorrakoekin: hek erran eta berehala, gehiago iguriki gabe, zerutik su bat igorriker erre zituen. Zeren ia ordukotzat neurria bethe baitzuten. Eta hunen gaiñean erraiten du San Agustinek: *Quo exemplo manifeste instruimur, singulos secundum peccatorum suorum plenitudinem consum-*

mari, et tamdiu ut convertantur sustinere, quamdiu cumulum suorum, non habuerint, delictorum, consummatum (Vid August. de vita christiana tom. 9). Exemplo hunetzaz emaiten zaiku aditzera, eta erakusten klarki, bat bederari, bere bekhatuak bethe dituenean, bethatzen zaitzala bere egunak ere: denbora hartaraiño igurikitzen zai-kala, eta ez gehiago.

83 Eta baldin orainokoan erran ditugun gauza hauk guztiok egiak badira, nola baitira egiak: baldin lainkoak deliberatua badaduka igurikitze-ko neurria betha arteiño eta ez gehiago. Zertan pensatzen othe duzu zuk, orainokoan ere, buruan ille duzun baiño bekhatu gehiago egin duzunorrek? Zer dakizu hurren lehenbiziko egi-nen duzunaz, zuk zeure neurria bethatzen duzun? Kontua konplitzen duzun? Zer dakizu lehenbiziko eginen duzun bekhatuaren begira dagoenz lainkoa, zure egunen akhabatzeko, eta mundutik atheratzeko? Konsideratzekoa, eta bethi ere gogoan edukitzeko pontua da haur. Baina zuk pontu hunez eta bertze hunelakoez

ere kontu guti eginik, zeure gero hartara laster egiten duzu, eta bethiere gero onduko zarela, eta zure neurria eztela oraiño betheko erraiten duzu.

Ordea zer izanen da, zure gero hura heldu gabe, zure bekhatuen kontua bere kontura hel badadi? Eta zure bizia ere akhaba badadi?

Konsiderazino haur beror, bertzerik gabe, asko behar lizateke, ez gehiago gerotik gerora ibiltzeko: edo bai behintzat bekhatu baten egite-ra zohazinean, haren egitetik ixtitzeko eta gibelatzeko. Zeren pensatu behar zenduke ezen, egitera zohazin bekhatu hura, dela benturaz, zure azken bekhatua, eta hartzaz zuk zeure neurria bethatzen duzula, zeren etzara segur.

Anhitz bekhatu egin duzu oraiñokoan, eta guztiarekin ere utzten zaitu oraiño lainkoak, igurikitzen deratzu. Beraz esperantza ahal dukezu, eztuzula oraiño neurria bethe. Ordea betha dezakezu, lehenbiziko eginen duzunaz, beraz haren egitetik behar duzu begiratu.

Eta hala bira iraganak iragan, hek ahalik eta hobekiena erremedia ditzagun, eta aitzinerat gehiago egitetik ahalez begira gaitezin. Bethiere pontu haur, neurriaren bethatzeko peril haur, gogoan edukitzen dugula. Eta bizitzen garela, ez bekhatuz eta gaixtakeriaz, baiña ontasunez eta obra onez, neurria betherik, azkenean zeruko loria erdiets dezakegun bezala.

**ANHITZ BALIO DUELA
IAINKOAREN MISERIKORDIAK,
ETA NOLA BEHAR DEN
HARTAN FIDATU
KAP. X**

84 Erraiten du San Tomasek: *Fiducia est spes roborata, ex aliqua firma oponione* (S. Thom. 1 p. q. 129 art. 6 in corp. et ad 3). Fidanzia da esperantza bar bortiztua, indarztatua, eta ustez ongi finkatua eta seguratua. Duzunean adiskide bat aberatsa, botheretsua, eta zeure egiteko guztietan bethiere fin eta leial frogatua: halakoaren hitza dirutzat hartzen duzu, eskentzea, emaita bezanbat zaitzu: aren promesetan, kheinuetan eta are aieruetan ere, fidantzia handia dadukazu. Beraz hunelatan arrazoiñekin edukiko dugu guk ere fidantzia handia, eta esperantza beroa, geure lainkoa baithan eta haren miserikordian. Zeren han edirenen ditugu, are abantailatuki,

fidatzeko eta esperantza izaiteko, ahal dirate-keien segurantza guztiak.

Lehenbizikorik, hura da gure adiskide, eta hain adiskide, non zerutik lurrera iautsirik, lurrean guregatik, are bere etsai ginituelarik, bere bizia liberalki eta bolondreski eman baitzuen. Hala erraiten du londone Paulok: *Commendat Deus Charitatem suam in nobis, quoniam, cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est* (Rom. 5).

Halaber hura da aberats eta botheretsu. Zeren zerua eta lurra, zeruko eta lurreko gauza guztiekin bereak, berak eginak, eta bere eskuko baititu. *Domini est terra et plenitudo eius* (Ps. 23). Egin bitezi, erraiteaz, egin zituen, eta desegin bitezi erraiteaz, desegin ditzake. *Ipse dixit et facta sunt* (Ps. 32). Ezta ibiltzerik eta ez higitzerik, ezta irauterik eta ez hats hartzerik, haren nahia eta borondatea gabe. *In ipso enim vivimus, movemur et sumus* (Act. 17).

85 Bada fintasunaz, bere hitzaren leial, eta iabe izaiteaz, ezta zer erranik. *Respicite filii nationes*

hominum, et scitote, quia nullus speravit in Domino, et confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, et derelictus est? Aut quis invocavit eum et despexit illum? (Eccli. 2). Beha ezazue munduko ienderazino guztietara, eta edirenen duzue eztela egundaiño, launa baithan fidatu denik galdu, eta ez bere beharrea, behar den bidean, hura behartu duenik, bere behar duena gabe, gelditu. Halatan erraiten du errege Davitek: *lacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet* (Ps. 54). Nahi baduzu zutzaz ongi dohan, eta ongi iltki dadin, ibeintzatzu zeure esperantza, fidantza, eta ardura guztiak lainkoa baithan, haren gaiñera egotz itzatzu. Zeren munduko iduriz erremediorik eztuten egitekoei ere hark edirenen deraue eta emanen buru. Badirudi ezen hunen aditzera emaitteagatik anhi-tzetan ere utzten gaituela geure laungoikoak hersturatan iartzera, egitekotan sartzera, eta zerutik baizen erremediorik ezin dukegun beza-lako pontura, ethortzera: lurraz, eta lurreko habe, iabe, eta fabore guztiez etsiturik, zerura

eta zerukoetara, fidantzia handirekin laster dagi-
gun amoreakgatik. Hala erraiten du San Krisos-
tomok: *Quando res in maximam inciderit ino-
piam, tunc tu maxime spera; tunc enim Deus
maximam suam ostendit potentiam; non a prio-
mordio, sed quando res fuerit maxime despera-
ta* (Chrys. hom. 17 tom. 1). Egitekoak egitekotan
direnean, galdugordean dabiltzanean, orduan
edukazu zuk egundaiño baiño esperantza gehia-
go. Zeren orduan, erakutsiko du lainkoak bere
bothere handia: ez egiotekoaren hastean, baiña
bai premiarik handienez, eta nehondik erreme-
diorik eztela dirudienez. Zeren orduan da lain-
koaren faborearen eta laguntzaren sasoiña eta
puntada. Beraz orduan behar duzu zuk lainkoa
baithan, eta haren miserikordian, fidatu eta
esperantzatu.

Eta hala egiten duzun denboran, eztu ez lain-
koak faltatzen. Aitzitik bere ontasunaren, miseri-
kordiaren eta botherearen erakusteagatik,
orduan laster egiten du, orduan heltzen zaitzu,
orduan zuk pensatu ere etzendukeien bidetik,

erremedio igortzen deratzu. Iakin dezazun, bertze erremedio guztiak ahitu direnean, harenak hasten direla. Iakin dezazun bertze guztiek deus ezin eginez utzi zaituztenean, hark badaidikeiela, eta orduan faboratzen zaituela.

86 Hala faboratu zuen Ionas profeta hirur egunez eta gauzez baleak sabelean bizirik erabilli zuenean. Hala faboratu eta begiratu zituen Israeleko semeak ere itsasbazterrean, errege Faraonek alde guztietarik inguratuak, eta ezin ihesik zeidiketen bezala, ustez hartuak eta atrapatuak zedutzanean.

Hala faboratu zuen Susana, Lege zaharreko emazte prestu hura ere, bere senharraz bertzeekin izan zela, falsoki akhusaturik, harriz iokatzera, zeramatenean. Finean hala faboratu zuen Daniel profeta ere, lehoinen artetik eta botheretik osorik eta salborik athera zuenean.

Nork erran zukeien, gizon bat hirur egunez eta gauzez balearen sabelean ibiliz gero, bizirik leihorrera iltkiko zela? Nork sinhetsi zukeien Israeleko semeak, itsas-bazterrean, hain herstu-

ra handian izan zirenak, Faraonen eskuetarik itzuriko zirela? Eta Faraon bera bothere guztiarekin ithorik han geldituko zela? Nork pensatu zukeen Susana gaixtotzat kondenaturik, plazara galtzeko atheraz gero, hanbat ohorerekin etxerat bihurtuko zela, eta haren akhusatzailleak eta kondenatzailleak, haren lekuan kondenatuak eta iustiziatuak izanen zirela? Finean, nori gogora zitzaikaion Daniel bezalakoak, lehoin gose-minduek bere menean, eta atzaparren artean edukiz gero, desegin gabe, eta iretsi gabe utziko zutela? Hauk dira lainkoaren mirakuilluak, lainkoak berak egin ahal zitzakeenak, eta ez bertzek. Eta egin zituen iende heken alditan. Zeren hek hestura hetan zirenean, bere esperantza guztia, fidantzia handirekin, lainkoa baithan ibeni baitzuten. Hala ibeni gabez, Israeleko seme Ejiptotik iltki zirenetarik, etziren Iosue eta Kalef baiden, herri prometatuan sarthu. Zeren guztien artetik, hek biek bai, baiña ezpaitzuen bertzek, lainkoaren promesetan eta erranetan behar zen esperantza, sinhestea eta fidantzia eduki.

§ 1

87 Abiatu zen egun batez londone Petri, itsas gaiñean, Iesukristo bere nabusiagana. Eta abiatu zen berehala oiñez, untzirik eta xaluparik edo batelik gabe, leihorrean izan bailliz bezala, fidantzia handi batekin, esperantza segur batekin, bere lainko nabusiagana zihoanaz geroztik, haren faborearekin batean, itsasoak iasanen zuela, etzela ithoko, eta ez hondatuko. Eta etzen ez enganatu. Zeren fidantzia hark iraun zeraukan bitartean iasan zuen itsasoak, etzen ondora, leihorrean bezain segurki eta gogortki finkatzen zituen oiñak. Baiña gero haize bat iaikirik, itsaso handitzen, eta haserretzen hasi zenean, hasi zen halaber londone Petri ere, izitzen, ikharatzen, dudatzen, esperantzaren eta fidantziaren galtzen. Eta nola baitzihoan dudatuaz, eta fidantziaren galduaz, hala zihoan itsasoan barrena ere sarthuaz, estaliaz eta hondatuaz: halako moldez, ezen azkenean guztiz honda etzedin, bere nabusiak eskua goiti edukitzeko, eman

behar izatu baitzeraukan, erraiten zioela: *Modicae fidei, quare dubitasti?* (Mt. 14). Ha fede aphurretakoa, fidantzia gutitakoa, zergatik dudatu duk? Zergatik ez aiz leheneko gogoan eta sinhestean fin egotu? Fidantzia izan zuen bitartean, ongi ioan zeikan, orduan iasan zuen itsasoak. Baiña fidantzia hura faltatu zeikanean, faltatu zeikan itsasoari ere, iasaiteko eta sostengatzeko indarra eta botherea. Halatan erraiten du errege Davitek: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion.* Iauna baithan fidatzen direnak Siongo oihana eta mendia bezala izanen dira: hura bezain fermo, fintko, segur eta bortitz.

Beraz hunelatan anhitz balio du esperantzak, indar handia du fidantziak, hain handia ezen baitirudi, asko izanen dela fidantzia hura bera, batbederaren, egitekotan denean, eta guztiz ere bere azken finean gaixtoago bada ere, salbatzeko eta bide onean ibentzeko. Ez horrelakorik. Hala iduriagatik, ezta hala, ezta fidantzia bera asko izanen. Zeren egia da, anhitz balio du fidantziak, indar handia du esperantzak. Ordea adi-

tzen dela neurritz, soberania gabe. Zeren soberania guztiak dira gaixto, hunen ondoko kapituluan ageriko den bezala.

**IAINKOAREN MISERIKORDIAN
FIDATURIK EZTELA PENITENTZIA
EGITEA GEROKO UTZI BEHAR
KAP. XI**

88 Erraiten du San Agustinek, lainkoaren miserikordian sobera fidatzen direnez mintzo dela, erraiten dutela halakoek: Miserikordios da lainkoa, bihotz-bera, amorioz eta ontasunez bethea; beraz eztugu zer lehiaturik obra onen egitera. Zeren berdin ezta deusen perilik, orobat da bihar, orobat da gero. Ahal dukegu esperantza, fidantza eta segurantza bizitze luzea emanen derakula; eta noiz nahi den, zahartzean, eta are hiltzerakoan ere, geure bekhatu guztiak barkhaturko derauzkigula. Zeren hain gauza onak, miserikordiosak, bihotzberak, eta amoltsuak, ez liakitke bertzela egiten, ez liakitke nehoi gaitzik emaiten (Vid. August de vera et falsa paenit. cap. 4, tom. 4).

Guregatik zerutik lurrera ia utsi zen; guregatik bizia eman zuen, gorputzeko odol guztia isuri zuen: eta odol hartaz, bere Aitaren eta gure arteko trabua eta etsaigoa khendurik, bekhatuaren zorra osoki iustiziaren arauaz pagaturik, eta gathibutasunetik ere atherarik libertatean ibeni ginituen. Eta lainkoak hunelako gauzarik egin baiño lehen, Lege zaharrea ere, gaixtoak berak kondenatzen ziren eta ez bertzerik. Beraz orai eztira gaixto guztiak ere kondenatzen, edo gaixtoak erraxki ontzen dira. Zeren bertzela zer diferentzia lizateke leheneko denboratik hunetara? Edo zer probetxu genduke guk, lainkoaren mundu hunetan ibiliaz, eta penatuaz? Eta lainkoak berak erran bazuen ere, *multi sunt vocati, pauci vero electi* (Mt. 20), anhitz direla deituak, baiña gutiak hautatuak: hargatik eztugu guk giristinok, zer iziturik. Zeren giristinorik baizen ezta salbatzen, eta gutiak dira giristinoak, giristino eztirenen aldean. Eta hala erraiten denean anhitz direla deituak eta gutiak hautatuak, aditzen da lentilak, Mairuak, Turkoak, Iuduak, Lute-

rak, eta munduko bertze guztiak direla deituak. Baiña gutiak, giristinoak berak hautatuak, eta ez bertzerik.

Hunela dio San Augustinek, erraiten dutela iende suerte batzuek. Baiña parterik gehienez erraiten dute gaizki eta gaixtoki. Minzatze molde haur, gure etsai gaixtoaren buruan pensatua da, eta handik iltkia. Zeren orai, laungoikoak heriotze errezibituz gero, errazago bada ere salbatzea, eta bekhatuetarik ilkitzea lehen baiño. Ordea orai ere iltki behar da, ezta erraztasun haren esperantzan bekhatutan egon behar.

89 Nola etsai gaixtoak gure lainkoari berari, tenploaren gaiñera tentatzera eraman zuenean, erran baitzioen: *Mitte te deorsum* (Mt. 4). Egotz zezala handik behera bere burua; zeren berdin aingiruek iasanen zutela, min hartzetik begiratu-ko zutela. Hala erraiten deratzu zuri ere orai. Egotzazu zeure burua gogoan darabillazun bekhatu horretan, obra ezazu zeure desira konpliezazu, etzaitzala deusek ere gibela. Zeren berdin nolalainkoa baita hain on eta miserikordios,

etzaitu urrikituko, etzaitzu kalterik ethorriko. Zuregatik bizia eman zuenak, hanbat pena eta travaillu iragan zuenak, eztu ez, hek guztiak, alfer gertha ditezin nahiko, etzaitu galtzera utzi-ko. Egotz ezazu beraz zeure burua, egizu bekhatu, fida zaitezi, etzarella deusen beldur.

Haur da deabruaren hitzkuntza, haren eskolan irakurtua, han ereiña, eta handik banatua. Iainkoaren miseriakordiatik, ontasunetik, eta Pasionen sainduaren meritutik, eta baliostasunetik, nahi duzu hartu okhasino eta ausartzia bekhatu egiteko, eta bekhatutan egoiteko. Hain da itsustasun eta itsutasun handia eta iende galduen kontua haur, ezen gure Salbatzaillea arrenkuratu ezpazen ere bere heriotze penatuaz eta desohorezkoaz, arrenkuratu, eta sentikortu baitzen bidegabe hunetzaz, erraiten zuela: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam* (Ps. 128). Ene sorbaldeen gainean egin zuten egur bekhatoreek, han bere gaixtakeria hedatu, luzatu eta zabaldu zuten. Erran nahi du: gaixtoek bere gaixtakerien

egiteko, eta hetan luzaro egoiteko, hartzen dituzte zimendutzat eta okhasinotzat, nik neure sorbalden gaiñean errezibitu nituen azoteak, kolpeak, penak eta oiñhazeak. Eta hetan fidaturik, hetan esperantzaturik eta kontu eginik, berdin nik hekengatik pagatu nuela, ausartzen dira bekhatu egitera, eta bekhatutan egoitera, erraiten dutela: misericordios da lainkoa, maite gaitu, on derizku, bereak, bere odolaz erosiak gaitu, men menera gaitezinean eztiazaigu falta: beraz har dezakegu esku eta lizentzia zenbait bekhaturen egiteko. Erran behar da misericordios dela lainkoa, hunelako ahapaldiak, hunein itsusiak pairatzen dituenean.

§ 1

90 San Basiliok bertze hitzkuntza batez usatzen du gauza hunetzaz mintzo denean, erraiten duela: *Nam et ille misericordiam cum iudicio exhibet, qui in pondere, numero et mensura admetitur, cuiusque merita et appendit* (Basil. Hom. super Ps. 32). Eztadilla nehor lainkoaren

miserikordian sobera fida. Zeren nola laungoikoak gure obra guztiak, kontuan, pisuan, eta neurrian kontatzen, pisatzen eta neurtzen baititu: hala bere miserikordiaz ere, kontuz, pisuz, eta neurritz, iustiziaren arauaz usatzen du *Mel investisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud*, dio Spiritu Sainduak (Prov. 25). Ediren duzu eztia, ian ezazu bada neurritz, asko duzun bezain bertze, eta ez gehiago, ase-eginik, okha eztagizun, ahotik bihur eztezazun.

Iustizia min da, eta garratz, eta miserikordia gozo eta ezti. Ordea ezti hartarik, ezti izanagatik, ezta sobera ian behar, ezta miserikordiaren ezti-tasunean fidaturik, bekhatu egin behar. Zeren hala egitea, ezti sobera iatea da.

Ne dicas miseratio Dei magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur: misericordia enim et ira cito ab illo proximant. (Eccli 5). Ezterrazula miserikordios dela lainkoa, eta zeure bekhatu guztiak barkhatuko derauzkitzula. Zeren miserikordia eta iustizia hurbil dagotza lainkoari, eta elkharri, eta iustiziak bekhatoretan

ra daduka begia. Misericordiaren ezitasunari behatzen diozun bezala, behatu behar diozu iustiziaren garratztasunari ere. Zeren lainkoa hain da iustiziatu nola misericordios. Misericordia eta iustizia, berdin dira pisuan, berdin dira balantzian.

91 Egia da San Tomasek dioen bezala: *Magis proprium est Deo misereri et parcere quam punire, propter eius bonitatem infinitam, illud enim secundum se Deo convenit, hoc autem secundum nostra peccata* (S. Thom. 2, 2 q. 21, art. 2).

Plazentago eta laketago zaika lainkoari misericordia, iustizia baiño, eta bai barkhatzea ere, gaztigatzea baiño. Eta halatan usatzen du anhitzetan ere bere misericordiaz, guk merezi gabarik, bere ontasunagatik beragatik; baiña ez iustiziaz, eztu behin ere usatzen, guk lehenik geure bekhatuez hartara behartu gabe. Ordea izaiteaz denaz bezanbatean, bada lainkoa baithan hanbat iustizia, nola misericordia: nola ageriko baita bertze munduan, hemengo denbora misericordiazko haur iragan dadinean. Hargatik erraiten

du profeta Davitek: *Misericordiam et iustitiam cantabo tibi Domine* (Ps. 100). launa, miserikordia eta iustizia kantatuko derauzkitzut, biak berdin, hain ongi bata nola bertzea.

Miserikordiaz soilki, eta baxharrik, iustiziaz konturik egin gabe, mintzo denak, eztaki zer mintzo den, eztu halakoak iustiziaren handitasuna ikhusten. Eta ikhuzazu nola eztuen ikhusten. Zuk diozu miserikordios dela lainkoa, eta ongi diozu. Baiña zuk, lainkoa miserikordios dela diozunorrek, aditu behar ditzuzu aphur bat iustiziarren tornuak eta kolpeak ere, hek aditurik, fidantzia erhoak utz ditzatzun amoreakgatik.

§ 2

92 Iustiziaren lehenbiziko kolpea eta desarraizan zen goitian, zeruko Aingiruetan, Luziferren eta haren lagunen gaiñean. Zeruko aingirurik ederrena, abantaillatuena, eta lainkoaren adiskiderik handiena, egotzi zuen iustiziak, urguillutasuneko bekhatu batengatik, sekula fingabekotzat, ifernuko peneetara. Eta Aingiru guztien

lehena, aitzindaria eta agintaria, egin zen deabru, eta deabru guztien buruzagi, kidoin, eta kapitain. Zen ederrena, egin zen itsusienik; bere gogarena gaizkienik. Onhetsiena, gaitzetsienik; eta gorenena, behearenik. Halako suertez non Esaias profetak hain iaustapen handiaz miretsirik, galdegiten baitio Luzifer berari: *Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris?* (Is. 14). Nola erori zinen, Luzifer? Nola erori zinen artizarra, goizean goiz, oillaritean sortzen eta ilkitzen ohi zinenena? Hain gora zeneundezina? Handia eta izigarria izan zen, zeruan iustiziak egin zuen kolpe hura.

Baiña egin zuen lurrean ere bertze bat, ez bere arauaz atseginagoa, baldin erremediorik ordenatu ezpalitzaika, zein baita Adanen bekhatuari eman zeikan gaztigua. Zeruan Luziferrek berak bedere egin zuen bekhatu; eta ezta miretstekoa nor bere bekhatuagatik, penatzea. Baiña lurrean bertzeren bekhatuagatik, Adanenagatik, haren ondoko guztiak, are sorthu baiño lehen, bere amaren sabelean pizten diren pon-

tuan, diren bekhatore, eta hobenduri: eta hanbat urtheren buruan eztakion ahantz lainkoari bekhatu hura, nork eztu miretsiko? Zer ahal dateke iustizia bortitzagorik?

Miserikordios da lainkoa, eta bere miserikordia guztiarekin, beha dagoka ifernuan dagoen bati; ikhusten du, eta ikhusiko du, nola milla urthez, eta hamar millaz penatzen den. Eta guztiarekin ere, hala ikhusiagatik ere, han bere lekuan utzten du. Etzaika bat ere bihotzik hautsten: etzaika bat ere hala dagoen on-beharra urrikaltzen. Aitzirik atsegin hartzen du, zeren hala penatzen den, eta nahi du pena dadin, eta are handik ilkitzeko esperantzarik gabe pena dadin. Gogortasunaren handia. Iustiziaren bortitza. Zuk diozu miserikordios dela lainkoa. Baiña hunetan badirudi, iustiziatiago dela; eta iustiziak garaitzen duela miserikordia. Eta arrazoinekin dirudi hala.

Zeren ezpaita bertze munduam izanen gaixtoentzat miserikordiarik.

Miserikordios da lainkoa, baiña erran behar da lustiziati ere badela. Zeren munduari barkhatzera, ezin deusek ere balakatu zuen eta amonatu, bere semearen heriotzeak baizen.

93 Miserikordios da lainkoa, eta guztiarekin ere Noeren denboran, zortzi presunaz bertze guztiak, uholde batez hondatu, eta akhabatu zituen. Halaber Sodoma eta Gomorra, inguruneko bertze hiri batzuekin, su bat zerutik igorriarik, erre zituen. Halaber Datan, eta Abiron, lurrak bere lagunekin iretsi zituen. Eta orduan hek guztiak ifernura ziren. Eta orai ere ifernuratzen dira giristino eztirenak. Eta beldur nair giristinoetarik ere, gehienek, bide hura hartzen duten. Eta erraiten denean anhitz direla deituak, eta gutiak hautatuak, giristinoez ere orobat aditzen den. Zeren non da giristinorik, giristino bezala bizitzen denik? Behar den bidean lainkoa laudatzen, eta zerbitzatzen duenik? Haren manamendu sainduak begiratzen dituenik? Edo bere nahikunde gaixto baten konplizetik lainkoagatik gibelatzen denik? Othe da munduan bat ere halakorik?

Bai bada zenbait, zeren Eliza ezin dateke gabe. Ordea guti. Eta halatan Eskritura Sainduan konparatzen dira giristino onak, harri preziatuekin, aditzera emateagatik giristino on ere guti dela; batak bezain bertzeak, direla gaitz edireiten. Eta nola bertze harrietarik baita, preziatuetarik baiño frankoago, hala dela halaber kondenatuetarik ere salbatuetarik baiño gehiago. Salomonek dioen bezala, *Stultorum infinitus est numerus*. Erhoen kontua infinitu da, infinituki anhitz kondenatzen da.

Bada baldin anhitz kondenatzen bada, are giristinoetarik ere, zergatik zu ere, giristino izanagatik ere, etzara beldur izanen kondenatuetarik bat gertha zaitezin? Oraiño koan, anhitz egotzi du lainkoak ifernura, zergatik bada etzaitu zu ere egotziko, baldin egotzi dituen hek bezala bizitzen bazara? Uste duzu zuretzat lege berri bat iarriko dela? Uste duzu, lainkoa han goitian, zu gabe ezin iragan ditekeiela? Edo zu ez haratzeaz bere loriatik galduko duela? Zer burupe, zer pribilejio, edo abantail duzu zuk orai, ifer-

nuan daudenek bere denboran zuten baiño gehiago, baldin hek bezala bizitzen bazara, ez hek bezala haratzeko, edo handik eskapatzeko? Eta baldin lainkoaren miserikordian fidatzen bazara, eztuzu uste, orai ifernuan diren hek ere, bere denboran fidatzen zirela? Iakizu ezen miserikordiak iustuei loria bezala, iustiziak ere gaixtoei ifernua emaiten derauela.

§ 3

94 Zeren lainkoa den bihotz bera, eta miserikordios, ezta ez hunetarik hartu behar okhasinorik eta ez eskudantziarik bekhatu gehiago egiteko. Zeren haur lizateke kontrapozoinaren pozoin egitea: lainkoaren miserikordiaz eta ontasunaz kontrara usatzea: eta bai miserikordiarik ezten lekhan ere, oiñen permatzeko, perilean iartzea. Badira bisera batzuk, begi-ordethaillu batzuk, zeinek gauzak diren baiño handiago, iduri arazitzen baitituzte. Eta gertha ditekeien kasua da halako biserekin zubi batetarik iragaiten zarela, zuba den baiño handiago iduriturik, eta zubirik

ezten lekhuan oiñak emanik, eror baitzindezke zubi azpiko hosinera, eta han itho, eta honda. Bada zeruko loriara iragaiteko zubia, miserikordia da: eta baldin miserikordiaren zubi hunetarik iragan nahi baduzu zuk ausartkiegi, fidatukiegi, esperantza erho baten biserak iauntzirik, eta iduriturik ezen zeren zaren giristino, eta lainkoa ere den miserikordios, hargatik beragatik ere, salbatuko zarela, engana ahal zindezke eta miserikordiaren zubirik ezten lekhuan esperantzaren oiñak ibenirik, iustiziaren hosinean eror ahal zindezke. Zeren lainkoaren miserikordia infinituki handi izanagatik, ezta ez aditzen, eta ez handik segitzen, handitasun hark zuri bekhatu egiteko okhasinorik eman behar deratzula. *Non sic est Deus misericors, ut sit iniustus*, dio San Agustinek (August. in Ps. 39). Ezta lainkoa halako moldez miserikordios, non iustiziarri bide gaberik egin diazon.

95 Badio halaber San Agustinek: *Puniamus nostra peccata si quaerimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniqui-*

tatem, quasi blandiens peccatis et non erradicans peccata (August. in Ps. 58). Gaztiga ditza-gun geure bekhatuak, dagigun hetzaz penitencia, baldin nahi badugu erdietsi lainkoaren miseri-kordia. Zeren lainkoak ezin barkha diazaio bekhatoreari, bekhatutan dagoeiño, hetan atsegin hartzen dueiño, hetarik apartatzera delibera arteiño. Ezta lainkoaren miseri-kordia hain aitzina heltzen, eta ez hedatzen. Eta ez hedatze haur, gauzaren ezinkizunetik heldu da, eta ez miseri-kordiaren eskastasunetik. Ezta erraiten miseri-kordios dela lainkoa, zeren bekhatutan debillanari, hala dabillaino, eta ibiltzeko gogo dueiño, lausengatzen eta barkhatzen dioen: Baiña erraiten da miseri-kordios dela, zeren bere bekhatuak behar den bidean utzirik, behar den bidean ethortzen zaikanari, eta bere ahala egiten due-nari, ezpaitio faltatzen, eta ez barkhamendurik ukhatzen. Eta asko da haur eta hunela egitea miseri-kordios izaiteko.

Enzuten duzunean, bihotz bera eta miseri-kordios dela lainkoa, atsegin hartzen duzu, eta

enzunagatik gaitz, gogor eta iustiziatu ere bada-
la, eztuzu konturik egiten. Bada Eskritura Sain-
duan, lainkoak prometatzen dituen fabore handi,
ezti, gozo, miseriakordiazko hek, iustuentzat,
ongi, artez, eta presturik bizitzen direnentzat
dira: eta mehatxuak, kheñadurak, iustiziaren
garratztasunak eta gaztiguak gaixtoentzat, zure
eta zu bezalakoentzat. Zer erhokeria da bada
haur, zuretzat diren mehatxuez, eta gaztiguez
eztagizun konturik, eta zuretzat eztiren miseri-
kordiazko solhasez har dezazun atsegin? Miseri-
kordia iustuei, zu ez bezalakoei dagote. Eztuzu
zuk bekhatutan zaudeiño hartan parterik, eta ez
ikhuskizunik: eztuzu orduan lainkoa miseriakor-
dios dela enzunagatik, zer bozturik. Zeren
orduan, iustizia bai, baiña miseriakordia ezta
zurekin mintzo, ezta orduan zure. Aparta zaite
bekhatutik eta izanen da zure: aparta zaite bek-
hatutik eta izanen duzu parte. Baiña anarterai-
ño, bitartean, iustizia edukazu zeuretzat, eta
utzazu miseriakordia, bere bekhatuetarik aparta-
tzen direnentzat. Zeren bertzela debekuan nahi

ditutzu eskuak sarthu, bertzeren zuzena nahi duzu zeuretu eta goratu.

§ 4

96 Erranen duzu, bethi dela on esperantza, beti behar dela eduki fidantzia. Eta ongi diozu, egia da, hala da. Ordea noiz, eta nola bethi? Bekhatu eginez gero, baiña ez egiterakoan.

Ezta lainkoaren miserikordian fidaturik bekhatu egin behar. Susana emazte saindu hark nahiago zuen, iende gaixto batzuen eskuetan erori, lainkoaren miserikordiaren menean baiño. *Melius est mihi incidere in manus hominum absque peccato, quam peccare in conspectu Domini* (Dan. 13). Baiña Errege Davitek nahiago zuen, iendeekin baiño, lainkoarekin iharduki, nahiago zituen bere ongaitzak harekin iragan. *Melius est ut incidam in manus Domini, quam in manus hominum* (2 Rg. 24). Eta biek, hala Davitek nola Susanak, zeramaten kontu ona. Zeren Susana zen bekhatu egingabea, eta Davit bekhatu egina. Eta bekhatu eginez gero, lainkoarekin

behar da iharduki, hara laster, han fida, haren miserikordiatik behar da erremedio. Nola Zesarrek kondenatua, apelatu baitzen Zesar beragana, Zesar haserretuaganik ez haserretuagana: hala bekhatoreak ere behar du apelatu, lainkoaganik lainkoagana: lainko iustiziazkoaganik lainko miserikordiazkoagana. Bekhatu eginez gero, ezta bertze biderik, ezta bertze erremediorik. Ordea nehor bekhatu egin gabea denean, nola baitzen Susana, hobe da egitekoen alde hunetarik egitea, hobe da gizonekin ihardukitzea, eta hetarik ethor ahal dakidikaion kalteari igurikitzea, ezen ez lainkoa baithan, eta haren miserikordian fidaturik, bekhatu egitea.

Baiña guk kontrara egiten dugu. Zer izanen baita ere ethorkizunaz, gero lainkoaren miserikordiara ihes eginen badugu ere, orai eskuen gainean, presentean, eztugu, bekhatu ez egiteagatik, plazerik utzi nahi, eta ez penarik hartu: nahiago gaitzaitza ethorkizuneko peril handiari, eta gaitz bortitzari iarri, presenteko trailla aphurrari baiño. Eta zerk egiten du haur? Fida-

tzeak, kontu egiteak, berdin gero lainko miseri-
kordiosak guztiak barkhatuko derauzkigula, eta
erremediatuko. Kontuaren gaixtoa, fidantziaren
erhoa.

97 Fidatzen zara, bekhatu eginez gerozko kal-
teak erremediatuko dituela lainkoak, eta etzara
fidatzen eta ez orhoitzen, erremedia ahal ditza-
keiela halaber, bekhatu ez egiteagatik, ethor
ahal dakidizketzun atsekabeak eta egitekoak.
Behar eztenean fidatzen zara eta ez behar
denean. Behar eztenean iduritzen zaitzu lainko-
aren miserikordia handi, eta ez behar denean.
Hamar ezkuturen behar zarenean edo bertze
premia bat eta eskastasun bat duzunean, etzara
fidatzen, eztuzu esperantzarik, prestuki bizitzen
zarela eta bekhatu egin gabe egoiten zarela,
zeure premia eta eskastasuna estal ahal diazai-
zula lainkoak. Eta hala zeure esperantza gabea-
rekin egiten duzu bekhatu, ebatsten duzu, egi-
ten duzu ohoineria bat. Eta egiten duzu ohoin-
keria hura esperantzaz, gero berdin lainko mise-
rikordiosak barkhatuko deratzula hartako bekha-

tua. Itsutasunaren handia. Orai lainkoarekin adiskide zarenean, bekhatu gabe zaudenean, eztuzu esperantzarik lainkoak zuregatik deus daidikeiela; zure premia estal dezakeiela: eta gero etsai zarenean, eta bekhatuz bethea zaudenean, duzu fidantzia, guztiak barkhatu, bere garazia eta loria, hain gauza handiak, baliosak, eta erdiesteko gaitzak, emanen derauzkitzula. Gauza errazean etzara fidatzen eta bai gaitzean. Bekhatu egiten duenarentzat dadukazu lainkoa handi, zabal, franko, liberal; eta bekhatu egin gabe, prestuki bizitzen denarentzat, estimatzen duzu dela hertsia, mehar, eskas eta abarizios. Guzietan zabilta eta gabiltza nahasiak, errebelatuak eta huts eginak.

§ 5

98 Ez huts egiteko, behar bezala esperantza eta fidantzia izateko, zer egin behar da? Ihardesten du Errege Davitek: *Sacrificate sacrificium iustitiae et sperate in Domino* (Ps. 4). Erran nahi du: egizue ongi, ahalez obra onetan enplega zai-

tezte, eta gero orduan euzue launa baithan esperantza. Zeren bertzelako esperantzak deus guti balio du.

Egun batez ethorri zeitzan Fray Gil Sainduari kardenal batzuk bisitatzera. Eta bere bisita akhabaturik partitzerakoan, erran zioten, arren zegiola lainkoari hetzaz othoitz. Ihardetsi zerauen Fray Gilek: —Aitzitik, launak, zuek egiozue nitzaz. Zeren nik baiño zuek sinheste eta esperantza gehiago duzue.

—Ordean nolatan ahal dateke hori horrela?, diotsate kardenalek. Zeren gu gabiltza munduan barrena sarthuak, aberatstasunez betheak, atseginez eta plazerez gaiñez egiñak, eta zu penitentiatan, obra onetan, munduko egitekoetarik kanpoan, eta guztiarekin ere diozu sinheste eta esperantza gehiago dugula zuk baiño?

—Bai, ihardesten deraue. Zeren zuek bizitzen zaretan bezala, bizitzen zaretelarik ere, alegeraiki, deusen beldur gabe, salbatzeko esperantza, eta esportzu handi batekin zabiltzate. Baiña ni beldur naizela, ikhara dirakidala, zeren bekhato-

re bainaiz. Beraz hunelatan zuek nik baiño esperantza eta sinheste gehiago duzue.

99 Iklusiko duzu, iende thailu batzuek, mali-ziarik eta enganamendurik baizen eztirenek, den sainduenak baiño buruak gogorrago dituztela, eta salbatzeko esperantza gehiago dutela: halako moldez, ezen ethortzen zarenean halakoekin minzatzera, erranen baiteratzute, eztezaketela bere esperantza, zurearekin truka: eztadukatela nehor ere bere buruak baiño sainduago, eta ez prestuago: nor nahi den bezain ongi lainkoari gomendatzen zaitzala. Eta bitartean beharrieta-raiño bekhatutan barrena sarthuak egon. Itsutasunaren handia, deabruaren enganamendua. Uste baitute eta uste baituzu, bekhatutan zaude-la, parabisua emanen zaitzula, miserikordia egi-nen zaitzula. Hori da lainkoaz, eta lainkoaren miserikordiaz eskarniatzea: hori da esperantza, esperantza gabea, fidantzia erhoa, gaiñez egi-na, soberaniazkoa. Eta ezta ez hori fidantzia ere. Baiña hori da, ausartzia, presunziona, nahi erhoa, eta miserikordia heltzen den baiño aitz-

nago zure desiraren hedatzea. Are gehiago, hori da Spiritu Sainduaren kontra diren bekhatuetarik bat. Eta hala miserikordiaren esperantzan bekhatu egiten duenak, eztu miserikordiarik merezi, zeren halakoa, miserikordiaren beraren kontra baitabilla.

Hala emaiten du aditzera San Basiliok, penitenziaz mintzo dela: *Qui spe poenitentiae male agit, modum habet maleficientiae et poenitentia privatus est* (Basil. Tom. 25 de Poenit.) Penitentiaren esperantzan bekhatu egiten duenak, eztu bide ona hartzen, eztu penitentiarik balia dakion merezi. Eta molde berean erran ahal diteke miserikordiaren esperantzan bekhatu egiten duenaz ere, eztu hark ere miserikordiarik merezi.

100 Nahi badugu urrikal gakitzan geure lainkoari, enzun gaitzan, lagun dakigun, eta eduki dezan gutzaz miserikordia, enseia gaitezin gu ere geure aldetik, geure egin bidearen egitera, bekhatuetarik apartatzera, eta manamendu sainduen begiratzera. Zeren halatan bai, baiña

bertzela, bertzelako esperantza guztiak, eztira esperantza, alfer dira, erhokeriak dira.

Beraz hunelatan, eztugu miserikordiaren esperantzan bekhatu egin behar, eta ez fidantzia hartan penitentzia egitea, eta aztura gaixtoen utzteak, geroko luzatu behar. Aitzitik, zeren lainkoa den hain on, bihotz bera eta miserikordios. Zeren hain maite gaituen: zeren bekhatu egin eta berehala ezkaituen gaztigatzen, zeren igurikitzen derakun; eta finean, zeren hanbat ongi eta ontasun egiten derakun, hargatik beragatik ere, hartarik okhasino harturik, behar genduke, are bertzela egiten genduen baiño hobekiago, haren borondatearen egitera enseiatu; eta zerere bekhatu, eta gaixtakeria oraiñokoan erabili baitugu, hek guztiak utzirik, prestutasun batean iartzera deliberatu: eta halako moldez, thailuz, eta suertez aitzinerat gobernatu, non azken finean, lainkoaren miserikordiarekin batean erdiets dezagun guretzat ordenaturik eta prestaturik dagoen bozkarioa, zein baita zeruko loria.

**NOLA GEROTIK GERORA
IBILTZEAZ GALTZEN DUGUN
DENBORA
KAP. XII**

101 Gerotik gerora zabilta; urthe hunetan gaixto izanik, dathorkeienean onduko, eta pres-tutuko zarela diozu. Bada biz hala, zuk diozun bezala, eta gogoan darabillazun bezala, gertha dakizun, eta urthe hunetan gaixto, izanik, zure gero horretan, ethorkizunean prestu zaitezin. Hori horrela baliz ere, non da bataz, urthe, hune-tan egin ahal zendukeien irabazia eta aitzina-mendua? Zeren giristino onek, urthe batez anhitz obra on egiten dute, eta bai meritu ere erdiesten: giristino onak urthe batez, aitzinatzen dira, baiña zu nola aitzinatuko zaren ezen gibe-latzen zara, anhitz bekhatu eta gaixtakeria egi-ten duzula. Eta berriz bertzea, non da halaber bitartean, urthe hunetan zure Gero horretara hel arterainokoan galtzen duzun denbora? *Fili, con-*

serva tempus (Eccli 4). Ene seme, begira ezazu denbora, dio Espiritu Sainduak. Aitzinean duzuiño, zakitza. Zeren behin ioanez gero, ezta bihurtzerik, eta ez erdiesterik.

Fronte capillata est, et post occasio calva (Auson.) Okhasinoa kopetan, belarrean, aitzin aldean, illetsu da, eta xerlotsu, baiña garhaitean, garzetan, gibel aldean, motz, soil, garbal, karsoil, eta ille gabe. Aitzinean badu nondik lot, baiña ez gibelean. Beraz aitzinean duzuiño, probetxa zakitza. Zeren gibeleraz gero, eztu esku-tokirik, eta ez lotzeko girthainik. Bada okhasinoa bezala da denbora ere. Beraz hunelatan: *Quodcumque potest facere manus tua instanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, erit apud inferos quo tu properas* (Eccl. 9). Orai, denbora aitzinean, duzuiño, egizu ahal dagizuna: eta orai ere, *Instanter*, fite, presentean. Zeren iakin behar duzu ezen eztela gero, zuk ioan behar duzun lekhu hartan, arrazoin alegatzerik, eta ez iakintasunaz probetxatzerik izanen. Utzten baduzu, nola eztakizula, orai eskuen artean

duzun denbora iragaitera, egin da, galdu da, ezta gehiago bihurtzerik. Hargatik erraiten du londone Paulok: *Dum tempus habemus operemur bonum* (Gal. 6). Denbora duguiño dagigun ongi.

102 Erran beza Aristotelek nahi duena denboraz («*Tempus est numerus motus, secundum prius et posterius*». Arist. 4 Physic.). Baiña gure kontuko, denbora da lehen, orai eta gero, gauzeen ibiltzea, iragaitea eta iragaitearekin batean higatzea eta akhabatzea. Denbora bethi doha. *Neque quod futurum est meum neque quod fuit*, dio Senekak (Senec. lib. 6 Natur. quaest.). Iragana, eta ethorkizuna eztira gure. Ioana ioan, ethorkizuna ethorkizun, presentekoa da gure, eta ez bertzerik.

Eta presenteko haur, hain da guti ezen erraiten baitu San Tomasek: *De tempore nihil est accipere in actu, nisi nunc* (S. Thom. 1 p. q. 66 art. ad 4 et 5). Denboratik eztugu deus ere, orai bat baizen, iraute apherura, pontutsu bat, eta ez gehiago. Egia da ordea, nola pontutsu hunek,

orai hunek iuntatzen eta iosten bezala baititu elkharrekin iragana eta ethorkizuna, ioste hunek orhoitzen gaitu iraganaz eta ethorkizunaz ere esperantza emaiten. Eta halatan orhoitze hunekin, eta esperantza hunekin batean, iragana, eta ethorkizuna presentekoarekin lothurik, eta bat eginik, etzaiku presentekoa hain labor iduritzen. Zeren guztiak elkharrekin bezala, eta bat baillira bezala hartzen baititugu. Hala erraiten du Senekak: *Longam illi facit vitam, omnium temporum in unum collatio* (Senec. de brevitate vitae. cap. 13).

Ordea den bezala, eta behar den bezala denboraren hartzera, edirenen dugu, deus guti dela, mehar dela eta labor. Presentekoa goza dezakegu, ethorkizunekoa desira, eta iragana lauda edo auhen eta deithora. Iraganak eztu erremediorik, hura ioan da: ethorkizunekoa eztakigu emanen zaikunz: presentekoa hain da guti, labor eta ez deus, ezen orai ere, bigarren hitza hasi dudaneko, iragan baitateke lehenbizikoa, eta lehenbizikoaren denbora.

103 Izatu da erran duenik denbora eztela deus, hartzaz orhoitzapenik eta pensatzerik eztenean. Eta halatan lo datzanari, etzaikala orduko denbora deus iduritzen, eztuela sentitzen, ezpailliz bezala iragaiten zaikala. Zeren orduan ezpaitu hartan pensatzen, eta ez gogorik edukitzen.

Urarekin nahi nuke konparatu denbora. Zeren denborak eta urak elkharren idurika handi baitute. Ura bethi doha, bata bertzeari darraika. Iragana aitzina da, ethorkizunekoa gibela dago, eta aitzinekoak aitzinean guti irauten du. Eztu nehork iragan den uretik hartzen, eta ez ethortzeko dagoenetik ere: aitzinekotik, iragaitean, presentean denean behar da atrapatu. Hala da, bada, eta hala egin behar da denboraz ere, presentekoari lot zakitza, hari probetxa zakitza. Zeren bertzela, haize ona denean, bela egin gabe gelditzen den untzia bezala, geldi ahal zindezke zu ere.

104 Denboratik gauza aphurra, orai haur dugu, eta ez bertzerik. Ordea nork erranen du zenbat balio duen orai hunek? Iraute, iraupe, eta bitarte

ttipi, aphur, labur hunek? Hanbat balio du, non baldin orai ifernuan dagoen bati, eman balekio hautatzera, ea zein lukeien nahiago bere esku-ko, ala mundu haur guztior, bere on guztiekin, ala oren baten denbora, eta bitartea? Segur da ez oren baten denbora, baiña are begien goiti ailtxatxeko asko lukeien bitartea ere, lehen hauta lezakeiela, nahiago lukeiela, eta bai hobeago ere, mundu guztia baiño.

Zeren denbora aphur hura, den aphurrena ere, ongi enplegatzen duela, asko bailluke anarteraiñoako falta guztien erremediatzeko, eta zeruko loriaren erdiesteko.

Erraiten da, gauza bat preziatua dela, hartarik puska ttipia, bertzetarik handiak baiño gehiago balio duenean, eta halatan erraiten da gauza preziatua dela urrea. Beraz zinez da gauza preziatua, eta baliosa denbora. Zeren den gutiena, bihotzezko urrikimendu batekin, asko baita salbamenduaren egiteko. Eta ezpere galdegiozu, bere azken orenean, hain laburzki parabisua irabazi zuen ohoiñari, ea zer iduri zaikan denboraz?

Ea gauza estimatzekoa, eta ezertan edukitzekoa denz? Eta hark, frogatuak bezala, erranen dera-tzu baietz, ezertan edukitzekoa dela, baliosa dela, eztuela munduan bere parerik.

105 Hain da gauza handia, eta aberatsa, orai eskuen artean dugun denboraren orai haur, ezen purgatorioetako penak, mundu hunetako pena guztiak elkarri iratxekirik baiño handiagoak direlarik, guztiarekin ere erraiten baitu doktor batek: *Plus valet hic in patientia dies unus, quam in purgatorio annus* (Lodolphus ex Saxonia 1 p. cap. 20). Gehiago balio du eta gehiago egiten du, orai hemen egun batez obra onetan enplega-tzeak, gero purgatorioetan urthe batez penatzen egoiteak baiño. Oraiko egunak balioko du urt-hea. Hala emaiten du aditzera Ezekiel profetak: *Diem pro anno dedi tibi* (Ez. 4). Eman neratzun eguna urthetzat. Erran nahia du: eman deratzut, eta emaiten deratzut anhitz egun, hain abera-tsik, baliosik, eta prezio handitakorik, non heta-rik batek balio baitu, eta balioko baitu urthe bat. Zeren gero urthe batez egin ditekeiena eta egi-

nen dena, egin baititeke orai egun batez. Eta arrazoiña. Zeren gero izanen eztena, orai baita merezitzeko eta ontasunean aitzinatzeko ahala, indarra eta libertatea. Eta halaber, zeren bi pena suerte baitira, bata da, *poena inflictata* (Vide Dion. Chartus. *De iudicio animae* cap. 15). Bertzek emaiten derakuna, bertzetarik heldu zaikuna, nola baita purgatorioetako pena, eritasun bate-takoa.

Bertzea da, *poena assumpta*, gerok geure borondatez hartzen duguna, nola baita egiten dugun penitentzia, barurtzea, orazinotan egoitea, erromerian ibiltzea. Eta pena hark, gerok geure borondatez hartzen dugunak, eramaiten dio aitzin alde bertze penari, bertzek emaiten derakunari, pazientki errezibitua izanagatik ere. Zeren purgatorioetan dagoenak nahi luke handik libratu, eta bai eriak ere sendatu.

106 Baiña orai gerok geure borondatez egiten dugun penitentzia, eta hartzen dugun pena, alde guztiz da borondatezkoa, baliosa, eta lainkoari eder zaikana. Eta halatan hunek eramaiten

deraeue purgatorioetako penari, eta eritasuneko-ari ere, urreak, bertze diru guztiei eramaiten derauen abantailla.

Zeren lainkoak behatzen badu ere iragaiten dugun penara, ordea areago behatzen du hartako borondatera. Beraz orai pena, orai barur, zilizioa har. Zeren oraiko pena ttipiak gerok libreki, geure borondatez hartzen dugunak, gehiago balioko du, purgatorioetako edo eritasuneko pena handiak baiño. Eta hala badirudi ezen purgatorioetan daudenek, eztutela deusez ere hanbat damu, eta atsekabe izanen, nola denboraren galduaz, gaizki enplegatuz, eta bere buruen bere borondatez, aphur bat bedere, ez penatuaz. Arrazoiñekin erraiten du San Krisostomok: *Neque intelligis omnia potius esse amittenda quam tempus; aurum amittis, potest recuperari; amissum tempur difficulter.* (Chrys. Hom. 57 in cap. 9 lo. tom. 3). Eztuzu aditzen, bertze gauza guztiak lehen utzi behar direla galtzera, denbora baiño. Zeren urrea, eta zilharra kobera ditezke, galduagatik, baiña ez denbora.

§ 2

107 *Nihil proetiosius tempore et heu nihil eo vilius invenitur*, dio San Bernardok (Bernard. ad Scolast). Ezta munduan gauza preziatuagorik denbora baiño, ordea ai, ezta egungo egunean gauza eztheusagorik edireiten. Eztugu deusez ere hain kontu guti egiten, nola denboraz.

Quem mihi dabis qui aliquod praetium temporis ponat, qui diem aestimet? Nor emanen derautazu —galdegiten du Senekak—, denborari prezio dioenik? Eguna merezi bezala estimatzen duenik? Fitsaren berdin, ez deusen pare dadukagu denbora. Badirudi trabatzen gaituela anhitzetan ere, ezpagendu nahi gendukeiela: ez iakinez zertan iragan gabiltzala. Oren batean garenean, bigarreanean bagina desiratzen dugula. Erran behar da aberats garela, munduan den gauzarik aberatsena eta baliosena, hain frankoki derabilagunean. Bada ala zuk eta nik ere, denboraren galtze hunetzaz, probetxu gabe iragaitera utz-

teaz, kontu hertsia eman beharko baitiogu lainkoari.

Hirur moldez erran ahal diteke galtzen dela denbora. Lehenbizikoa, bekhatu egiteaz eta bekhatutan egoiteaz. Bekhatu egiten hari zarela, eta eginez gero hetan zaudela, iragaiten zaitzun denbora, emazu galdutzat. Denbora hark ez du deus balio zuretzat. Aitzitik hartan zeure arima eta arimako on guztiak, eta komunzki gorputze-koak ere galtzeintutzu, ura behera bezala, egotzteintuzu. Denbora hura da denborarik galduena, eta galgarriena.

108 Bigarrena, galtzen da denbora, gogoeta erho, bano, deus balio ez tuten batzuetan egoiteaz. Zerori baxharrik alfer, aise, egitekorik gabe, ongi iana eta hobeki edana zaudenean, eta guztiz ere ohean loz aserik, ardurarik gabe, zauntzanean, egiten duzu zeure baithan barrena, milla pensu eta gogoeta, milla dorre eta gaztelu. Egiten zara Aita Saindu, egiten zara Errege, aberatsten zara, egiten duzu anhitz balentia. Ethortzen zaitzu ioko eder bat, irabatzen duzu.

Finian, erabiltzeintuzu zeure gogoan, hala balira nahi zendukeien gauza batzuk. Eta sekulan hala izanen ezpadira ere, eta eztirela izanen badakizu ere, guztiarekin ere, hala pensatzeaz beraz ere, gogoeta erho hetan egoiteaz, atsegin hartzen duzu. Eta bitartean eztuzu konsideratzen, zuk handik atheratzen duzun probetxua denboraren galtzea dela, eta ez bertzerik.

Hirurgarrena, galtzen da denbora gorputzaren plazeretan ibiltzeaz. Erraiten duzu: dezagun denbora iragan, gaitezin ioka, gaitezin dantza eta dosta. Eta etzaitzu gogoratzen bitartean denbora galtzen duzula. Bada erraiten du San Bernardok: *Omne tempus in quo de Deo non cogitas, hoc te computes perdidisse* (Bernard. in medit. cap. 6). Iainkoa baithan pensatzen eztuzula, iragan zaitzun denbora guztia, egizu kontu galdu duzula. Hala erraiten du San Ieronimok ere: *Omne tempus in quo meliorasse non senseris, aestima perdidisse* (Hieron. ad Eusthoch.). Hobetu zarenz sentitu gabe eta zerbait ontasun egin gabe iragaiten zaitzun denbora, estima

ezazu galdu duzula. Ezta asko gaizkirik ez egi-
tea, ezta asko ez gaixtatzea, baiña ondu behar
da, eta ongi egin behar da; ez aitzinatzea, gibe-
latzea da. Zeren bitartean bertze kalterik ezpada
ere, denbora galtzen eta probetxatu gabe iragai-
ten baita.

109 Kontu egizu ezen orai ditutzula berrogoi
urthe. Eta egizu halaber kontu eta gogoeta, zen-
bat ongi eta obra on egin ditutzun berrogoi urthe
horietan. Eta edirenen duzu, baldin zinzinez, fint-
ki eta debotki manaiatu eta enplegatu bazina,
berrogoi urthe horietan egin ditutzun ongiak,
ontasunak eta obra guztiak, egin zinituzkeiela
urthe batez. Beraz hunelatan galduitutzu bertze
urthe guztiak, berrogoietarik hogoi eta hemere-
tziak. Zer kontu emanen duzu bada urthe galdu
hetzaz? Hitz alfer guztiez eman behar da kontu,
zer izanen da bada hanbat denbora galduz eta
alfer iraganez? Arrazoiñekin erraiten du Ieremias
profetak *Vocavit adversum me tempus* (Thren.
1). Deitu zuen ene kontra denbora. Denborak

berak, guk galtzen dugunak, akhusatzen gaitu, hura bera iaikitzen da gure kontra.

Omnia mi Lucile aliena sunt, tempus autem nostrum est, dio Senekak (Senec. Epist. 1). Bertze gauza guztiak, bertzerenak dira, baiña ez denbora, hura gurea da.

Orai eskuen artean dugun denbora, prestatzen deraku geure laungoikoak, utzten deraku geure eskuko. Eta nahi du probetxa gakitzan, obra onetan enplega dezagun, eta hala enplegaturik ere, eskatuko zaiku kontu: baldin meza enzun badugu, ea ongi eta hartan pensatzen dugula, enzun dugunz. Baldin barurtu bagara, orazinotan egon bagara, probeari erremusina eman badiogu (hauk obra onak baitira), hautzaz guztioz eskatuko zaiku kontu, edergaillu, munduagatik, ala lainkoagatik eta intenzione onez, banaloriarik gabe egin ditugunz. Hala erraiten du profeta Davitek lainkoaren partez mintzo dela: *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo* (Ps. 74). Denbora neuregana dezadanean, heriotzeko orenean, hain herstuki eskatuko naiz

kontu, non obra onak ere, ea ongi, iustuki eta behar bezala eginak diren, examinatuko eta iul-gatuko baititut. Obra onak ere baldin ongi, eta intenzione onez eginak ezpada, gaixtotzat emanik kondenatukoitu lainkoak.

§ 3

110 Baldin presenteko denbora haur, orai eskuen artean duguna, enplegatzen ezpadugu ongi, peril da edeki dakigun ethorkizunekoa. Eta alabaiña haur da gure erhokeria edo itsutasuna, uste baitugu geure lehenekoa gaizki enplegatu guztiarekin ere, aitzinerat ere orobat emanen zaikula denbora. Baldin merkatari batek eman baliazo bere semeari diru suma bat bere eskuko, manaia lezan, enplega lezan, tratuan eta merkatalgoan erabil lezan. Eta halatan, tratua ikhasirik, berak bere buruz zerbait irabaz lezan. Ordea, baldin seme hark bere aitaren eman hek guztiak, iokoan, ian edanean eta arloterian gasta balitza, arrazoiñekin lizateke seme hura beldur, ez liazon bere aitak aitzinarat gehiago eman eta ez fida.

Eta are lehen emanak ere edeki liatzon. Hala bada, arrazoiñekin izanen gara gu ere beldur edeki diazagun geure laungoikoak ethorkizuneko denbora, iragana hain gaizki enplegatu dugunaz geroztik. Hala Noeren denboran ehun eta hogoi urthe bizitzeko prometatz gero, edeki zerauzten azkeneko hogoiak, zeren leheneko ehunak gaizki enplegatu baitzituzten. Haur emaiten du aditzera Errege Davitek ere erraiten duenean: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos* (Ps. 54,24). Gizon gaixto, odol-isurle, gerlati, maliziati, eta enganatiek eztituzte bere egunak erdizkatuko, eztira halakoak bertzela biziko zirenaren erdia biziko.

111 Batzuek bere gazte denboran, odola bero dutenean, bizitzen dira lainkorik, heriotzerik, edo kontu errendatzerik ezpailliz bezala, libertate handian, milla bekhatu, malizia, eta enganamendu egiten dutela: gorputzari ahal bezanbat plazer emaiten diotela. Baiña gero, zahartzean, odola hotzten hasten zaienean, hasten dira halaber ethorkizunaz orhoitzen, hil behar dutela, eta

hil ondoan kontu errendatu behar dutela ohar-
tzen eta pensatzen. Eta handik harat, hala bere
buruei ohartuz gero, itzultzen dute plama eta
orria bertze aldera: eta lehen gaixto bezain egi-
ten dira gero on eta prestu. Halakoek, *dimidiant
dies suos*, bere egunak erdizkatzeintuzte, bi erdi
egiteintuzte. Zeren erdi bata, gaztetasuna, gaiz-
ki enplegatu bazuten ere, bertze erdia, zahar-
tzea, ongi akhabatu baitzuten. Eta haur da azke-
nekotz ongi erdizkatzea, gaixtoa utzirik, onaren
hartzea, londone Paulo batek bezala egitea.

Baiña berriz bertze batzuk gazten dira on,
prestu eta debozinotsu, eta zahartzean gaixto,
eta maliziatsu. Hastean on, eta akhabatzean
gaixto, ludas izan zen bezala. Halakoek, *dimi-
diant dies suos*, erdizkatzeintuzte bere egunak,
bi erdi egiteintuzte, zeren zahartzean gaixto
badira ere, gaztean on izan baitziren. Ordea hura
da gaizki eta gaixtoki egunen erdizkatzea, zeren
onetik gaixtora aldatzen baitira. Eta hanbatik
hanbatean gaixtoago eta perilosago da zahar-
tzean gaixto izatea, gaztean baiño.

112 Baiña finean berriz bertze batzuek: *Non dimidiant dies suos*. Eztituzte nehoiz ere erdizkatzen bere egunak. Zeren hala zahartzean nola gaztean, arront baitira bat, bethi ere baitira maliziaz, eta gaixtakeriaz orobat. Eta halako hek ikhusten dutenean bere egunak laburtu hurren zaiztela, heriotzera hurbiltzen direla, kontu eman behar dutela: orduan, pagatzaille gaixtoek egiten dutena, eskatuko dira ephe eta luzamendu gehiago. *In die redditionis postulabit tempus* (Eccli. 29). Ordea nola iraganaz kontu xarra eman baitukete, eztira enzunak izanen: etzaie heken promesei sinhesterik emanen, ezta heken erranetan nehor gehiago fidatuko. Hala erran zuen Aingiruak ere, gaiñekoaz zin egiñik, etzela izanen gehiago denborarik, akhabatuko zirela geroko gero guztiak. *Iuravit per viventem in saecula, quia non erit tempus* (Ap. 10).

Egin ahal dezakegu nahi bezanbat, edo ahal bezanbat enseiu, eta itzul-inguru, baiña azkenean ere, ezin ihesik daidikegun denborara eta

pontura herstu eta bildu beharko dugu. Hala kontatzen du San Gregoriok, ezen Krisaorio zeri-tzan gizon gaixto batek, bere azken orenera zenean, munduan egin ahal zitzan othoitz guz-tiak eginagatik, ezin erdietsi zuela, biharamune-ko luzamendua. *Coepit magnis vocibus clamare, inducias vel usque mane, inducias vel usque mane: sed cum clamaret, in istis suis vocibus, de habitaculo suae carnis evulsus est* (Greg. hom. 12 super Evang. et lib. 4 dialog. cap. 38). Herstu zenean, nahi zukeien aphur bat luzatu, nahi zukeien biharamun arteraiñoko denbora irabazi: anhitz hitz eder ahotik athera zuen, anhitz othoitz eta oihu egin zuen: anhitzetan egun baten tregoaren, ephearen eta espatioaren eskatu zen. Baiña guztiak alferrik. Oihuz, eta othoitzez zegoela, bere egunak akhabatu zei-tzan, arimak egin zeraukan, eta sekulakotz kon-denatu zen.

§ 4

113 Beraz hunelatan, bat ere sentimendurik badugu, eztugu gerotik gerora ibili behar; eztugu aitzinerat gehiago denborarik galdu behar. Aitzitik lehen galdu duguna, behar dugu orai koberratu, eta erremediatu. Ordea nola edo zer moldez erremedia ahal diteke eta kobera? Zeren ioana ioan da, ezta haren bihurtzerik, eta ez eskuetaratzerik. Ihardesten du San Gregoriok hitz gutiz eta laburzki: *Tempus redimimus, quando ante actam vitam, quam lasciviendo perdidimus, flendo reparamus* (Greg. lib. Moral. cap. 28). Denbora iragana reskatatzen, eta geuretaketzen dugu noiz eta bizitze gaixto iragana, irriz eta plazerez galdu genduen, nigarrez eta desplazerez koberratzen eta erreparatzen baitugu. Erran nahi du: denbora iragana, gaizki enplegatu genduen, eskuetarik ioan zeikuna, erdietsten dugu, orduko plazeraren ordain, orai desplazereko dobleak hartzen ditugunean. Orduan egin behar ginituen ongiak, eta orai egin behar ditugunak, orai egiten ditu-

gunean. Haur da San Tomasek ere satisfazio-
neaz mintzo dela erraiten duena: *Quamvis homo
non possit tempus praeteritum recuperare,
potest tamen recompensare illud quod in praete-
rito fecisse debuisset* (S. Thom. in addit. q. 15
art. 1 ad 4). Gizonak denbora iragana ezin kobe-
ra badezake ere, eta ez bihur, ordea erremedia
dezake, iraganeko falta, iraganean egin behar
zuen ongia, egiten duela ethorkizunean. Baldin
iraganean meza bat enzun behar bazenduen,
eta ez hura enzun, kofesa hartako bekhatua, eta
gero ethorkizunean dobla, enzun bia. Baldin ira-
ganean egun batez barurtu behar bazenduen,
eta ez barurtu: lehenik kofesa hartako bekhatua
eta gero ethorkizunean dobla, barur bi egunez.
Halatan denbora iragan gaizki enplegatua egin
ahal ditekeien moldean reskatatzen, koberatzen
eta erremediatzen da.

114 Bi orenen bidea iragaiteko duzunean, eta
oren hetarik bata, alferkerian, ian edanean, eta
arloterian iragan duzunean, zer erremedio zeure
bidearen mugaz, eta ilhundu gabe erdiesteko?

Gerthatu zaitzun faltaren estaltzeko? Zer? Gelditzen zaitzun oren hartan, hain zinez, eta laxter abiatzen zara, non bi orenen bidea, batez egiten baituzu, eta halatan erremediatzen eta estaltzen zeure leheneko falta eta alferkeria. Bada molde hunetan berean guk geure denbora, hunerainoan alferkerian eta gaixtakerian gaizki enplegatu duguna, orai ontasunean doblatuz eta laster eginez behar dugu koberatu eta erdietsi. Hala erraiten da ardiak ere arratsaldean, fitetzago ianez, bere goizeko guti iana erdiesten duela. Halatan mahastiaren iabeak ere, arratsaldean travaillatzen hasi zirenei eman zerauen hanbat iornal eta alokairo, nola goizetik travaillatu zirenei. Zeren arratsaldean hasi zirenak, hain zinez eta gogotik harizan ziren, non hek denbora gutiz, bertzek anhitzez bezanbat egin baitzuten.

Bada haur beror egin behar dugu guk ere orai arratsaldeon, zahartzeon, geure egunon akhabatzeon. Orai baitakusagu ezen ia adinaren arauz, heriotzeko portura hurbiltzen garela, hemengoaz, egin hurran dugula. Orai bada, orai behar

dugu permatu; orai behar derauegu eskuei eragin. Orai nori berea errenda, orai etsaigoatik iltki. Orai ethorkizunean pensa. Orai zinzinez, bihotzezko urrikimendu batekin, eta gehiago ez egiteko borondatearekin, aitzinetik konzientzia ongi iratiorik, eta examinaturik, osoki, eta egiazki kofesa: kofesatu ondoan, leheneko okhasinoetarik aparta, ez gehiago hetara, eta ez bertze halakoetara itzul. Halatan denbora iragana, hain gauza handia eta baliosa, gerotik gerora ibiltzeaz galdu duguna, erremedia ahal ditekeien moldean, erremediatuko, koberatuko eta erdie-tsiko dugu.

**GAZTETIK ZAHARTZERA PENITENZIA
LUZATZEN DUENAZ
KAP. XIII**

115 Erraiten du Spiritu Sainduak: *Memento Creatoris tui in diebus iuventutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis tuae et appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent* (Eccl. 12). Orhoit zaitezi zeure laungoikoaz zeure gazte denboran, zahartzeko peneetara baiño lehen, eta hurbildu gabe urthe hek, zeñengatik datozi-nean erranen baituzu: eztira ene gogarako. Gazte zareño, ahala eta indarra duzuiño, trabaila zaite, orduan eskuei eragiezu. Zeren zahartzuz gero, zahartzeak berak emanen deratzu egiteko-rik asko.

Hanbatik hanbatean, ederrago zaitza lainko-ari gaztetasuneko obra onak, zahartasunekoak baiño. Zeren gaztetasunekoak bere egitez hobeago eta ederrago baitira. Manatzen zuen lainkoak Lege Zaharrean, fruitu guztietarik pri-

mizia eman ziazotela, guztietarik parte bat, eta parterik hoberena, prinzipalena eta estimatue-
na, nola komunzki ohi baita lehenbizikoa, oferenda ziazotela. Manatzen zuen halaber lainkoak berak, usoetarik, ez uso handiak, baiña usakumeak ekhar ziazotela. Gazteak nahi zituen, eta ez zaharrak. Zeren usoak zenbatenaz gazteago, hanbatenaz dira hobeago, gozoago eta zaportsuago. Hala dira bada halaber gaztetasuneko obra onak ere, zahartasunekoak baiño gaiago, eta baliosago. Eta haltan da gure lainkoa ere hetarik gutziosago, desirosago, eta zaleago. Hala erraiten du Mikeas profetaren zazpigarren kapituluan: *Praecocas ficus desideravit anima mea* (Mich. 7,1). Goiz ontzen diren fikoak, desiratzten zituen ene arimak. Presuna gazteen lehenbiziko obra on hek nahi nituzke, hetarik naiz zale eta gura, hek zaizkit on, gozo eta ezti.

Hargatik da Teologoaren errana, gizona adimendura heltzen den bezain sarri, puntu berean, obligatu dela bihotzaren lainkoagana ailtxatzera, haren manamenduen konplitzeko gogo hartzera,

eta arrazoiñ naturalaren arauaz bedere bizitzera.

116 Pintatzaille batek egin baleza imajina eder bat alde guztiz konplitua, eta abantaillatua: imajina hark, baldin ezagutzarik balu, nori lehenik behatu behar othe leraukaio? Segur da pintatzailleari berari, bere egilleari. Beraz hunelatan, gizonak ere, lainkoak berak bere imajinara eta idurira, hain ederki egina denaz geroz, adimendura heltzen den bezain fite, bere egilleari berari, iduria eman dioenari, behar dio behatu, haren zerbitzuan behar du bere ahala enplegatu. Hunen arauaz erraiten du londone Paulok: *Laborantem agricolam, oportet primum, de fructibus accipere* (2 Tim. 2). Arrazoin da, traillaillatzen den laborariak, berak lehenik bere fruituetarik dasta dezan. Eta londone Paulok berak dioen bezala, *Dei agricultura estis* (1 Cor. 3). Zuek zarete, eta gu gara lainkoaren laboraritasuna: gu gara lainkoaren lur landua, aphaindua eta traillaillatua. Arrazoin izanen da beraz halaber, lainkoak berak laborari onak bezala, bere traillaillua

lehenik goza dezan: eta adimendura edo endelegamendura heltzen garen puntu beretik, gure obren primizia, eta lehena dasta dezan.

Baiña ai, ai, eta millatan ai. Non da bere lehen fruitutik, bere obren hastetik, lainkoari dasta arazitzen deraukanik? Non da giristino goiztiarrik? Goiz ontzen denik? Gaztedanik lainkoa zerbitzatzan duenik? *Vae mihi quia factus sum sicut qui colligit in autumnno racemos vindemiae, non est botrus ad comedendum* (Mich. 7). Ai ene urrikalkizuna (dio Mikeas profetak), zeren ni egin naiz udaren finean, bertzeren bil ondoan mahats hondar-mondarren bilha dabillana bezala. Hoberenak bertzek eramaintu. Ezterautate morkoxta ere eta ez bikhor bat, ahoan eman ahal ditekeienik utzi. Bada haur beror erran ahal dezake gure laungoikoak ere. Zeren gure gaztetasuna bertzek ioaiten du, lehenbiziko obrak bertzek biltzeintu. Deus gelditzen bazaika ere, bilondoak, hondarrak, zahartzekoak gelditzen zaitza. Eta gaixtoeneko kontuan, aillekitza hek ere, edo hek bedere geldi.

§ 1

117 Badirudi ezen desohore eta laido zaiela oraiko presuna gazte prestuki bizitzea eta bek-haturik egin gabe egoitea. Bere eginbidea, lainkoari zor dioten zerbitzua, geroko, zahartzeko ordenatzen dute, erraiten dutela: Berdin oraino ezta hiltzeko perilik, sendo naiz, gazte naiz, eta gazteak gazte antzu, gazte bezala behar du bizi eta gobernatu. Zer lerrake munduak berak ere, baldin oraidanik parti banengio? Hor heldu da zahartasuna, denbora pausatua, umoa, erhoke-rien utztekoa. Orduan bai, orduan onduko naiz: orduan munduari gibela emanen diot, eta debo-zinoan sarthuko naiz. Baiña anarteraiñoan dezadan atsegin har, dezadan mundua zerbitza: nakion goza: nakion behin, berriz bihurtzeko desirarik eztukedan bezala, ase, eta asper. Haur da oraiko presuna gazten deliberamendua, haur da hekhen gogo: eta haur da adinean bezala, gaiñerakoan ere gazte izaitea, eta azken finean, fin gaitzegiteko perilean iartzea.

Baldin bazina esperantzatan hemendik urthe baten buruan erdiesteko iaun handi batenganik zenbait kargu edo errenta, ez lizateke erhokeria handia, bitartean, anarteraiñoiko denboran, iaun haren kontra ibiltzea? Bada are da handiagoa zuk egiten duzun erhokeria. Zeren zuk nahi duzu hemendik urthe baten buruan, edo gehiagoren, zeure zahartzean ondu, zuk nahi duzu orduan lainkoarekin adiskidetu, eta harenganik anhitz fabore eta garazia erdietsi; eta alabaiña bitartean, anarteraiñoiko denbora guztian, zeure gazetetasunean, lainko haren kontra zabilta, harekin etsai zara, eta etsai bezala anhitz bidegabe egiten diozula, bizitzen zara. Ha zer bidea eta moldea, zer lausengua eta balakua, harenganik zahartzean, endrezu izaiteko, nahi duzunaren erdiesteko!

Zahartzean anhitz balioko duenak, gazetetik behar du ezagun eta ageri. Fruiturik izanen duen zuhaitzak, aitzinetik behar du loratu. Doktor handi izanen denak, haurretik behar du eskolatu. Gaztean harmarik utkitu ezteuena zahartzean

nola kapitainduko da? *Quae in iuventute non congregasti, quomodo in senectute invenies?* (eccli 25). Gaztean biildu eztuzuna, nola edirenen duzu zahartzean? Gaztean luzaro gaixto izatu dena, nola kolpe batez eta laburzki onduko da zahartzean? Zeren bertzeak bertze direla (lehen erran den bezala), gazteko usantzak jarraitzen ohi zaitza nehorri zahartzean ere: eta are orduan kargatzenago, iauntzenago eta lehia-tzenago zaitza. Bada badirudi ezen deabrua ere orduan permatzenago dela.

118 Hala emaiten du aditzera londone loanes ebanjelistak, erraiten duenean aditu zuela zerutik mintzo bat, zioela: *Vae terrae et mari, quia descendit ad vos diabolus, habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet.* (Ap. 12). Begirautzue, lurra eta itsasoa, gaizki doha zuetzat: zeren iautzi da deabrua zuetara kolera handian, iakinik ezen denbora guti duela. Guztiak tentatzeintu deabruak, baina zintkienik, eta fintkienik, zaharrak. Zeren nola hek, luzenaz ere ezin anhitz iraun baitezakete, denbora guti bai-

tute, akhabatu hurran baitzaie: eta akhabatze hartan, baitago sekulakotz ongi edo gaizki izaiteko pontua, eta gora beherà: halatan deabruak ere akhabatze hartan, eskuei eragiten daraue: orduan bere artea, antzea, maiña, eta ahal guztia enplegatzen du: orduan zakukoak atheratzeintu, dakizkien iokoak iokatzeintu: eta ikhusirik denbora guti duela tentatzeko, guti hari ahal dagien guztia balia arazitzen derauka. Beraz hunelatan, peril handian iarri nahi du, zahartzeraiño bekhatutan egon gogo duenak. Zeren arrazoiñ haur ere eman dezadan, zer izanen da anhi-tzi gerthatzen zaikana, zahartu ustea zahartu gabe, bere adinik hoberenean hil badadi? Eta hil ezpadadi ere, zer ahal daidike, zahartzean, adin flako hartan? Eta orduko ongi egitea zer balia ahal dakidikaio?

119 Izigarri da San Basiliok pontu hunen gainean erraiten duena: *Temperantia in senecta non est temperantia, sed potius incontinentiae quaedam impotentia* (Basil. orat. 4 de poenit.). Zahartasuneko pairua eta pairatzea, ezina da

eta ez pairua eta ez pairatzea: indarraren eskas-
tea da, ahalaren faltatzea, ezin eginez egoitea:
borxaz gelditzea, adinak urkho egitea, egin
nahiaren ezin egina, bekhatuak berak aitzintzea;
ez guk bekhatuen, baiña bekhatuak gure utztea.
Eritasunean guti iatea ezta guti iate: orduko
barurtzea ezta barurtze, zeren baliz aphetiturik,
bada borondate. Hala da bada komunzki zahar-
tzeko pairamendua, begiramendua, eta bekha-
tuetarik barurtzea ere: ezinezkoa da, eta ez
borondatezkoa. Hunen arauaz erraiten du San
Krisostomok ere: *Qui modestus est in senectute,
cum aetate plurimum iubetur, non magnam
suae modestiae mercedem arbitror habiturum*
(Chrys. Hom. 50 in cap. 24 Mt. T. 2). Eztut uste
presuna zaharrak, probetxu anhitz izanen duela
bere zahartzean onhest, modest, pausatu eta
sosegatu izaitez: zeren adina bera hartara
laguntzen baitzaika, adinak berak hartaratzen
baitu; nahiago badu ere, ezin baitaidike bertzela.
Zer esker uste duzu izanen duela, edo irabazi
eginen duela zahar ezinduak etsaiari bidera har-

maturik ez ilkitzeaz? Arratsean etxerat goiz biltzeaz eta bihurtzeaz? Amorantiara gaztean bezala ez ioaiteaz? Dantzari eta iaustian ez ibiltzeaz? Pontu hunen gainean ere bertze guztietan bezala ederki erraiten du San Agustinek: *Sed quidam sunt, fratres mei, qui in iuventute sua luxuriose vivere volunt, et si ad senectutem pervenerint, gloriantur dicentes se continentes esse; tunc enim eligunt servire castitati, quando libido eos servos habere contemnit. Numquid tales continentes dicendi sunt? Absit. Tales enim praemium non habebunt, quia laboris certamen non habuerunt* (August. ad fratres herem. serm. 6. Tom. 5). Batzuek nahi dute, bere gazte denboran bizi bere gogara, anhitz bekhatu, eta desordenu, guztiz ere emazteekin egiten dutela. Eta gero baldin zahartzen badira, loriatzen dira, erraiten dutela: Gu iende kastoak, onhestak, garbiak, pausatua eta begiratuak gara: eztugu, lainkoari esker, desonheskeriarik akhometatzen, eta ez emazteetako bekhatuak egiten. Ordea

nolatan eztuzue egiten? Ezin baitaidikezue. Beraz ezinari esker, eta ez zuen borondateari.

Orai uste duzue zuek ezen iende garbiak, onhestak eta kastoak zaretela, eta kastitate horrengatik lainkoaren aitzinean pagamendu handi izanen duzuela. Baina enganatzen zarete. Zeren pagamendua izanen duenak, utzi behar du bekhatua, bekhatu ahal daidikeien denboran, eta hartu berthutea orduan berean.

120 Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Neque enim omnis prorsus aetas omnibus vitiis est opportuna* (Chrys. hom. 10 in cap. 3 Mt. tom. 2). Eztira ez adin guztiak bekhatu suerte guztietako on eta ez gai. Eztagoka zahartasunari amurusia, eta ez komunzki gaztetasunari abarizia. Badituzte gauza guztiek bere sasoiñak, trenpeak eta denborak. Bada eraiteko denbora, eta bai biltzekoa ere. Eta erho handia da, bildu behar den denboran eta mugan ereitera dohana. Gaztean behar da erein eta travaillatu, eta zahartzean bildu, gozatu eta pausatu. Fin gaitz eginen duk, xoria, baldin gaztedanik ezpadagik kafia, dio

errefranak. Zuk nahi baduzu gaztean alfer egon eta gero zahartzean travaillatu eta obra onen egiten hasi, hori da ordenantzaren haustea, sasoiñik ez begiratzea, bildu behar denean, eta pausatu behar denean travailluari lotzea. Ordenantza hobea begiratzen dute erleek bere artean. Erle gazteak, gazte direiño, kanpoan dabilitza, travaillatzen dira. Baiña zahartuz gero, etxean daude, kofauean daude. Eztira bere plazerera baizen handik ilkitzen, han pausatzen dute. Zeren zahartzea hartako, pausatzeko ordenatua da.

§ 2

121 Egia da: lainkoak prometatzen dio bere bekhatuen barkhamendua noiz nahi den, zahartzean ere, penitenzia egiten duenari. Ez ordea eztio nehor penitenzia egiteko biharamunik prometatzen, eta ez hartako segurantzarik emaiten. Hala erraiten du San Agustinek: *Indulgentiam peccatorum promisit Deus, sed crastinum diem quo poeniteas non promisit* (August. de verbis

Domini serm. 16 tom. 10). Zahartzean penitentzia egiten baduzu on da. Ordea pontua da, ea zahartuko zarenez: eta zahartzen bazara ere, ea zahartze hartan penitentiari egiten duzun. Ea leheneko adin sendoan hasi eztuzuna, geroko adin flakoan, akhabatuko duzun.

Ea egundaiño baiño ongi nahiago, adinaren arauaz hobeki beharrago, eta plazerei ere emanagoa zarenean, zeure burua penatuko duzun. Ea orduan leheneko aztura zahar gaixtoak utzirik, aztura berri on batzuk hartuko dituzuntz. Eztakit, nik duda egiten dut. Eta nork eztu duda egiten? Zeren sendoak iasaiten eztuena, flakoak nola manaiatuko du? Baldin bazinitu bi abre, eta bi karga, ez lizateke erhokeria kargarik pisuena abrerik flakoenari emaita? Hala egiten du bada, penitentiaren karga zahartzerat egotzten duenak.

122 Gaztetasuna sendo da, indartsu da, ongi egiteko, traillatzeko, eta lainkoaren zerbitzuan enplegatze gaita da. Baiña zahartzea flako da, on behar da, berak du bere buruarekin,

eta bere buruaren sostengatzen, egitekorik asko. Zaharra ezin barur diteke, belhauriko orazinotan ezin dagoke, erromerian ezin dabilke. Finean zaharrak, bere zahartasuneko eritasunekin eta arrazadurekin, penitenziazko obrarik ezin daidike. Nola izanen da bada orduan, bere eginbidearen egiteko on eta gai?

Guti da zahartzean, gaztean baiño zalhuiago, arinago, eta ia uzkalari handiago.

Elefantak (animalia handi bat baita) bere gazte denboran belhaunak, eta gaiñerako bertze iunturak zalhuitu, erraxki doblatzen eta plegatzentu: baina zahartzean gogortzen eta osatzen zaitza, halako moldez, non baldin orduan eror, edo etzan badadi, ezin iaki baititeke. Eta halatan hartaraz gero, bere naturalezak berak hala erakutsirik, zuhaitzen kontra, hek sostengu harturik, zutik dagoela, bere loa ere egiten du. Bada Elefant zaharraren eta gaztearen artean edireiten den diferentzia, edireiten da presuna zaharraren eta gaztearen artean ere: gaztea zalhui, eta manaiukor bezain, da zaharra gogor eta zurrun.

§ 3

123 Baiña hunelako diferentziarik ezpaliz ere, ezta zahartzeko begira egon behar. Zeren zahar arteraiñoako denbora hartan ere, gazte zarenean ere, anhitz ongi eta ontasun egiten deratzu zeure laungoikoak: hazten, mantenatzen, eta bizirik edukitzen zaitu. Ez lizateke bada arrazoin, zuk ere bitarte hartan, zeure denboran, ontasunak errezibitzen ditutzunean, eskerrak errenda ziniatzon, zerbitza zenezan, lauda eta ohora zenegan? Zuri lainkoak bethi egiten deratzu ongi, zergatik bada zuk ere eztiozu bethiere eza-gutza eginen, eta esker emanen? Zure alderakotzat frantko da eta liberal lainkoa, nolatan bada zara zu hain eskas eta hertsu, zeure gaztetasuna, adinik hoberena, sobera etsirik, gaixtoena, hondarra, zahartzea eman nahi baitiozu? Gaiñak, pikaiñak, eta hautuak bertzeren, hondarrak eta arbuioak lainkoaren. *Non enim tantum minimum in fundo, sed pessimum*, dio Senekak (Senec. epist.). Gauza hondartuz gero, gutitzen da eta

gaixtatzen. Hondarra guti da, eta guti hura ere gaixto. Florea, irina, hoberena, gaztetasuna, eramaiten du etsai gaixtoak, eta gero nahi duzu kontenta dadin lainkoa zahiaz, eta zahartzeko hondarraz. Arrenkuratzen zen lainkoa, zeren aniamalia itsuak, mainguak, eriak eta hebaiñak oferendatzen zerautzaten (Malach. 2): beraz arrazoiñekin arrenkuratuko da zutzaz ere. Zeren zahartzea baita itsu, eri, maingu, hebain, eta zuk hura oferendatu nahi baitiozu.

Zahartzean begietako bista laburtzen da, beharrietan gorreria egiten da: belhaunetan hezueria iartzen da, indarra gutitzen da, aphetitua galtzen da, loa ioaiten da, ikhara ethortzen da, larrua zimurtzen da, illea urdintzen da, burua karsoiltzen da, hatsa khiratsten da. Finean, presuna zaharra, hotzberatzen, minberatzen, idurikortzen, haserrekortzen da, eta alde guztiz onbehartzen eta urrikalkizun egiten da: hain urrikalkizun, non baldin nehon ere gorputzak narriorik, arrazadurarik, edo falta estalirik baldin badu, orduan guztiak agertuko baitira.

124 Zertako du beraz lainkoak halakoa? Munduak eta mundukoek beretzat on eztadukatena, bere artean ikhusi nahi ez tutena, eta konpainietan ere narda zaiena, nahi duzu zuk har dezan lainkoak bere bestale, maita dezan, besarka dezan? Bere konpainian eta lorian errezibi dezan? Hoberena behar duenari, eta onik baizen hartzen ez tuenari, nahi zeneraukaio zuk gaixtoena bulkhatu?

Eta gaixto hura, zahar, itsu, maingu, hebain, eri hura har baleza ere lainko miserikordiosak, ez lizateke ez guztiarekin ere halakoa, egiteko gabe. Zeren non da bekhatuagatik egin behar den deskargua eta pagamendua? Nolatan zahartzean, hain denbora laburrean eta adin flakoan eta erbalean, pagatuko eta satisfatuko du, hanbat bekhaturen zorra eta obligazinoa? Hargatik erraiten du San Agustinek: *Qui sero poenitet, non evadet ignem purgatorii* (August. de vera et falsa poenit. cap. 18. Tom. 4). Beranduraino penitentziarik egiten ez tuenak, zahartzeraingo lainkoagana itzultzen ez tenak, peril du hobere-

naz ere, purgatorioetan luzaro egon beharko duen, hara gabe eskapatuko ezten, lehenbiziko urthean zamarririk edo arropa forraturik beharko ez tuen.

Zeren Klimato sainduak dioen bezala, balentia handia da egunean eguneko deskarguaren egitea. (Climac. Scala 8 in fine). Eta badio San Mateok ere: *Sufficit diei malitia sua* (Mt. 6). Egunak berak du bere buruarekin egitekorik asko.

Nola nahitutzu bada zuk, hanbat egunetako, eta denboratako, gaztetasun guztiko bekhatuak, zorrak eta egitekoak elkhargana bildu eta guztiak zahar denborako begiratu, eta eduki? Ezta kusazu zahartzeko manaiua, manaiu aphurra dela? Eta adin hark bere denboran egiten dituen falten ere erremediatzen egitekorik asko izanen duela?

Beraz hunelatan, gaztedanik behar da lainkoa zerbitzatu, penitenziatan enplegatu, bekhatuetarik apartatu, eta ez gerotik gerora, gaztetik zahartzera, luzatu.

ZAHARTZEAN ERE PENITENZIARIK EGITEN EZTUENAZ KAP. XIV

125 Erraiten du Eskritura Sainduak: *Filius unius anni erat Saul, cum regnare coepisset, duobus autem annis regnavit super Hierusalem* (1 Reg. 13). Urthe batetako haurra zen Saul, erregetu zenean, eta bi urthez izan zen errege Ierusalem-meren gainean.

Ordea nolatan ahal dateke haur hunela? Zeren segur da urthe bat baiño gehiago zuela Saulek erregetu zenean, eta halaber bi urthe baiño gehiago egon zela bere erregetasunean. Egia da, hala da. Ordea nola hastean baitzen malizia gabe, urthe batetako haurraren pare, eta egoitza hartan iraun baitzuen bi urthez, eta ez gehiago: eta lainkoaren alderakotzat, ezpaitira kontutan hartzen ontasunean enplegatzen diren urtheak baizen, halatan erraiten da, urthe batetako haurra zela Saul, errege sarthu zenean, eta

bi urthez egon zela barren hartan, eta ez gehiago. Zeren ezpaitzen, bi urthez baizen, bekhatu-rik egin gabe egotu.

Erraiten du Senekak: *Quidam tunc vivere incipiunt cum desinendum est. Si hoc iudicas mirum, adiiciam quod magis admireris: quidam ante vivere desierunt quant inciperent* (Senec. epis. 23). Iende batzuk hasten dira bizitzen, bizitzetik gelditu behar denean: eta baldin hunetzaz miretsten baduzu, erranen deratzut are miretsikoago duzuna: bertze batzuk bizitzen hasi baiño lehen, gelditzen dira bizitzetik. Zeren obra onen egiten hasi baiño lehen akhabatzen baitzaie bere bizia. *Quid est autem turpius quam senex vivere incipiens?*, dio halaber Senekak (Senec. epis. 13). Zer da gauza itsusiagorik, bizitzen hasten den zaharra baiño? Lehen behar da lehen hasi, lehen behar da ikhasi. Eta nola zaharra ezin has baititeke bizitzen, segur da obrez mintzo dela Seneka lekhu hunetan, eta ez adinaz.

126 Itsusi da zahartzera iño lainkoaren zerbitzatzen ez hastea, itsusiago orduan ere ez has-

tea, eta guztietako itsusia eta gaixtoena, orduan gaixtakeriari berriro lotzea eta malizian barrenago sartzea. Batzuk zahartzean hasten dira prestutzen, eta berthuteari iarraitkitzen: eta hobe da orduan ere, ez nehoiz baiño, ordea hurada, bidea iraganik, etxean egon behar lukeienean, abiatzea: handituegirik aprendizkoan iartzea, urdindurik eskolara ioaitea. Eta hauk guztiok dira itsusi, sasoiñetik kanpoan, eta muga gaitzean.

Gazte denboran ibili zinen gazte antzu, arintki, debozino gutirekin, bethi prometatzen zenduela, eta gogoan erabiltzen, zahartzean mirakuillu eginen zenduela, orduan saindutuko zine-la. Bada orai zahartu zara, zeure promesen eta hitz handien ephean eta mugan zara. Baiña zuk orai ere itzurpideak bilhatzeintuzu, luzamenduak edireiteintutzu, eta azken adinean zarela guti konsideraturik, lehenbizikoan baitzina bezala gobernatzen zara. Etzuen hala egiten Senekak, ientil bazen ere, erraiten zuenean: *Ante senectutem curavi ut bene viverem, in senectute ut*

bene morerer (Senec. epis. 6). Zahartzeko aitzinean enseiatu nintzen ongi bizitzera, eta zahartzean ongi hiltzera. Gaztean bizitzeaz eduki nuen kontu, eta zahartzean hiltzeaz, zahartuz gero utzi behar da bizitzea, eta bizitzeko gogoia, heriotzearekin behar da iharduki, eta hartako bere ahal guztiaz prestatu.

§ 1

127 Zahartzea, sentontzea, urthe anhitzez bizitzea, bere egitez on da, lainkoaren donua, eta dohaina da. Zeren londone Paulok dioen bezala, *Licet is qui foris est, noster homo corrumpatur, is autem qui intus est, renovabitur de die in diem.* (2 Cor. 4,16). Gure gorputz haur, arimaren kanpoko, eta gaineko estalki haur, zahartzeaz higitzen eta desegiten bada ere, ordea barrena, arima, hobetzen eta erraberritzen da. Presuna zaharrak nola ia berak frogatuz, eta esperientziaz ere baitaki munduko erhokerien eta ioanethorrien berri, ordu du gaztetasuneko maiñen eta tornuen utzteko, eta bere buruari akhorda-

tzeko, eta oartzeko. Baiña gaztea perilos da. Eta halatan errege Davitek erraiten zioen lainkari: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum* (Ps. 101). Ez nazazula dei neure egunen erdian. Utz nazazu zahartzera, umotzera, urdintzera, eta azken adinera heltzera. Zahartasuna bertze anhitz gauzatako ere bai, baiña guztien gaiñetik emaiten da, gaztetasuneko falteen erremedia-tzeko. Eta hartarakotzat, hartaraz gero, lehene-ko odol beroa hotzten da, sosegua ethortzen da, eta bat ere adimendurik duena, ethorkizunean pensatzen iartzen da. Den presunarik lazoenak eta antsikabenak ere arratsean etxeko atheak hertsteintu: portaleen mugan hirietan munduak laster egiten du: ardiak ilhuntzerakoan fitetzago iaten du: zisneak hiltzerakoan bere kantua erre-doblatzen du. Hala dagitela konseillatzeintu lon-done Paulok presuna zaharrak: *Tanto magis quanto videritis appropinquantem diem* (Hebr.10). Zenbatenaz eta ikhusten baituzue zeuen azken eguna hurbiltzenago zaitzuela, han-batenaz lasterrago abia, hanbatenaz permago

eta lehiago zaitetze. Begirautzue orduan zabar-
tzetik, nagitzetik, eta ezansiatzetik. Zeren
orduan da mena, orduan da mina, orduan da
azken adina, eta peril guztien gaiñeko perila. Eta
nola hanbatik hanbatean, ederrago baitzaitza
lainkoari gaztetasuneko zerbitzuak eta obra
onak, zahartasunekoak baiño: hala bertze alde-
ra, zaitza halaber itsusiago, eta gaitziago, zahar-
tasuneko faltak eta huts eginak, gaztetasuneko-
ak baiño. Zeren zahartasunekoak ezpaitira iakin
gabez, inorantziaz edo esperientzia faltaz egi-
nak, baiña bai maliziaz, gaixtakeriaz, eta gogoan
deliberaturik, begiak itsuturik bezala akhometat-
tuak eta obratuak.

Ezta puntu hunetara gaixki heldu Spiritu
Sainduak dioena: *Tres species odivit anima mea
et aggravor valde animae illorum: pauperem
superbum, et divitem mendacem, et senem
fatuum et insensatum* (Eccli 25). Hirur bekhatu
edo bekhatore suerte gaitzesteintut, eta zaizkit
bertze guztien gaiñetik itsusi: probe urguillua,

aberats gezurtia, eta zahar erho zentzugabea, edo zahar amurusa.

128 Kontsideratzekoak dira hitz hauk, iakin dezagun ea zergatik daritzten lainkoak hain gaitz hirur bekhatu suerte haui: probearen urgui-llutasunari, aberatsaren gezurrari, eta zaharren erhotasunari. Baldinba bada hauk baino bekhatu handiagorik. Lehenbizikorik, proba urguillu izaita, badirudi ezte bekhatu handi, lehen dirudi erhokeria, eta adimendu falta. Zeren proba zerk urguillutzen du? Halaber aberatsa ere gezurti izaita, badirudi bekhatu arina dela, behintzat anhitz da handiagorik. Bada gizon zaharra ere banaloriatzea, eta gazte denborako zenbait erhokeriatara bihurtzea, gizonari gertha dakidikaiona da; anhitz da bekhatu handiagorik. Zergatik bada, hauk hunela direlarik, erraiten du guztiarekin ere Spiritu Sainduak hirur bekhatu hauk zaitzala gaitzienik eta itsusienik? Ezta gaitz ihardesten.

Baldin hirur bekhatu suerte hauk kontsidera baitzagu gaingiroki, azaletik eta kanpotik, bada

hauk baino handiagorik, eta lainkoz ere gaitze-
tsiagorik. Ordea baldin har badezagu barrena,
mamia, Spiritu Sainduak hunetan erran nahi
duena, edirenen dugu, maliziaz, premia gabe,
golotoniaz, bere plazerera, kausarik, okhasino-
rik, eta tentamendurik gabe egiten diren bekha-
tuak direla gixtoenak, eta halakoak dira hirur
bekhatu suerte hauk, zeinetzaz mintzo baikara
presenteon.

Probea gezurti izaitea, ezta hain miretsteko,
zeren beharrak anhitz gauza eragin dezake. Abe-
ratsa ere urguillu gerthatzea, komun da, ardura-
ko gauza da, zerren nola nehoren men gabe,
berak baitu bere dina eta behar duena, hark
urguillutzen du, hark handitzen eta hantzen du.
Bada presuna gazte bat bere obretan eta ioan
ethorrietan arin, eta erho izaitea, ezta ongi,
baiña badirudi aphur bat bedere, adinak desen-
kusatzen duela. Baiña probeak zer okhasino du
urguillutzeko, aberatsak gezurti izaiteko? Eta
presuna zaharrak gazte denborako tornuetara
eta erhokerietara bihurtzeko? Bekhatu hauk eta

gutziz ere zahartasunekoek, eztute desenkusa-rik, eztute estakururik, eta ez ederztatzekeo bide-rik, eta halatan zaitza hain gaitzi eta itsusi lainkoari.

§ 2

129 Egun batez permititu zuen lainkoak desegin zezaten bere etsaiek Ierusalemeko hiri eder famatu hura, utzi zerauen hartzaz nahi zuten guztia zegitela. Eta nola lainkoak ezpaitu behin ere nehor bidegabeki gaztigitzen, emaiten du arrazoina Ieremias profetak, ea zergatik lainkoak hiri dura desegitera eta bilhakatzeraz utzi zuen, erraiten duela: *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui* (Jer. 1). Bere likitskeriak eta lizuntasunak zituen oiñetan, eta bere finaz ere etzen orhoitu. Erran baillu bezala: Oiñak zituen lohiak, satsuak, eta likitsak, haur da kausa eta eta arrazoiña zeren hiri hura hala galdu zen. Bada gauza komuna da, eta ardurakoa, oiñak likits izaitea, zeren lurrean baitabiltza. Zer antsia zen beraz hargatik? Baldin begitartea, bisaia

izan balu likits, badirudi arrazoiña izan zukeiela egin zuenaren egiteaz, baiña oiñakgatik zer antsia zen? Eta alabaiña hargatik, oiñetako likitskeriakgatik, erraiten da galdu zela; zeren nola zahartzea baita azken adina, eta bizitzearen bazterra eta hondarra: hala dira oiñak ere gorputzaren fina, akhabanza. Eta halatan oiñetan likits izaiteak erran nahi zuen, zahartzean zela likits eta gaixto, eta etzela bere finaz ere orhoitu, eta halatan galdu zela. Zeren zahartzean gaixto dena, eta orduan bere salbamenduaz orhoitzen eztena, gaitz da galdu gabe eskapatzea. Erraiten du San Zipirianok: *Sicut in lignis ipsa reprobata arbor comparet quae post flores, fructus optimos cultori suo no exhibet; sic et in hominibus ipse reprobus est quem flos iuventutis deserit, et tamen in sui corporis senectute, bonorum operum fructus proferre parvipendit* (Cyprianus de 12 abusio. 2). Nola zuhaitza baita zuhaitz alferra, fauna, idorra eta agorra, hostoaren eta lorearen ondoan fruiturik iasaiten eztena: hala da gizona ere, gizon alferra eta guti balioa, bere gaztetasu-

neko lorea eta berdetasuna iraganez gero, obra onen fruiturik gabe dagoena.

Gizonak, nehoiz ere izaitekoz, behar luke hogoi urthetan izan laster eta arin: hogoi eta hamarretan indar eta sendo; berrogoietan zentzu eta adimendu; berrogoi eta hamarretan diru eta hazienda, eta hirur hogoietan debozino eta konzientzia. Adin hartan, hirur hogoi urthetaraz gero konzientzarik eztuenaz, bere aphetitu desordenatuetarik gibelatzen eztenaz, eztagizula konturik. Eta are gutiago, orduan berriro gaixtakeria pensatzen, eta egiten hasten denaz: hartzaz etsi ezazu, hura emazu galdutzat.

130 Hainak, eta halakoak mehatxatzeintu Ieremias profetak hitz estali batzuen azpian, erraiten duela: *Vae nobis, quia declinavit dies, quia longiores factae sunt umbrae vesperi* (Jer. 6). Ai gure urrikalkizunak, galdu gara, egin du gureak. Zeren akhabatu hurran da eguna, behehitu da iguzkia, eta itzala ere luzatuago da arratsaldean. Zer erran nahi du minzatze molde hunek? Baldinba iguzkiak, bethiere ageri den bezala, luzea-

go egin behar du itzala, arratsaldean, eguerdian baiño. Zeren eguerdian gaindik behera artez, eta arratsaldean saihetsetik, soslai emaiten baitu. Ordea guztiarekin ere, zeren haur hunela gerhartzten den, erraiten zaiku begira dugula, galduak goazilla. Nola aditzen da bada haur? Aditzen da, galduak goazilla, ez zeren ikhusten dugun iguzki hunek egiten duen, arratsaldean, itzala handiago eta luzeago, baina zeren gure arratsaldean, zahartzean, adina irauliaz, eta behehituaz dohanean, eta dihoakunean, mendekatzeko, engantzeko, eta are bizitzeko nahia, eta desira ere, berretzenago eta luzatzenago zaikun; zeren zaharrago, eta gaixtoago egiten garen: hargatik erraiten du galduak goazilla.

Badakigu parabisurako denak, eztuela behar bekhatuak, eta ez bekhatuak notharik, eta ez zimurdurarik. *Non habentem maculam aut rugam* (Eph. 9). Badakigu utzi behar direla azturra gaixtoak aitzinetik. Eta zuk gazte zinenean, erraiten zenduen, etzela orduan lekhurik, baiña zahartzean, guztiak falta gabe utziko zinituela.

Bada orai han zara, bazterrean zara, zahartu zara, eta alabaiña egundaiño baiño barrenago sartzen zara, lehen bezain gaixto edo gaixtoago zara. Zer egin gogo duzu bada? Zertan pentsatzen duzu? Zeren begira zaude? Zahartzearen? Han zara. Ephearen? Konplitu da. Konpli ezazu bada zuk ere, zeure hitza, eta promesa, zahar zindeziñeko eman zenduena.

Erranen duzu: Badut oraiño bertze ephe bat ere: eztira oraiño denbora guztiak iragan. Egia da, erran nuen, zahartzean onduko nintzela, orduko zen lehen ephea. Baiña har dezaket bigarren bat ere. Zeren oraiño, zahar naizenagatik, bizi naiteke gehiago ere. Bada azken urthean, hiltzerako aitzinean, falta gabe, falta guztiak erremediatukoituz. Orduan neure hitzak eduki-koituz, promes guztiak konplitukoituz. Anarteraiño ezta lekhurik, ezta zer mintzaturik.

Haur da presuna galduen kontua, eta hurran, hurran, hunen ondoko, eta hurrenako kapitulu-
luan, ageriko den bezala, fin gaitz egiteko seiña-
le gerthua.

HERIOTZEKO ORENERAIÑO BEKHATUTAN EGON GOGO DUENAZ KAP. XV

131 Erraiten du Senekak: *Moriantur ante te vitia* (Senec. epi. 27). Hil bitezi zu baiño lehen, zure faltak, eta bekhatuak: Hek lehenik, zu gero. Eztitzatzula heriotzeraiño zeurekin eduki. Zeren hartaraz gero, periletan iar zindezke, zerori hila-gatik, hek bizirik geldi litezin. Zahartzeraino bekhatutan dabillana, ezta peril gabe. Zer izanen da bada, are aitzinago, heriotzeko oreneraiño, bethi barrenago sartzen dela, bethi hala dabillanaz, eta ibili gogo duenaz?

Ez nuke erran nahi, zein peril handiak diren heriotzeko oren hartan. Zeren ezpaneraukaio nehoi, izitzeko eta esperantzaren galtzeko okhasinorik eman nahi. Ordea ezin nagoke erran ere gabe. Zeren orduko esperantzak, anhitz gal-tzen baitu. Eta baitakusat ezen, nik orai hemen eman ahal dezakedan izialdurak, eta beldurtasu-

nak baiño, orduko perilaren berririk iakingabeak, kalte gehiago egin dezakeiela.

Baiña egiteko hunetan sarthu baiño lehen, nahi nuke iakin zenezan gauza bat, eta da: Nola egiazko penitentzia baita lainkoaren donua, dohaiña eta emaitza, lainkoak berak plazer due-nean eman dezakeiena: hala egiazko penitentzia hura, noiz nahi den dela, heriotzeko azken ore-nean bada ere, salbatzeko asko sendo eta bothe-retsua dela. Eta halatan salbatu zen ohoiña, bere azken orenean, anarteraiño bekhatutan egona eta ibilia. Oraiño bideazkoak gara, eta hunela gareiño iragan gaitezke aitzinat, eta bai gibelat ere bihur, badaidikegu ongi, eta bai gaizki ere. Zeren borondatea libre eta geure eskuko baitugu. Halatan erraiten du San Agustinek: *De nullo desperandum est, quamdiu patientia Dei ad poenitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium.* (Aug. serm. 11 de Verbis Domini. Tom. 10). Ezta nehortzaz ere etsitu behar, ezta nehor ere galduztzat eduki behar, lainkoaren pazienziak peniten-

zia egitera igurikitzen dioeiño, mundu hunetan utzten dueiño.

Halaber erraiten du San Agustinek berak: *Poenitentia aboleri peccata, indubitanter credimus, etiam si in ultimo vitae spiritu admissorum poeniteat* (Aug. de Ecclesiae dogmat. cap. 80 Tom. 3). Segur dadukagu, duda gabe sinhesten dugu, azken hatsaren aurthikitzean ere, penitentiak barkhatzen dituela bekhatuak. Eta lainkoak berak errana da Ezekiel profeta baithan: *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua* (Ez. 13). Eztio bekhatoreari bekhatutik ilkitzen den egunetik harat, bere bekhatuak kalterik eginen. Konberti bedi, onera bihur bedi, nahiz dela arimak egiterakoan. Biz hats bakotxean dagoenean, eta orduan ere enzuna izanen da. Biziak diraueiño, hatsa sabelean deiño, arima gorputzetik iltki arteiño, baldin oraiño adimendua on badu, memorioan, eta akhorduan badago, nahasten ezpada, baduke bere bekhatuaz behar den urrikimendua, damua eta dolorea. Eta hanbatenarekin eztu bitartean

zer etsiturik, eztu zer esperantza galdurik, zeren
ezpaita oraiño orduan erremediotik kanpoan.

132 Bekhatuez barkhamendu erdiesteko, egin
behar da penitentzia: eta penitentzia egiteko,
asko da puntu bat, buru itzultze bat, begi herts-
ideki baten bitartea. Zeren egiazko penitentzia,
eta bertzerik ezin daidikeienez, salbatzeko
asko dena, bihotzeko urrikimendua da, falta
eginez barrenean, lainkoagatik, damu eta dolu
izaitea.

Erraiten denean egin behar dela penitentzia,
eta bertzela ezin salba ditekeiela, ezta ez adi-
tzen bada eta ezpada behar dela konfesatu,
barkhamendu eskatu, barurtu, orazinotan egon,
erromerian ibili, eta hunelako bertze obra pena-
tuetan penatu. Zeren egia da, gauza hauk guz-
tiok penitenziak dira, eta penitenziazko obrak:
ordea dira kanpokoak, eta egin ahal ditezkeie-
nez zenbait bedere egin behar direnak. Baiña
baldin ezin egin baditezke, ezin kofesa badadi,
ez mintza, eta ez deusetan ere manaia: asko da
orduan barren ona, borondatea, bihotzeko

damua, dolua eta dolorea. Zein baita egiazko penitentzia, eta kasu hartan, bertzerik ezin daidikeienez, salbatzeko asko dena.

Erremedio haur dute itsasoan edo handik kanpoan kofesatu gabe hiltzen direnek: barreneko penitentzia, bihotzeko damua eta dolorea kontrizioea. Eztute bertzerik, baiña haur dute asko, baldin behar den bidean izaiten badute.

133 Eta barreneko penitentzia haur, bihotzeko damu eta dolore haur (zein latinez deitzen baita *contritio, a verbo contero*, erran nahi baitu, xehatzea, zathitzea, porroskatzea. Zeren bekhatuz gogortu zen bihotza, damuaz, doloreaz, eta urrikiak, xehatzen, beratzen eta zathitzen baita) baduke nehork laburzki, denbora gutiz, puntu batez. Zeren San Basiliok dioen bezala: *Non enim temporis quantitate, sed animi proposito poenitentia iudicatur* (Basil. orat. 4 de poenit.). Penitentiaren indarra eta balioa, borondatearen deliberamenduan dago eta ez denboraren luzetasunean. Hala dio San Agustinek ere: *In actione autem poenitentiae, non tam consideranda est*

mensura temporis, quam doloris (August. in Enchyrid. cap. 6. T. 3). Penitencia egitean, ezta hain konideratu behar denboraren neurria, nola dolorearena. Urrikimendu egiazkoak, bihotzez konbertitzeak, dolore finak eta beroak, gehiago daidi denbora gutiz, dolore laxoak eta hotzak anhitzez baiño. Dolorea behar da neurtu, eta konideratu, eta ez denbora. Haur beror emaiten du oraiño aditzera San Agustinek, erraiten due-nean: *Poenitentia vero non annorum numero censetur, sed amaritudine animi* (August. serm. 67 de temp. T. 10). Penitencia ezta ez urtheen kontuaz egiazko, eta balios egiten, baiña bai bihotzaren barreneko doloreaz, urrikiaz eta atsekabeaz.

Nola bekhatuaren arimatik kentzeko eta atheratzeko, bi gauza behar baitira: bata lainkoaren aldetik, haren garazia eta faborea, eta bertzea guretik, gure nahia eta borondatea, (Vid. S. Thom. 1. 2 q. 113, art. 7 in corp.) eta gauza hauk guztiok, are gure aldetik behar direnak ere, prinzipalki lainkoak egiten baititu: halatan lainkoak

bere garaziaren emaita eta gure garazia haren errezibitzeko, eta harekin batean bekhatuaren kentzeko prestatzea ere, egin ditezke laburzki, heriotzeko azken artikuluan. Zeren bekhatuaren egiteko asko da puntu bat, gogoaren egotzte bat, borondatearen deliberatze bat eta konsentitze bat: asko izanen da beraz halaber bekhatu haren beraren erremediatzeko ere, puntu bat, gogoaren bertze aldera itzultze bat, borondateak zintki eta fintki lainkoagatik bekhatuaren utzte bat, eta gaitzeste bat. Zeren are miseriakordiosago da lainkoa, iustiziatu baiño, barkhatzera prestatu gatzigatzera baiño. Beraz hunelatan heriotzeko puntu ere, azken orenean ere, egin ditezke lainkoaren faborearekin batean, egiazko penitentzia, eta erdiets bekhatuen barkhamendua. Haur da egia, eta egia hunetan ezta dudarik.

§ 1

134 Bai ordea, bada duda, eta duda ere handia, ea azken oren hartan, egiazko penitentiari, behar den urrikimendurik izanen duenz bekhatu-

reak. Aitortzen deratzut, badukeiela orduan ere: ordea pontua da, ea izanen duenz. Eta ezta munduan, heriotzeko oreneraiño bekhatutan dagoenaren salbamenduaz dudatzen eztuenik, seguranzarik emaiten duenik. Aitzirik Eskritura Saindua, eta Elizako Doktor guztiak hain herstuki eta izigarriki mintzo dira, orduko penitenziaz, non baitirudi ezen heken erranen arauaz, hartaraz gero, eztela bat ere salbatzen. Erraiten du San Mateo ebanjelistak: *Orate ut non fiat fuga vestra in hieme vel sabbato* (Mat. 24). Egizue othoitz, eztadilla zuen ihesa gertha neguan edo larunbatean; zein baitzen orduan besta. Zeren nola negua baita linburi, leun, istilsu, eta lohitsu, ezta bidean ibiltzeko on. Eta besta egunean ere debeku zen, etzen sori, eta ez zilhegi bide luzerik iragaitea, urrun ioaitea. Bada heriotzeko orena da negu, eta besta.

Negu, zeren guztia baita trabuz, travailluz eta egitekoz bethea. Besta, zeren orduan behar baita pausatu, eta astelegunetako travailluez, anarteraiño obra onez gozatu. Beraz hunela-

tan lehen behar da etsai gaixtoaren eskuetarik ihes egin eta eskapatu, eta ez anarteraiño egon eta luzatu.

Arropa berriak bazkokotzat eragin nahi dituenak, aitzinetik behar du prestatzen hasi, aitzinetik behar du oihala ekharri, neurria hartu eta iostera eman. Erhokeria handia lizate goiz bereraiño, dendaria deitu gabe eta bertze gauzak xuxendu gabe egoitea. Bada are da erhokeria handiagoa heriotzeko oreneraiño, arimaren bezitzez konturik ez egitea, eta uste izaitea ezen herstura hartan, hain denbora laburrean, prestatuko eta aphainduko dela. Halatan Alexandro handiak egotzi zuen soldadu bat bere konpaiñiatik. Zeren etsaiarekin batzerakoan, konbat emaiterakoan, hasi baitzen harmen garbitzen eta prestatzen.

135 Denbora hertsia eta egitekotsua da, heriotzeko denbora: gaitz da orduan egiazko penitentzia egitea, eta izaitea, guztiz ere lehen debozinoan usatu eztenarentzat, edo anarteraiño bethi gaixto izatu denarentzat.

Eta nola den gaitz, anhitz arrazoñez frogat ahal diteke. Lehenbizikoa: orduan munduko egitekoeak, zor-hartzekoeak, hartu-emanek, seme-alabek, sehiek, ondokoeak eta guztien gaitzetik eritasunak berak, orduko oiñhaze miñ hek trabu handia ibeniko deratzute, nahasiko, desmordituko, zeri lot eztaizula, zeure buruaz eta egin bidez ahanzirik, ibeniko zaituzte.

Sukhar handi batekin, saihetseko punta batekin, edo bertze eritasun bortitz batekin doloz zarenan, dolore hark berak, are eskapatzen zarenan ere, emaiten deratzu egitekorik asko, ezteratzu bertzetan pensatzeko ere astirik utzen.

Zer izanen da bada, dolore guztien gaitzako dolozak, arimaren gorputzetik aheratzeko asko denak, heriotzekoak har zaitzanean? Zer balentia egin uste duzu zuk orduan? Egiazko penitentzia, zein baita gauza handia, egitekotsua, eta osasuna duenari ere, lanik eta ekhairik asko emaiten dioena, nahi duzu zuk, den denborarik

herstueneko, gaitzeneko, eri zareneko, eta are, heriotzearen azken oreneko luzatu.

Horretan emaiten duzu aditzera, eztuzula nehoiz ere penitenziarik egin nahi. Zeren osasunarekin zaudenean, ahala duzunean, ezpaituzu egiten.

Hala erraiten du doktor batek: *Si non facis dum potes, manifeste ostendis quod non vis* (Hugo. De Sacram. par. 4, cap. 5). Hargatik erraiten du Agustinek ere: *Festinare debet ad Deum convertendo dum potest unusquisque, ne si dum potest noluerit, omnino cum voluerit, non possit* (Augst. Serm. 17 ad fratres in eremo. Tom. 10). Bat bederak behar du konbertitu eta egin laster lainkoagana, ahala duenean. Zeren ahala duenean, nahia eztuenak, benturaz gero, nahia duenean, eztu ahala izanen: behintzat iartzen bedere bada, ez izaiteko perilean.

Beraz hunelatan lehen behar da prestatu.

Zeren gaitz izanen da, heriotzeko orenean, eritasunez eta oiñhazez kargatua zaudenean, penitentzia egitea, behar den fintasunarekin eta

berotasunarekin lainkoari gomendatzea. Zeren orduan, bertzeak bertze direla, eritasunak berak, emanen baiteratzu egitekorik asko.

§ 2

136 Are gehiago, gaitz izanen da heriotzeko orenean, behar den bidean, penitentsia egitea. Zeren penitentsiak eta edozein bertze obra on batek ere, egiazko eta balios izaitekotz, behar du gogotik, amorioz, borondate onez eta libreki egina izan, eta ez bortxaz, ez ezin bertzez edo beldurrez. Eta aken oreneko penitentsia hark badirudi, bortxazkoa, ezin bertzezkoa, edo beldurrezkoa dela, eta ez behar bezalakoa, eta ez behar bezain librea eta borondatezkoa.

Halatan erraiten du San Agustinek: *Poenitentia quae ab infirmo petitur, infirma est, poenitentia quae a moriente tantum petitur, timeo ne ipsa moriatur* (August. serm. 57 de temp. Tom. 10). Eriaren penitentsia, penitentsia erai da; beldur naiz hil dadin, hiltzerakoan baizen egiten eztena. Lehen behar da lehen egin.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui (Ps. 6). Zeren Profeta Davitek dioen bezala, ezta nehor heriotzean lainkoaz orhoitzen. Ordea zer erran nahi du, minzatze molde hunek: eztela nehor heriotzean lainkoaz orhoitzen? Zeren gu orduko esperantzak bizi gaitu: eta esperantza harekin eztugu anarteraiño koan gaixtakeriarik baizen egiten: ez kara ephe hartaraiño lainkoaz ere orhoitzen.

Baiña orduan diren gaixtoenak ere, hasten dira, bere konzientzien iratituzen eta iraultzen, batari eta bertzeari barkhamendu eskatzen, eta bertze egiteko guztiak utzirik, ahalez lainkoa bera baithan pensatzen.

137 Nolatan ahal dateke beraz egia, errege Davitek dioena: eztela nehor heriotzean lainkoaz orhoitzen? Ezta gaitz ihardesten. Zeren bat az, lehen erran den bezala, orduan eritasunak berak, bere gorputzeko gaitzak, emaiten baitio bat bederari egitekorik asko: eta berriz bertzea zeren peril baita orduko orhoitzea, orhoitzen bada ere, ez orhoitzea bezala, beldurrezkoa, edo

borxazkoa izanen den, eta ez behar bezalakoa. Zeren San Agustinek dioen bezala: *Quia etiam hac animadversione percutitur peccator ut moriens obliviscatur, qui dum viveret oblitus est Dei* (Aug. serm. 10 de sanct. Tomo 10). Bizi deñño lainkoaz ahantzirik egon denak, merezi du, berari ere hiltzerakoan, ahantz dakion bere burua, eta orhoitzen bada ere, orhoitze hura, eztakion deus balia. Eta iduri ere badu etzaikala deus baliatzen. Zeren komunzki halakoa, eritasunetik eskapatzen denean, leheneko bekhatuetara bihurtzen ohi da.

Halakoaz eta halakoez mintzo dela, erraiten du errege Davitek: *In multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui* (Ps. 65). Zeure berthutearen multzutasunean, gezur eginen deratzute zeure etsaiek. Zer erran nahi du minzatze molde hunek? Konparazino batez edo biaz adituko duzue.

138 Bi aitonen semek, edo zaldunek elkharren artean etsaigoa dutenean, eta elkhar dixidaturik, desafiaturik, konbatera eta gudura deiturik, kol-

peka hasten direnean, komunzki sendoenak, edo anzatsuenak garaitzen du bertzea, bere menertzen du, azpiratzen du, lurrera egotzten du, ezpataz iragaitera darama. Orduan lurrean datzanak, herstura handian baitago, erraiten dio bere etsaiari: Ha, iauna, othoi barkha iazadazu, bizia indazu. Ezagutzen dut orainokoan, zure alderakotzat faldatu dudala, gaizki egin dudala, baiña prometatzen deratzut ezen, hemendik aitzina, zure zerbitzari izanen naizela.

Hunela minzatzen zaika, hunela othoitz egiten dio. Eta othoitz hauk gogoan harturik, bihotza hautsten zaika, urrikaltzen zaika, barkhatzen dio, utzten du iaikitza. Ordea iaiki den bezain fite, bere eman duen promesaz eta egin zaikan garaziaz kontu guti eginik, bere leheneko tornura, eta etsaigoara bihurtzen da. Halakoari bere etsaiaren indarrak, bothereak, eta garaitiak gezurra erran arazi derauka, eta prometa arazi konplitzen eztuena. *In multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui.*

Hala eriek ere bere eritasunetan, eta marinel tormentatuek bere tormentetan, anhitz promes eder egiten dute, saindutzeko gogo hartzen dute, debozino bat erakusten dute.

Ordea nola hura guztia, beldurrez egiten baitute, eritasuna eta tormenta iragan direnean, iragan dateke heken debozinoa ere, eta handik harat lehen bezain gaixto, edo gaiztoago egiten dira. halakoei eritasunaren eta tormentaren indarrak gezurra erran arazi deraue, eta prometa arazi komplitzen eztutena.

Garzelean dagoenak egiten duen ordenuak eta testamentuak eztuela deus balio dio legeak (Ff. de eo qui metus causa legat in carcere). Ez eta beraz eztu deus balioko eritasunaren eta heriotzearen garzelean eta hersturan dagoenak egiten duen promesak eta penitenziak ere. Zeren hek guztiek dirudite direla, bortxaz eginak, eta ez amorioz, eta ez borondatez.

§ 3

139 Erraiten du Eskritura Sainduak, Antioko errege gaixto hark, heriotzeko orenera zenean, urrikimendu handi bat erakutsi zuela, anhitz promes eder egin zuela; hanbat, ezen baitzirudien bere hitzetan saindu bat zela, eta saindu bat bezala mintzo zela, erraiten zuela bertze anhitz gauzaren artean: *Iustum est subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire* (2 Mach.) lustu da eta arrazoin, lainkoari errendaturik egoitea, eta gizonak lainkoaren berdin bere buruaren ez edukitzea.

Eta guztiarekin ere, hunela mintzo bazen ere, erraiten du Eskritura Sainduak berak, lekhu berean: *Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consequuturus.* Gaixto hura othoitzez zegokan lainkoari, baiña alferrik, etzuen barkhamendu erdiesteko perilik. Zeren othoitz hek, eta lainkoaz orhoitze hek bortxak, heriotzearen beldurrak eragiten baitzerautzan. Pontu hunen gaiñean erraiten du Soto dok-

tor handi hark: *Antiochus propterea non est veniam consequutus, quod poenitentiam non habuit; sed ob id nobis exemplo propositus est, ut admoneamur, dolorem peccatorum, qui ex cruciatibus mortis enascitur, fallacem esse saepissime* (Soto in 4 sent. dist. 15 q. 3 art. 6).

Etzuen errege Antiokok barkhamendurik erdietsi, zeren ezpaitzuen behar zen bidean penitenziarik egin. Ordea hark bere azken finean egin zuen enseiua, eta penitenzia itxurapena, ibentzen zaiku geure begion aitzinean exenplotzat eta mirail bezala: iakin dezagun, eritasunaren eta heriotzearen oinhazetarik eta herituretarik sortzen den penitenzia, maiz dela alfer, faun, falso, gezurti, eta guti balio. Ikhusten duzunean bere mende guztian gaixto izatu den bat eritu denean, eta ia hiltzera etsitu duenean, hasten dela batari eta bertzeari barkhamendu eskatzen, beharrei bere haziendaren partitzen, eta hats-beherapen handi batzuekin, begiak zerura iraulirik, lainkoari gomendatzen, eztezazula ez hargatik pensa, segur duela halakoak bere salbamen-

dua. Aitzinetik, aitzinetik, eritu baiño lehen eta heriotzeko heraturan iarri baiño lehen, behar da bekhatua utzi eta debozinoa hartu. Zeren bertzela erituz gerozko debozinoan ezta zer fidaturik, ezta segurantzarik. Eritasuneko debozinoa, komunzki, heriotzearen beldurtasunetik heldu da, eta ez lainkoaganako amoriotik. Eritu ezpazina, lehen bezala, zeure leheneko bekhatuen xisteran, etzauntzan eta tokian egonen zinen.

140 Baldin aitzinetik, eritu baiño lehen, bekhatua utzten baduzu, intenzione ona hartzen baduzu, eta ahalez zeure leheneko falten erremedia-tzen hari zarela, zeure azken eritasunak atrapa-tzen bazaitu, iakizu ezen orduan, munduko bekhatorerik handiena izan bazara ere, salbatzeko bidean zarela, eta salbatzeko esperantza handi bat ahal dukezula.

Baiña bertzela, lainkoak begira zaitzala, bekhatutan eta bekhatu egiteko gogoan eta borondatean zaudela, zeure azken eritasunak edireite-tik. Zeren baldin hala edireiten bazaitu, peril da zeure eritasun hartako kofesatzeak, urrikimen-

duak, debozinoak, eta egiten ditutzun bertze enseiu guztiek ere, deus guti balioko duten, indar guti izanen duten.

Ez naiz neure burutik mintzo. Hala erraiten du San Agustinek: *Agens poenitentiam et reconciliatus cum sanus est et postea bene vivens, securus hinc exit. Agens poenitentiam ad ultimum et reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus, poenitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Numquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam liberabitur? Non. Sed quid dicis mihi? Nescio, non praesumo, non promitto, nescio* (August. de vera et falsa poenitentia. Hom. 41). Osasuna duela, bere bekhatuen kofesa, eta penitentzia egiten duena, eta gero handik harat ongi bizitzen dena, ongi eta segur ilkitzen da hemendik. Baiña bere azken fineraiño, eta azken eritasuneraiño gauza hauken egitera igurikitzen duena, ez naiz segur, ongi eta segur ilkitzen denz. Segur naizenean erraiten dut segur naizela, eta ez naizenean, ez naizela. Ahal derraket, orduan ere badaidikeiela

penitentzia, ez ordea eman segurantzarik. Eztut erraiten kondenatuko dela, eta ez salbatuko dela ere. Ez naiz fida, ez naiz segur, eztakit. Hunela dio San Agustinek, eta erraiten du oraiño gehiago ere: *Vis te de dubio liberare? Vis quod incertum est evadere? Age poenitentiam, cum sanus es. Si sic agis, securus es. Quia egisti poenitentiam eo tempore quo peccare potuisti. Si autem vis agere poenitentiam tunc quando non potes, peccata te dimisserunt, non tu illa.* Nahi duzu dudatarik iltki? Nahi duzu segurean iokatu? Egizu penitentzia sendo zareino, bekhatu ere ahal daidizuiño. Zeren bertzela, baldin zuk egin nahi baduzu penitentzia eri zarenean, hiltzerakotan, bekhatu ere ezin daidikezun denboran: eztitutzu orduan zuk utzten bekhatuak, baiña behatuek zu utzten zaituzte.

141 Zer esker edo merezimendu uste duzu izanen duzula, ia ezin gehiago daidizunean, eta hiltzera etsitu duzunean tratu gaixtoen utzteaz, eta batari eta bertzeari, zeure onen utzteaz eta partitzeaz? Zeren berdin ezin eraman zinitzakeien

zeurekin. Baldin obra on horiek egin bazinitu osasuna zenduenean, eta zeure burua, hala oneko nola gaixtoko, zeure eskuko zenduenean, badirudi indar gehiago izanen zutela, baliosago izanen zirela, segurantza handi bat emanen zeratzutela, eta zutzaz ongi ioanean zela. Baiña zeure azken finean, ia ezin gehiago iraun deza-kezula ikhusirik, eta etsiturik egiten duzun obra onean eta penitenzian; ezta zer sobera fidaturik. Zeren peril baita, ezten orduko obra on hura eta penitentzia behar bezain fin eta egiazko izanen.

Eztagoela beraz nehor penitenziarik egin gabe, eta bekhatuak utzi gabe, bekhatuak ezin daidikeien denboraraiño, eztagoela bortxaren begira: begi bere egin bidea libreki, eta borondatez: begi mugaz eta goiz. Zeren San Agustinek dioen bezala: *Multos solet serotina poenitentia decipere* (August. de vera et falsa poenitentia). Anhitz enganatzen ohi du arratsaldeko urriki-menduak, penitentzia berantkorrak.

Badira zuhaitz batzuk, udaren finean, sasoi- netik kanpoan hasten baitira loratzen edo birlo-

ratzen. Baiña lore hetarik guti lotzen, eta itxatxe-
kitzen ohi da: heken fruitutik guti umotzen eta
ontzen da: nork nola eztakiela, ihartzen, eta
iraungitzen ohi dira. Hala dira bada bere adina-
ren finean, eritasunean eta hiltzerakoan, desira
onez bethatzen hasten direnak ere. Orduko desi-
ra on hek, nahikunde hek neguko loreak dira,
denbora gaitzekoak, sasoiñetik kanpokoak, itxa-
txeki gabe, fruiturik ekharri gabe, desikundetan,
ihartzen, eta iraungitzen direnak.

§ 4

142 Errege Faraonek, Israeleko semen ondotik,
heken hil nahiz, zihoanean, ikhusirik ezen urak
hartzera zeramala, erran zuen: *Fugiamus Israel,*
Dominus enim pugnat pro eis contra nos (Ex. 4).
Dagigun ihes, bihur gaitezin gibelat, eztaidikegu
nahi dugunik. Zeren lainkoa bere alde dute
iende hauk. Abiatu zen bada gibelat, eman zioen
ihesari, baiña alferrik, probetxu gutitan, berant
orhoitu zen: hura laster, baiña ura lasterrago,
han bere lagun guztiekin itho eta hondatu zen.

Hala gerhatzen zaie bada komunzki heriotzeko orenean, bere gaixtakerietarik gibelat bihurtu eta ihes egin nahi dutenei ere. Abiatzen dira, egi-ten dute zenbait enseiu, baiña ez asko, flako dira, eta halatan atzemaiten eta atrapatzen dira.

Ioab eta Abner, bi kapitain hek, gerla handia erabili zuten elkharren artean. Eta azkenean, ikhususirik Abnerrek, gaizti ziohakola, benzutu hurran zela, erran zioen ioab bere kontrastari: *Num usque internecionen mucro tuus desaeviet?* (2 Rg. 2). Zer da haur, ioab, kapitain famatua? Zer egin gogo duzu? Akhabatu nahi othe gaitu-zu? Asko egin duzu, garaitia baduzu, utzkuzu bizia. Orduan ihardetsi zioen ioabek: *Vivit Dominus si loquutus fuisses mane recesisset populus.* Promes emaiten deratzut ezen, baldin goizean mintzatu bazina, iendea barraiatuko zela, eta enzuna izanen zinela. Erran baillio bezala: eta nola? egun guztian, orai arteiño, ene kontra ibilli zara, hartan zeure ahal guztiaz permatu, eta enplegatu zara, eta gero orai, arratseon, atrapatu zareneon, gehiago ezin daidizunean, nahi

duzu baketu eta adiskidetu? Bada ez, ez, berandu duzu, alfer mintzo zara, orai ene aldia da, lehen zurea zen bezala. Huna non duzun klarki pintaturik bekhatore bati, bere mende guztian bekhatutan, lainkoaren kontra gerlan ibilirik, heriotzeko orenean, ia atrapatu denean, lainkoarekin gerthatzen zaikana. Halakoari eta halakoei erranen deraue lainkoak, Abimelek erregeari, eta harekin ziren lagunei, Isak patriarkak erran zerauena: *Quid venistis ad me hominem, quem odistis et expulistis a vobis?* (Gen. 26). Zertara ethorri zarete orai enegana, lehen gaitzetsia, alferetsia, eta zeuenganik egotzia, erabili duzuen gizon batengana?

Erranen deraue halaber halakoei Ebanjelioko borz birjina ergel hei erran zerauena: *Amen dico vobis, nescio vos* (Mt. 25). Zoazte hortik, etzaitzuet ezagutzen. *Clausa est ianua*. Hertsia da athea, ezta idekitzerik, berandu duzue. Erranen deraue halakoei: Zuek, ahala zendutenean, etzenduten ontasunik egin nahi, zergatik bada orai, ahalik eztuzuenean, egin behar deratzuet

nik zuei? Finean erranen deraue: Non dira orai-
ño koan zerbitzatu dituzuen iaunak eta nabu-
siak, erabili dituzuen bekhatuak eta gaixtake-
riak? *Surgant et opitulentur vobis* (Dt. 32). Zoaz-
te hetara, eta hek lagun bekizkitzue: eta utz
nazazue ni orai ere, oraiño koan utzi nauzuen
bezala. Zuek lehen egiten zenduten nitzaz irri,
eta eskarnio; hala bada aldiz, nik ere orai eginen
dut zuetzaz. *Ego quoque in interitu vuestro ride-
bo.*

143 Hunela erranen deraue, heriotzeko orene-
raiño bekhatutan ibilirik, oren hartan bere bek-
hatuak erremediatu nahi dituztenei. Eta arrazoi-
ñekin erranen deraue hunela. Zeren orduan bor-
txaz eta ezin bertzez hartaratzen baitira, eta bor-
xazko ongi egiteak, deus guti balio baitu.

Halakoek nahi dute, bizi direiño, deabruaren
zerbitzuan egon eta gero hiltzerakoan lainkoaga-
na aldatu. Ordea hura da legearen kontra. Zeren
erraiten du legeak, zuhaitz bat bere denbora
guztian ondoz eta erroz, zure baratzean edo
lurrean egon dena, azkenean bertzeren baratze-

ra edo lurrera makhurtuagatik; eta ebakitzen dutenean bertzeren lur hartara eroriagatik, zure izanen dela, eta ez eroririk datzaneko lurraren iabearen (Lege Si plures in ff. novo lib. 5). Hala komunzki izanen da bada halaber, bizi deiño deabruaren zerbitzuan erroak eginik egon dena ere, hiltzen denean, deabruaren, eta ez orduan lainkoagana makhurtuagatik lainkoaren.

Eta nola zuhaitza zutik dagoenean, makhurtua dagoen aldera, erortzen ohi baita, komunzki ebakitzen denean: hala zu ere bizi zareiño, norat baitzaude makhurtua, harat eroriko zara hiltzen zarenean. Eztezazula pensa, eztakizula iduri, baldin bizi zareiño, sendo eta osasunarekin zabiltzaiño, ezkerrerat makhurtua, eta alderditua bazaude, eritasunean eta heriotzean eskuiñerat iarriko eta xutxenduko zarela. Bizitzeari darraika heriotzea: nola bizi hala hil.

Ur guztiak ilkitzen dira itsasotik. Ordea guztiarekin ere ur hetarik batzuk dira gazi, eta bertzeak geza: batzuk gogor, bertzeak bera. Eta arrazoiña. Zeren nolako baita lurra, zeinetarik

iragaiten baita ura, halako gerthatzen baita ura ere. Urak lurraren gozoa eta zaphorea hartzen du. Ura, lurrak ontzen edo gaixtatzen du. Hala bada heriotzea ere, nola bizitzetik iragaiten baita, bizitzeak ontzen edo gaixtatzen du. Nola-ko baita ehaiten den ehuna, eta oihala, halako izanen da oihalaren albenia, eta bazterra ere. Beraz hunelatan, nolako baita bizitzea, halako izanen da halaber bizitzearen bazterra, eta akhabatzea ere, zein baita heriotzea. Ongi bizi, ongi hil; gaizki bizi, gaizki hil.

§ 5

144 Gertha diteke lainkoaren zenbait sekere-tuz eta ordenamendu estaliz, ongi eta prestuki bizi izatu dena, gaizki hiltzera, azkenean behaz-topatzera eta galtzera; untzi anarteraiño ongi ibilirik, portuan sartzean, galtzen den bezala. Nola halaber bere mendean gaizki bizi izatu dena, azken finean erremedia baititeke, ohoin ona egin zen bezala. Baiña hunelakorik oraiñoko-an gutitan gerthatu da, eta benturaz ez sekulan

gehiago eginen. Komunzki ongi bizitzen dena, ongi hiltzen da: eta gaizki bizitzen dena, gaizki hiltzen da. Haur da bide zabala, erreal, plauna, eta segura. Bertze guztiak dira bidexkak, bide xidorrak, hertsia, meharrak, malkhorrak eta perilez betheak. *Male mori times, et male vivere non times. Non potest male mori qui bene vive-rit.* (August. de disciplina christiana, libro unico Tom. 9). Gaizki hiltzearen zara beldur, eta ez gaizki bizitzearen. Bada ezin hil diteke gaizki, ongi bizi izatu dena. Eta iakiteko, duda guti dela egiteko hunetan, bada seiñale bat handia. Zeren bat bederak sendo zeñño zertan baitzedukan gogo, hartan ohi daduka, eta hartaz minzatzen ohi da eritasunean, eta hiltzerakoan ere: hartan edireiten da ametsetan, eta eldarnioetan ere: asko baita aditzera emaitako, bizitzen bezala hiltzen ere dela. *Quae seminaverit homo, haec et metet,* dio londone Paulok (Gal. 6). Gizonak zer ere ereiten baitu, hura biltzen ere du. Eta galdegiten du S. Mateo ebanjelistak, ezetzko kontuan bezala: *Numquid colligunt de spinis uvas, aut de*

tribulis ficus? (Mat. 7). Othe da nehor, elhorri-arantzetarik mahats, edo saphar-laharretarik fiko biltzen duenik? Bizi deiño gaixtakeria banatzen eta ereiten ibili denak, eta gero bere azken finean, saildu batek bezala, hil uste duenak, elhorri arantzetarik, mahats: saphar-laharretarik fiko, gaixtakerietarik ontasun bildu nahi du: ezin datekeien gauza desiratzen du.

145 Bere mende guztian errebelatua ibilirik, heriotzeko orenean, ilhutzen hasterakoan, bide onera, eta arhezera bihurtuko dela uste duenak, huts egiten du. Lehen behar da, lehen. Zeren heriotzeko oren hura, oren ilhuna, nahasia, eta tormentatua da. Ezta tormenta kapitaiñik hanbat egiteko emaiten duenik. Orduan, lehen erraz zena ere, gaitz bihurtzen da. Untzia itsaszabalean, denbora ederrarekin aise erabiltzen da, alde batera eta bertzeraz errazki lemaz itzultzen eta gobernatzen da. Baiña bazterreraz gero, kosta ioz gero, ezta gobernatzerik, eta nahi bezala manaiatzerik. Denbora klar deiño, adin onean, eta osasunarekin, untzia itsas zabalean,

denbora ederrarekin bezala, zeure gogara zabil-
tzaiño, eskuei eragiezu, orduan perma zaitezi.
Zeren denbora gaitzak, eritasunaren oiñhazeak,
eta heriotzearen tormentak hartuz gero, kosta-
raz gero, bizitzearen bazterra heriotzeak ukituz
gero, egin da, mirakuillu izanen da salbatzea.

Utzazu beraz burutik buruan darabillazun
erhokeria hori, egunetik egunera, heriotzeraiño
luzatuz eta ephe hartuz, orduan erremediatuko
zarelaiko esperantzarekin, anarteraiño bekhatu-
tan egoite hori. Zeren badakizu tormenta han-
diarekin, kostan ioitera dohan untzi kargatua,
eztela peril gabe, aitzitik galdutzat dadukazu
halako untzia. Hala edukazu bada halaber zuk
ere galdutzat zeure burua, bekhatuz betherik eta
kargaturik, heriotzearen kosta ioiten duzunean:
bethi ere gero onduko zarela erraiten duzula: eta
bekhatu egiteko gogoan, eta borondatean zau-
dela, zeure azken eritasunak edireiten zaitue-
nean. Zeren hartaraz gero, gutiak dira ongi libra-
tzen direnak, galdu gabe eskapatzen direnak.

Beraz hunelatan, orai baituzu osasuna, indar, antze, adimendu eta zeure burua zeure eskuko: orai ezpaitzara oraiño eri, eta ez heriotzeko hersturan iarri: orai baitzara libre, eta nahi baduzu ongi, eta gaizki ere, daidikezun denboran. Orai bada, orai, men menean iarri gabe, sukharak nahasi gabe, eta eritasuna iaundu gabe, egintzatzu gero egin gogo ditutzun ongiak eta deskarguak. Eta orai diot. Zeren nola orai egiten duzun guztia, eritu gabe, heriotzeko hersturan iarri gabe, eta nehork bortxatu gabe, libreki eta borondatez egiten baituzu: hura izanen da gauza handia, estimatua, indartsua, botheretsua, baliosa, lainkoari eder izanen zaikana, eta merezient azken zeruko loriaren erdiesteko.

**ERREMUSINA EGITEAZ ETA
HANDIK SORTZEN DEN
PROBETXUAZ
KAP. XVI**

146 Erraiten du Espiritu Sainduak: *Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis* (Eccli. 3). Urak iraungitzen du sua, eta erremusinak egiten deraue bekhatuei kontra. Urak sua bezala, erremusinak iraungitzen du bekhatua. Halaber erraiten du San Mateok: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Mt. 5). Dohatsu dira miserikordiosak, zeren hek erdietsiko dute miserikordia. Hunen arauaz erraiten du errege Davitek ere: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus* (Ps 49). Dohatsu da, beharraren eta probearen gaiñean enplegatzen dena. Zeren hura, egun gaitzean, heriotzeko orenean begiratuko eta libratuko du lainkoak. Eta badio oraiño Spiritu Sainduak: *Conclude elee-*

mosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit, ab omni malo (Eccli 29). Gorde zazu erremusina probearen golkhoan eta hark eginen dio lainkoari othoitz, gaitz guztietarik begira zaitzaila. Finean hanbat gauza erraiten da erremusina, non baitirudi ezen, bat bederaren salbatzeko, eta arimaren seguratzeko, asko izanen dela, bertze gauzarik gabe, bihotz bera, eta erremusinalari izaitea. Zeren handia baita, erremusinarene indarra eta botherea.

Egia da, hala da, handia da, eta Glosak dioen bezala, San Agustinganik atherarik: *Sola misericordia comes est defunctorum* (Glosa Lyrana in cap. 29 Eccli.). Misericordia bera da eta ez bertzerik, defuntuak konpainiatzen dituen, arima ioanei laguntzen zaiena, erremusinak edukitzen du bethiere on.

Ordea eztuzu ez pensatu behar erremusinak berak, sakramendu batek bezala, *ex opere operato*, bere indarrez eta botherez bekhatua iraugitzen eta barkhatzen duela. Eztu berak, harta-

rakotzat indarrik asko (Vid. S. Thom. 2 2ae q. 154 art. 3 ad 7).

147 Alde batetik duzun guztia probei emana-
gatik, baldin bertzetik, bekhatutan bazaude, eta
hetan finatzen bazara, deus guti baliatuko zaitzu
zeure erremusina, eta miserikordios izaitea. Hala
erraiten du londone Paulok: *Et si distribuero in
cibos pauperum omnes facultates meas, et tra-
didero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem
autem non habuero, nihil mihi prodest* (1 Cor.
13). Dudan guztia probei eman badiazet ere, eta
neure burua erratzera utz badezat ere, etzaizkit
hek guztiak deus baliatuko, baldin karitaterik
ezpadut. Erran nahi du: erremusinak eta bertze
obra miserikordiazkoak ere, deus guti probetxa-
tzen zaitzala, bekhatutan dagoenari.

Ordea guztiarekin ere anhitz, eta handiak
dira erremusinari emaiten zaitzan ohoreak, lau-
dorioak eta abantaillak. Eta arrazoiñekin, eta
mereziturik emaiten zaitza. Zeren erremusinak
berak indarrik asko ezpadu ere bekhatutik athe-
ratzeko, bai ordea badu athera arazitzeko. Zeren

badirudi ezen lainkoak bere ontasunagatik, hartzeko duela okhasino, miserikordios denari, zeren miserikordios den miserikordia egiteko. Zure erremusinak, zure bihotz-beratasunak, beratzen, eta hautsten dio lainkoari bihotza, eta emaiten okhasino zure faboratzeko. Zu miserikordios izaiteaz, gaitzen zara, disposizioean iartzen, eta prestatzen lainkoaganik miserikordia erdiesteko, eta errezibitzeko: eta lainkoa ere hartaz iratzartzen eta ernatzen bezala da, zuri ongi egiteko, eta bere garaziaren emaiteko. Hunetakotzat, egia hunen frogatzeko, anhitz exenplo ediren ahal diteke, baiña nik orai presenteon eztut bat baizen ekharriko. Bonifazio martira denbora batez ibili zen emazte eder, noble, aberats batekin galdua, eta haragizko bekhatuan barrena sarthua. Eta bazuen Bonifazio hark bertzerik ere anhitz bekhatu: edale zen, iokari zen, arnegari zen, halakoak ohi diren bezala. Gauza bat zuen ona. Bihotz-bera zen, erremusinalari zen. Alde batetik bekhatu anhitz egiten bazuen, bertzetik probeak faboratzen zituen. Eta

halatan bera ere lainkoak faboratu zuen, bihotzean utkitu zuen, inspirazio saindu batzuk, gogoeta on batzuk eman zerautzan. Eta gero hekin batean konbertitu zen, aitzinerat obra onetan enplegatu zen, eta azkenean martir hiltzen. Ikhusazu zer egiten edo eragiten duen erremusinak, miseri-kordios eta urrikalmendutsu izateak. Hain zaika eder lainkoari urrikalmendua, eta beharrari ongi egitea, non berari ere handik urrikaltzen baitzaika ongi egille hura, eta lehen edo gero erakusten baitio, eta emaiten bide onean iartzeko bidea. Bonifaziori eman eta erakutsi zioen bezala.

148 Esportza gaitezin beraz, eta enseia miseri-kordios eta erremusinalari izaitera: zeren anhitz baitira, eta handiak, handik eta hartarik sortzen diren probetxuak, ontasunak eta irabaziak.

Eta bertze anhitzen artean hirur dira erremusinareen probetxu prinzipalak (*Eleemosyna est meritoria, satisfactoria et impetratoria*). Lehenbikoa: *Eleemosyna est meritoria gloriae et augmenti gratiae, si fiat ab homine existente in gra-*

tia et propter Deum. Bekhaturik gabe dagoela, lainkoagatik egiten den erremusinak, merezitzen du zeruko loria, eta berretzen lainkoaren garazia. Bigarren probetxua da: *Eleemosyna est satisfactoria pro poenis peccatorum dimissorum.* Erremusinak satisfatzen eta pagatzen ditu bekhatu barkhatuen pena tenporalak, guztiak edo parte bat, hemen edo purgatorioetan pagatu behar zirenak. Eta haur da Eskritura Sainduak erraiten duena: *Peccata tua eleemosynis redime.* Hirugarrena: *Eleemosyna est impetratoria.* Erremusinak anhitz ontasun erdiesten du lainkoaganik. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Mt. 5). Dohatsu dira miserikordiosak, zeren hek erdietsiko dute miserikordia. Eta hala zure erremusinak berretzen du zeruko loria, eta handitzen lainkoaren garazia: gutitzen du purgatorioetako pena: eta erdiesten du lainkoaganik anhitz fabore eta ontasun. lakin dezagun ezen erremusinagillari, bihotz bera, eta miserikordios denari eginen zaikala miserikordia. Eta zer ere emaiten baitiogu orai hemen

probeari, edo bertze obra onetan enplegatzen baitugu, hura gero edineren dugula bertze munduan, eta ez bertzerik.

§ 1

149 Iakin dezagun, eztiogula probeari liskarrik edo eranzuterik egin behar, eta ez gaizkirik erran. Baldin emaiteko gaietan bagara, edo debozinorik badugu, eman diazogun, eta gaiñerakoan utz dezagun. Zeren probea, ongien dena ere, on behar da eta urrikalkizun. Biluz da: ort-huz da: eztu aldatzeko athorrorik, eta ez etzateko oherik: eztaki othuruntza on baten berririk. Asko du bere lazeria, eskasia eta miseria. Beraz etzaika halakoari liskarrik, eranzuterik edo mehatxurik egin behar. Zeren hala egiteaz, batean ezpada bertzean, periletan iar zindezke huts egiteko: eta probearen bere probetasunaren gaiñera, bere gogoan eta bihotzean zaurtua, gaizkoatua eta tristetua igortzeko. Eztut uste, galdeginen derakula lainkoak, ea probe onari ala

gaixtoari eman diogunz, eman diogunz baizen. Dagigin ongi, eta eztezagula beha nori.

Aberatsak bezala, probeak ere lainkoak eginak dira. Aberatsa hain biluz-gorri sorthu zen, nola probea. Eta lainkoak nahi izan balu, egin zukeien probea aberats, eta bai aberatsa ere probe. Eta hala orai ere anhitzetan heken zort-hea, eta fortuna trukutzen du, probeak aberats-ten, eta aberatsak probetzen baititu. Probeak pairatuz, pazientzia izanez, eta bere ongi egillez othoiz eginez, behar du salbatu, eta bai aberatsak ere, bere onetarik probeari emanaz eta partituz. Eta ongi gehiago egiten deraku probeak guri, eskatzeaz, eta gureganik errezibitzeaz, guk hari emaitiaz egiten diogun baiño. Zeren guk hahi labore poxin bat, kornadu bat, edo hunelako zenbait bertze gauza aphur emaiten diogu, baiña guk handik zeruko loria irabazten dugu.

Are gehiago probeari emaitiaz, geure deskargua egiten dugu. Zeren lainkoak orai emaiten derauzkigun onak eta onhasunak, hetarik, geure maiñadaren mantenatzeko, eta estatuaren edu-

kitzeko behar duguna hartu, eta ethorkizuneko kasuetako ere zerbait gelditu, eta gaiñerakoak probe beharrenak dira.

150 Eztu ez lainkoak utzi probeak mundu hunetan haberik eta sostengurik gabe, aberatsen gomendioan utzitu. Eta halatan emaiten deraue, aberatsei beretzat behar duten baiño gehiago, gehiagoko hura probetara parti deza-ten amoreakgatik. Eta handik, erraiten du San Krisostomok: *Nam si pauperes esse permisit, etiam hoc divitum gratia factum est, ut per elemosynam peccata possint abluere* (Chrys. hom. 77 in cap. 15 Jo., tom. 3). Permititzen du lainkoak munduan diren probeak, hei ongi eginez, salba ditezin aberatsak. Eta lainkoaren ontasuna eta liberaltasuna hain da handi, non orai zuk ditzun on horiek lainkoarenak berarenak, eta lainkoak emanak dituzularik, guztiarekin ere, zuk horietarik probeari emaiten diozunean, zeuretarik emaiten biatzinio bezanbat estimatzen baitu lainkoak. Eta are handik bere burua zure alderakotzat zordun erakusten du: hain zordun,

ezen erraiten baitu Spiritu Sainduak: *Foeneratur Domino qui miseretur pauperis.*(Prov. 19). Probeari emaiten dioenak, lainkoari emaiten dio. Eta emaiten ere, nola? *Foeneratur.* Zensuan, interesean, irabazian, obliga arazirik bezala, prinzipala irabaziarekin bihurtuko dioela. Eta hemengo irabazia ttipi da, ezta seguraturik ehuneko bat ere, baiña lainkoarena handi da, gehiago da ehuneko ehun baiño.

Zer nahizu gehiago? Probeari emaiten diozunean lainkoaren izenean, berari emaiten baitzinion bezanbat estimatzen du lainkoak; hain ezertain edukitzen du.

Eta haur ezta miretsteko, zeren orai hemen gure artean ere, ikhusten dugunean ezen gizon batek gure ahaide edo adiskide bati egiten dioela gure amoreakgatik, zenbait ongi, guk ere lehenbiziko okhasinoan, errendatzen derautzagu eskerrak gizon hari; bitartean eztugu onik, anarteraiño geure buruak zordun dadutzagu.

Zer eginen deraue bada lainkoak, haren amoreakgatik probeak faboratzen dituztenei? Zer esker, zer pagamendu emanen deraue?

151 Iondone Marthiek bere kaparen erdia probeari eman zioenean abiatu zen lainkoa gau hartan berean, kapa hartzaz estalirik, erraiten zuela sendagaillaz: *Martinus, hac me veste contextit.* Ikhusazue, ikhusazue zer balentia egin duen Martinek, nola kapa hunez estali nauen, zer eman derautan.

Bada Martinek kapa hura probeari eman zioen eta ez lainkoari. Ordea guztiarekin ere lainkoak, zeren haren izenean eman zioen, erraiten du berari eman zioela.

Halatan erranen deraue azken iudizioko egunean ere, eskuinekoei dohazilla sekulako loriara, ezkerrekoei sekulako penetara. Zeren eskuinekoek gosetu zenean eman baitzioten iatera, eta egarritu zenean edatera. Baiña ez ezkerrekoei.

Eta, launa, galdeginen diote orduan guztiek: noiz ediren zinitugun guk zu gose edo egarri? Ihardetsiko deraue: Probeak athera ethorri zeiz-

kitzuenen. Orduan heken lekhuari ni nintzen han.

Eta hala probeari eskatzen zaitzunean, kontu egizu ezen probeari hura dela lainkoa bera, zeren haren izenean eskatzen zaitzu, haren izenean emaiten diozu, eta lainkoak ere berari emaiten baitzini bezanbat estimatzen du. Hala erraiten du San Krisostomok: *Nihil nempe interest sive huic pauperi, sive ipsi Christo dederis* (Chrys. hom. 89 in cap. 27 Mt. tom. 2). Ezta antsia, ala probeari ala Iesu Kristo berari eman, ezta batek baiño berteak gehiago monta, eta ez balio, gutia da orobat.

Eta are San Krisostomok berak, aitzinetik abisaturik ezta dilla nehor hargatik asalda, erraiten du: *Nemo his verbis turbetur. Non est aequale, ipsum Dominum praesentem alere, cuius praesentia vel lapideum ad se animum attraheret, et propter eius verba dumtaxat, pauperes, mendicos, aegrotos alere atque curare* (Chrys. ubi supra). Ezta berdin baiña alde gehiago da eta merituago, probeari lainkoaren izenean emaita,

lainkoari berari bere presunan baiño. Zeren presunak berak eta presunaren presentziak hobeki ukitzen du bat bedera, presuna haren beraren presentean ezteneko erranak eta manuak baiño.

Eta hala, aldez gehiago da, zeren lainkoak manatzen duen, probeari emaita, lainkoari berari emaita baiño.

§ 2

152 Beraz hunelatan ezta probearen gabe egotzterik, eta ez athean oihuz edukitzerik ere. Zeren probearen oihuek, eta anhitzetan ere berariaz bere buruaren hebain, maingu, herbal, eta eri egiteak, gure bihotzaren gogortasuna eta hotzetasuna akhusatzen dute.

Gu bagina emaitera prest, erne eta bolondres, ez lezake probeak halako pensurik egin eta ez arterik bilha. Baldin proba bada maliziati, bere beharrez eta gure faltaz da maliziati: hark baiño, guk hartan falta gehiago dugu, bere bizitzearen atheratzeko hanbat enseiuren egitera behartzen baitugu. Hala erraiten du San Krisos-

tomok: *Nam si simulat ex neccessitate simulat et egestate, propter saevitatem, et inhumanitatem tuam, quae talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur* (Chrys. hom. 37 ad populum Anthi. de eleemosyna et misericordia, tom. 5).

Probeari emanen diozuna, guti edo anhitz, emozu berehala. Baldin doiez bazara, guti baduzu, emozu guti: eta baldin aberats bazara, giaz egina bazaude, emozu anhitz.

153 Ierusalemeko tenploaren egitean, eta eginez gero ere, bazebillan obraren eskea; eta bazen athearen aldean ere kutxa bat, erremusinarenean edukitzeko untzi bat; hartan bat bederak debozino zuenaren emaiteko: orai ere gure elize-tan, kruzifikaren aldean, dagoen bezala.

Bada tenploko kutxa, untzi edo kopa hartan, zein iuduek deitzen baitzuten, gazophislatium, aberatsek emaiten zuten anhitz, batak hamar, bertzeak hogoi, bat bederak bere izanaren, ahalaren eta debozinoaren arauaz. Eta heken artean

ediren zen emazte probetto bat, eta hark eman zituen bi kornadu.

Eta gero haren gaiñean erran zuen gure Salbatzailleak, gehiago eman zuela emazte probe hark, aberats guztiek baiño. Zeren emazte hark beretzat behar zuenetik eman baitzuen, baiña aberatsei, emanak emanik ere, franko gelditu baitzeien. Emazu beraz duzunaren arauaz. Zeren hartzaz kontentatzen da lainkoa; baldin ezpaduzu emaitekorik, euzu damu, zeren eztuzun: eta damu harekin batean, euzu borondate, baldin bazendu emaiteko.

Zeren lainkoak behatzen badu ere emaitzara, ordea areago borondatera. Eztuenak borondateaz konplitzen du, baiña duenak, borondatearekin batean behar du konplitu eta obratu.

Eta obratu ere nola? Ez edergaillu, ez banaloriaz, eta ez munduagatik, baiña lainkoagatik.

Eta halarik ere, sekeretuki, ahalik eta ixilkiena, eskuiñak emaiten duena (Ebanjelioak dioen bezala), ezkerak iakiten eztuela.

154 Eta are albaliz, erremusina errezibitzen duenak ere, ez luke iakin behar, nondik heldu zaikan ontasun hura. Zeren halatan lainkoak berak, azken egunean guztiak, zure ohore handitan, mundu guztiaren aitzinean agertuko eta kanpatukoitu.

Eta zuk ere orduan, orai duzun desira, nahi baitzenduke, zure erremusinak, eta egiten dituzun bertze obra onak, munduak iakin litzan, konplutuko duzu.

Zeren orduan guztiak iakinen eta agertuko baitira.

Eta ezta ez asko, eske ethortzen zaitzun probeari emaita eta ez bertzeri.

Baiña, lainkoak emanik, gehiagoren ere ahala duzunaz geroz, behar duzu informatu, galdetu, eta iakin, ea nor den herrian probe-beharririk, gosez denik, sabel-uzkur dabillanik, ahalkez eskatzera ausartzen eztenik.

Eta guztien buruan eduki behar duzu kontu, ea badenz probe-eririk.

Zeren probetasuna eta eritasuna, bi eritasun dira.

Halakoak dira alde guztiz on behar, ondikozko, eta urrikalkizun. Heken faboratzea da meritu handia, eta zeruko loriaren erdiesteko, eta are mundu hunetan ditzun onen ere seguratzeko, berretzeko eta emendatzeko bide ona, zabala eta segura.

§ 3

155 Batzuek uste dute, ezen probeari emaitiaz probetuko direla: eta halatan erraiten deraueza eske ethortzen zaiztenei, Ebanjelioko bortz birjiñek bere lagunei bezala: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes.* (Mt. 25). Zoazte hortik, lainkoa lagun dakizuela, emaitak gutitzeintu gauzak, eztugu geuretzat ere sobera.

Eztute konsideratzen, probeari emaitak, ez probetzen baiña aberatsten, ez gutitzen baiña berretzen duela.

Hala emaiten du aditzera Spiritu Sainduak: *Qui dat pauperi non indigebit, qui despicit deprecantem sustinebit penuriam* (Prov. 28). Beharri emaillea, ezta beharrean iarriko, emaille eztena, azkenean behar izanen da.

Gehiago dio Spiritu Sainduak: *Alii dividunt propria, et ditiores fiunt; alii rapiunt aliena, et semper sunt in egestate* (Prov. 11,24). Batzuek bere onak partitzen eta emaiten dituzte, eta guztiarekin ere, bethi dira aberats, eta berriz bertze batzuek, nola bereak emanen dituzten ezen bertzerenak ebatsten dituzte, eta halarik ere bethi dira errumes, noharroin, eta on-behar: baitirudi ezen hek hartuz probetzen, eta bertzeak emanez aberatsten direla.

156 Amak haurrari dithiaren emaita bezala da probeari emaita ere. Ama haurrari dithiaren emaitiaz esnatzen da, ez emaitiaz anzutzen da. Halaber ereitea bezala da probeari emaita: *Euntes ibant et flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione por-*

tantes manipulos suos (Ps. 125). Bihika ereiten zuten, eta eskumenka biltzen.

Ereiten bihi baxhotxak, eta biltzen buru betheak, botean hirur laurak zituztenak. Halaber badira urputzuak, berariaz eginak, zimenduan ithurria baitute. Bada gauza frogatua da, putzu hetarik urik ez atheraagatik ere, eztela erraitekorik, ura handitzenago: eta atheraagatik ere, ongi atheratzera, ttipitzenago. Zeren atheratzen bezanbat sortzen baita. Hala dira bada beharrei emailleak ere: emaiten duten bezanbat emaiten zaie. Eta emaiten ezpadute, bihotz gogor badira, eztira hargatik aberatstenago, probetzenago baizen. Zeren haserretzen da lainkoa berak emanetarik, eman nahi eztiozunean.

Hala haserretu zen aberats abariziosaren kontra. Zeren aberats hartzaz erraiten badu ere Ebanjelioak: *Induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide* (Lc. 16). Beztitzen zela ongi eta othuruntzatzen hobeki, ezin erran diteke, ordea, hargatik ioan zela ifernura. Zeren ederki beztiturik ibiltzea, eta mahai onaren ere

edukitzea, badirudi eztela bekhatu handi, behintzat munduak eztaduka hala. Bada Ebanjelioak eztu erraiten, bertze faltarik zuela aberats hark.

Zergatik bada kondenatu zen? Aditzen da, kondenatu zela, zeren etxathera eske ethorri zeikan probe gose premian zegoenari, ezpaitzioen bere mahai asetik, asetzekorik eman eta ez are elikatzekorik ere.

Handik bere burua eta onak ere galdu zituen. Handik probetu zen, eta hain probetu non azkeanean, bere mihiaren hezatzeko eta freskatzeko, ur-xorta bat ere, ezin izanezko probetasunera ethorri baitzen.

Nola egiten baitu galtzapen eta beheratzapen handia, probeari gibela emaiten dioenak: hala egiten du goratzapen miragarria probe beharrari, bere beharraren estaltzeko emaiten dioenak.

Eta goratzapen hura, eta handik heldu den irabazia galtzen du bihotz gogorak, erremusina egiteko gogorik eztuenak.

Eta egiteko gogo duenak ere, baldin berak bere eskuz bizi deñon, egiten ezpadu, segur da, irabazi haren parte handi bat, edo parterik gehiena galtzen duela, hunen ondoko kapituluan ageriko den bezala.

**NOLA ERREMUSINAK, ETA
BERTZE OBRA ON,
BORONDATEZKOAK ERE,
ZERORREK ZEURE ESKUZ, EDO
BERTZERENEZ, ZERORI BIZI
ZARELA, ONDOKOETARA UTZI
GABE EGIN BEHAR DITUTZUN
KAP. XVII**

157 Gauza segura da, eta bat ere dudarik eztuena, probetxuago eta merituago izanen duzula, orai zerorrek, bizi zarela, eta osasuna duzula, zeure eskuz probeari emaiten diozunaz, ezen ez gero hiltzerakoan ordenatzen diozunaz. Ordea zuk oraiño eta geroko, franko duzularik, orai ez bat ere, baiña gero bizi azetsitu duzunean, egin gogoitutzu liberaltasun handiak. Aberats zara, on handiak ditutzu, eta baduzu bai borondate, on horietarik probetara partitzeko.

Ordea noiz? Gero, hiltzerakoan. Bitartean erraiten duzu: Neure onak neurk nahi ditut goza-

tu eta manaiatu, eztut oraiño gabetu nahi: eztut ohera gabe biluzi nahi. Baiña gero, neure azken ordenuan eta testamentean, manatuko dut neure ondokoa, neure onekin utziko dudana, egin ditzala ene deskargu guztiak. Eta are gehiago, abisatuko dut suma bat, seiñalatuko baitiot suma hura probetara parti dezala. Eta benturan purgatorioetaraten banaiz ere (zeren gaixtoeneko kontuan guztiok purgatorioetara uste dugu) berehala handik atheratzeko, hunenbat meza eta trentena eman arazi diatzadala, eta bertzerik ere anhitz obra on ene izenean, ene onetarik dagiela.

Hunela diozu eginen duzula. Zure ongi guztiak, bertzek, zure ondokoak, eta zeurk ez bat ere.

Bada etzatekeien hobe obra on horion guttion zerorrek bizi zinela, zeure eskuz egitea, eta horien bidez, purgatorioetara ioan gabe egoitea, ezen ez gero haratzen zareneko erremedioen egitea? Preso zareneko erremedioak bilhatzeintuzu eta ez preso sartzetik begiratzekoak.

158 Are gehiago, erremusinen eta bertze obra onen ondokoetara utzteaz, emaiten duzu aditzera gibeletik eta urruititik nahi duzula argi diazazuten. Zer zenerrake, baldin gau ilhunean, pausu hertsu, gaitz, perilos batean iragan behar duenak, erran baliaze bere muthilei, daudela gibelat, eta gibeleti eta urruititik dagoitela argi? Hala dira bada bere erremusina eta bertze obra miseriakordiazkoak bereek bere eskuz egin ahal ditzaiketelarik, bere ondotik, urruititik, eta hillez gero, bertzeren eskuz, bertzeri eragiteko gogo dutenak ere. Hura da, hurran hurran erran komuna den bezala: usoak ioan, sareak heda.

Eta badio San Basiliok ere: *Nemo post vitam, pietatis laudem, praemiumve capiet.* Eztu nehork, hil ondoko erremusinaz, erremusinalariz izan delako, laudoriorik izanen. Hobeki zeneidike, eta segurkiago ioka zindezke, baldin gero, bertzeren eskuz egin gogo duzuna, orai zeurez, zeurk ikhusten duzula, egin bazeneza. Zeren oraiño San Basiliok dioten bezala: *Quis exitus tui tempus nuntiabit? Quis de mortis genere spon-*

sor? Quot vides repentino ac vi casuve extinguui, qui prae doloris et spiritus angustia, ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris, a sensu alienos fecit? Quid igitur, expectas tempus, in quo, saepe, rationis tuae compos non eris? (Basil. orat. 14 de mor. et Hom. 7 in divites avaros). Zuk baitiozu, ezen hiltzerakoan, zeure on guztiak, edo parte bat, probei ordenatuko deraztezula, orduan ongi handiak eginen ditutzula. Erradazu, nondik iakinen duzu, edo nork abisatuko zaitu noiz edo zer moldez hillen zaren? Nor duzu hartako fiadore? Zenbat ikhusten ditugu ustekabeen, laburzki kolpez edo estropuz, mintzatu ere gabe, finatzen direla? Eta bai halaber sukharrik nahasirik, bere testamentak hasi, eta akhabatu gabe gelditzen direla? Zergatik bada nahi duzu zuk ere benturaz zeure adimenduan egonen etzaren denborako, eta astirik ere izanen eztuzuneko, zeure egitekoa eduki eta luzatu?

§ 1

159 Goazin aitzinago. Oraino orduan, hiltzerako aitzinean, adimendu, memoria, eta astibazendu ere, erran nezake zure orduko erremusinak deus guti balio duela. Zeren baitirudi ezen bortxazkoa dela, eta ez borondatezkoa: guztiz ere lehen ahal zeneidikeielarik, beraziaz, anarteraino luzatu duzunean. Zeren orai zeure onak eztitutzu gutitu nahi, ezin delibera dezakezu, hartara; bada badirudi ezen gero ere, hil uste ezpazendu, etzenezakeiela delibera, edo ez hetarik eman.

Are gehiago, zure orduko, azken oreneko onen emaite eta errepartitze hark, badirudi, deus guti balio duela zuretzat.

Zeren zure onetarik, eta zure izenean egiten bada ere errepartitze hura, ordea anhitzetan ere, ezpaituzu zeurk egiten. Herioa hurbiltzen zaitzunean, nola athaka hertsian, eta pausu gaitzean iragan behar baituzu: eta bitarteko doloreak ere handiak baitira, orduan zeure onez

kontu guti egiten duzu: zeren handiagoak ahan-
tzarazitzen baiterauzkitzu. Orduan zeure ondo-
koei, eta han presentean edireiten direnei, zer
ere nahi baitute, eta nola behar dela ikhusiko
baitute, hala dagitela utzten derauezu. Hain
nekez eta penaz bildu zinituen onak eta onhasu-
nak, eta hain zuhurtki eta maiteki begiratzen
zinituenak gero, hain laxoki eta antsikabeki lar-
gatzeintuzu: lehen zein hertsia eta itxekin baitzi-
nen, gero hain franko eta liberal egiten zara.
Orduan nork zer erraiten baiteratzu, hura lauda-
tzen duzu: eta anhitzetan ere, zer erraiten duzun
eztakizula, baietz erraiten duzu. Neure mendean
anhitz ikhusi dut halakorik. Eta hala badiruri
ezen, orduan egiten duzun guztia bertzek egiten
duela; eta ez zuk. Ikhusazu bada ea zer probetxu
eta merezimendu ahal dukezun, bertzek egiten
duen ongiaz. Arrazoiñekin erraiten du Spiritu
Sainduak: *Ante mortem bene fac amico tuo, et
secundum vires tuas exporrigens da pauperi*
(Eccli. 14). Heriotzera baiño lehen egiozu ongi

zeure adiskideari, eta duzun indarraren arauaz heda iazozu zeure eskua probeari.

160 Egun batez egin zioen othoitz Santa Luziak bere amari, gero egin gogo zuena, geroko begira egon gabe, egun beretik egin zezala, eritasunaren eta heriotzearen hersturan iarri gabe, sendo zela berak bere eskuz bere onak probei parti ziatzela.

Baiña ihardetsi zioen amak, orai usatzen den bezala:

Ene alaba, igurikazu oraiño aphur bat, ni zahartu naiz, sarri hilen naiz, eta orduan guztiak zerorri geldituko baitzaizkitzu, zerrorek eginen duzu plazer duzuna. Errepuesta haur bere amak eman zeraukanean, lehiatu zeikan berriz alaba, erraiten zioela:

Non est admodum gratum, o mater, Deo munus quod qui offert, ideo offert, quia illius usum suprema interdicit dies (Suri. tom. 10 die 13 septemb. in vita Stae Luciae). Ene ama maittea, badirudi ezen etzaikala lainkoari eder eta ez

plazent, presunak, berak ezin goza dezakeien gauzaren emaita eta presentatzea.

Da dum sana es, ne si moriens dederis, invita dedisse arguaris. Emazu beraz, ama, sendo zarela, eztiagizuten eranzute, edo erran eztiagizuten, hiltzerakoan emaiten duzuna, bortxaz emaiten duzula.

Arrazoin hauk aditu zituenean amak, egin zuen alabak nahi zuen guztia: eta berehala, geroko begira egon gabe, berak bere eskuz partitu zituen bere onak probetara.

Orai hemen benturaz erranen du zenbaitek: beraz hunelatan, eriek bere eritasunetan, eta azken ordenuetan egiten ditutzten legatek, emaitzek, eskentzek, erremusinek eta bertze obra miserikordiazkoek eztute deus balio.

161 Bada ordea, ordukoek ere balio dute. Ordea lehenekoek gehiago. Hala erraiten du San Krisostomok: *Melius quidem fuerit, multumque afferens fiduciae, dum adhuc vivis, paupertati egentium succurrere. Si vero istud nolueris vel moriendo generosum quid facies; id enim, licet*

non multum habeat dilectionis, aliqua tamen est dilectio (Chrys. hom. 10 in cap. 81 ad Doma. tom. 4). Hobeago, merituago, eta bihotz esporzagarriago bazatekeien ere, zerorrek zeure eskuz bizi zinela eta sendo zinela probearen faboratzea; ordea guztiarekin ere, lehen faltatu baduzu ere, eztezazula, hiltzerakoan bedere falta, egizu orduan zenbait liberaltasun. Zeren orduan egiten denak ere, ez anhitz, baiña zerbait balioko du. Iainkoaz orhoitzen zarela aditzera emanen du. Gehienik osasuna duguiño, eta geure eskuz, baiña gero ondotik ere, eta bertze-
ren eskuz ere, dagigun ahal dagiguna. Mundu haur bideazkoen ostatua da, iragaitzaz gare hemen.

Gure sekulako ostatua, herria eta etxea, bertze munduan da. Eta nehork bere herrira, eta bethiereko behar duen etxera igortzen ohi du aitzinetik ahal dagiena, eta bai gero deus gelditzen bazaika, bera dohanean, berekin ere eramaiten.

Hala egin behar dugu bada guk ere. Orai sendo gareiño gehienik, baiña gero eritasunean, eta hiltzerakoan ere, egin behar dugu ahal dagiguna. Igor dezagun aitzinetik, eta daramagun geurekin ere.

Baiña erremusinak, eta bertze obra on miserikordiazkoak, eta borondatezkoak utzirik, zeren ezpaita hetan hanbat peril, mintza gaitezin hurreneko kapituluan obra iustiziazkoez, eta obligazinozkoez, eta dakusagun nola guztien gaiñetik heken geure eskuz egitera, ondokoetara utzi gabe, garen obligatu.

**NOLA OBRA OBLIGAZINOZKOAK,
KONZIENTZIAZ ZOR
DITUTZUNAK, ONDOKOETARA
UTZI GABE, ZERORREK EGIN
BEHAR DITUTZUN
KAP. XVIII**

162 Baldin obra miserikordiazkoak, nola baitira probeen faboratzea, biluzen beztitzea, gose, eta egarri denari, iatera, eta edatera emaita, bat bederak berak bere eskuz, bizi dela, irabazi handirik egitekotz, egin behar baditu: zenbatenaz berak bere eskuz ondokoetara utzi gabe, egin beharkoitu obra obligazinozkoak, iustiziazkoak, eta konzientziaz zor dituenak? Nola baitira eba-tsien bihurtzea, zorren pagatzea, erauzi dituen falso testimonioen satisfatzea, eta eragin dituen kaltèn, eta gaixtakerien erremediatzea?

Baldin obra miserikordiazkoak zerorrek zeure eskuz egiten ezpadituzu, eta ez bertzeri ere eragiten, egia da, eztuzu orduan merezimendurik

izanen, baiña ez bekhatu mortalik ere. Zeren obra miserikordiazkoak, hargatik deitzen dira miserikordiazkoak, eta ez iustiziazkoak, zeren zenbait behar ordu herstutan, eta premiazkotan baizen, ezpaikara obligatu heken egitera. Baiña obra iustiziazkoetan, diferentki mintzatu behar dugu. Zeren heken konplitzera obligatu gara bekhatu mortalen penan.

Eta eztuzu ez pensatu behar, ondokoetara utzteaz konplitzen duzula. Ez eta ondoko hei, zertzaz paga esleiturik, berezirik: eta seinalaturik utzten baderauezu ere. Zeren nola erran komuna den bezala, otsoak ian baitezake ardi kontatuetarik: hala zure ondokoak ere geldi dezake beretzat, zuk bertzerentzatz seinalatueta-rik. Eta zertako ibili behar zara seinalatzeketan, eta bertzeri kargu emanketan? Paga ezazu zero- rrek, zeurk zor duzunaz geroztik.

163 Erranen duzu: Eztut ordea zertzaz paga. Baldin ezpaduzu, ezinak eztu legerik. Orduan etzara obligatu pagatzera, pagatzeko ahala dukezun arteiño. Ez eta etzara obligatu pagatze-

ra, baldin hartzeko dunak berak kitatzen bazaitu edo barkhatzen baderatzu. Are gehiago, hartzeko dunak, ez ezin bertzez edo bortxaz, baiña bere nahiz eta borondatez, igurikitzen deratzunean, eta emaiten ephe, olrduan luza dezakezu pagamendua ephe hartaraiño, baiña ez gehiago. Paga ahal dezakezula, pagatu gabe, iabearen borondatearen kontra, onaren edukitzea, bekhatu da.

Eta haur hain ongi aditzen da zor iakinaz, eta aithortuaz, nola gauza ebatsiaz, eta ixilik eramenez. Hain ongi pagatu behar da bata nola bertzea.

Eta, ezta ez asko, aithorraren emaita, eta ez gero zeure ordenuan, eta hiltzerakoan, bihurtzeko eta pagatzeko, gogo eta borondate izaitea ere. Baldin ahal badezazu, zerorrek bizi zarela, eta ahalik eta fitetzena pagatu behar duzu zeure zorra, eta bai bihurtu ere gauza ebatsia, eta gaizki eramana. Ezta asko ondokoei, kargu utzte. Hala emaiten du aditzera doktor Navarrok: *Decedentes et vita, cum possint et non resti-*

tuunt, sed legant in testamento, non secure decedunt (Navar. in Manuali de restitut. cap. 17, num. 69) . Hiltzerakoan, berek paga ahal dezaketelarik, pagatzen ez dutenek, baiña bere testamenterretara, ordeneretara, eta ondokoetara utzten dutenek, ez tute ongi egiten, ez tira hala koak bere konzientzietan mundu hunetarik segur partitzen. Gehiago dio Doktor Navarrok lekhu berean:

Qui alienum iniuste retinet, et scit, illud se debere, si expectat donec condemnetur per iustitiam, peccat mortaliter. Zordun dela dakienak eta iustiziaz kondena dezaketen arteiño, pagatu nahi ez tuenak, bekhatu mortal egiten du.

164 Batzuek bekhatu badaritzate ere, gauza ebatsien pagatu gabe edukitzea, ez ordea ezaritzate bekhatu, zor iakinari eta aithortuari luzatzea.

Erraiten dute: Badakit, eta badaki zor dudala, aithortzen diot, ez tiot ukhatzen, eta badut pagatzeko gogo, eta borondate. Iduritzen zaitzu ezen

baldin aithorra emaiten baduzu, eta pagatzeko gogo baduzu, hain bertzez konplitzen duzula.

Baiña enganatzen zara. Zeren batz gogo bera ezta asko, eta ez aithorra ere. Zeren zure gogoaz eta aithorraz ere probetxu guti du hartzeko duenak, pagamendurik eztenean. Eta berriz bertzea, sendo dela pagamendua egin ahal dezakeielarik, eri arteiño egin nahi eztenak, emaiten du aditzera, baldin eritasunik ezpaliz, eta eritasunak ondorerik ezpalu, kontu guti leidikeiela. Eta hala frogatzen da halakoetan: zeren eritasunetik eskapatzen direnean, iduritzen zaie ezen aldi hartakotz, berriz eri arteiño segur direla eta kito.

§ 1

165 Nahi duzu zuk ezen egin behar zenduen deskargua eta egin eztuzuna zure ondokoak egin dezan. Bada uste duzu, zure dirua edo hazienda zuk zeure ondokoari, zeure zorraren eta obligazionearen pagatzeko utzten diozuna, etzaikala zure ondoko hari ere zuri bezain on,

gozo eta eder idurituko? Eztuzu uste? Eztuzu pensatzen, zuk bezala, hark ere bere denboran gozatu nahiko duela? Eta erranen ere bai bere baithan: Niri neure aitzinekoak utzi derautan hazienda haur, nabaski, gaizki, eta bide gabeki beretakotua zuen, eta guztiarekin ere etzuen satisfatu, eta ez bihurtu. Bethi berekin eduki zuen. Bada ez naiz ni, hura baiño obligatuago. Egia da, hark, nola haren ondokoa bainaiz, manatzen nau bihur dezadala: hala bada manatuko dut nik ere neure ondokoa. Baiña bitartean ene aitzinekoak bezala, gozatu nahi dut nik ere, eta eduki neure denboran. Ikhusazu nola batak bertzeagana utziz, ezten deskargurik egiten. Eta nola halaber handik eta halatan zuk zeure burua galtzen duzun, eta zeure ondokoa ere galtzeko periletan ibentzen duzun. Zeren peril baita, zuk baiño gehiago eztuen hark ere deskargurik eginen. Ha zenbat trentena, zenbat arima-kari, zenbat deskargu dagoen egin gabe, batak bertzeagana utziz, eta guztiek utziz.

166 Ezta puntu hunetara gaizki heldu Pierres Damiano daritzan doktor batek kontatzen duena. Dio doktor hunek ezen behin gizon saindu batek ikhusi zuela bere espirituan, ametsetan bezala, ifernuko suaren erdian eskalera bat: eta eskalera haren lehen pausuan eta maillean zegoela konde bat, iaun handi bat. Eta gero ikhusi zituela halaber zazpi konde, ethorki berekoak, bata bertzearen ondoan, eskalera hartan berean zeudezilla. Zeren bata bertzearen heredero, ondoko, eta elkharren onen primu eta iabe izan baitziren. Eta lehenbizikoak gaizki eta bidegabe ki beretakotu zuena, eta safisfatu gabe utzi; hala bigarrenak, hirugarrenak, eta zazpigarrenak ere utzi baitzuen, ezpaitzuen batek ere deskargurik egin: eta halatan guztiak bata bertzeari zerraitzala kondenatu ziren (Petrus D. ep. 5 cap. 8 et refertur a S. Antonino 2 p. sum. cap. 1 § 5).

Hala gerthatzen da bada, egungo egunean ere iende batzuen artean. Egiten dituzu ohoinkeriak, goraturik eta bortxaturik dadutzatzu bertzeren onak: eta zuk, edo eztuzu kasurik egiten,

edo utzten dituzu pagatu gabe zeure ondokoaren esperantzan, eta bai hark ere berzerenean, eta hala hala bertzeak ere: eta handik, eta halatan, batak bertzeagana utziz, eta guztiek utziz, utzten dira deskarguak egin gabe. Etzuen hala egiten Zakeo aberats hark erraiten zuenean: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si aliquem defraudavi reddo quadruplum* (Lc. 15). Neure onen erdiak emaiten derauztet probei, eta baldin nehor enganatu badut, bihurtzen dut laur doble. Eztu erraiten *dabo*, emanen dut, ezta geroko mintzo, presentean erraiten du, *do*, emaiten dut. Eta baldin deus gaizki eramaitera gerthatu bazait, hura ere neure eskuz, bizi naizela, eritu baiño lehen, neure ordeneretara eta ondokoetara utzi gabe, *reddo*, neurk bihurtzen dut. Hala borondatezko obrak nola obligazinozkoak berak bere eskuz egiten zituen. Eta hala egin behar ditu, nork ere nahi baitu merezimen-du handirik erdietsi, eta bere konzientzia segurki seguratu.

167 Irakurtu izatu dut, ezen behin gizon batek zituela hirur aztore onak, eta famatuak. Eta bere azken finean, hetarik bata utzi zuela, zor bat baitzuen, haren pagatzeko; bigarrena, seme bat baitzuen, harendako; eta hirugarrena, arimakari, mezatan enplegatzeko. Eta gero handik fite, aztore hetarik bata ioan baitzen airaturik eta ez gehiago bihurtu: erran zuen semeak, ioan zen aztore hura zela, haren aitak arima-kari utzi zuena. Etzuen erran berarentzat utzi zuena zela. Etzaitezilla zeure ondokoaren esperanza eta hark eginen duen deskarguan fida. Zeren baldin zerorrek bizi zarela zeure arimaz orai konturik egiten ezpadazu, eta zeurk egin duzun falta, zeurk erremediatzen ezpaduzu, eztezazula, pensa, eztakizula iduri, gero zure ondotik zure ondokoak, zuk zerorrek baiño hobeki eginen duela.

Guztiok nahi dugu salbatu, guztiok nahi dugu ioan parabisura, eta guztiok dugu esperantza. Baiña esperantza banoa, alferra, eta iduriz probetxu gutitakoa du, deskarguak egiteko dituela-

rik, eta berak egin ahal ditzakeielarik, egin gabe, ondokoetara utzten dituenak.

Bat dugunean, bia nahi ditugu; bia ditugunean, hirur. Ongi edo gaizki, zuzen edo makhur, plazer zaiku hartzea, eta berretzea, baiña gaitz, eta gaitzi gutitzea, eta bihurtzea: hartan min hartzen da.

Bada min hartuko bada ere, bihurtu behar da, satisfatu behar da. Eta hobe da batekin zozin parabisura, hamarrekin ifernura baino.

Eta hobe da halaber utz diazozun zeure umeari edo ondokoari guti, eta on, ezen ez anhitz eta gaixto. Guti hek, ongi irabazi hek, deskarguak eginik, eta nori berea errendaturik geldituko zaitzan aphur hek, sumatuko dira, berretuko dira, gurenduko dira: baiña bertze guztiek fin gaitz eginen dute: hetarik hirurgarren belhau-nekoek guti gozatuko dute.

Ikhusazu bada, egizu gogoeta, ea, zorrik edo bertzeren onik, gaizki eramanik, baduzunz: eta hek obligazinozkoak baitira eta ez borondatezkoak, hek guztien gaiñetik, zerorrek bizi zarela,

zeure eskuz, bertzeren peskizan, eta esperantzaz utzi gabe, paga itzatzu, iraungitatzu. Zeren halatan zeure umeak, primuak, eta ondoak peril handi batetarik atherakoituzu: eta zerori ere, aitzinetik deskarguak eginik, aisia handi batean, eta salbamenduko bidean, oraidanik iarriko zara.

**ZENBAT KALTE EGITEN DUEN
IURAMENTUAK, ETA IURAMENTU
EGITEKO USANTZAK, ETA NOLA
BEHAR DEN LEHEN BAIÑO LEHEN
USANTZA HURA UTZI
KAP. XIX**

168 Nola gure lehenbiziko aita hark, gure naturaleza haur, bere bekhatuaz narriatu, arrazatu, eta eritokitu baitzuen, handik gara hain arrenkurratsu, inzirinatsu, eta on behar. Handik gara, ontasunera baiño gaixtatasunera eroriagoak, isuriagoak eta emanagoak. Handik dugu adimenduan itsutasuna, borondatean malizia eta memorian flakotasuna. Handik heldu da halaber, gezur erraitea, elkharren ez sinhestea, eta fidantzia gabe, bethi gogan behartsu ibiltzea. Zein baita kalte handia, elkharren artean bizi behar dutenentzat: hain handia, non gogan behartsu, idurikortsu, eta fidantzia gabe bizitzea, ezpaita bizitze. Bada kalte handi hunen erremediatzeko,

ediren zuen lainkoak bide bat, zein baita iuramentua. Ikhusten duzunean, etzaituztela sinhetsi nahi, eta premia dela sinhets zaitzaten, dagizun orduan iuramentu, dagizun zin, ekhar dezazun zeure erranaren lekhuko lainkoa, gezurrik ezin derrakeiena, eta gauza guztien berri dakiena.

Eta halatan lekhuko harekin batean eman diazazuten zeure erranean fede eta sinheste. Hunetakotzat erran zuen lainkoak berak : *Dominum Deum tuum timebis, et per nomen eius iurabis.* (Dt.6). Izanen zara zeure lainkoaren beldur, eta eginen duzu haren izenaz iuramentu.

Eztuzu eginen iuramenturik lainko falsoez, zeren hartan bide gabe ezin ziniazaio egiazko lainkoari, hari dagokan ohorearen, bertzeri emaitiaz. Zeren nola iuramentu egiten duzunean, ekhartzen baituzu lainkoa zeure erranaren lekhuko (zeren hura da iuramentu egitea: *Iurare est Deum in testem adducere;* eta hartan emaiten baituzu aditzera, lainko hura dela egiatia, eta gauza guztien berri dakiena, zein baita ohore

handia lainkoarentzat); ezta arrazoin eman dakion ohorerik bertzeri. Eta hala iuramenturik egitekotz, egiazko lainkoaz egin behar da, eta ez bertzela, eta ez bertzez.

169 Egia da, egin diteke iuramentu, Zeruaz, lurraz, sainduz, eta bertze creaturez ere: ez ordea hei lainkoari dagokan ohorerik emaiten zaiela, halako agurrik egiten zaiela, baiña lainkoaren kreatura bezala eta lainkoak hetan parte duen bezala: halatan egin diteke hetzaz iuramentu eta ez bertzela (Vide S. Thom. 2^a 2ae, q. 89, art. 6 ad 1).

Ordea badirudi ezen orai lege berrion, ezin egin ditekeiela, neholatan ere, eta nehortzaz ere iuramenturik. Zeren lainkoak berak erraiten du. *Ego autem dico vobis non iurare omnino* (Mt. 7). Erran bezate bertzek nahi dutena, baiña nik diotsuet zuei, eztagizuela neholatan ere iuramenturik. Hunen arauaz erraiten du londone lakue apostoluak ere: *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per caelum neque per terram, nec aliud quodcumque iuramentum. Sit*

autem sermo vester est est, non non (Jac. 7). Guztien gaiñetik gomendatzen deratzuet, neure anaia maiteak, eztagizuen batere iuramenturik, ez zeruaz, ez lurraz, eta ez bertzez: baiña biz zuen hitzkuntza, solhasa, eta mintzaia: ez, ez, bai, bai. Beraz hunelatan, badirudi, eztela bat ere, eta neholatan ere iuramenturik egin behar. Egia da, hala dirudi, eta hala da. Ezta bat ere iuramenturik egin behar, premiarik eztenean, eta egia bertzela froga ahal ditekeienean. Baiña premia denean, eta egiaren frogatzeko bertze biderik eztenean, egin diteke eta egin behar da iuramentu. Zeren iuramentua bere ethorkiz, naturaz eta izanez lainkoaren ohoratzeko; eta bere finez, eta intenzionez, egiaren balia arazitzeko eta hauzien eta diferentzien iraungitzeko eta erabakitzeko ordenatua da. Halatan erraiten du errege Davitek: *Laudabuntur omnes qui iurant in eo* (Ps. 62). Laudatuak izanen dira lainkoaz iuramentu egiten dutenak. Eta badio londonen Paulok ere: *Homines per maiorem sui iurant, et omnis controversiae eorum finis, ad confirma-*

tionem, est iuramentum (Hebr. 6). Gizonék, berak baiño handiagoaz egiten dute iuramentu, eta heken diferentzia guztien fina, eta akhabatzea, iuramentua da. Zeren iuramentura emanaz gero, zin eraginez gero, ezin dateke, gehiago hauzirik.

Eta hala gauza ona, saildua, eta lainkoak berak ordenatua da iuramentua. Ordea hargatik egin diteke bai iuramentuan bekhatu. Zeren gauza ona eta saildua da gorputz sailduaren errezibitzea ere, ordea aditzen da ongi eta sailduki errezibitzen denean, eta ez bertzela. Hala da bada gauza saildua, eta ona, iuramentua ere, ongi egiten denean.

§1

170 Iuramentuak ongi, zuzentki eta behar den bidean egina izaiteko, behar ditu hirur gauza, hirur lagun eta sostengu: egia, premia eta zuzena. Hala erraiten du Ieremias profetak: *Iurabis vivit Dominus, in veritate, et in iudicio et iustitia* (Jer. 4). Lehenbizikorik, iuramentua behar da

egin, egiaz, eta segurki egiaz, eta ez dudan. Zeren bertzela egiten den iuramentua, den gauzarik eztheusenaren gainean izanagatik ere, bekhatu mortal izanen da.

Gezurrez iuramentu baten egitea, munduak hala ezpadaduka ere, bekhatu handiagoa da, lagunaren onaren ebastea baiño, eta bai edozein emazterekin parte izaitea baiño ere, zeren iuramentuak lainkoa bera bere presunan utkitzen du, baiña bertze bekhatu hauk, eztiote hain arras emaiten, etzaitza hala hurbiltzen. Iben baleza Errege batek legea, eztiuela nehork ere biziaren penan nehori behar-ondokorik emanen, eta guztiarekin ere gertha balekio zenbaiti, emaitera zenbaiti, halakoak bide gabe liazaio Erregeri, zeren haren lege, eta manamendu hautsi baitu. Baiña areago egin liazaio, baldin Errege berari bere presunan eman baliazo. Hala da bada gezurrez iuramentu egitea: hartan lainkoa bera bere presunan ukitzen da. Zeren lainkoa izendatuki, gezurraren aithor eta lekhuto ekhartzen baita: zein baita bekhatu handia eta itsusia.

Beraz hunelatan iuramentu egiten duzunean, lehenbiziko gauza behar duzu egin, ez gezurrez eta ez dudan ere, baiña ustez bedere egiaz, eta egiaren gaiñean.

171 Bigarrena, egiaz, eta egiaren gaiñean ere, ezta ez berehala banoan, premia gabe, eta aitzin-gibel behatu gabe egin behar iuramentua. Usatu behar da iuramentuaz, purgaz bezala. Purga ezin bertzez, eri zarenean, premia duzunean hartzen duzu: eta orduan ere ahalik eta gutiena, eta berantena: eta baldin gabe, iragan albazindezi, ez luke hark bere parerik, are hura hobeago. Hala egin behar da bada iuramentua ere, are hura hobeago. Hala egin behar da bada iuramentua ere, ezin bertzez, premiaz, zeure ohoreaz dihoatzunean, eta iustiziak hartara zuzentki behartzen, eta errekeritzen zaituenean. Zeren bertzela, baldin ez eta bai asko den lekuan, egiten baduzu iuramentu, egiaren gainean izanagatik ere, bekhatu benial bedere eginen duzu. Ezta edireiten egin zuela egundaiño londonen Paulok iuramenturik eskiribuz baizen. (Ita S.

Thom. 2-2ae q. 89 art. ad 1). Zeren eskiribatzen den gauza, hobeki pensatzen eta konsideratzen baita, berehala solhasean erraiten dena baiño: eta bai halaber, halatan huts ere gutiago egiten. Ustez bedere egiaz eta premiaz behar duzu egin iuramentua.

Hirurgarrena; ezta ez asko, egiaz, eta premiaz ere iuramentuaren egitea; baiña egin behar da gauza onaren eta iustuaren gaiñean, eta ez gaizki egiteko kontuan. Egiten duzunean iuramentu hautsi behar diozula presuna bati burua, edo bertze gaizki bat egin behar diozula, bekhatu egiten duzu halako iuramentuaren egiteaz, eta are bekhatuago haren konplitzeaz. Eta baldin uste baduzu edo sinhesten baduzu, obligatu zarela konplitzera, hirugarren batez kargatzen zara.

Halaber egiten duzunean iuramentu, zenbait ongiren ez egiteko, probeari ez deus emaiteko, nehuri ez deus prestatzeko, edo elizaz obligatu zarenean baizen ez barurtzeko, bekhatu egiten duzu halako iuramentuen egiteaz, benial bedere,

eta etzara obligatu heken konplitzera, eta hobe ez konplitzea.

Halaber egiten baitituzu bertze iuramentu batzuk, deus balio eztuten gauza batzuen gainean, ezpaita heken hautsteaz kalterik eta ez konplitzeaz probetxurik, nola baita mahaian iartzean etzarela lehenik iarriko, etxean sartzean, etzarela aitzinean sarthuko: edatean eztuzula lehenik edanen.

172 Hunelako iuramentu hauken egiteaz, ezta bekhaturik, behintzat mortalik, eta ez, ez konplitzeaz ere. Iondone Petrik erran baitzioen zin zinez iuramentu eginik bezala, bere nabusiari: *Non lavabis mihi pedes in aeternum* (Jo. 13). Ezterauzkidatzu sekulan zuk niri oinak garbituko. Utzi zerautzan, guztiarekin ere, garbitzera, eta eztuen hartan bekhaturik egin, zeren hunelako iuramentu hautan emaiten da aditzera, geure aldetik denaz bezan batean kortesiaz, hala nahi gendukeiela. Ordea utz ditzakegu geure buruak, bekhaturik egin gabe, benzutzera, Iondone Petrik utzi zuen bezala.

Eta zeren iuramentu batzuk baitira presente-ko gauzez, bertze batzuk ethorkizunekoez, guztietan behar da egia. Eta ethorkizunekoak behar dira egin, gauza onaz, maliziarik gabe, enganamendurik gabe eta konplitzeko borondatearekin: baldin konplitzeaz, zenbait kalte, nehork lehen uste etzuenik, sortzen eta agertzen ezpada: nola agertu baitzen Herodesek egin zuen iuramentuan.

Herodesek, benturaz gogoan gaitzik etzedukala, prometatu zioen, iuramentu eginik neskatxa dantzari bati, emanen zioela eska zedin guztia.

Eta oraino orduan, on zen iuramentua. Ordea gero eskatu zeikanean londone loannes Baptistaren buruaren, galdu zuen iuramentuak indarra, etzen konplitu behar.

Halaber badira bertze iuramentuak, batzuk mehatxuzkoak, eta bai maradizinozkoak ere, aita amek bere umei eta nabusiek ere bere sehiei, egiten deraustezatenak. Hek guztiak dira bekhatu. Eta anhitzetan ere mehatxuzkoak, kon-

plitzeko borondaterik gabe egiten badituzte ere, eta maridizioneak ere ez hitzez baizen, zeren ezpailukete nahi halakorik, guztiz ere heken umei gertha lekien.

Ordea guztiarekin ere, guztiak dira bekhatu. Zeren bataz, bertzeak bertze direla, handik ikhasten dute umek ere maradizino egotzten ete burho egiten: eta berriz bertzea, zeren burhasoen maradizioneak anhitzetan heltzen zaizte umei, eta gelditzen dira maradikatuak, Noeren semetarik bata maradikatua gelditu zen bezala.

§ 2

173 Iuramentuan den gauzarik gaixtoena, galgarriena eta perilosena da usantza. Premia gabe, egiaz ala gezurrez mintzo den behatu gabe, makillaren permatzeko eta pordoinkatzeko urrats guztiaz eskuan bezala iuramentuaren ere ahoan, hitz guztiaz minzatzeko, erabiltzea. «Ez» eta «ba» asko den lekhuan erraiteaz eta enzuteaz «bai lainkoaren Pasionea», «ez lainkoaren Odola», nor ezta ikharatuko? Nori etzaitza

buruko illeak latztuko? Behintzat badio Spiritu Sainduak: *Loquela multium iurans, horripilationem capiti statuet, et irreverentia ipsius obduracionem aurium* (Eccli. 27). Iuramentu anhitz egiteak, bethi burhoz minzatzeak, latzteintu buruko illeak, eta iende prestuek, halakorik ez enzuteagatik, beharriak hersteintuzte, burua bertze aldera itzultzen dute.

Iuramentu anhitz egitea, bethi burhoz, arneguz eta maradizinoz egoitea eta minzatzea, ifernuko usantza da, eta hitzkuntza ifernuan usatzen dena.

Eta nola bat bedera bere hitzkuntzan baita ezagun nongo den: franzesez mintzo dena Frantziako dela: eta espaiñolez mintzo dena Espaiñiako: hala da bada halaber bat bedera bere arneguetan eta iuramentuetan ezagun nongo den, ifernukoa dela. Eta nola londone Petriri bere nabusiaz ukhatu zuenean, erran baitzioten. *Tu ex illis es. nam loquella tua te manifestum facit* (Mt. 26). Eztuzu zer ukhaturik, zu hetarik zara, Iesu Kristoren dizipuluetarik zara, zure mintzaian

ezagun zara: hala erran ahal dakidikaio arnegariari eta iuramentu egiteko usantza duenari ere: *Tu ex illis es.*

Zu ifernukoetarik zara: zeure minzatzean, arneguetan, burhoetan eta maradizionetan ezagun zara. Zeren hori da ifernuko erdara, lengoia, eta hitzkuntza, han eta hangoen artean usatzen dena. Ifernuan daudenak, hango dolore handiak direla kausa, hek ezin pairatuz, bethi daude arneguz, iuramentuz, burhoz eta maradizinoz. Hala erraiten du londone loannes Ebanjelistak: *Blasfemaverunt Deum coeli prae doloribus et vulneribus* (Ap. 8).

174 Eta nola parabisuratzen direnak, usatzen baitira eta hasten oraidanik, hemen lurrean, gero zeruan eginen duten ofizioaren egiten eta ikhasten, lainkoaren laudatzen: hala ifernurako direnak ere, hasten dira, orai beretik, ifernuko ofizioaren egiten, arnegatzen eta maradizino egotzten.

Ikhusiko duzu, burhasoek eta nabusi-etxekoandrek, bere semealaba, sehiak eta etxeko fami-

lia guztia, hargatik beltzuri bat ere egin gabe, eta hartan bat ere damurik hartzen dutela iduririk egin gabe, nahi duten iuramentu guztien egitera utzten dituztela. Hek eta halakoak dira eskriba fariseoak bezala, zeïnek konsentitzen baitzuten, egin ziazoten Iesu Kristo gure Salbatazailleari eta haren izen sainduari, heken etxekok eta bertze guztiek hanbat irri eta eskarnio.

Fin gaitz egin zuten hek, eta hala eginen dute, hala diren bertze guztiek ere. Zeren ifernura ioaiteko seiñale handietarik bat da iuramentu egiteko usantza izaitea. Usantza hura dutenek, agian badute zenbait ahalke bertze bekhatuen kofesatzeko, baiña ez bat ere iuramentu egin dutela erraiteko.

Halakoak kofesatzera ethortzen direnean, eta galdegiten zaienean, ea zer bekhatu egin duten, berehala, sendagaillaz bezala eta ohore bailliz bezala, iuramentuak ibenzeintuzte bran kan, lehnebiziko hastean. Ha lainkoa, zuk ukitzatzu, zuk erremedia itzatzu halakoak, zeren bertzela egin du hekenak.

§ 3

175 lainkoaren beraren ohorea, eta haren izen sainduarena hain dabilta elkharganik hurbil, ezen baldin lainkoaren ohoreaz ibentzen bada lehenbiziko manamendua, halaber haren izen sainduari dagokanaz, minzaten baita bigarrena.

Handia da lainkoaren izen sainduari ekharri behar zaikan ohorea, egin behar zaikan agurra, eta eman behar zaikan laudorioa. Beraz hunelatan, handia izanen da halaber, eta itsusia izen saindu haren, banoki, premia gabe, eta egiaz ala gezurrez mintzo den konturik egin gage erabiltzeaz egiten den bekhatua eta deskortesia. Baldin ikhus bazeneza ezen gizon batek, meza erraiteko kaliza, aldaretik harturik, hartan nori nahi den, ageri diren arlote, errumes eta bertze iende suerte guztiei emaiten derauela kantoin guztietan edatera, zer othe zenerrake? Gutie-nean bazenerrake hura dela luthertasun handia, gauza itsusia, eta eztakizula zer gaztigu ordena halakoari.

Bada baldinba gauza handiagoa eta ohore gehiago merezi duena da lainkoaren izen saindua, kaliza baiño.

Eta guztiarekin ere, eztakizu, erran den moldean kaliza erabiltzen duenari, zer gaztigu ordena: zer ordenatuko diozu bada lainkoaren izen saindua, hain deblauki, antsikabeki eta kontu guti eginik erabiltzeko usantza duenari?

Iuramentu egitea da erraiten dugun gauzaren sinhets arazitzeke, lainkoaren lekhuko deitzea, ekhartzea eta ibentzea.

Eta baldin erraiten ditutzun hitz ergel guztietan, dei bazeneza errege bat edo iaun handi bat lekhuko, merezi bazenduke eman liazazuten edozein gaztigu, zeren hura baillizateke halako presunez kontu guti egitea. Zer mereziko duzu, eta zer gaztigu izanen da arrazoin eman dakizun, hartako bereko, aiphamen guztietako, lainkoa bera, Errege guztien Erregea, eta iaun guztien iauna, lekhuko deitzen duzunean, nola deitzen baituzu iuramentu egiten duzunean?

Ezin erran diteke, zein handia den hartan lainkoari egiten zaikan bidegabea: eta bekhatoreak berak ere, bere buruari garraiatzen dioen damua eta kaltea.

Hargatik erraiten du Spiritu Sainduak: *Non assuescat iuramento os tuum, multi enim casus in illo* (Eccli. 25). Begirautzu ezta dilla zure ahoa iuramentura usat, zeren anhitz kasu, behatztopa eta peril da hartan.

176 Nola anhitz mintzo denak, peril baitu batean ezpada bertzean, bere hitzetan huts egiteko, eta errebelatzeko, hala iuramentu anhitz egiten duenak ere, du peril zenbait iuramenturen gaizki egiteko. Hain peril ezen iuramentu egiteko usantza duenak, behatu gabe eta konturik eduki gabe, noiz mintzo den egiaz eta noiz gezurrez, eta dagoenean deliberatua eta prestik, egiaren gainean bezala orobat gezurraren gainean ere iuramentu egiteko: halakoak, hala iuramentu egiten duen guztiaz, bekhatu egiten du eta ifernuko bidean bere burua ibentzen du.

Handik Salomonek, ziakienak bezala, zenbat kalte zekharkeien iuramentu egiteko usantzak, erran zuen: *Vir multum iurans replebitur iniquitate, et non discedet a domo eius plaga* (Eccli. 23,12). Iuramentu anhitz egiten duena, betheko da bekhatuz eta gaixtakeriaz, eta ezta haren etxetik apartatuko plaga, han izanen da inkontru gaitza, edirenen da behar eztena.

Eta hala baldin kontua ongi edukitzen badugu, edirenen dugu, ezen presuna arnegariak, are mundu hunetan ere, anhitz inkontru gaitz izaiten duela, eta arnegu hek direla kausa, anhitz bertze bekhatutan ere erortzen dela, eta azkenean, alde guztiz fin gaitz egiten duela.

§ 4

177 Bekhatu handia da, eta probetxu gabekoa iuramentua, eta iuramentu egiteko usantza.

Oraiño ebastea edo emazte batekin parte izatea, ezta hain miretsteko, zeren hetan bada zenbait probetxu edo plazer. Baiña iuramentuan ezta probetxurik, eta ez plazerik.

Halaber gauza desohorezkoa eta desohoragarria da iuramentua. Zeren hitz guztiaz iuramentu egiten duenak, emaiten du aditzera, gezurtia dela; eta haren erranei lekhukorik gabe, sinhesterik ezin eman dakidikeiela. Nola baldin gizon bati, erraiten dituen hitz guztietan nehor kontra balekio, eta erran baliazote; «etzaitugu sinhesten, ekhartzu zenbait lekhuko», desohore eman bailliazaoite. Hala hitz guztiaz iuramentu egiten duenak: eta iuramentuez bere erranak frogatu nahi dituenak ere, emaiten dio bere buruari desohore. Zeren ikhusirik eztela bera sinhesteko, ekhartzen baititu lekhukoak, zein baitira iuramentuak, hekin batean sinhets deza-ten amoreakgatik.

Iende prestuek damu hartzen dute heken hitz sinpleari sinheste emaiten etzaikanean, eta iuramentu egitera, nehorik behartzen dituenean. Eta baldin zu hala behartzen bazaituzte, zeurk duzu falta, zerori zara kausa. Hala erraiten du San Kri-sostomok: *Tu horum causa es, qui tam prompte et facile iuras* (Chrys. hom. 9 in Act. Apost. tom.

3). Zeren hain prestki eta erraxki egiten baituzu iuramentu, halatan hain maiz behartzen zaituzte. *Quod si hoc non esset, sed omnibus esset manifestum quod non iures, crede mihi dicenti, quod vel solo nutu plus crederetur tibi quam iis qui multa iuramenta dederant* (Chrys. ibi, 5). Munduak balekusa eztuzula bat ere iuramenturik egiten eta ez gezurrik erraiten, baiña bethi egiaz mintzo zarela, eta fama hartan bazeneunde, sinhets nazazu, dio San Krisostomok, ezen orduan, zure hitz sinpleari eta bakhunari, eta are kheinuari eta aieruari ere sinheste gehiago eman lekidikaiola, anhitz arnegu eta iuramentu egiten dutenei baiño. Baiña nola baitzara gezurti era fama hartan baitzaude, halatan etzaituzte sinhesten: eta halatan zerorrek ere, zeure gezurrak sinhets arazi nahiz, hanbat arnegu eta iuramentu egiten duzu.

178 Baiña zenbatenaz eta zuk iuramentu gehiago, hanbatenaz nik gutiago sinhets. Zeren gezurraren erraitera herabe eztuenak, eztu gezurraren gaiñean iuramentu egitera ere hera-

be izanen. Eta behin gezurrean frogatuz gero (nola iende iuramentutsuak maiz frogatzen baitira), etzaie handik harat halakoei sinhesterik emaiten. Zeren haur da gezurtiaren gaztigua, egia erraiten duenean eztadin sinhets. Eta eztu merezi ere sinhets dadin. Zeren erran komuna den bezala, otharre bat egiten duenak egin ditzake ehun ere, gezur bat erraiten duenak, baderrake gehiago ere.

Iondone Paulo Apostolua, munduak dakien bezain fintki konbertitu bazen ere, eta saildutasun handi batekin hasi predikatzen; guztiarekin ere Ierusalemera zen lehenbiziko aldian ihesi zihoazkon bere lagun Apostoluak, etzeitzan fidatzen, zeren uste baitzuten ezen lehena zela, eta lehen bezala, heken kontra zebillala.

Hala da bada gezurtia, behin gezurrean frogatu dena, eta bai edozein bertze faltatan erori dena ere.

Etzaika handik harat halakoari berandurairiño, aphur bat froga arteiriño, sinhesterik emaiten, eta ez eman behar ere.

Ez eta etzaika absolbazinorik, eta barkhamendurik eman behar behin, biatan, eta gehiagotan bere iuramentuen egiteko usantza gaixtoa utziko duela kofesorari prometatuaz gero, bat ere utzi gabe, bere leheneko usantzarekin berriz kofesatzera bihurtzen denean.

Nola amorantearekin dagoena, edo bertzerena ebatsirik dadukana, ezin absolba baititeke amorantea utz arteiño edo bertzerena ahal badeza, bihur arteiño, hala iuramentu egiteko usantza duena ere, ezin absolba diteke, usantza harekin dagoeiño, haren utztera enseia ditekaien arteiño. *Quia tunc est in statu peccati.* Zeren orduan bekhatuaren egoitzan, estatuan, eta tokian baitago.

Eta hala pensa bezate kofesorek zer hari diren halakoak belhaunetara ethortzen zaiztenean, zeren eztira egiteko gabe.

Eta badirudi, hoberena lizatekeiela behin erakustea eta aditzera emaita zein peril handian dauden: eta gero aphur bat absolbazinoaren luzatzea, eta erraitea dohazilla eta bihur ditezilla

handik amorz egunen buruan; eta bitartean enseia ditezilla bere usantza gaixtoaren utztera. Eta gero bihurtzen direnean edireiten bada bat ere utzi dutela eta utztera enseiatzen direla, orduan absolba, eta ez bertzela.

§5

179 Ha lainko handia, helas, zer izanen da bada nitzaz? Ene mihi guztia da iuramentu egiteko usantzan barrena sarthua, guztia da hartara emana, eztakit bertzela minzaten. Zer egingen dut bada? Nola erremediatuko naiz? Adi ezazu zer erraiten duen pontu hunen gaiñean San Kri-sostomok: *Malam iurandi consuetudinem ab ore nostro auferamus, fraenum imponamus linguae. Nullo hic sumptu opus est, nullus labor exigitur, non indiget magna temporis mora exercitatio, sufficit velle et totum factum est, res enim haec a consuetudine pendet* (Chrys. Hom. 26 ad popul. Anth. tom. 5). Iuramentu egiteko usantza ahotik khen dezagun, mihia brida dezagun: eta nahi badugu, badaidigu. Zeren ezta, hartakotzat,

bat ere gasturik egin behar, ez traillaurik hartu, eta ez denbora anhitz enplegatu. Asko da nahia, egin da hain bertzez, zeren egiteko haur usantzatik heldu da. Usatu zara anhitz minzaten, hitz guztiaz iuramentu egiten, usat zaitez bada orai, aldiz iuramentuen utzten. Nahi baduzu, badaidikezu, eta baldin egiten ezpaduzu, seiñale da, eztuzula nahi.

Erranen duzu: «Nahi nuke bada, eta indazu zenbait erremedio». Lehenbiziko erremedioa da hartzea goizean gogo eta borondate fin bat, delibramendu deliberatu bat, egun hartan iuramenturik ez egiteko, mihiaz kontu edukitzeko. Eta baldin halarik ere, gerthatzen bazaitzu huts egitera, eman zeure buruari zenbait pena: bulharrak io, erran lesus, edo egin zenbait obra on. Eta orduan, hala enseiatzen zarenean, zeure nahigaberik, usantzak errekeriturik, zenbait iuramenturen egitera mihia linburtzen bazaitzu, eztuzu hartan bekhaturik. Zeren hura guztia dateke usantzarena, eta ez borondatearena.

180 Bigarren erremedioa, iuramentu egiteko usantzaren utzteko, da erraitea, iuramentuaren orde, iuramentuaren lekhuak: «bai segur», «ez segur», «hala da», «ezta hala», «egia erraiten deratzut», «sinhets nazazu», «ez nazazula gehiagotara behar». Hunela minzaten zen gure Salbatzaillea: *Amen amen dico vobis*. Egiaz egiaz erraiten deratzuet. Hunela mintza zaite bada zu ere, eta zaude iuramenturik egin gabe. Eta bazeneundeke, baldin iuramenturik egiten eztuzun egunean, hamar ezkuturen irabazteko segurantzaz bazendu. Bada baldinba, zure arimak, hamar ezkutu baiño gehiago balio du.

Bihoa beraz urrun iuramentua eta iuramentu egiteko usantza, ifernuko hitzkuntza, bekhatu idorra, gozogabea, arimaren galtzeko baizen deus balio eztena. Eta bethor egun beretik, geroko luzatu gabe, egiaz minzatzeko, eta iuramentu guztiak utzirik, *ez eta bai, es segur, bai segur*, erraiteko usantza eta aztura. Zeren bertzela minzaten zaren bitartean, iakizu ezen peril handian bizi zarela, ifernuko bide zabala

daramazula, eta azken finean egiteko handitan izanen zarela.

ZENBAT KALTE EGITEN DUTEN
KOLERAK ETA ETSAIGOAK, ETA
NOLA BEHAR DEN LEHEN BAINO
LEHEN ETSAIGOATIK KANPORA
KAP. XX

181 Bethi ere, lehenbizitik hartu dugun xede-ari, ahal bezanbat, authikitzen dioguela, hari iarraitzen gatzaitzala, hartara destatzen eta enkaratzen garela, edirenen dugu gure gero hunek presuna herratsuen, errietatsuen eta haserrekorren artean ere baduela bere ostatua eta iarlekua, hetan ere kalte handiak egiten dituela. Zeren adiskide batekin hautsten duzunean, baldin berehala osatzera eta bat egitera enseiatzen ezpazara, iakizu ezen, gero eta gero gaitziago izanen zaitzula, gibelatukoago, urrundukoago, eta ezantsiatukoago zarela. Halako moldez ezen San Agustinek dioen bezala: *Sicut festuca crescit in trabem, sic ira inveterata fit odium* (August. Homil. 5). Landarea zuhaitz

bezala, haserretasuna ere egiten da gaitzerizkoa. Hunen arauaz erraiten du Senekak ere: *Optimum est, primum irritamentum irae protinus spernere, ipsisque repugnare seminibus* (Senec. lib. 2 de ira cap. 8). Gauza ona da koleraren lehenbiziko narritamenduari, mugidari eta abiadurari begiaren edukitzea, hazi haren hozitzetik, sorzetik eta bihitzetik begiratzea. Hargatik erraiten du londone Paulok: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Eph. 4). Eztadilla iguzkia eror zuen haserretasunaren gaiñean. Erran nahi du: *Non duret usque ad occasum solis* (Glosa interl.) Eztezala iraun iguzkia sar arteiño: etzoaztela oherat mendekatzeko desirarekin: akhaba diferentziak iguzkiz iguzki. Zeren berzela su ttipia handitzen den bezala, diferentziak ere aphur bana handituko dira, eta behin handituz gero, nekez ttipituko eta iraungiko dira.

Nola geure gogarako gauzekin naturalki bozten eta alegeratzen baikara, hala desgogarakoekin eta kontrakoekin tristetzen eta haserretzen gara. Hain haserretzen, ezen ezin baikarateke

orduan behintzat haragiaren arauaz, koleratu gabe, sentikortu gabe eta mendekatzeko desira gabe.

Nola ardia otsoaren ikhustiaz latzten, larritzen, asaldatzen, izitzen eta ikharatzen baita: hala egiten gara gu ere etsaiarekin batzeaz eta inkontratzeaz.

Orduan haragiaren arauaz ezin garateke haserretu gabe, min hartu gabe, eta barrenean irakitu gabe. Hunen arauaz erraiten du San Kristostomok: *Caro quidem diligere inimicum non potest, quia dilectio vel odium carnis in sensu est, animae vero in intellectu. Propterea anima, quidem, secundum rationem vertitur; caro autem, invertibilis in passione tenetur* (Hom. 13, tom. 2). Haragiak ezin onhets dezake bere etsaia, eta ez sentitu gabe utz, egiten zaikan bide gabea eta desarrazoiña. Bai ordea arimak onhets dezake, zeren arimak libertatea du, bere burua bere eskuko du. Baiña haragiak eztu liber-taterik, eta ez bere burua bere eskuko.

§ 1

182 Nola baitira bi gaitzerizkoa, bata naturala, haragiarena, eta bertzea librea, borondatearena: hala dira halaber, bi onherizti eta amorio: bata naturala, haragiarena, eta bertzea librea, borondatearena. Gure Salbatzailleak izan zuen heriotzearen alderakotzat gaitzerizkoa naturala, naturalki gaitzesten zuen heriotzea, haragiaren arauaz etzuen hil nahi. Eta halatan egin zioen othoitz bere aitari, erraiten zioela: *Pater, si possibile est transeat a me calix iste.*

Aita baldin posible bada, iragan bedi enegandik kaliza hori: eztehadala heriotzerik errezibi. Ordea, gaitzerizkoa natural hunekin izan zuen amorio librea.

Zeren libreki, bere nahiz, eta borondatrez hiltzen. Eta hunetan da ageri badiratekeiela elkharrekin gaitzerizkoa naturala, eta amorio librea. Badukegu etsaiaren alderakotzat gaitzerizkoa, onherizkoarekin. Eta gaitzerizkoa librea, zein baita borondatearena, da komunzki bekhatu, eta

ez naturala, zein baita haragiarena. Gaixto batek hil deratzu zeure aita, zerrori ere egin deratzu milla pensu, asmu falso eta malizia: heken arauaz ezin zarateke, gaitzerizkoa naturala gabe. Ordea gaitzerizkoa natural hark, ezteratzu amorio librea edekitzen, eztu borondatea gaitzestera bortxatzen, eta ez gaizki egille hari barkhatzetik, eta ongi egitetik debekatzen, har-gatik libre da zure borondatea.

Eta halatan anhitzetan ere egiten diogu geure gaizki egilleari ongi. Eta halatan, halaber, etsaiaren onhesteko manamendua, eman zioen lainkoak arimari, eta arimaren bothere libreari, borondateari, eta ez haragiari eta ez haragiaren aphetuari. Eta hala bidegabe bat egiten dera-tzutenean, ethortzen baitzaitzu alde batetik mendekatzeko, eta ordaiñaren bihurtzeko mugida bat, gutizia bat, eta desirkunde handi bat. Eta berriz bertze aldetik, gauza ongi konsideraturik, eta aitzingibel behaturik, gibelatzen baitzara mendekatze hartarik: orduan haragia haserretzen da, eta ez arima. Hala erraiten du San Kri-

sostomok: *Quando ergo homo irascitur, et non vult facere quod ira compellit, caro eius irata est, animus autem non est iratus* (Chrys. Hom. 13 tom. 2).

Eta haur da arimaren, eta gorputzaren, spirituaren, eta haragiaren arteko gerla perilosa, eta biktoria loriosa, batak gaitzesten duena, bertzeak onhesten baitu.

183 Haragiaren gaitzerizkoa naturala, haragiaren lehenbiziko mugida —*Primus motus*—, haragiaren haserretzera eta mendekatzera laburzki, eta konsideraziorik gabe oldartze eta abiatze hura, bera soilki eta baxharrik, ezta bekhatu. Bekhatu izaiteko arrazoiñak behar du lekhu eta parte, borondateak behar du deliberatu eta konsentitu.

Are gehiago erran nahi deratzut, borondatearen deliberamenduarekin, eta konsentimendua-rekin haserretzea, eztela bethi ere bekhatu. Aitzitik haserretzeaz bezala, ez haserretzeaz ere egin diteke bekhatu. Nola arazoiñaren kontra eta bidegabeki haserretzea, eta mendeku bilha ibil-

tzea, baita bekhatu: hala halaber haserretu behar denean, eta haserretzeko okhasinoa denean, ez haserretzea, da bekhatu. Hala erraiten du San Krisostomok: *Itaque non solum non peccant qui cum causa irascuntur, sed e contra, nisi irascantur peccant* (Chrys. Hom. 12 T. 2).

Quoniam patientia irrationabilis, vitia seminat, negligentiam nutrit, et non solum malos, sed etiam bonos invitat ad malum. Ez haserretzeak, sobera pazient izaiteak, faltén disimulatzek, ez ikhusi iduri egiteak, eta ez gaztigatzeak emaiten du okhasino, falta gehiago egiteko, eginetan laketzeko, eta gaixtoen bezala, onen ere gaixtakeriara konbidatzeko.

184 Haserretu behar denean, ez haserretzea, sentikortu behar denean, ez sentikortzea, bethibat, bethi uli, lolo, malba, eta bare izaitea, eztheustasuna da, eta ez gizontasuna. *Sicut excessus irae est malus et vitiosus, ita moderatae irae defectus a iusta reprehensione et peccati labe non est immunis*, dio San Tomasek (S. Thom. 2-2 q. 158, art. 8). Nola sobera haserretzea baita

bekhatu, hala halaber gutiegi egitea ere, ezta hoben gabe.

Arrazoiñarekin, intenzione onez eta iustiziarren arauaz haserretzea, eta hala haserreturik, hala gaztigatzeko desira izaitea, gauza ona da, eta saindua. Hain saindua, ezen erraiten baitu San Basiliok:

Neque enim si contra nequitiam desit indignatio et ira, satis eam odio, quo decet, persequi poteres (Basil. Homil. 9 de ira). Haserretu gabe, aphur bat bedere koleraan iarri gabe, eta bere baithan piztu gabe, eztira gaixtakeriak asko fintki gaztigatzen, eta ez obra onak ere asko zintki egiten. *Neque damus aliter disciplinam filiis, nisi aliquantum irascendo* (dio San Agustinek) (August. de Verb. Dom. Hom. 16. T. 10). Eztu aitag bere semea, bere soseguan dagoela, gaztigatzen, eztio begia bihurtu gabe zer egin behar duen erakusten. Behar da behar, behar denean, khar aphur bat ailtxatu, behar da kolerratu, eta haserretu. Halatan du aitag esku, eta bothere, semeari gogorki minzatzeko, eta bai kargudunak

ere, bere kargukoen kontra, huts eginak dohazinean iaikitzeke, eta haserretzeko. Hala haserretu ziren Moisen eta Matatias, idoloak adoratzeko zituztenen kontra (Ex. 31; 1 Mach. 2). Hala gure Salbatzailea ere errezuzitatu zenean mintzatu zeien gogorki bere diszipulu batzuei, deitzen zituela adimendu gabeak, eta sinhets gogorrak.

O stulti et tardi corde ad credendum (Lc. ultimo). Hala londone Paulok ere mehatxatu zituen Galaziago iendeak, erraiten zerauela: *O, insensati galatae, quis vos fascinavit, non oboedire veritati?* (Gal. 5 al 3,1). Ha galatar zentzu gabeak, nork erhotu, eta liluratu zaituzte, ezpaituzue orai, lehen bezala, egia obeditzen eta sinhesten? Hitz hauk desohorezkoak ziren galatarentzat. Ordea zeren bihotz onez, eta intenzio-
ne sainduz erranak baitziren, etzen bitartean bekhaturik.

185 Haur da San Agustinek ere erraiten duena: *Non irascitur fratri, qui peccato fratris irascitur* (August. lib. 1 Rhetor, cap. 19. T. 1). Ezta anaia-
ren kontra haserretzen, anaiak duen bekhatua-

ren kontra haserretzen dena. Halakoak bekhatua gaitzesten du, eta ez bekhatorea. Eta hartan egiten du midiku batek edo barber batek eriarekin egiten duena. Barberak penatzen du, ebakitzen du, odol husten du, etsai bat bezala erabiltzen du. Ordea zeren hura guztia eritasunaren kontra egiten baitu, eta ez eriazen; ez intenzione gaixtoz, baiña amorioz, eta sendatzeko kontuan, halatan hark egiten duen guztia estimatzen da, eta hartzen da parte onera. Hala behar dira bada halaber arrazoiñaren arauaz, intenzione onarekin, faltén erremediatzeko, eta bekhatuen eritasunetik sendatzeko borondatearekin, egiten diren liskarrak, ahakarrak, mehatxuak, eta eran-zuteak ere, estimatu eta parte onera hartu.

§ 2

186 Ordea begira beu bat bederak, bekhatuen kontra haserretzen denean, sobera haserretzetik, amorioz, eta borondate onez egin behar duena, koleraz, eta mendekuz egitetik. Zeren aita-amék, predikariek, nabusiek, eta bertzeren

eskolatzeko eta gobernatzeko kargu dutenek, eztute kargu hartan halako moldez kexatu eta irakitu behar, non gaiñez egin dezaten, eta amorioa desamorio, eta gaitzerizkoa bihur dakien. Hargatik erraiten du profetak: *Irascimini et nolite peccare* (Ps. 4). Haserre zaitetze, eta eztagizuela bekhatu. Haserre bai, ordea neurritz, pazientziaren xedea eta marra iragan gabe; faltari bai, baiña faltaren iabeari herrarik eta aiherkunderik eduki gabe.

Zeure umea edo zerbitzaria, korrijitu, emendatu, eta zentzatu nahi duzunean, anhitzetan ere, zerori iartzen zara zenza beharreanago. Zeren zenzatze hartan, zeure umeari erakustean, hain haserretzen, koleratzen, eta zeure zenzutik eta pazientziatik ilkitzen zara, non anhitz arnegu eta iuramentu eginik, azkenean, zure umearen eta zerbitzariaren falta baiño, zurea handiago gerthatzen baita, eta zerori erremediakizunago, eta zentza beharrago iartzen baitzara.

Bada ez bertzela, baiña arrazoiñaren eta iustiziaren arauaz, eta noren kontra haserretzen baitzara, haren ontasunagatik eta faltén erremediatzeagatik, neurritz haserretzea, gauza ona da eta saildua. Eta molde hunetan haserretzea, deitzen da: *Ira per zelum*, zelo onezko hira, amoriozko haserrea, onginahizkoa. Baiña bada bertze bat, borondate gaixtozkoa, mendekuzkoa, ez bekhatuaren erremediatzeko, baiña bekhatoreari berari gaitz eman nahizkoa. Zein deitzen baita: *Ira per vitium*, biziozko hira, bekhatuzko haserrea, arrazoiñaren kontrakoa, intenzione gaixtozkoa, soberaniazkoa, gaiñez egina. Hunetarik, hunela gaiñez egitetik, sobera haserretzetik, eta koleratzetik, sortzen dira kalte handiak, liskarrak, hitz gaixtoak, iuramentuak, diferentziak, hauziak, gaitzerizkoak, heriotzeak, eta bere buruen eta bertzeren galtzeak, eta egitekotan ibentzeak.

187 Anhitz gauzak egiten derauka giristinoari gaitz eta kalte, eta hetarik bat da, eta are buruzagietarik, hira, kolera, haserretasuna, mende-

katzeko desira desordenatua. Hunek arima eta gorputza zaurtzeintu, hunek biak eritzeintu, egunak laburtzeintu, eta muga baiño lehen, illeak ere urdintzeintu. Hala emaiten du aditzera Spiritu Sainduak: *Zelus et iracundia minuit dies, et ante tempus senectam adducet cogitatus* (Eccli. 30). Hunen arauaz eta ereduz erraiten du Senekak ere: *Vitanda est ira, non solum moderationis causa, sed sanitatis* (Senec. ep. 18). Begiratu behar da sobera haserretzetik, alde egin behar zaika kolerari: eta ez, ez prestuki eta onhetski bizitzeagatik beragatik, baiña bai gorputzeko osasunagatik ere. Zeren haserretasunak, mendekatu nahiak, barreneko hegigoak, irakidurak, hudigoak, gorrotuak, korromioak, eta herrak, ari-mari eta gorputzari egiten deraue kalte, biei senti arazitzen deraue, biak eritzeintu.

Eta halatan presuna hirosak, erreak, eta haserrekorrak, ez ohi du, begi orde anhitz higitzen, eta ez komunzki bere umén umerik ere bere ingurunean ikhusten. Zeren bere barreneko koleraren suak eta irakinak, errai guztiak erra-

tzen, elkortzen, eta idortzen baiterautza. Eta hala ikhusiko duzu, bere egitez iauzkor, eta mendekos diren presunak, baldin berehala bere desiren arauaz mendekatzen ezpadira, egosten eta desegiten direla. Eta baldin halaber mendekatzera, eta eskuen odolztatzeraz gertha badakie, gero ondolik dolutuak, eta atsekabeztatuak dabilzala. Halako suertez, ezen nola nahi den dela, nahiz mendekaturik, eta nahiz mendekatu gabe: nahiz bere gogoak historik, eta nahiz histu gabe, ezta halakoentzat damurik, atsekaberik eta asaldurik baizen.

Eta ezperez beha iazozu haserretua dabillan bati, nola mintzo den, nola ahotik habuiña darion, begietarik iharrak iauzten zaitzan, lurra ostiko ioiten duen, ethortzen zaitzan arartekoez eztuen kontutik egiten: eztioen nehoi ere ohorerik ekhartzen (Vide Chrysost. 4 T. 3). Aitzitik erho batek bezala, aitzin gibel behatu gabe: ethorkizunaz konturik egin gabe, guztiak gezurztatzen dituen, desohoratzen dituen: bulkhatzen dituen: hil nahi dituen. Beha iazozu bada halako bati eta

zentza zaite haren baithan. Zeren iakizu ezen zerori ere, haserre zarenean, hala zarela, erho zarela, itsu zarela, hordi bat bezala irrigarri zarela.

§ 3

188 Presunak, haserre denean, badirudi eztirudiela lehena. Hargatik abisatzen zituen Platonek bere diszipuluak, har zezatela, haserre zirenean, mirail bat bere aitzinean, eta hartan ikhus zitza-tela bere buruak. Eta erraiten du Senekak ere: *Quibusdam profuit aspexisse speculum, perturbabit eos tanta mutatio sui* (Fulgent. lib. 7 cap. 2, Senec. li. 2 de ira cap. 36). Batzuei on egin izan deraue, haserre zirenean, bere buruen miraillean ikhustek. Zeren han de ezagun, nola kole-rak bat bedera muthatzen, eta lehen zena eztirudiela ibentzen duen. Eta badio San Krisostomok ere: *Quod si iratus seipsum intueri posset, nulla alterius indigeret admonitione, nihil enim irato turpius* (Chrysost. Hom. 25 in cap. 3 Joan. Tom. 3). Baldin presuna haserreak, haserre denean,

ikhus albaleza bere burua, ez luke ez berriz haserretzeko, bertze abisuren beharrik: zeren orduan hain da itsusi, non itsustasun hark berak begira baillezake, aitzinerat gehiago haserretzetik. Koleran dagoenak hanbat erhokeria egiten du eta erraiten, non hari bere plazerera beha dagokana, ahalketzen baita erhokeria heken ikhustez eta enzuteaz.

Eta halakoak berak ere, bere baithara dadi-nean (zeren koleran dagoena eztago bere bait-han), nork erranen du, zenbat damu, eta atsekabe izanen duen? Zein ondore gaixtoa edirenen duen? Zein on-behar, eta triste geldituko den? Orduan gogoratzen zaika ikhusi dutela bere adiskidèk, eta bai etsaiek ere, guztiak beha egotu zaitzala. Eta hark bere koleran egin dituen desordenuetz, eta erhotkeriez, adiskidèk hartu dutela damu, eta atsekabe, eta etsaiek atsegin eta plazer. Orduan erreko da bere baithan barrena, despitatuko da, tristetuko da, malenkoniaturko da. Eta guztiz ere, baldin bere haserre hartan kolperik egin badu, barber beharrean nehor eza-

rri badu, edo bere hitzetan nehork bahirik hartu badio. Han dira zinak, eta minak, han dira kexadurak, izerlekak, hats-beherapenak, intzirinak, eta maradizinoak. Orduan iartzen da bere buruarekin gogoetan, erraiten duela San Krisostomok dioen bezala: *Et quid mihi pugna opus erat?*

Quid in iniuriis? Quid contentionibus? Haec et illa pereant, et his omnibus terrenis maledicunt, qua ipsis discordiae materiam praebuerunt (Chrys. Hom. 4 Tom. 3). Zer mengoa nuen nik, egiteko hautan sartzeko? Diferentziantan ibiltzeko? Hitz gaixtorik erraiteko? Kolperik emaiteko? Fin gaitz dagitela hunelako egitekoek, ni hunela egitekotan ibeni nautenek. Baldin ez nagoenean, banengo, begira bide nindeke, berriz hunela itsutzetik, erhotzekik, minzatzetik, eta egin naitzen bezala iautztetik, eta koleratzetik. Hunela minzaten da hotztu denean, hunela bere buruaz arrenkuratzen da, haserredura ematu denean.

Haur da koleraren ondorea, ihardukitzearen fruitua: arimaren galtzea, gorputzaren desegi-

tea, eta tristura handi baten azpian damuztaturik ibentzea, eta utztea.

189 Gizon koleratua, sukharra duenaren polsua bezala da, kexo da, eztu sosegurik. Halaber gau ilhuna bezala da. Zeren nola gau ilhunean dabillanak ezpaitu ezagutzen, zerk zer kolore duen: zein den berde, eta zein more; hala gizon koleratuak ere eztu ezagutzen, noiz mintzo den ongi, eta noiz gaizki: noiz dohan artez, eta noiz makhur. Nahasia, itsutua, haztamuka dabilla: ilhunbean dohana bezala, urrats guztiaz behaztopatzen da, errebelatzen da.

Halatan deabruak ere orduan egitentu bere kolpeak, orduan bethatzeintu bere zakuak. Zeren nola ohoiñak desiratzen baitu gau ilhuna eta haizetsua ebasteko. Otsoak denbora gaitza, uritsua, eta igorziritsua, artaldeari oldartzeko: eta arranzaleak ur uherra arraiñaren atzemaiteko: hala deabruak ere, ohoin finak, otso goseak, eta arrantzale iakinsunak bezala, bilhatzeintu eta bere gaixtakerien egiteko, zelaturik eduki-tzeintu, koleraren, haserreduraren eta diferen-

tzien ilhunbeak, tormentak, uherdurak, eta okhasinoak.

Presuna haserretuen artean, bere gogara da Deabrua, han edireiten da ongi Demonio gaixtoa, han bide batez egiteintu bi mandatu. Zeren haserretzaillea eta haserretua, biak atzemaiten baititu.

190 Eta haur ezta mietetsteke. Zeren ezta bekaturik, koleran itsutua dagoen batek, eztaidikeienik. Eta hala ezta zuhurtzia, halakoak eta halakoek dihardukatenean, heken artean ibiltzea, eta partitzera enseiatzea eta sartzea. Guztiz ere baldin dihardukaten hetan hordirik edo zure etsairik baldin bada. Orduan urruititik (egon, ez) hurbil, utztezu, beude, bihardukate, biz heken gaiñean, ethorriko den okhasinoa eta kaltea. Zeren bertzela peril izanen da, zure gaiñera ethor dadin. Hordiak eztaki zer hari den, eta etsaiak ere alea hark bertzeri eman nahi, zuri emanen deratzu. Beraz ez halakoen artean, ingurunera ongi behatu gabe, eta zeure buruaren begiratzeaz kontu eduki gabe, sar eta ez

enplega. Zeren kolera itsu da, hordi da, eta etsaia ere okhasinoaz probetxatzen da.

Bada baldin kolerak, eta mendekatzeko desira desordenatuak, arrazoinaz kanpokoak, hanbat kalte egiten badu: hala nehor itsutzen, zoratzten, liluratzen, eta adimendutik erauzten badu, eta deabruak ere orduan, koleratuen artean denean, bere iokoak iokotzen baditu, eduki behar zaika sendagarria, egin behar da laster midiku-midizinetara, ahal diratekeien erremedioetara. Eta noiz? Lehen baiño lehen, geroko luzatu gabe. Zeren suaren pare da kolera, eta badakizu, sua ttipi deiño, dela erraxenik iraungitzeko, eta hiltzeko.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
LEHENBIZIKO ERREMEDIAO DA
BAT BEDERAK BERE
KONDIZINO HASERREKORRA
EZAGUTURIK, HARI
BEGIAREN EDUKITZEA
KAP. XXI**

191 Nola gorputzeko medikuek, anhitz midizina eta erremedio bilhatu baitute eta ediren, gorputzeko eritasunèn sendatzeko: hala arimako midikuek ere, zer den kolera, eta koleraren ondorea dakitenek, zein baita arimako eritasuna, bilhatu dute, eta eman anhitz abisu, eta erremedio, arimako eritasun hunen sendatzeko, kolerak pitzten duen suaren hiltzeko, eta bai pitztetik, eta iratxekitzetik ere begiratzeko.

Lehenbiziko erremedioa da, bat bederak bere buruaren eta kondizionearen ezagutzea: bere buruarekin gogoeta egitea, ea haserrekor denz, hiros denz, iauzkor denz. Eta baldin hala bada,

perilos bada, kilika bera bada, pairu gutitako bada, ihes egin, eta begira diferentziarik ahal datekeien okhasino guztietarik: presentatzen diren periletarik, iendartera sobera ilkitzetik, eta bai egitekotan eta kargutan ere sartzetik.

Batzuei den okhasinorik ttipienezan, sua lotzen zaie: zeren sukhoi baitira, ihar baitira. Pontu hunen gaiñean ederki erraiten du Senekak: *Non interest hic affectus, ex quem magna causa nascatur, sed in qualem perveniat animus. Sicut ignis non reffert quam magnus, sed quo incidat; nam, etiam maximum, solida non receperunt, rursum arida et corripit facilia, scintillam quoque favent usque in incendium* (Senec. ep. 18). Egur hezeari, eta iunt denari, su handiak ere nekez eragiten dio, baiña iharrari eta arroari, inhar batek ere iratxekitzen dio. Zeren hartako egina eta prestatua edireiten baitu. Hala da bada koleraan, eta haserretasunean ere. Ikhusiko duzu komunzki gauza xarrakgatik, okhasino ttipiakgatik, iendeak haserretzen direla, eta bai heriotzeak ere egiten eta gerthatzen. Zeren

haserretzea eztago ez hanbat egitekoaren balioan, nola presunaren kondizinoan. Batak antsiarik eztuenaz, bertzea iauzten, eta enkoniatzen da.

192 Antioko sofista deitzen zen hark, bere kondizinoa ezaguturik, etzuen behin ere, konpaiñiatan ibili nahi, eta ez hartako bazen ere, herriko kargutan ere sarthu nahi (*Theatrum humanae vitae* fol. 93). Gizon gaizkin bat bezala, izi zen, beldur zen, ihizia bezala, basatua, eta ihes egina zebillan. Eta galdegin zeraukatenean ea zeren zen beldur edo zergatik ihes egiten zuen? ihardetsi zuen: egiten dut ihes zeren ezagutzen baitut neure kondizinoa, ez naizela iend'arteko gai, eztudala okhasinotan sarthuz gero, neure burua neure eskuko: ez naizela neure buruaren iaun, eta ez iabe, berehala linburtzen eta kilikatzen naizela, errea naizela, iauzkor naizela, den okhasinorik ttipiena, aierurik gutiena gorrotatzeko, eta muthurtua iartzeko asko dudala.

Eznaduka, ez, bertzearen beldurrak ihes egina, neure beldurrak, neure buruaz fido izan gabeak naduka, hark karguak, eta konpaiñiak

ere utz arazitzen derauzkit. Hunela ihardetsi zuen Antioko hark. Halatan erraiten du Platonek: Presuna haserrekorrak eta kolerak adimendutsu direla, eta anhitz ikhasteko on, ez ordea herrien gobernatzeko, eta ez eskola edukitzeko ere. Zeren hartarakotzat pazientzia behar da, sosegu behar da, eta anhitzetan ere ikhusia ez ikhusi, eta aditua ere ez aditu iduri egin behar da.

Hala Kotys Traziako errege hark ere, ikhusirik, gauza hunetan flako zela, berehala lehenbiziko okhasinoan, kolera burura igaiten eta nabusitzen zeikala, pairurik batere etzuela, sentikorregei zela: eta bere baithan aitzinetik, pazientzia izaitera, deliberatuagatik ere, berehala, lehenbiziko inkontruan, behaztopatzen zela, eta erortzen: enseiatu zen, ahal bezanbat koleraren okhasino guztietarik ihes egitera (Carolus Stephanus verbo Cotys). Eta hala kontatzen du Plutarok, ekharri zerautkatela egun batez errege Kotys hari present handi bat, baxera eder bat. Ordea hautskorra, lurrezkoa eta beirakizkoa (Plutar. in Aphothe.).

Eta ekharri zeraukatenean, errezibitu zuela presenta ongi, eta bai eskerrak ere eman ekharlei eta igorlei. Baiña berehala ekharle heken beren aitzinean, berak bere eskuz guztiak zathitu eta porroskatu zituela, erraiten zuela: Badakit berdin, present eder haur, egun hautarik batez, ene zerbitzariak hauts lezaketela: eta ni naizena-ekin eta neure kondizino errearekin, orduan sobera haserre nindekeiela. Eta neurri gabe, eta behar baiño gehiago zerbitzari hek gaztiga nitza-keiela. Bada dezadan aitzinetik erremedio iben, dezadan okhasinoa aparta, ditzadan orai neure eskuaz diren guztiak, koleratu gabe, gero ez koleratzeagatik, zati eta desegin. Eta hala erran bezala egin ere zuen, irriz zegoela guztiak bere eskuz desegin zituen. Anhitzek laudatzen du errege haren kolpe hura, baiña gutik segitzen. Hura da zer gertha ahal dakidikaion aitzinetik pensatzea, bere buruaren ezagutzea, ethorkizuneko perilari begiaren edukitzea, koleraren kontrako eta iraungitzeko lehenbiziko erremedioa.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
BIGARREN ERREMEDIAO:
DIRAKIEN ELTZEARI EGITEN
ZAIKANA, KOLERARI ERE EGITEA
KAP. XXII**

193 Gizon haserretua dirakien eltzea bezala da. Eta irakin hartarik ilkitzen da khe bat, lanbo bat, zeinek, poetak dioen bezala, itsutzen baitu adimendua: *Ira impedit animum ne possit cerne-re verum*. Bada elzeari sobera dirakienean, gaiñez dohanean, hirur moldez emaiten ohi zaika erremedio. Lehenbizikoa, sutik aldaratzeaz eta urruntzeaz. Bigarrena, egurren edekitzeaz eta gutitzeaz. Hirugarrena, ur hotz gaiñetik emaitiaz eta egotzteaz. Hala bada koleraz eta gaitzerizkoaz, bere etsaiaren kontra dirakienari ere, hirur erremedio hauk, bat baillira bezala, eta hautzaz bat eginik, eman behar zaitza, eta hauk behar ditu hartu eta bere koleraren iraungitzeko begiratu.

Lehenbizikoa, sutik hastan: erran nahi du, bere etsaiaganik aldara, aparta eta ihes egin. Zeren nola ez erratzeko erremediorik hoberena baita sutik urruntzea, hala da ez ihardukitzeko eta ez haserretzeko ere, gizon haserrekorretarik eta etsaietarik apartatzea eta begiratzea. Presuna haserrekorrak, zuhaitz aranzetsuak bezala dira, eztira ferekatzeko on; nehork uki balitza zaurtzen dute. Harri mugerraren pare dira, barrenean dute sua, asko dute ukitzea. Halatan erran zioen Rebekak bere seme Iakobi: Ene seme, haserre da zure anaia Esau, zure kontra koleran dago, aldara zakitza, beraz, bidetik, etzaitzala zenbait egunez ikhus, eta agian bitartean hotztuko da eta ematuko. Zeren erran komuna den bezala, ikhusten eztuen begiak eztu miñik.

Hala Iesus haurrak ere egin zuen ihes Herodesganik. Eta badio londone Paulok ere: *Date locum irae* (Rom. 12). Demogula lekhu, demogula amore hirari. Erran nahi du begira gaitezilla presuna haserrekorretarik eta haserretzeko

okhasinoetarik, hauzitan sartzetik, liskartzetik, eta behaztopa guztietarik. Zeren behin behaztopatuz gero, zaldia bezala laur-oiñka, aldapa behera, koleran abiatuz gero, gaitz da baratzea, gaitz da aitzina iragan gabe, gaitzerizkoan sartu gabe gelditzea. Beraz hunelatan, dirakien eltzeari, bere irakinaren gelditzeko, emaiten zai kan erremedioa, emozu zuk ere zeure buruari, zeure mendekatzeko desira desordenatuaren eta haserretasuneko irakinaren hotzteko. Sutik gibela, okhasionetarik aparta, etsaietarik ihes egin.

§ 1

194 Bigarren erremedioa eltzeari bere irakinaren geldiarazitzeko, da egurren edetea, sukhaien gutitzea. Hala da bada koleraren eta haserreduraren irakinaren hotzteko eta ematzeko erremedioa hitz gaixtoen eskusatzea, gogorki eta torpeki dagotzunari emeki egoitea, ixilik utzte. Zeren nola sua egurren berretzeaz, berretzen eta handitzen baita, eta edekitzeaz gutitzen

eta ttipitzen: hala koleraeta haserretua ere alde batetik eta bertzetik hitz gaixtoen eta gogorren erraiteaz, handitzen eta pitzten da, eta ez ihardesteaz ttipitzen eta iraungitzen. Zuri zeure etsaiak bere koleran anhitz gauza erraiten deratzu: ohoin bat zarela, enganatzalle bat zarela. Finean San Basiliok dioen bezala : *Sic durant donec convitia, sicut sagittae deficient* (Basil. hom. 9 de ira). Tragaza kolpeka hari dena bezala buirakan direnek dirauteiño, pensa ahalak, edo dakizkienak aurthiki arteiño, ezta ixiltzen.

Eta orduan hura gaizki mintzo da, eta zuri ere, gaizki mintzo dela iduritzen zaitzu: eta alabaiña zuk ere hari hainbertze edo gehiago, eta gaizkiago, erraiten diozu. Bertzeren gaixki minzatea zeure gaizkiago ihardesteaz, nahi duzu erremediatu. Baiña enganatzen zara. Zeren hori da harriak harriaren ioitea, bietarik suaren pitztea, zauriaren gaizkoatzea, eta etsaigoan barrenago sartzea. Zuri begia atheratzen deratzunari zuk ere atheratzeaz, ezta handik zurea sendatzen eta ez bere lekhura bihurtzen. Kolpe bat

emaiten deratzunari, bertze baten bihurtzeaz, eztiozu halatan zeure buruari, eman deratzuna edekitzen.

Ohoin bat zarela erraiten deratzunari, hordi bat dela ihardesteaz, eztakusat irabazi handirik egiten dela. Baldin bethi ere azkenarekin gelditu nahi bazara, eta ez behin ere amorerik eman eta ez amaiñatu, ezta gerlaren akhabatzerik.

Aitzitik nola hordiak anhitz edanez egarritze-nago baitira, zeren arnoak erratzen baititu: hala etsaiak ere, ihardukiz etsaitzenago dira.

Nahi baduzu geldi dadin etsaia, geldi zaitezi; nahi baduzu ixil dadin, ixil zaitezi. Nahi baduzu sua iraungi dadin, egurrak edeki iatzotzu. Zeren haur da bigarren erremedioa, dirakien eltzearen irakitzetik geldi arazitzeke, koleraren iraungitze-ko: egurren edekitzea, okhasinorik ez emaita, ixilik utztea.

§2

195 Hirurgarren erremedioa, dirakien eltzearen gaiñez eginik dohanean gelditzeko eta

beheititzeko, da, ur hotza. Hala bada koleraren iraungitzeko eta sosegatzeko ere, da, hitz ona, errepuesta emea eta ezia.

Hala erraiten du Spiritu Sainduak: *Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furorem* (Prov. 15). Errepuesta emeak, eztiak, eta berak, ematen, ezitzen, beratzen eta hausten du mendekatzeko desira desordenatua, baiña solhas gogorak pitzten du kolera.

Haur da gauza miretstekoa, berak beratzen baitu gogorra, emeki eta mantsoki minzatzeak ematen eta sosegatzen baitu kolera.

Mors et vita in manibus linguae (Prov. 16). Mihiaren eskuan daude heriotzea eta bizitza, gerla eta bakea. Nahi baduzu, adiskide dezakezu zeure etsaia, eta bai etsaiago ere. Emozur, mintza zakitza emeki eta emero, sua iraungiko da, gaitzerizkoa iabalduko da.

Mansuetus sibi ipsi dulcis, et aliis est utilis, iracundus vero et sibi insuavis et aliis damnosus, dio San Krisostomok (Chrys. hom 7 tom. 3). Gizon bekezkoa, mansoa, sosegatua eta hitz

onetakoa, gozo da beretzat, eta bertzerentzat atsegin eta plazent: halakoarekin guztiek dute lakhet, guztiet nahi dute ibili eta egon. Baiña haserrekorra, iauzkorra, bere eta bertzeren galgarri da: halakoaganik guztiak aldaratzen dira, guztiek ihes egiten dute.

196 Nik uste dut ezen munduko ararteko guztiek eztezaketela zure etsaia hala balaka, eta ez sosega, nola zerorrek. Ordea nola edo zertzaz? Hitz onaz, errepuesta emeaz, begitarte alegeraz, salutantzia arraiaz, ongi minzatzeaz, eta guztien gaiñetik okhasinoa presentatzen denean, ongi egiteaz. Hala erraiten du londone Paulok: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitit, potum da illi, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius*, (Rom. 12.20). Emo zu zeure etsaiari gose denean iatera eta egarri denean edatera. Zeren halatan bilduko ituztu ikhatz biziak haren buruaren gaiñean. Erran nahi du: nola ikhatz bziek elkarganetzen ditutzunean, sua pitzten eta egiten baitute: hala etsaia bait-han ere, egiten derautzatzun ongiek eta zerbi-

tzuek pitzten dute eta egiten amorioaren sua, bakea, adiskidetasuna. Eta guztiz ere, baldin zerori salutatzeraz, minzatzera eta present igortzera aitzintzen bazara, hark etsaiari bihotza hautsten eta arrobatzen dio, hark begia arraitzen dio, hark inprentzuaz bezala bere mendekatzeko gogoia bertze aldera izultzen dio.

Eta baldin faltak zureak badira, hobenduri zerori bazara, orduan zu zara obligatu aitzintzera eta hitz eske iarraitzera. Eta faltak bertzerenak badira ere, ongi eginen duzu, eta iende pres-tuen eta deboten artean, ongi aiphatua izanen zara, heken alderakotzat ohore izanen duzu, eta zeure arimakotzat merezimendu aitzintzeaz, zerbait desenkusa bilhaturik, edo ahantz iduri eginik, gaitz ondorik erakutsi gabe lehen bezala minzatzearaz eta etsaiagara ioaiteaz. Handik gibelatzen eta iraungitzen dira etsaitasunak. Baiña hi handi ni handi hisikaturik egoiteak, handirasunetan ibiltzeak, amorerik ez emaitak, gibelatzen du nehork egin nahi duen ontasuna, hersten eta tratatzen adiskidetzeko bidea.

197 Orai hunen gaiñean erranen duzu. Baldin ihardetsi gabe utzten badut, ordaiñaren bihurtzera enseiatzen ezpanaiz edo neror agur egitera aitzintzen banaiz, erranen dute eztheus bat naizela, beldur naizela, egiak erran zaizkidala eta halatan neure buruaz fida izan gabez, hitz eske nabillala. Baiña baldin baten bia bihurtzera badiatzot, egin zaitan baiño gogorkiago mintza banakio, erranen dute, gizona naizela, ohoreaz prezatzen naizela, ete balentki egin dudala. Sinhesten dut zenbaitek hala erranen duela. Baiña halakoa eta halakoak izanen dira giristino gaixtoak, lainkoaz baiño munduaz kontu gehiago hari direnak.

Eta munduko kontua ere ez tute halakoek ongi atheratzen. Zeren mundukotzat ere, guztia ongi pensatzera, ohoreago da etsaiari ongi egitea, gaizki egitea baiño: ez ihardestea, ihardestea baiño. Zeren ez ihardesteaz, kasurik ez egiteaz, emaiten duzu aditzera eztuzula hobenik,

baiña etsaia mintzo dela gaizki, eta gaixtoki. Hala dio San Krisostomok: *Quare enim dives si pauper appelletur ridet? Quam id falsum novit. Item si nos injurias videbimus, magnum erit argumentum quod falso reprehendimur* (Chrys. Hom. 48, tom. 3).

Zergatik uste duzu ezen aberatsak egiten duela irri probe eta errumes deitzen dutenean? Zeren klar baita eztela hala, eztela errumes.

Hala bada zuk ere etsaiaren erranei irri egiteaz edo ez deus ihardesteaz, emaiten duzu aditzera, eztakiela zer mintzo den, egiatik atean dabillala.

198 Eta are gehiago San Krisostomok berak dioen bezala: *Nihil sic confusionem facit gerenti mala, sicut fortis tolerantia patientis, neque in verbis neque in opere reddere vindictam* (Chrys. super epist.). Deusez ere eztuzu hala ahalketuko zeure etsai gaizki egillea, nola pairatzeaz, sentimendurik ez egiteaz, erastera utzteaz. Nola harri bati, edo sentimendurik eztuen bertze gauza bati, kolpeka darauntsanak, egiten baitio bere

buruari kalte gehiago, eta hartan probetxu gabe unhatzen eta zathitzen baita: hala antsiarik eztuen bati edo konturik egiten eztuenari bere maliziaz darauntsanak ere, emaiten dio bere buruari gaitz gehiago.

Egun batez galdegin zeraukaten Dionisio filosofoari, ea zertaz egin ahal ziazaion gizon batek bere etsaiari damurik eta atsekaberik gehiena? Eta ihardetsi zuen hitz gutiz eta laburzki: prestu izaiteaz. Etsaiak nahi luke bethiere ediren zure baithan zenbait falta, eta edireiten duenean, atsegin hartzen du, eta edireiten eztuenean damu. Eta handik erraiten ohi da, gaizki gobernatzen denak, faltatan erortzen denak atsegin egiten dioela bere etsaiari.

Beraz goberna ongi, bizi prestuki, ez zeure burua abantailletan hartzera utz, ez ihardets, ez konturik egin.

Zeren nola ur hotza baita eltzearen irakinarren gelditzeko erremedioa, eta bai sutik apartatzea eta egurren edekitzea ere: hala da kolaren hotzteko eta iraungitzeko bigarren erreme-

dia, eltzeari dirakienean egiten diozuna, zeure
kolerari ere egitea.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
HIRURGARREN ERREMEDIAO: EZ
ORDUAN LEHIATZEA, KOLERA
IRAGAN ARTEIÑO PAUSATZEA
KAP. XXIII**

199 Hirurgarren erremedioa ez haserretzeko eta koleraren iraungitzeko edireiten dena da, Livio filosofoak bere diszipulu Teodosio enperadoreari eman zioena, erraiten zioela: Badakit, Enperadore handia, zenbait aldiz, haserretuko eta koleraan iarriko zarela. Bada ordukotzat eman nahi deratzut konseillu on bat. Hala zarenean, ez kexa, ez lehia, ez berehala abia, iguriki aphur bat: ez al baitzeneza deus egin, ez erran eta ez aitzina A.B.C. eta hei darraizten bertze letrak erran arteiño, edo hartako espatioa, bitartea eta denbora iragan arteiño, har al baitzeneza hainbertze asti eta pazientzia (Aurelius Victor, in vita Theod.).

Hunetara dio Spiritu Sainduak: *Ne proferas in iurgio cito* (Prov.) Eztezazula liskarrean ahotik hitza fite athera. Konseillu haur beror eman zeraukan bere nabusi Atenedoro filosofoak ere, etxetik partitzerakoan, Oktavio Augusto enperadoreari. Eta konseillua, hain parte onera hartu zuen enperadoreak, non urthe bat gehiago eduki baitzuen etxean konseillaria. Anhitz bertzek ere egin du pensu haur, ediren du koleraren kontrako erremedio haur: erakutsi du hitzez eta obraz ere, on dela kolerak diotsanaren aphur bat luzatzea, balantzan bezala edukitzea, ez berehala deliberatzea. Zeren kolera eta lehia eztira konseillari onak.

Eta badio Senekak ere: *Magnum remedium irae est mora* (Senec. lib. 2 de ira, cap. 34). Hiraren, mendekatzeko desira desordenatuaren, erremedio handia da, luzatzea, pausatzea, ez lehiatzea. Zeren Zizeronek dioen bezala: *Nunquam iratus mediocritatem illas tenebit quae est inter nimium et parum* (Cicero Li. 1 Offic.). Eztu behin ere gizon haserretuak behar den neurria

begiratuko, peril da, gutiz edo soberaz huts egin dezan. Eta hala, haserre zarenean, zaren beldur, zaude gibela, eztagizula orduan gogoak diotsun gauzarik. Zeren orduan itsu zara, erho zara, nahasia zara, desarrazoiña ere arrazoiñ iduritzen zaitzu. Marinelak denbora eder denean, bela egiten du, baiña tormentan geldi dago. Hala bada zu ere, nola haserre zarenean, denbora gaixtoa baita, zaude geldirik, zaude portuan, zaude etxean, pausa ezazu, ez deus egin eta ez erran, denbora eder arteiño, koleraren tormentak diraueiño. Zeren Menandrok dioen bezala: *Omnia quae iratus agis, postmodum errata invenies*. Haserreturik egiten duzun guztia, edirenen duzu, ondoan, gaizki egina dela. Eta badio Senekak ere: *Finis irae initium est poenitentiae* (Senec. in pr.). Hiraren eta koleraren fina eta akhabatzea da, urrikimenduaren hastea.

200 Herodes izen unetako lehenbiziko erregeientil hark, hil zuen Mariamnes bere emaztea koleran, ielosiaz, gogan behar batez, eta hain arinki, laburki eta lehiatuki, non munduak iakin

zueneko egin baitzen kolpea (Ioseph. liber antiquit. iudaicarum cap. 9). Baiña gero kolera hotzturik eta hobeki informaturik, iakin zuenean egia, eta izan segurantzaz hoben gabe hil zuela, hain dolutu eta atsekabeztatu zen, eta ethorri zoratzeko pontura, non gero bere etxeko zokho guztietan, bere izenaz deitzen zuela, bere emaztearen bilha, oihuz baitzebillan: hartan bere leheneko erhokeriaren gaiñera bertze bat, are handiagoa, egiten zuela.

Koleran zarenean egiten duzu anhitz erhokeria, eta gero kolera hura ioan zaitzunean, ethortzen zaitzu, erhokeria heken urrikia, eta egin ezpazinitu nahia.

Eta are lehen bertzeren kontra haserretzen zinena orduan (Senekak dioen bezala) zeure buruaren kontra haserretzen zara: *Iratus cum irasci desierit, tunc irascitur sibi* (Senec. in proverb.). Haserrearen obrak eztira behin ere konplituak, bethi dira zerbaiten eskas, hartzaren eta oraren umeak diren bezala.

Zeren amak diren koleratsu, halatan dira umeak ere faltatsu: hartzarenak, tronko bat bezala, eta orarenak itsu sortzen baitira.

Laudatzen da Arkhita Tarentino hura, zeren bere burua koleratua ezaguturik, erran baitzioen, bere lagun bati. *Caederem te nisi irascerer* (Lact. de ira cap. 18). Zeha intzaket, baldin haserre ezpainintz. Erran baillio bezala: esker emokene koleran egonari, zeren bertzela, hartuko ituen egun heureak. Laudatzen da halaber Platon famatu hura, zeren bere adiskide bati, zeha arazi baitzeraukan bere muthila, beldurrez berak bere koleran, barrenegi sar zitzan eskuak.

201 Ikhusazu nola filosofo hek, gizon zuhur adimendutsu hek, begiratzen ziren bere haserreduretan: beldurtasun handi batekin gobernatzen ziren bere koleretan. Zeren baitziakiten gizon koleratua, erho baten pare zela, etzegoela bere baithan. Halatan dio San Basiliok: *Momentanea quaedam insania est ira* (Basil. hom. de ira). Erhokeria labur bat dela hira, kolera. Eta uste zuen Plat. ezen gizon haserrearen, eta adimen-

dutik iauziaren erhokeriak, etzuela bertze diferentziarik batak gutiago eta bertzeak gehiago irautea baizen. Zeren haserretuari, fitetzago iragaiten baitzaika bere haserretasuna, erho erhoari, bere erhotasuna baiño. Baiña gaiñerakoan, bata haserre eta bertzea erho diren bitartean, hain ongi lot, uzkal, eta amarra ahal dezakete bata nola bertzea. Zeren orduan biak baitira berdin, biak baitira erho.

Eta nola baita erhokeria handia, erhoari, adimendutik iauzia dagoenari predikatzea, konseillu emaita, eta zuhurtziaz minzatzea: hala da halaber, erhokeria ez ttipia, kolera handi batean itsutua eta irakitua dagoenari, hala dagoenean, abenikoaz minzatzea, bere etsaiari barkha diazola erraitea. Zeren bere bero hartan, koleraren lehenbiziko apoderan, abiaduran eta indarrean, ezta bere buruaren iaun eta ez iabe. *Nec ira consilii est repletus capax* (August. ad fratres in eremo.). Koleraz betherik dagoena, ezta konseillu hartzeko gai. Aitzitik baldin orduan nehork halako gauzarik, abenikoazkorik, aipha badiazo:

apihatzeaz beraz ere errabiatzen da, erratzen da, arneguz eta iuramentuz hasten da. Eta hala baldin haserre direnen, eta hauzitan dabiltzanen artean, ongunderik, eta abenikoarik egin nahi baduzu, ez berehala lehenbiziko egunean ekhin, utzkitzu, baldin nahi baduzu kolpea segur egin, aphur bat hotztera, unhatzera, eta elkharren bip-hiltzera.

Zeren midikuak ere eztio eritasunari, goren pontuan denean, ezin bertzez baizen purgarik emaiten.

Beraz hunelatan on da Livio filosofoak eman zuen konseilluaren hartzea: haserre denean aphur bat igurikitzea, zenbait denboraren, deus egin gabe iragaitera utzteak. Zeren Stazio poetak dioen bezala: *Da spatium tenuemque moram, male cuncta ministrat impetus*. Lehiak, kolerak ezto gauzarik ongi egiten, guztiak hasteintu gaizki, eta akhabatzen gaizkiago. Utzi behar da beraz aphur bat hotztera eta iragaitera. Zeren haur da koleraren iraungitzeko hirugarren erre-

media: hark diraueiño ez deus egitea, pausa-
tzera utztea.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
LAURGARREN ERREMEDIA DA,
KONSIDERATZEA, ETSAIK
EGITEN DERAUZKIGUTEN
BIDEGABEAK IAINKOAREN
GAZTIGUAK DIRELA
KAP. XXIV**

202 Laurgarren erremedioa koleraren iraungitze eta etsaiak egiten derauzkigun bidegabenera pairatzeko, da lainkoaren ordenamenduaren kontsideratzea, eta pensatzea etsaiak egiten derauzkiguten atsekabeak, lainkoaren eskutik heldi direla, hark permititzen dituela, haren purgak direla. Hunen arauaz erran zioen gure Salbatzaileak berak heriotze errezibitzerakoan, londonen Petriri: *Calicem quem mihi dedit Pater, non vis ut bibam illum* (Jo. 18). Eztuzu nahi neure Aitak eman derautan kaliza edan dezadan? Heriotze errezibi dezadan? Hark ordenaturik dadutzan penak eta traillaak paira ditzadan?

lainkoaren ordenamendu huni behatzen zioen errege David sainduak, Semei zeritzan batek maradizinoak egotzten zerautzanean. Eta hala erran zioen Abisairi, maradizino heken egotzlea gaztigatu nahi zuenari: *Dimitte illum ut maledicat iuxta praeceptum Domini* (2 Rg. 16). Utzazu maradika nazan launaren manuaeren arauaz.

Zeren ez lezake ez gizon horrek, horrelako ausartziarik har, baldin lainkoak permititzen eta esku emaiten ezpalio, utzazu beraz, berra nahi duen guztia, konpli beza lainkoaren manua eta ordamendua.

Etsaiak lainkoaren azoteak eta zigorrak dira. Etsaiak lainkoaren iustiziaren muthilak eta borreroak dira. Beraz ezkara heken kontra hase-rretu behar. Zeren zer hoben du azoteak? Zer kulpa du borreroak? Baldin presuna batek, hautsten baderatzu harri batez burua, zer falta du harri hark? Zergatik eman behar diozu harri hari kolperik? Orak egiten du hori, presuna utzi-rik, lotzen baitzaika harriari.

203 Erran ziotenean Iob sainduari haren ardiak, kameluak eta bertze onak ere ioan zituztela ohoiñek, etzen bat ere haserretu eta ez arrenkuratu ohoiñen kontra. Zeren baitziakien, ezen ohoiñ hek lainkoaren iustiziaren muthilak zirela, eta zeren lainkoak permititu baitzerauen, eta bere ardiak eta gaiñerako onak ere ioan zerautzatela. Eta halatan ohoiñez kontu guti egirik erran zuen: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (Job 1). launak eman, launak edeki, launak plazer zuen bezala egin da; biz bada launaren izena benedikatu.

Ikhusten duenean haurrak bere amaren eskuan zigorra eta hartzaz eman nahi dioela, behatzenago dio amari zigorrari baiño. Zeren baitaki ezen, baldin amak nahi ezpadu, eztiola zigorrak minik eginen. Hala bada guk ere etsaiak ditugunean, eta hek kalteak eta bidegabeak egiten, edo egin nahi derauzkigutenean, behatuago behar diogu lainkoari, eta haren miserikordiari, etsaiei baiño.

Zeren etsaiek, baldin lainkoak permititzen ezpaderaue, eta gibelatu nahi baditu, ezpaiterakute kalterik eginen. Eta halatan erran zioen gure Salbatzailleak ere Pilatosi: *Non haberes in me potestatem, nisi datum esset desuper* (Jo. 19). Etzenduen ene gaiñean eskurik, eta ez bot-hererik izanen, baldin eman ezpailitzaitzu han goititik.

Zeure etsaiek anhitz bidegabe egiten dera-tzute, eta ikhusteintu lainkoak bidegabe hek, badakizki, eta nahi balu ezliazaizute halakorik egin, debeka litzake: ordea eztu debekatzen.

Zeren San Agustinek dioen bezala: *Cum Deus adversis rebus exagitat aut merita examinat, aut peccata castigat, aut mercedem mihi aeternam pro malis toleratis servat*. Zeure etsaiek egiten derauzkitzuten bidegabe hetzaz, edo nahi ditu lainkoak zure obrak eta merezimenduak, ea finak eta egiazkoak direnz frogatu, eta examina-tu: edo zure bekhatuak hemen, bertzetan ez gaztigatzeagatik, gaztigatu: edo finean, heken pairamenduaz eta sofrimenduaz, hek pazientki

pairatzen eta sofriten ditutzula, pagamendu handi bat, zeruko loria eman.

§ 1

204 Etsaiak, eta fortuna gaixtoak ditutzunean, bidegabeak egiten darauzkitzutenean: orduan behar diozu lainkoari behatuz hartzaz orhoitu, harekin konsolatu, eta zeure baithan pensatu, hek guztiak lainkoak igortzen derauzkitzula: eta noiz eta mundu hunetakotzat baitihoatzu gaizkienik, orduan baldin zerori nor bazara, dihoatzula bertze mundukotzat hobekienik: eta lainkoak uste balu etzarella harentzat izanen, halako penarik eta atsekaberik ez liazaizula eman, baiña utz zinitzakeiela nahi duzun guztiaren egi-tera, eta zeure plazerera bizitzera.

Midikuak etsituz gero, esperantza galduz gero, uzten dio eriarri nahi duenaren egitera, nahi duen bezanbat, nahi duenetarik iatera eta eda-tera, eztio deus debekatzen, zeren etsitu baitu. Baiña duenean esperantza sendatuko dela, debekatzen derautza erdi gauzak, aphetitu guti

utzten dio konplitzera. Hala bada gure laungoi-koak ere bekhatore eriarri, esperantzatan denean, sendatuko eta salbatuko dela, debekatzten dio anhitz gauza, ezterautza bere plazer guztiak konplitzera utzten, emaiten dio anhitz purga eta malenkonia; nahi du, dituen etsaiak, eta egin diatzoten bidegabeak. Eta hura guztia da seinale ona. Zeren hartan da ageri, eztuela oraiño lainkoak hartzaz etsitu, eztuela gogatu, eta ez esperantza galdu.

Eta haur da konsolamendu handia, etsaiak dituenaren eta bidegabeak errezibitzen dituenarentzat; iakitea eta konsideratzea hek guztiak lainkoaren purgak, eta azoteak direla, eta guztiak haren probetxutan direla. Eta hala ez etsaiganik, baiña lainkoaganik, adiskide guztien gaineko adiskideaganik heldu direnak bezala, errezibitu behar dituela.

Eta baldin hala errezibi balitza, eta baginitza, ezkindezke, egiten garen bezala, etsaiaren kontra kolera, eta ez geure baithan barrrena ere egos eta malenkonia.

205 Erranen duzu, etzarella ez haserretzen etsaiaren kontra, egiten edo erraiten derauzkitzun gaizkiakgatik, eztuzula hargatik gaitzesten, zeren badakizula hek guztiak lainkoak permititzen dituela. Baiña gaitzesten duzula, bere intenzione gaixtoagatik, borondate uherragatik. Zeren zuk hari okhasinorik eman gabe, eta bidegaberik ere egin gabe, guztiarekin ere, hala darraitzun eta gaitz nahi deratzun. Hunela erraiten duzu, ez ordea ongi. Zeren zuk eztuzu behatu behar zeure etsaiaren borondate gaixtora, baiña behatu behar duzu zeure lainkoaren borondate borondatetsura. Zeren haren borondatea, eta intenzionea da, etsaiak egiten derauzkitzun gaizki hetzaz zuri ongi egitea: hetzaz nahi zaitu orai hemen penatu, gero bertzetan ez penatzeagatik.

Zauri gaixto bat, burdin goriaz io gabe, ezin senda ditekeiena duzunean, baldin-ba etzara burdin goriaren kontra, zeren erratzen zaituen, eta min egiten deratzun, haserretuko? Baldinba etzara hain erho izanen. Baiña pazientki paira-

tzen duzu, zeren baitakizu ezen burdina hura erabiltzen duen barberaren intenzioea eta borondatea ona dela, zein baita prinzipala. Hala da bada zure lainkoaren intenzioea, eta borondatea ere ona, eta onera emana, zure etsaiarena gaixtoa eta nola-ahalezkoa izanagatik ere. Beraz lainkoaren borondateari behatu behar zaika eta ez etsaiarenari.

Eta baldin haur hunela estimatzen, eta pensatzen badugu, nola egin behar baitugu, zeren hala baita egia, zeure baithan sosegatzeko, eta etsaiak egiten derauzkigun kalteakgatik ez hase-
rretzeko, eta koleraren iraungitzeko, erremedio handi bat edirenen dugu.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
BORZGARREN ERREMEDIA DA
KONSIDERATZEA ZER MOLDEZ
DAGOEN ZURE ETSAIA, HASERRE
DENEAN
KAP. XXV**

206 Koleraren iraungitzeko, etsaiaren kontra ez haserretzeko, eta mendekatzetik ere gibela-tzeko, erremedio ona da konsideratzea nola, zer moldez, eta zer estatutan dagoen zure etsai hura, haserre denean, mendekatu nahiz kolera-tua, zutzaz gaizki erraiten duela dabillanean. Eta edirenen duzu (lehen ere aditzera eman den bezala), orduan zure etsai hura, itsu dela, erho dela, zentzutik eta adimendutik kanpoan dela. Beraz nola, baldin bazendu anaia bat erhoa, eta adimendutik iauzia, eta hark anhitz gaizki egin, eta erran baliazazu, eta bere buruari ere zenbait kolpe gaixto eman baliazo, damuago baitzendu-ke zeure anaia haren kalteaz, eta haren hala

izaitez, egiten eta erraiten derauzkitzuen bide gabe guztiez baiño; hala halaber behar duzu izan damuago zure etsai kolera erazirik dagoen hark bere buruari egiten derautzan kaltez, zuri egiten derauzkitzunez baiño.

Haur batek, edo sukharrarekin nahasirik dagoen batek, edozein gauza erranagatik, etzara bat ere asaldatzen eta ez zeure sosegutik kantitzen. Zeren baitakizu ezen hek eztakitela zer mintzo diren, eta ez zer hari diren. Hala bada kolera dagoenak ere, eztaki zer mintzo den, eta ez zer hari den. Eta halatan halakoagatik, eta halakoakgatik, egin zioen othoitz gure Salbatzailleak bere Aitari, erraiten zioela: *Pater, ignosce illis quia nesciunt quid faciunt* (Lc. 23). Aita, barkha iazezu, eztakite zer hari diren. Zeren kolera baitaude. *Cogita quod non est in se, qui vituperat, sed insanit, et non moleste feres contumelias ipsius*, dio San Krisostomok (Chrys. Hom. 79. Tom. 2). Pensa ezazu eztagoela bere baithan gaizki erraiten hari dena, baiña adimendutik kanpoan dela, eta baldin hala pensatzen

baduzu, erraxki pairatukoituzu egiten derauzkitzun bidegabeak. Presuna haserretuak eztu bere burua ezagutzen, etz ez nehor ikhusten, itsu da. Eta itsuak inkontru ioitea, eta iragaitean aurizkitzea, ezta miretsteko, etzara hargatik haserretu behar; eta haserretzekotz ere zeure buruaren kontra haserretu behar zara, eta ez itsuaren kontra, eta ez koleran dagoenaren ere. Zeren zu baitzara argi, eta hura itsu: zu zuhur, eta hura erho: zu zeure tentuan eta zentzuan, eta hura handik athean, eta kanpoan. Beraz paira beza zuhurak erhoa, argiak itsua, eta kolerarik eztuenak, koleran dagoena. Haur da erremedio ona, etsaiari barkhatzeko eta pairatzeko, haren egin-erranez konturik ez egiteko: nola, eta zer moldez dagoen koleran dagoenean konsideratzea.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
SEIGARREN ERREMEDIAO: EZ
BILHATZEA ZER DIOTEN
GUTZAZ IENDEK
KAP. XXVI**

207 Bere soseguan egoiteko, asaldu gabe, eta haserretu gabe bizitzeko, ezta bide gaixtoa, gutzaz iendèk zer erraiten duten ez bilhatzea eta ez galdegitea. Hala erraiten du Senekak: *Non expedit omnia videre, omnia audire, multae iniuriae nos transeant, ex quibus plerasque non accipit qui nescit* (Senec. lib. 3 de ira cap. 11). Ezta konpli, ezta on, gauza guztien iakitea, ikhustea, eta ez enzutea: iragan bedi anhitz gauza guk iakin gaberik, zeren eztakienak eztu damurik hartzen.

Nahi baduzu sosegu onean, eta haserretu gabe egon, ez sobera galde, ez sobera bilha. Billa dabillanak edirenen du, eta batean ezpada bertzean, bere burua egitekotan ibeniko du. Ezta

on barrendari izaitea, ezta on zelatan egoitea eta ez iragaiten diren gauza guztien iakitea. Anhitzetan ere ekhartzen derauzkigute elhabe-riak, erran-merranak, enzuten dugu zer dioten urliak, eta sandiak, hunelakok eta halakok, eta gerok ere desiros gara iakitera. Baiña gero handik iauzten eta koleratzen gara. Eta are orduan anhitz gauza egin behar dugu, geure ohoreagatik ere, baldin iakin ezpagendu, ezpaikinen halako egitekotan izanen. Eta hala hobe da anhitz gauzaren ere ez iakitea.

Eta are gehiago iakinagatik ere, on da disimulatzea, ez iakin iduri egitea, ez iabetzea, ez bere gaiñera hartzea, edo desenkusatzeta.

Errege Saulez erregetu berrian, mintzo ziren iende batzuk gaizki eta hain hurbil eta hagitz, non Erregek berak aditzen baitzituen. Ordea burua bertze alderat itzuli eta disimulatu zuen, ez aditu iduri egin zuen. *Dissimulabat se audire* (1 Rg. 10). Eta halatan, handik pitz ahal zitekeien su guztia iraungi zuen.

208 Egun batez Arkelao Erregeari, karrikan iragaiten zela, aurthiki zioten zenbait ur burutik behera. Eta eztakigu ala ustekabean, ala berariaz. Baiña konpaiñiakoak hasi ziren erraiten hura zela ausartzia handia, eta baldin gaztigatzen ezpazen, hurrenekoan gehiago eginen zutela. Ordea berehala Erregek berak sosega arazi zituen, erraiten zuela: *Non me respersit* (Plutar. in Aphoth.). Euzue bakea, ezta bidegaberik egin. Ur haur aurthiki duenak, ez nau ni busti, zeren etziakien ni nintzela. Etzuen bere gaiñera hartu, eta halatan hobekiago eta erraxkiago erremediatu zuen, eta iraungi, pitztera zihoan sua.

Vespasiano Enperadoreak hain zuen kondizione ona, eta onera emana, ezen nahi etzuen bezala, edo haren presunari etzegokan bezala nehor minzaten zeikanean, edo disimulatzen zuen, edo zenbait hitz iokolariz eta dostailluz, zenbait irri egiteko solhasez ederztatzen zuen, eta gero bere zegokan ohorearekin, deus galdu gabe gelditzen zen (Aurelius Victor. De vitis Imperator).

Hala errege Antigonok ere, ediren baitzen egun batez hartaz gaizki mintzo ziren konpañia batetan, erran zerauen: *Longius discedite, ne vos rex audiat* (Senec. lib. 2 de ira, cap. 22). Zoazte urrunago, Erregek adi etzaitzaten. Beraren kontra mintzo ziren, eta berak aparta zitezilla erran zerauen: eta handik bera laudoriorekin, eta bertzeak ahalketuak gelditu ziren. Iakinez gero, enzunez gero, eta entzunari iabeturik, bere gaiñera hartuz gero, gaitz da koleratu gabe, mendekatzera enseiatu gabe, kolperik egin gabe, edo hauzitan edo egitekotan sarthu gabe, gelditzea. Zer erremedio bada hautarik guztiotarik eskapatzeko? Ez deus galde, ez bilha, ez iakin; eta iakinez gero ere, egin ez iakin iduri, disimula, ez egitekoari iabe, ez bere gainera har, egin bere burua itsu, mutu eta gor.

Haur da erremedio ona koleraren iraungitze-ko, bere buruari egitekorik ez emaiteko, diferentziantan nehorekin ez sartzeko, eta bakean eta soseguan koleratu gabe egoiteko.

**KOLERAREN IRAUNGITZEKO
GAIÑERAKO BERTZE
ERREMEDIIOAK KAPITULU
HUNETAN LABURZKI EZARRIAK
KAP. XXVII**

209 Pairu eta pazientzia izaiteko, bata bertzearekin ez haserretzeko, konsidera dezagun, ezen Adanen seme guztiok, eta guztik ere giristinok, gorputz bat garela, eta gorputz hunen buru Iesu Kristo gure Salbatzaillea dela. Hala erraiten du londone Paulok: *Unum corpus sumus in Christo Iesu, singuli autem alter alterius membra*. Gorputz bat gara Iesu Kristo baithan, eta bat bertzearen mienbro eta parte. Beraz hunelatan elkhari onhetsi behar dugu, gorputzeko mienbroek eta partèk elkhari onhesten duten bezala.

Gorputzeko mienbroetan ezta inbidiarik, eta ez mendekurik. Oiñak zerbitzatzen du eskua, eta eskuak oiña. Oiñari behaztopatuagatik, eztio eskuak kolperik emaiten. Hortzek mihia autsiki-

tzen dutenean, norik hargatik atheratzeintu hortzak? Begiak lekhu goragoan daude oiñak baiño, ordea hargatik begiek ezertan dadutzate oiñak, estimatzeintuzte, eztuzte arbuiatzen. Aitzitik ahal dagiten guztia elkhari laguntzen zaitza, eta baldin egiten ezpazaitza, bere kaltetan faltatzen dute: zeren baldin begiek argitzen ezpaderaeza oiñei, oiñak behatopatuko dira, eta begiak iraziko. Sabelak iaten ezpadu, zangoak flakatuco dira, eta bai sabela bera ere ihartuko. Ez laguntzea, bat bederak bere kaltetan egiten du. Eta halatan haur ikhusirik, guztiek elkhari dadukate, elkhari laguntzen zaitza, elkhari onhesten dute. Eta bata bertzeari zerbaitetan huts eginagatik, elkhari pairatu eta barkhatu behar diogu, eta amorio eduki, zeren gorputz bat, eta gorputz batetako mienbroak eta parteak baikara.

§ 1

210 Halaber koleraren iraungitzeko on da zerbait lani lotzea, bertzetan pensatzea, gogoaren aldatzea. Hala erraiten dute egiten zuela Klimas

zeritzan batek; koleraren eritasunaz ukitua sentitzen zenean, aldatzen zela bertze egitekotara, soiñuz eta kantuz hasten zela, eta halatan bere gaitza eta kolera ahantzten zeitzala, eta sosegatua gelditzen zela (Aelianus).

Halaber erremedio ona da, koleraren gibela-tzeko, konsideratzea zeurk ere anhitz huts eta falta egiten duzula, baiña hargatik eztuzula zeure burua zehatzen, eta ez penatzen. Erremedio haur ukitu zuen Senekak, erran zuenean: *Poterit non irasci statim utique, si sibi tacitus ad singula, quibus offenditur, dixerit: Haec et ipse commissi* (Senec. lib. de ira cap. 28). Badagoke haserretu gabe, bidegabeak errezibitzen ditue-na, baldin orduan berean, erraiten badio ixilik bere baithan bere buruari: Nik neronek ere egin nuen noizbait hunein bertze.

Eta badio San Gregoriok ere: *Quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad memtem culpa revocatur. Quia erubescit, peccatis non parcere, qui Deo vel proximo saepe se recolit parcenda peccase* (Gregor.

in Moral. lib. 5). Ura suaz iraungitzen den bezala, iraungitzen da kolera ere bat bederak bere faltèn gogoratzeaz. Zeren ahalketzen da, edo ahalketu behar luke, bertzeri ez barkhatzeaz berak barkhakizun gehiago, edo hainbertze due-
nean. Ezta zuhurtzia, faltetan erortzen denak faltatan erortzen denaren gaitzestea, eta gaztigatzea. Zeren halatan berak ere bere burua, gaitzetsi eta gaztigatu behar bailuke.

§ 2

211 Halaber koleraren iraungitzeko, on da, adiskide baten, Mezenas baten aldakan izaitea. Hark linburtzera zohazinean, kolera itsuturik erhokeria baten egitera zaramatzinean, kapatik thira zaitzan, abisa zaitzan, eta erortzetik begira zaitzan. Gizon bat zihoan behin bere gogoz bertze baten hiltzera, eta ikhusirik bere adiskide batek nola zihoan, galdegin zeraukan: Norat zoaz horrela harmaturik? Ihardetsi zioen: — Hunelakoren, urliaren hiltzera noha. —Eta zer izanen da, baldin hark zu hiltzen bazaitu? —Ez

nintzen horretaz orhoitzen. Adiskideak orhoitaz-
razi zuen, eta orhoiturik, gibelat bihur arazi zuen.

Anhitzetan egin zioen ofizio haur Mezenas bere adiskideak Augusto Zesar enperadoreari. Eta guztiz ere egun batez, enperadore hark, kolerak itsuturik eman baitzuen sententzia gaixto bat, eta haren arauaz iende handia, baitzeramaten galtzera, eskiribatu zioen Mezenas bere adiskideak, eta igorri eskutik eskura, bera iend'artean urrun egonez, buthun labur bat erraiten zioela: *Surge carnifex* (Zonat. T. 2. Annal.). Iaiki adikarnazera, ikhusak zer hari aizen, borreroa. Enperadoreak buthun hura hain laburra, eta zinezkoa errezibitu zuenean, nork egina zen, izenik ezpazuen ere, ezagutu zuen bere adiskidearen letra eta eskua: hartu zuen parte onera, eta berehala, bere falta ezaguturik, kolerak eragin zeraukala ikhusirik, barkhatu zerauen guztiei. Anhitz balio du adiskide leial baten bere konpainian izaiteak, hark egiak erran diatzon, eta deus erran gabe ere, ukhondoaz utki dezan edo begiaz kheĩnu egin diazon. Zeren batzutan

gehiago egiten du kheiñuak, mihiak baiño. Gauza baten egitera zohazinean, eta zeure adiskideak eztagizula erraiten deratzunean, ez al baitzenegi, gibela al baitzindezi. Zeren komunzki orduan hobeki dakusa zure adiskide hark, zuk baiño. Zeren zu nola baitzaude deliberatua, eta bai batzutan pasionatua eta itsutua ere, eztuzu den guztia ikhusten. Baiña zure adiskeak eztu pasionerik, argi ditu begiak, hark den bezala, eta behar bezala ikhusten du.

Etzait egundaiño neure adiskidearen abisua-
ren kontra egin dudan gauzarik ongi gerthatu. Midikuak ere, munduko hoberena bada ere, eritzen denean, bertze midikuen eskuetan utzten du bere burua, bertzeren abisuz eta ordenantzaz midizinatzen eta errekaitatzen da. Bada koleran dagoena eri da. Beraz nahi badu sendatu, beha bekio bere adiskideari, governa bedi haren konseilluz, eta abisuz, zeren halatan edirenen da ongi, eta ez bertzela.

212 Finean, ez koleratzeko eta kolerak dioskun gauzarik ez egiteko, oraikotz azken erremedioa

da konsideratzea, eta geure baithan barrena pensatzea, zein gauza ona, plazenta, eta ondore onetakoa den, ez ihardukitzea, mendeku bilha ez ibiltzea, bakean egoitea. *Quis enim labor est fratri indulgere conturbanti? Labor quidem in remittendo nullus; in retinendo autem inimicitias, maximus; si quidem iracundia liberari, maximam reddit menti quietem, et valde hoc est facile volenti. Neque enim, necesse est maria transfretare; nec longi itineris peregrinationem subire, nec montium excelsa ascendere, nec pecuniam impendere, nec corpus intendere; sed sufficit velle tantummodo* (Chrys. serm. 28, tom. 2). Zer trailla da etsaiari barkhatzea? Ez bat ere, dio San Krisostomok. Zeren ezta hartarakotzat itsasorik iragan behar, ez bidean ibili, ez mendian gora igan, ez dirurik gastatu, ez gorputzik higitu, eta ez bertze traillurik hartu; nahia behar da, eta ez bertzerik. Baiña egiteko handia da eta penagarria ez barkhatzea, ea nondik edo nola mendekatuko den bethiere gogoetan egoitea. Eta ezpere konparaitzatu, eta komunzta elkha-

rrekin, etsaitasunean eta mendekatzeko desiran ibili zaren denbora, eta etsaitasunik gabe, bakean egon zarena, edo zaudena: ikhusiko duzu zer diferentzia den bien artean, zenbat dohan batetik bertzera. Edirenen duzu, ezen lehen anhitzetan ere, konpaiña batzuetarik aldaratu behar zenduela, zeren han gerthatzen baitzen zenbait zure etsai. Halaber edirenen duzu, lehen zinela gerlan, eta orai zarela, biktoria erdietsirik, bakean. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Victoria contra iram est quidem maxima, non cum iniurias ulciscimur, sed cum eas aequo animo toleramus*. Etsaitasuneko biktoria, eta garaitia, eztago ez mendekatzean, eta ez ordaiñaren bihurtzean edo doblearen: baiña dago barkhatzean, eta bidegabèn pazientki pairatzean.. Zeren orduan zeure etsaia, zeure burua, eta deabrua ere garaitzen baitituzu, eta arima, eta gorputza ere bakean, soseguan eta segurean ibentzen. Zein baita gauza handia, laudatzekoa, eta lehen baiño lehen geroko begira

egon gabe, etsaitasunaren utzteko, lehenen gairak erremedio ona, eta kontsideratzekoa.

**ZERGATIK BEHAR DIOGUN
GEURE ETSAIARI BARKHATU ETA
AMORIO EDUKI. LEHENBIZIKO
ARRAZOÏÑA ZEREN IAINKOAK
MANATZEN BAITU
KAP. XXVIII**

213 Erran dugu zenbat kalte egiten duen mendekatzeko desira desordenatuak, eta handik sortzen den gaitzerizkoak, ibeni dugu halaber zenbait erremedio eta konsiderazino ez haserretzeko, mendekuen utzteko eta koleraren iraungitze-ko.

Bada orai behar da iakin eta konsideratu, materia hunetako ponturik prinzipalena, ea nola behar dugun geure etsaiaren alderakotzat gobernatu: behar dugunz etsaia onhetsi ala gaitzetsi.

Eta baldin onhetsi behar badugu, ea zergatik, zer kausaz edo arrazoiñez behar dugun onhetsi.

Lehenago, Lege Zaharrean, legea gaizki aditurik, etzedukaten bekhatu etsaiaren gaitzestea. Zeren nola legeak manatzen baitzuen adiskideak onhets zitzatela, eta etsaiez ezpaitzuen deus erraiten eta konturik egiten, handik atheratzen zuten, beraz etsaiak gaitzets ahal zitzakete-la.

Baiña zerutik lurrera iausti zenak erakutsi zuen zer egin behar zen hunetan ere, erraiten zuela: *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne et publicani hoc faciunt?* (Mt. 5). Adiskidearen onhesteaz, zer irabazi, zer esker eta merizimendu uste duzue izanen duzuela? Ientilek, lainkorik ezagutzen ezutenek eta iende gaixtoek ere egiten dute hori, hek ere onhetsteintuzte bere ongi egilleak. *Diligite inimicos vestros.*

Etsaiak, etsaiak onhetsi behar ditutzue, gaizki egiten deratzuezanei egin behar derauezu ongi. Eta zenbatenaz eta hek zuei gaizkiago, hanbatenaz zuek hei ongiago. *Vince in bono malum.* Ongiaz gaizkia garaitu behar da.

Ordea zergatik onhetsi behar dugu geure etsaia? Egiten derakunari gaizki, zergatik egin behar diogu ongi? Dugun iakin, dugun bilha zenbait arrazoiñ.

Lehenbiziko arrazoiña, alde guztiz lehenbizikoa, ezetz ezin derrakegun bezala, oiñ-eskuetan lotzen gaituena, da, lainkoaren manua eta borondatea: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*. Nahi duenak berra nahi duena baiña nik erraiten deratzuet zuei, onhets ditzatzuela zeuen etsaiak.

214 Pytagoras filosofo handi haren diszipuluek, etzuten bertze manurik behar, eta ez arrazoiñik, iakitea baizen heken nabusiak erran zuela (Cicero de nat. deorum).

Nabusiak erran du, nabusiak manatu du: beraz hala da, eta hala egin behar da. Haur zen heken hitzkuntza. Bada guretzat, guk geure etsaiaren onhesteko, ezta asko izanen, onhets dezagula laikoak manatzen duela iakitea?

Presuna batek, bidegabe bat egiten deratzunean, gerthatzen da, enplegatzen baitira bitarte-

koak eta arartekoak, ongunden egiteko; lehenbikoz ethortzen zaitzu zeure lagun bat, zeure adiskide-kide bat, eta hark erraiten deratzu:

Badakit urliak bidegabe egin deratzula, baiña urrikitan dago, damu du, ezagutzen du bere falta, eta hala ene amoreakgatik barkhatu behar diozu, adiskidetu behar zarete. Hunela erraiten deratzu zeure lagun adiskideak. Baiña zuk hari erraxki erraiten diozu ezetz, eztuzula nahi, zeren ezpatzatzaitza ahalke, ezpaitadukazu zeure burua baiño gehiagoren.

Zure lagun haren ondoan, hark deus ezin egin duenean, ethortzen zaitzu bertze ararteko bat, handiagoa eta ahalkesunagoa. Eta ez hain erraxki, nola lehenari, baiña zeren kolera handian baitzaude, hari ere emaiten diozu eza, erraiten diozu eztakizula othoi gauza hartzaz mintza, zeren sobera zaudela errea, zaurtua, eta giharran ukitua.

Azkenean enplegatzen da errege bera, eta hark berehala hausten zaitu, beratzen zaitu, etzatzaitza ezetz erraitera ausarzen.

Bada baldin lurreko parte baten Errege bati, egun baldin bada bihar izanen eztenari ausartzen ezpazatzaitza ezetz erraitera, mundu guztiko Erregeari, lainkoari berari, nolatan ausartuko zatzaitza ezetz erraitera, kontratzera, eta mantzen zaituenean onhets dezazula zeure etsaia, eztuzula onhetsi nahi eta eztiozula barkhatu nahi erraitera?

§ 1

215 Erranen duzu komunzki etsaigoan daudenak bere etsaigoaren ederztatzeke eta estaltzeke erraiten dutena. Nik barkhatzen diot, eztiot gaitzik desideratzen eta ez ordenatzen. Aitzitik nik neuretzat nahi nukeien bezanbat ontasun demola lainkoak. Baiña eznatzaika mintzatu nahi, eta eztut nahi mintza dakidan.

Ezta bertze gauzarik, harekin deus eztudala nahi baizen. Hunela erraiten duzu, baiña, ezta-ki, ongi erraiten duzun. Zeren badirudi ezen hunela elkharrekin minzaten eztirenak eztirela borondate gaixto gabe.

Ezagun dira bere hitzetan eta solhasetan. Zeren ezterrakete elkharrez ongirik, itxurapenez edo baizen: obretan ere elkharren behartzen eta meneratzen direnean, elkharri ahalez heltzen zaitza.

Bada gogoaz eta borondateaz denaz bezanbatean, berak ibenzeintut lekhuko, zeren berek dakite zer borondate duten elkharren alderakotzat. Eta baldin ongi pensatzen eta konsideratzen badute, edirenen dute, badutela barren hartan, zenbait uherdura, zenbait herra eta gorrotu, eta ez dioten bezain bere gogoaz eta bihotzak garbi eta klar.

Errementaldegian, harotzaren sutegian, hauskoak haize emaitetik gelditzen direnean badirudi eztela surik. Zeren berehala ikhatzat ilhaunez estaltzen baitira. Ordea higitzatzu aphur bat hauskoak, eta ikhusiko duzu nola berehala berriz sua agertzen den. Hala agertzen da bada, elkharrekin mintzatzen eztirenen arteko borondate gaixtoaren sua ere, den okhasinorik ttipienezan elkharren behartzen direnean.

216 Ordea borondate gaixtorik eztenean, ez minzatzea bera, ez salutatzea, edo ez konbersatzea, bekhatu othe da? (Vide Caiet. in Summa, verbo odium).

Baldin komunzki, giristinoak giristinoekin, ahaideak ahaidekin, eta herrikoak herrikoekin bezala, bidean inkontratzean, deus galdegiten deratzunean, edo bertze kasurik gerthatzen denean, ihardesten badiozu, salutatzen baduzu, eta borondate gaixtorik ez izan, bertze gaiñera-koan laburzki utziagatik, adiskide mami batekin bezala harekin ez ibiliagatik: badirudi eztela orduan bekhaturik: guztiz ere baldin uste baduzu, maiz minzatzetik eta elkarrekin segitzetik ethor ditekeiela kalte, nola ethortzen baita batzutan. Zeren badira iende batzuk hain okhasinotsuak, arrunkide gaitzak, batkari ondikozkoak eta inkontru gaixtotakoak, non hobe baita halakoei alde egitea, eta heken bidetarik eta inkontruetarik ihes egitea, eta aldaratzea, igurikitzea baiño.

Ordea zeren apartaturik ibiltzeak, elkharren inkontruetarik ihes egiteak, eta edergaillu baizen elkharrekin ez minzatzeak, erran nahi baitu, badela bitartean, zenbait etsaigoa eta borondate gaixto, erraite huragatik, etsai fama gatik, eta hartan emaiten den eskandaluagatik, baldin erraite hura, etsai fama hura eta eskandalua iraungitzen ezpaduzu, borondate gaixtorik ez izanagatik ere etzara peril gabe zeure konzientzian, zeren obligatu zara, eta obligatu gara, baldin barrenean giristino bagara, kanpoan ere giristino garela erakustera eta aditzera emaitera. Ezkara obligatu adiskidekin bezala, etsaiekin geure sekeretuez eta egitekoez minzatzera, ekin maiz ibilzera, eta ez hekengana, adiskidetara bezala ioaitera. Asko da salutatzea, munduak etsai eduki ezkaitzakeien bezala bizitzea, borondate gaixtorik ez edukitzea, eta eskandalurik ez emaita. Gaiñerakoan nork bere egitekoak egin ditzala eta behar duena behar duenarekin solhasta dadilla.

Egia da ordea, saindu izaiteko, girisino komu-
nei abantail eramaiteko, ezta asko salutatzea,
borondate gaixtorik ez edukitzea, eta ez eskan-
dalurik ere ez emaita: baiña guztiekin behar da
izan orobat, guztiekin behar da izan solhasturi
amoltsu eta arronter.

Eta are gehiago ezta asko gaizki egiten dera-
kunari gaizkirik ez egitea, baiña ongi egin behan
diogu. Zeren hura da saindutasuna, perfettasu-
na, debozinoan konplitu izaitea, eta lainkoak
karitateaz eta amorioaz eman derakun manua-
ren konplitzea.

§ 2

217 Erran dugu barkhatu behar diogula geure
etsaiari eta amorio eduki, zeren hala manatzen
baitu lainkoak. Ordea noiz manatu othe zuen?
Orzegun Saindu arratsean, hil behar zuen bezpe-
ran, bere azken finean, kandela bere eskuan har-
turik bezala zegoenean. Emaztea orhoitzen da,
bere senharrak hiltzerakoan erran zioen azken

hitzaz, eta bai semea ere, orduko bere aitaren konseilluaz.

Bada gure laungoikoak bere azken finean, mundu hunetarik bertzera partitzerakoan, erran zerauen bere diszipuluei eta hekin batean guri guztioi: Ene diszipuluak, ene girstino maiteak: badakusazue, nola nagoen, nola heriotzea hurbildu zaitan, sarri hil behar dudan, eta neure testamentaren eta azken ordenuaren egiteko ordu dudan. Bada ene azken ordenua, ene azken borondatea eta manua haur da: *Ut diligatis invicem* (Job. 15). Elkhar onhets dezazueta, etsaiari barkha diazozueta.

Hunetan izanen zarete seiñale, hunetan izanen zarete ezagutuak, eneak eta ene eskolan eta konpaiñian haziak eta ikhasiak zaretela. *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Job. 13).

218 Badakizue, zenbat bidegabe egin zioten Ioseph Patriarka handi hari bere anaiek: Nola gaitzetsi zuten eta saldu zuten. Eta nola gero halaber denboraren buruan, guti usterik, bere

anaia salduaren beharrera eta menera ethorri ziren, herstura handian iarri ziren: hain handian, ezen gero bere Aita lakob hil zeienean, hasi baitziren elkhargana bildurik, elkharri erraiten: zer izanen da bada orai gutzaz? Hil da gure aita prestua, ona eta saildua: eta hura bizi zein ongi ginen, segur ginen, zeren haren amoreak-gatik, geure anaiak barkhatzen zerakun.

Baiña orai, nor baliatuko zaiku? Norgatik baliatuko deraku? Gogoeta handi zuten bere baithan. Eta gogoetak, gogoeta eragiten zerauela, erran zioten elkharri: Lehen geure aitaren amoreak-gatik barkhatu zerakun geure anaiak: bada orai ere, harengatik beragatik, barkhatu behar deraku. Eta hartarakotzat ioan behar gatzaitza aitaren partez minzatzera, eta erran behar diogu harketz molde hunetan: *Pater tuus praecepit nobis antequam moreretur, ut haec tibi verbis diceremus: obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum et peccati atque militiae quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, ut servo Dei, patri tuo, dimittas iniquitatem hanc.*

Quibus auditis, flevit Ioseph (Gen. ult.). Iauna, erraiten diote Iosephi bere anaiek, badakizu zure eta gure aita prestua hil dela, eta hil ere ongi eta sainduki, bizi bezala hil ere. Hiltzerakoan zure galdegin zuen, eta hats-beherapen handi bat egiñik, erran zuen: Non da Ioseph ene seme maite hura? Errozue haren ikhus min handi batekin hiltzen naizela, eta neure benediziona badiodala. Errozue halaber, orainokoan seme onak bezala, bethi ene borondatea egin duela, eta orai ere egin behar duela. Eta ene borondatea, ene azken adioa eta othoitza dela, eztadin orhoit zuek egin zinioten bidegabeaz, eta mali-ziaz, baiña nahi deratzuen barkhatu, eta halakorik iragan ezpailliz bezala, anaiatasun on bat eduki eta erakutsi: haur gomendatzen diodala, eta ez bertzerik: haur dela ene azken adioa, eta hark ene amoreakgatik egin behar duena. Hunea bere aitaren partez bere anaiak Iosephi, mintzatu zeitanean, begiak busti zeitza, nigarra iauzi zeikan: eta nola mendekatuko zen, ezen besarka bere anaiei lothu zeien, erraiten zeraue-

la: aitak manatzen nau barkha diazazuedala: bada halako aitaren manua, eta halako punta-dan eta denboran, arimak egiterakoan emana, nork eztu konplitu-ko? Konplitu zuen, guztiei barkhatu zerauen.

219 Hala bada guri ere lainkoak, bere azken finean, hiltzeko denbora hurbildu zeikanean, erran zerakun: lende onak, badakusazue nola nagoen neure azken puntuaren bezperan, nola bihar hil behar dudan: bada baldin orainokoa bat ere ontasunik egin baderatzuet, baldin deusetan ere ene alderakotzat zordun edireiten badidutzue zeuen buruok, gauza bat egin behar duzue enegatik, eta hartaz kitatzen zaituztet. Ha launa, errazu zer, zeren bihotz gogorra eta ezagutza gutitakoa izanen da, zu bezalako aitaren manua, eta puntu horretan emana konplitu-ko eztuena. Zer? Elkhar onhets dezazuela etsaiari ene amoreakgatik barkha diazozuela. Haur da ene azken borondatea, eta guztien gaiñetik gomendatzen deratzuedana.

Beraz ezta ezetz erraiterik, barkhatu behar diogu geure etsaiari, egin ongi eta eduki amorio. Zeren hala manatu baikatu geure laungoikoak, eta manatu ere ez noiz nahi den, baiña bere azken finean, bat bederari, den hitzik ttipiena ere, bihotzean barrena sarthu behar litzaikaion denboran.

**BIGARREN ARRAZOIÑA,
ZERGATIK BEHAR DIOGUN
GEURE ETSAIARI BARKHATU, DA,
ZEREN MENDEKATZEA BERETZAT
BEGIRATZEN BAITU IAINKOAK
KAP. XXIX**

220 Nehork bidegabe bat egiten deratzunean, eztu nahi lainkoak zuk ordaiñik bihur diazozun: berak hartzen du bere gaiñera mendekatzea eta iustizia egitea. *Mea est ultio et ego retribuam eis in tempore* (Dt. 32; Rom. 12). Etsaiak gaizki bat egiten deratzunean, zuri baiño gehiago egiten dio lainkoari, zeren hartan haren manua hausten baitu. Ordea eztu hargatik lainkoak berehala gaztigatzen, igurikitzen dio, eta igurikiagatik eztu desohorerik. Beraz eztuzu zuk ere desohorerik izanen, bertze munduraiño igurikitzeaz, hareraiño ez mendekatzeaz. Baldin orai pazientzia baduzu, lainkoari berari, berak dagiela utzten badiozu, zaren segur, berak berari, egin zai-kan bidegabea, eta zuri ere egin deratzutena,

kolpe batez, eskas gabe, eta merezi bezala gaztigatuko dituela, eta behar den deskargua etsaiari eraginen deraukala.

Zerori zeure eskuz mendekatu nahi bazara, penatu behar zara, eta anhitzetan ere deus ezin eginez gelditu behar zara. Zeren benturaz etsaia izanen baita, zu baiño indartsuago eta botheretsuago. Eta Livioek dioen bezala, *Vana sine viribus ira* (Livius dec. 1, lib. 1). Indar gabeko kole-ra, haserrea eta mendekatzeko desira, parrik ezin iragan dezakeienarena, bano da, alfer eta guti balio. Eta erraiten du Senekak ere: *Ergo ab ira abstinendum est sive par est qui lacessendus est, sive superior sive inferior. Nam cum pari contendere anceps, cum superiori furiosum, et cum inferiori sordidum* (Senec. lib. 2 de ira cap. 34). Nola nahi den dela, begiratu behar da ihardukitzetik eta etsaiaren akometatzetik, nahiz dela etsai hura zure berdin, nahiz handiago, eta nahiz ttipiago. Zeren berdinarekin ihardukitzea dudos da eta perilos, andiangoarekin erhokeria, eta ttipiangoarekin itsusi eta dosohore. Eta guz-

tiarekin ere haur hunela delarik eta dela dakizularik ere, iharduki nahiz zabilta, desira gaixtoz bethea zaude, eztiozu etsaiari barkhatu nahi. Eta hartan zeure burua galtzen duzu. Zeren hartan zeure buruari, etsaiari baiño kalte gehiago egiten baitiozu. Hala emaiten du aditzera errege Davitek erraiten duenean: *Circumdederunt me sicut apes* (Ps. 117).

Inguratu nenduten etsaiek, erlek bezala. Erleak nehor autsikitzen duenean, autsikitzenago du bere burua. Zeren bere eztena eta bizia han utzten baititu. Hala gerthatzen zaitzu bada zuri ere, etsaiari autsiki egiten diozunean, barkhatu nahi eztiozunean, eta bidegaberik egiten diozunean, gehiago egiten diozu zeure buruari.

221 Eta puntu hunen gaiñean gauza bat erran nai deratzut: iakin behar duzu ezen zuk zeure etsaiari ez barkhatuagatik, eztela handik segitzen, baldin hark bere aldetik bere eginbidea egiten badu, eztioela hari lainkoak barkhatuko. Orduan ez barkhatzeaz, zeure buruari egiten diozu kalte, eta ez zeure etsaiari.

Eta hala bethiere bai, baiña guztiz ere zerori ezin mendeka zaitezkeiengan, konsola zaite eta iakizu ezen, lainkoa mendekatuko dela. Eta hark eztuela utzten, eta ez utziko ere, faltarik, gaztigatu gabe: eta zuk zerorrek eginen zinituen baiño, zintkiago, eta fintkiago gaztigatuko dituela. Eta nola anhitzetan ere, aita batek bere semea zehatu duenean, zathitzen baitu zigorra eta egotzten sura: hala zure etsaia, zure zehatzaillea, eta penatzaillea ere zathituko du lainkoak, eta azkenean egotziko ifernuko sura.

Beraz hunelatan presuna batek, bidegabe bat egiten, erraiten edo pensatzen deratzunean, erran behar diozu lainkoari: launa, badakusazu zertan naizen, eta zer egin derautan: eta zuri, niri baiño gehiago egin deratzu. Eta zuk badakizu, nik baiño hobeki, zer gaztigu eta zenbat merezi duen. Ezta beraz arrazoin, zu zaren lekuan, nik eskurik har dezadan. Eta hala, arrazoin den bezala, eta manatzen duzun bezala, zerorri utzten deratzut, zeurk egizu iustizia. Eta hunein bertzez, zeren fida bainaiz eginen duzula, orai-

danik mendekatutzat dadukat neure burua, eta gelditzen naiz neure baithan sosegatua, eta etsaiari barkhatzera deliberatua.

**HIRURGARREN ARRAZOINA, ETA
ORAIKOTZ AZKENA: BARKHATU
BEHAR DIOGULA GEURE
ETSAIATI, IAINKOAK GURI
BARKHA DIAZAGUN
AMOREAKGATIK
KAP. XXX**

222 Behar diogu geure etsaiari barkhatu, guri ere geure lainkoak barkha diazagungatik. Zeren lainkoak berak errana da, ezen baldin barkhatzen baderaukagu guk geure etsaiari, barkhatuko derakula hark ere guri, baiña ez bertzela (Mt. 6). Eta ezkara gaizki, guk geure etsaiari barkhatzeaz, lainkoak guri barkhatzen derakunean: ezin erran diteke, zein irabazi handia egiten dugun hunetan. Zeren nola gauza aphurra baita guri egiten zaikun bidegabea, baiña handia, eta aldez infinituki handia, guk lainkoari egiten dioguna, gure barkhamendua ezta deus lainkoare-narekin konparaturik.

Badira gauza batzuk, berak baxharrik, bere egitez gaitz baitira, baiña bertze batekin iuntaturik eta elkhar harturik erraz dira. Odol atheratzea, kopatzea, purga uher baten, edari min baten edatea gaitz da, penos da, baiña osasunarekin iuntaturik erraz da. Sendatzeagatik, gogotik errezibitzen eta pairatzen dira. Hala etsaiari ere egiten derauzkitzun falten barkhatzea, bera baxharrik bere egitez, gaitz da. Ordea iunta ezazu, hargatik zuri lainkoak egiten derautzatzunak barkhatzearekin, eta errax idurituko zaitzu. Erraxki barkhatuko diozu zeure etsaiari, lainkoak zuri barkha diazazungatik. Eta hala iende galduak eta adimendu gabeak izanen gara, baldin geure probetxuagatik bedere, geure etsaiari barkhatzen ezpadiogu.

223 Egizu kontu, ea zenbat ea zenbat bekhatu egin dituztun orainokoan, eta zein handiak, eta nahi baduzu zuk barkha diatzatzun hek zuri zeure laungoikoak, barkha iatzotzu zuk ere zeure etsaiari, egiten derauzkitzunak. Presuna batek bidegabe bat egiten deratzunean, erraiten

duzu eztiozula barkhatu nahi, ez behintzat hain fite. Zeren desohore ere badela, berehala barkhatzea. Hori da blasfemia handia, lainkoaren kontra minzatzea. Zeren hori da lainkoaren manuaren konpliztea, desohore dela erraitea. Barkhatu behar diozu beraz zeure etsaiari, eta barkhatu ere, ez edozein moldez, ez hitzez, itxurapenez, kanpotik eta edergaillu: baiña zin zinez eta gogotik, barrenetik eta bihotzetik. Zeren iakizu ezen bertzela ezteratzula lainkoak barkhatuko. Kofesa ahal zaitezke, gorputz saildua errezi-bi, barur, orazinotan egon, eta duzun guztia probei eman, baiña hek guztiak etzaizkitzu deus baliatuko, baldin barrenean nehorri herratik, hegigoarik, gorroturik edo borondate gaixtorik badiadukozu.

Eztikete zauria senda, elhorria barrenean deiño, eztiteke bekhatua barkha borondate gaixtoak diraueiño. Barberek buruko zaurietan, lehenik haragia aldaratzen dute, eta hezur kroskoa agertzen, bitarten odol ustelik geldi eztadin. Zeren baldin geldi baledi, hark midizinari eta

ezartzen den erremedioari, indarra flaka liazai, eta berthutea edeki: hala arimako zauri hunetan ere lehenik behar da barreneko odol ustela, eta etsaigoaren uhertasuna athera eta garbitu. Zeren bertzela ezta sendatzerik, eta ez emaiten diren midizinek, eta egiten diren erremusinek, barurek, orazinoek eta bertze obra onek on egiterik.

§ 1

224 Bere etsaiari barkatu nahi ezteraukanak, eztu edirenen bere behar orduan arartekorik, eta ez othoitz egillerik. Zeren Spiritu Sainduak dioen bezala: *In hominem sibi similem non habet misericordiam, quis exorabit pro peccatis illius?* (Eccli. 29). Bere lagunaz, bera bezalakoaz, eztu miserikordiarik, eta ez urrikalmendurik, nork eginen du bada othoitz halakoaren bekhatuakgatik? Ez sainduk, ez aingiruk, eta ez are miserikordia-
ren amak ere. Zeren londone lakuek dioen bezala: *Iudicium sine misericordia, illi qui non facit misericordiam.* (Jac. 2). Miserikordia gabeko ius-

tizia egin behar zaika miserikordiarik egiten eztuenari. Etzaika barkhatu behar, barkhatu nahi eztuenari. Eta halakoak eztu berak ere nahi barkha diazoten. Zeren, *Pater noster* erraiten duen guztian, egiten dio lainkoari othoitz erraiten duela:

Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. (Mt. 6). launa, barkha iatzagutzu geure zorrak, guk guregana zordun direnei barkhatzen derauztegun bezala. Erran nahi du: lainko launa, barkha iatzagutzu zure alderakotzat egiten ditugun faltak, eta bekhatuak, guk geure etsaiei, gure alderakotzat egiten dituzten hutsak eta gaizkiak barkhatzen derauztegun bezala. Eta alabaiña ezterauztetzu zuk barkhatu nahi, zeure etsaiei egiten derauzkitzutenak, beraz eztuzu nahi barkha diatzatzun zuri ere zeure lainkoak, egiten derautzatzunak. Zeren nola egiten baituzu zuk zeure etsaiarekin, hala egiten diozu lainkoari othoitz, dagiela zurekin.

Falta bat nehork egiten deratzunean, erraiten duzu duzun bothere guztiaz: Nik haur hari barkha, lehen bizia gal nezake. Eta eztuzu konsideratzen, eta ez pensatzen, zuk lainkoari falta handiagoak eginagatik, nahi duzula guztiarekin ere, hark zuri guztiak barkha diatzazun.

225 Konsidera ezazu bada zuk, zeure etsaiari barkhatu nahi ezteraukazuna, barkhatu zerauela lainkoak, bizia edeki zeraukaten etsaiei, eta are gehiago egin zeraukala bere aithari, hekengatik othoitz, eta oraiño zeure etsaiek ezteratzutela halako minik eta ximikorik egin. Konsidera ezazu halaber, zer erraiten duen Spiritu Sainduak: *Memento novissimorum et desine inimicari* (Eccli. 28). Orhoit zaitezi zeure azken fineko egitekoez, heriotzeko puntuaz, arimaren ilkitzeko denbora perilos hartzaz, eta orduan eman beharko duzun kontuaz, eta hetzaz orhoiturik, utzkitzu etsaigoak. Orhoit zaitezi nola nahiko duzun zuk orduan, azken oren hartan egin dezan lainkoak zurekin: egizu bada zuk ere orai hala zeure etsaiarekin. Zeren haur da lainkoaren manua;

haur da hark nahi duena: haur da bethiere, eta guztiz ere bere azken finean gomendatu derakuna.

Bihoa beraz etsaigoa, aparta bedi egun bereetik, geroko luzatu gabe, mendekatzeko desira desordenatua. Zeren halatan izanen gara ezagun, eta seiñale, Iesu Kristoren eskolan ikhasiak garela, haren diszipuluak garela. Eta biziko gara bihotz ukhaldirik, asaldurik, eta ikhararik gabe; bakean dagoen bat, mendekurik gogoan eztuen bat, eta guztiekin adiskide, arronter, eta solhas-turi den bat, bizitzen den bezala.

**ZENBAT KALTE EGITEN DUEN
HARAGIAREN BEKHATUAK.
LEHENBIZIKORIK ITSUTZEN
DUELA ADIMENDUA, ETA NOLA
BEHAR DEN HARTAN SARTZETIK
BEGIRATU, ETA SARTHUZ GERO
ERE, LEHEN BAIÑO LEHEN
ILKITZERA, ENSEIATU
KAP. XXXI**

226 Baldin bertze bekhatueta hanbat kalte egiten badu luzamendutan ibiltzeak, erremedioaren geroko utzteak, zer eginen du emaztètako bekhatuan? Haragiari hain plazer zaikan plazeran? Bat bederak naturalki desiratzen duenean? Eta baldin erroen egitera utz badadi, atheratzeko, eta kanporatzeko hain gaitz denean?

Baiña zeren materia haur baita hain handia, eta luzea, perilosa, eta linburkorra; ditzagun lehenik egiten dituen kalteak, eta emaiten dituen egitekoak konsidera, eta konta: eta gero

halaber eman behar zaitzan purgak, eta erremedioak bilha, eman eta ordena.

Eta itsas hondar gabe hunetan sartzen naizela, eztut uste dela eztakienik gure arimaren etsaiak direla hirur: Mundua, deabrua, eta haragia. Eta hirur hautarik gaixtoena, perilosena, eta barrenkorrena dela haragia. Haur da etxeke ohoiña, barreneko etsaia, bethiere gurekin dagoena. Zurari pipia, oihalari zerrena, urdaiari zedena, eta haragiari harra bezala, gau eta egun alha zaikuna; tentatzen, eta narritatzen gaituena, geureganik ezin egotz dezakeguna. Halako moldezen erraxago baita hartzaz minzatzea eta begiratu behar dela erraitea, begiratzea baiño. Hala erraiten du Valeriok: *Luxuriam accusare facilius est quam vitare* (Val. Max. lib. 9 cap. 1).

Flako da haragia eta sendo. Flako defendatzeko, sendo tentatzeko, eta killikatzeko. Anhitz habe, fabore, eta sostengu behar du, on edukitzeko, erori gabe egoiteko, eta asko du deus guti, okhasino ttipi bat, linburtzeko, behaztopatzeko, eta erortzeko. Hargatik erran zuen San

Agustinek: *Inter omnia christianorum certamina sola duriora sunt proelia castitatis, ubi quotidiana est pugna et rara victoria* (Aug. serm. 250 de temp. Tom. 10). Gristinoen arteko gerlarik handienak, eta gogorrenak, kastitatearen gerlak dira. Zeren han baita gudua, eta konbata egunoro, eta biktoria, eta garaitia, bakhan, eta gutitan. Halatan da San Agustinek berak errana: *Nulla tot diabolus animas rete capit quod laqueo pessimarum mulierum* (Aug. epist. 206 T. 2). Deabruak anhitz sare badu ere arimen atzemaiteko, eztu batez ere hanbat atrapatzen, nola emazte gaixtoez, eta hek hedatzen, eta paratzen dituzten artèz, sarèz, laxioez, eta segadez.

§ 1

227 Handiak dira haragiak, eta haragiaren amorio desordenatuak egiten dituen kalteak. Eta kalte pinzipalenetarik bat, prinzipalena ezpada ere, da adimenduaren goibeltzea, ilhuntzea, etra itsutzea. Presuna amurusak eztakusa, eztaki zer hari den: bere gogo guztia haragian daduka:

iatean, edatean, ohean datzanean, hartan pensatzen du: bere solhasak, eta ametsak ere, hartzaz egiteintu: eztu nahi bertze gauzaz nehor mintza ere dakion: itsu da, erho da, zentzutik kanpoan da. Halatan lehenagoko poetek pinta-tzen zuten Cupido, amurusiaren lainkoa, haur, eta itsu. Itsu, zeren ezpaitu ikhusten. Haur, zeren, ezpaitu adimendurik. Eta badio Plutarkok ere gaitz dela amurus izatea, eta zentzuan egoi-tea (Plutar. in Aphoth.).

Halakoa ez desohoreak, ez iendèn erraiteak, ez onen gastatzeak, ez fama gaixtoan iartzeak, ez loaren galtzeak, finean deusek ere eztu gibe-latzen. *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animae suae, attraxit ventum amoris sui; nullus avertet eam* (Jer. 2). Basa-asto amurusa bezala, begiak itsuturik, ihiztarien artetik iragaiten da: edozein periletan sartzen da. Bere amorio desordenatuaz bai, bere amurusi az bai, baiña gaiñerakoaz eztu konturik egiten.

228 Usoa bezala da halakoa. Usoak eztu, bertze hegaztinek bezala, edatean burua goiti ail-

txatzen. Edan gogo duena, abreak bezala, hatsik hartu gabe, burua goratu gabe, kolpe batez edaten du. Bertze hegaztinek edateko kurka guztietan, ahatara baxhotxean, burua goiti ailtxatzen dute. Eta badirudi ezen naturalezak berak erakutsirik egiten dutela hala. Zeren nola orduan baitute perilik gehiena, zeren orduan baitaude geldienik urera beha: eta orduan baitira ihiztariez ere zelatatuak, barrendatuak, eta guardiatuak, halatan daude hek ere iratzarriak orduan: eta edaten duten ur-xorta guztietan ingurunera behatzen dute, eta burua goiti, guardia egiteko bezala ailtxatzen dute. Baiña usoak eztu halakorik egiten, ahoz-pezu dago, ase arteiño, eztu bitartean bururik ailtxatzen, eta ez ingurunera behatzen. Eta hartan da ageri usoaren inozentzia eta ergelkeria, perilik gehien duenean baita erhoenik eta antsikabenik. Hala da bada bere gogo guztia emaztètan ibenia dadukana ere. Etsaia zelatan dagokanean, perilik gehien duenean, da galduenik eta erhoenik. Zeren bere

edate hartzaz, eta plazeraz baizen, ezpaitu deusez ere bertzez, konturik egiten.

Zyro enperadore handi hura, hain itsutu eta ergeldu zuen Apama bere amoranteak, non hartzaz nahi zuen guztia egiten baitzuen (Ioseph de Antiq. lib. 11. cap. 3). Alde batetik, eta bertzetik beharondoka hari zeikan, batean bizarra, bertzean beharrik thiratzan zerautzan: haur batekin bezala, harekin dostatzen zen. Eta guztietan enperadore erhoa, hortzak hirriturik, irriz, beha zegokan: miraillean bezala hartan miratzen zen, haren alegeratzeaz alegeratzen zen, eta tristetzeaz tristetzen. Eta emazte gaixtoak batzutan bere burua, berariaz haserre iduri egiten zuen: eta orduan enperadore zoroak, ahal ziren asmuak eta enseiuak balakatzeko eta baketzeko egiten zituen. Amorantea zen nabusi: no zen tho; emaztea gizon, oilloa oillar. Erran behar da esku handia hartzen duela emazteak amurus itsutua-ren gaiñean, halako enperadore bat, ema-ezt-heus batek, hala errendatzen duenean.

§ 2

229 Gizona delarik ordenatua, emaztearen iaun eta nabusi izaiteko, guztiarekin ere, amorio itsuak, haragiaren aphetitu desordenatuak, hausten du ordenantza haur: gizona egiten du emaztearen muthil eta azpiko. Ezta gauza preziatuagorik libertatea eta nabusitasuna den baiño. Bada hala bata nola bertzea galtzeintu amurus itsuak, emaztearen hitz ederrei, eta maiñei behatzen zaienak. Hala galdu zituen bere libertatea, nabusitasuna, eta bai azkenean bizia ere Asirioen errege batek, Semiramis, izen hune-tako bigarren emazte eder famatu hura zela kausa. Eta izan zen kasua Eliano Greziako eskiribatzaile batek kontatzen duen bezala (Aelian. de varia hist. lib. 7). Enzun zuenean errege hark Semiramis haren edertasunaren fama, kilikatu zen, gutzizatu zen: erakharri zuen: ikhusi zuen, eta ikhusi zuen bezain fite, atzeman zen, sua pitztu zen, eta amorio bero itsu batez onhetsi zuen. Eta noiz, eta amorio hura baitzegoen

gorèn pontuan, eta graduan, iduriturik ezen orduan zela okhasinorik eta paradarik hoberena nahi zuenaren egiteko, egin zioen emazte gaixtoak othoitz erregeri arren denbora aphur batez, bortz egunez, eman ziazola bere zuen eskua, eta botherea, bitartean utz zezala erresuman manatzera. Erregek aitzin gibel guti behaturik, eta Salomonen konseilluaz ere kontu guti eginik, zeïñek erraiten baitu: *Non des mulieri potestatem animae tuae, ne ingrediatur in virtute tua et confundaris* (Eccl. 9). Eztemozula emazteari zeure duzun eskua eta botherea, nahi ezpaduzu zeure burua ahalketan ikhusi. Baiña maliziarik edo enganamendurik ahal zatekeienz gogora ere gabe erran zioen deblauki erregek, baietz, deusetan ere dudatu gabe: eta are berak lehenik agur egin zioen; berak bere eskuz koroa buruan ibeni zioen: eta manatu zuen, biziaren penan, hurreneko bortz egunetan Semiramis hark manatzen zuen guztia egin zedilla. Eta hain aitzina iragan zen egitekoa, non ikhusi zuenean emazte gaixtoak, nola zen obeditua, manatu bai-

tzuen errege berari burua edeki ziazotela. Eta nik eztakit nola hartu zuen erregek egitekoa, baiña berehala manua konplitu zen, eta trufan, burlan burua edeki zioten. Eta gelditu zen Semi-ramis errege eta erregina: eta errege itsua bere erresuma eta bizia galdurik desohorezki finatua. Ikhusazu zer egiten duen emazteak, eta emazte-tako amorio desordenatuak, nola gizona itsutzen duen; nola zer hari den eztakiela, milla eerhokeria egiten duela, eta bere buruaren iaun eta iabe ezten bezala ibentzen duen.

230 Zaleuko Greziako parte batzuetako erregeak, ikhusirik ezen bekhatu hunek, bat bedera bere adimenduan barrena itsutzen zuela, kanpoan ere itsutasun hura ager zedin amoreakgatik, ordenatu zuen eta ezarri legea, nor ere eroriko baitzen adulterioan, eta nork ere behar etzen emaztearekin huts eginen baitzuen, halakoari eta halakoei, hainari eta hainei, hala gizonari nola emazteari, iustiziak begiak atherako eta iraziko zerauztela: barrenean, kulparen beldur gabe, itsutu zirenaz gero, kanpoan ere penare-

kin itsu zitezingatik (Alexander ab Alexandro lib. 4 cap. 1). Lege haur ibeni zuen Zaleuko errege hark. Eta hain herstuki begiratzen zuen, non ezpaitzen faborerik, ahaiderik eta ez urrerik, eta ez zilharrik hauts arazi ahal ziazaionik. Huts egiten zuenak ihes ahal zeidikeien al bazegien, baiña atrapatuz gero, etzuen barkhamendurik, begiak galdu behar zituen. Errege hunek lege haur hunein zinez begiratzen zuen denboran, gerthatu zeikan errege hunen beraren semeari, legearen haustera, eta behar etzen emaztearekin huts egitera. Erregek bere semearen falta hau iakin zuenean, lainkoak daki zenbat damu harzen zuen: eta nola alde batetik bere aitatasunak, semeagana zedukan amorio naturalak gibelatzen zuen, eskuak lotzen zerautzan; eta etzela arrazoin aita batek bere semea kondena zezan, erraiten zioen.

231 Eta berriz bertze aldetik nola iustiziak alegatzen zioen legeak begiratu behar zirela, eta batari barkhatzeaz bertzeak ausartzia hartuko zuela. Eta iustiziaren arrazoin haur bortitzago

iduriturik, semea galduko bazuen ere, deliberatu zuen eta manatu iustizia egin zedilla, bere semea atzeman ziazotela, eta begiak legearen arauaz athera ziatzotela. Erresumak iakin zue-nean bere erregeren deliberamendua, bildu zen komun guztia eta ioan zeikan guztia batetan othoitz egitera arren nahi zioen bere semeari barkhatu. Zeren lege hura komunagatik eginazela eta komunak hain errege onaren eta iustua-ren amoreakgatik, aldi hartakotz bere zuzena kitatzen zuela. Komunaren othoitzak, eta semeaganako amorioak anhitz gogoeta eragin zeraukaten, baiña gehiago legearen hautsteak. Zeren iduritzen zeikan, ezen etzuela bere koroa segurizanen, baldin ttipientzat bezala, handientzat ere iustizia egiten ezpazuen. Eta hala anhitz itzul inguru, pensu, eta gogoeta bere baithan eginik, azkenean ediren zuen bide bat bere kaltekoa, baiña semearen gaztiguaren arintzeko ona. Okher hobe, itsu baiño. Ordenatu zuen ezen halaz, eta legearen arauaz, halako hutsik egiten zuenari bi begiak irazi eta athera behar zeitza-

naz geroztik, athera ziazotela aitari berari bere begietarik bata, eta semeari berètarik bertzea. Eta halatan bien artean kaltea iasanik, legea begira zedilla. Eta hala ordenatu bezala konplitu zen. Aitak eta semeak bere begietarik bana galdu zuten. Eta gero handik harat gelditu zen legea konfirmatua, semea gaztigatua, erresuma guztia ikharatua: eta halako faltatan erortzen zenarentzat barkhamendu erdiesteko esperanzaren athea hertsia.

Laudatzekoa zen errege hura, eta bai ibeni zuen legea ere: zeren eritasunari zegokana baitzen. Halatan itsutasunaz itsutasuna, gorputzekoaz arimakoa sendatzeko, eta aitzinerat gehiago eritzetik, eta halakorik gerthatzetik begiratze-ko. Zeren haur da haragiaren desira desordentuatik egiten duen lehenbiziko kaltea eta kolpea, adimenduaren itsutzea, liluratzea, nahastea eta zoraturik ibentzea.

**HARAGIAREN AMORIO
DESORDENATUAK EGITEN DUEN
BIGARREN ETA HIRURGARREN
KALTEAZ: EZTUELA DEN
AHAIKOARIK HURKOENAZ ERE
KONTURIK EGITEN, ETA EZ
HARTAKO IURAMENTURIK
KONPLITZEN
KAP. XXXII**

232 Haragiaren amorio desordenatua, hain da gauza itsua eta itsugarria, non halako amorioa duenak ezpaitu batzutan ahaikoaz ere konturik egiten.

Ingressus est Absalon ad concubinas patris sui, coram universo Israel (2 Rg. 6). Sarthu zen Absalon mundu guztiak zekusala bere aitaren amorantètara edo emaztètara, eta han hekin segitu zuen, eta izan parte. Halatan mehatxatu zituen londone Paulok ere Korintiokoak, zeren bere ugazamarekin etzaten zen bat, bere artean

sostengatzen zuten: *Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat* (1 Cor. 5).

Hala erraiten da Neron gaixto hark ere, Erromako andre prestuen erdiak desohoratuz gero, eta iduri onetako muthil gazte bat ikhusten zue-nean, harekin ere naturaleza bera ere narda den bezala, segituz gero, azkenean bere ama propio-az amurustu zela: bere ama bera, zeñen sabele-tik iltki baitzen, demandatu zuela. Eta hartaraz gero emaztea ere komunzki airatzen, kilikatzen, eta gogoetan lurrera beha iartzen da. Zeren materia hunetako pilotu on batek dioen bezala: *Illa est casta, quam nemo rogavit* (Ovid. El. 2). Nehork orhoitu, eta othoitztu eztuena, da kasta, garbi eta prestu. Anhitzetan hazteintu osoki oilloak bere xito guztiak, mirua oldartu gabez. Anhitz egur eder gelditzen da oihanean ekharle-rik gabez. Iarraitunik izan eztuena, mandaturik edo salhorik egin etzaikana, nehork ernatu, orhoitu, eta behartu eztuena, erran ahal diteke segurki bere ohorean dagoela, eztela erori, eta

ez linburtu. Baiña demandatuz gero, oldartuz gero, bulkhatuz gero, eta gai denak, gai denari, bere moldean, paradan, okhasinoan, denboran, eta sekeretuan nabarbentziarik gabe aditzera eman ez gero, peril da baldin xoil gogor ezpada, bera dadin, linbur dadin, amora dadin: eta demandatua izaite hura, hartakoa dela, eta ederra dela enzute hura, eder iduri dakion. Bada Neronek bere amari mandatua egin zioen eta ama ere etzen munduko emazterik prestuena, beraz periletan izan ziren. Eta bada erraiten duenik biak karrozan edo kotxean ibili zirela, eta han bere iokoa iokatu zutela.

233 Hala Henriko, izen hunetako zortzigarren, Ingalaterrako erregeak ere, bere emazte prestua utzirik, bere alaba bastarta, bertzeren emazteganik egin, hartu zuen emazte. Eta handik bere burua, eta bere erresumako giristinotasun guztia, galdu zituen (Petrus de Ribadeneira. Lib. 1, Hist. Anglica cap. 7).

Bada bertzerik ere hunelako kasurik, eta exenplorik anhitz, gaitz baillizateke laurdenen

ere kontatzea. Asko da iakitea, behin behar ezten amorioa iaunduz gero, eztela legerik begiratzen, eta ez den ahaikoarik hurkoenaz ere, konturik egiten. Zein baita haragiaren bekhatuak egiten duen bigarren kaltea.

Hirurgarren kaltea da: ezta arnegurik, iuramenturik, eta ez falseriarik, emaztètan itsutua dagoen batek eztaidikeienik, eta ez gezurrik ere erran eztezakeienik. Handik harat hala itsutuz gero, lehen hitz onetako eta egiati zirenak, egiten dira gezurti, arnegari, eta iuramentutsu. Zeren bere desiren histeagatik prometatzen dute anhitz, egiten dute milla iuramentu: baiña gero nahi dutena iragan dutenean, eztute konturik egiten, eztute deus konplitzen, guztiak hautsteintuzte. Eta hala etzen lehenagoko ientilèn artean, halako eta hartako iuramentuez konturik egiten. Halako moldez ezen ethorri baitzen Platon erraitera, lainkoek ere disimulatzen zituztela amurusen iuramentuak, eta promesak (Alexander ad Alexandro lib. 5. cap. 10. Plato lib. 5 de amore). Eta egungo egunean ere, ezta halako

iuramentuetan zer sobera fidaturik. Zeren amur-
rus itsutuak, bere plazerèn ondoan dabilta, eta
ez bere promesèn edo iuramentuen konplimen-
duaren: zein baita haragiaren bekhatuak egiten
duen hirurgarren kaltea.

**HARAGIAREN AMORIO
DESORDENATUAK EGITEN DUEN
LAURGARREN KALTEAZ:
AMOLTSU ETA BAKEZKO
ZIRENAK, EGITEN BAITITU KRUEL
ETA GERLATI
KAP. XXXIII**

234 Amorio desordenatuak hanbat kalte egiten du, non behin hark itsutuz gero, amoltsu eta bakezko zirenak ere, egiten baititu anhitzetan bere desiren konplizteagatik, traidore, bihotz gogor, kruel, eta erhaile.

Errege David lehen, hain saildu, bihotz bera, eta miserikordios zena, eta bere etsaiei ere bethi ongi egiten, eta barkhatzen hari zeiena, egin zen azkenean hain diferent, non Urias bere adiskide maitea, eta kapitain leiala, haren emazteaz gozatzeagatik hilarazi baitzuen.

Hala halaber Frai Ioan Guerin, hain saildu handiaren faman zegoen hark ere, Guifrapelos

Barzelonako Kondearen alaba, gomendiotan eman ziotena, gorputzez izan zuenean hil arazi zuen (Historia Montis Serr. cap. 5). Hala gerthatu zeikan londone lakue penitentzialesa deitzen zuten hari ere, hanbat denboraz etsai gaixtoaren tentamenduak, ixilik eta agerriz garaituz gero, hanbat penitentzia eginez gero, azkenean hain itsuski erori zen, non sendatzeko ekharri zeraukaten neskato bati bere ona galarazi baitzeraukan, eta gero azkenean bere bekhatuaren estaltzeagatik, ura behera egotzi baitzuen (Metaphrast. in vita eiusd. die 28 Ianuar.).

Hemen erran ahal diteke, gure Salbatzailleak bere Pasioneko egunean, Ierusalemeko alabei erran zerauena: *Si in viridi ligno haec fiunt, in arido quid fiet* (Lc. 23). Baldin errege David eta erran ditugun bertze presuna saindu hek, hanbat denboraz, haragiaren aphetituen benutzen, orazinotan, kontenplazinotan eta penitentzian, egon ziren hek, hain torpeki, haragiak itsuturik erori baziren, zer izanen da lainkoz, munduz, eta konzientziaz konturik egin gabe lazoki eta antsi-

kabeki bat ere krinarik gabe bizitzen direnez? Eta are bekhatu egiteko okhasino bilha dabiltzanez?

Aita batek bere semeari diadukon amorioa, delarik handia eta naturala, guztiarekin ere, amorio desordenatuak hain flakatzen eta kordokatzen du amorio natural haur, non batzuetan erroetarik erauzten eta atheratzen baitu.

235 Katilina Erromako gizon gaixto hark, etzuen seme bat baizen, eta hura ere ia adineta-
ra heldua, obedienta, bere manukoa, eta asko prestua; eta guztiarekin ere bere desira desordenatuak Aurelia zeritzan andre batekin konplizteagatik, hil arazi zuen bere seme hura (Salust. in vita Catil.). Zeren hura bizi zein, haren beldurrez, ezpaitzeikan Aurelia behatu nahi. Hala eski-
ribatzen du Elianok ere Lenilla zeritzan andre handi batek, bere plazerak bere plazerera, bere zerbitzari batekin iragaiteagatik, akhusatu zituela bere seme propioak erregeren aitzinean, erraiten zuela ezen traidore zirela (Aelian. de histor. animal. lib. 1 cap. 6).

Eta handik egiaz edo gezurrez frogantzak eginik galarazi zerauztela biziak. Eta gero nehorren beldur gabe gelditu zela, bere zerbitzariarekin bere amorio itsuan itsutua.

Halatan erraiten du Aristotelek, ongi egin zutela lehenagoko poetek, Mars eta Venus elkarrekin ezkontzeaz: Mars gerla gizona eta Venus amurusiaren patroina. Gerla eta amurusia ezkondu zituzten elkarrekin (Arist. lib. 2 Polit. cap. 1).

Zeren komunzki amurusiatic sortzen baitira gerlak eta diferentziak. Halatan halaber lehenagoko ientilek erakusteko, zer aztura eta konplexino zuen emazte gaixtoak, pintatzen zuten lehoi bat emazte begitartearekin.

Zeren emazte gaixtoak lehenbizian lausengatzen eta balakatzen badu ere, ordea azkenean, lehoi goseak bezala, larrutzen eta desegiten baitu. Hargatik erraiten du Spiritu Sainduak: *Favus, enim, distillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur eius. Novissima autem illius amara quasi Absyntium* (Prov. 5). Eztemozula

konturik emaztearen balakuari eta enganamenduari. Zeren ezia darion beraska bezala dira haren ezpaiñak, eta olio baño leunago haren lephoa, ordea ondorea, azken fina, abszintio belharra bezain min eta gozo gabe.

Lehenbizian amorio handia, azkenean gaitzerizkoa errabiatua. Lehenbiziko egunean besarka, hurrenekoan kolpeka. Adiskidetasunetik etsaitasuna, amoriotik desamorioa sortzen da.

236 Erran behar da handia dela Satan gaixtoaren artea, bi gauza hain diferentak, nola baitira amorioa eta desamorioa, adiskidetasuna eta etsaitasuna, elkarrekin iuntatzen eta bata bertzeaganik atheratzen dituenen.

Haragiaren plazeretan ez ohi da dantzarik, eta irriarik baizen; iaterik, edaterik eta amoriarik baizen, eta guztiarekin ere etsai gaixtoak gauza hauk guztiok inprentsuz bezala bertze aldera itzultzeintu: onherizkoatik gaitzerizkoa: bekekik gerla, irritik nigarra, eta dantzatik (Herodes bait-han egin zuen bezala) heriotzea atheratzen du.

Hunelatan athera dadin egiatan Salomonek dioena: *Extrema gaudii luctus occupat*. Atsegindasunaren fina eta ondorea atsekabea da, eta dolua: ezti-beraskatik absintioa, plazeretik desplazera sortzen da.

Amorio desordenatua, bereaz egin duenean, desamorio bihurtzen da. Haur da, hazi hunetarik sortzen den bihia, amorio desordenatuak egiten duen laurgarren kaltea: bakezkoen gerlati, eta bihotz beren eta amoltsuen, amorio gabe eta bihotz gogor egitea, eta errendatzea.

**HARAGIAREN AMORIO
DESORDENATUAK
EGITEN DUEN BORZGARREN
KALTEAZ: SOSEGURIK ETA
PAUSURIK GABE IBENTZEAZ
KAP. XXXIV**

237 Haragiaren aphetitu desordenatuak egiten dituen desordenuez eta kaltez mintzo garenaz geroztik, goazin aitzinago, eta edirenen dugu, ezen emazte gizakoiak, eta gizon emakoiak, presuna putanerak eztuela deutsetan ere sosegurik eta ez pausurik.

Nork erranen du zenbat atsekabe, zenbat gau eta egun gaixto iragaiten duen halakoak, hala gizonak nola emazteak? Nola konpaiña prestuak utzirik, bere egitekoei gibela emanik, loa galdurik, bera baxharrik itzalgaizka, airatua, basatua eta idurikortua ibiltzen den? Eta erraiten duen bere baithan: ikhusi othe naute? Zer othe diote nitzaz? Eta deus enzuten badu diotela,

haserretzen da, gaitzerizkoan batarekin eta bertzearekin iartzen da. Zeren nahi luke, hura bera bezala, bertzeak ere itsu liren, eta nehork ez lerran deus. Eta alabaiña ezta hartazko solhasik baizen.

Guztiek, batak alde batetik eta bertzetik, saltsa nahasten eta iratitotzen dute, guztiak hartaz mintzo dira. Bertzerik ezpaliz ere, bere amoran-teak berak ekhartzen dio berri franko: nork zer dioen, nor nola mintzo den, direnak eta eztirenak garraiatzen derautza. Zeren halakoak, hartako dira on eta ez bertzetako. Han da munduko elha-berri, erran-merran eta nahasteka guztia.

Nik uste dut ezen emaztetara emana den gizona hala deiño ezin datekeiela ongi eta guztiz ere baldin ezkondua bada. Ezkondu gabe baten erortzea, behar ezten emazte batekin segitzea, ezta ongi, bekhatu da. Baiña alde ezta hain miretsteko munduko arauaz.

Ordea ezkondu batek, emazte ederra eta prestua duen batek, hura utzirik, har dezala itsusi bat, begi-zeihar bat, ezkel bat, betheriatsu

bat, finean eztheus bat: eta harekin iosia bezala egon dadilla.

Erran behar da adimendua itsutu zaikala, memoria nahasi zaikala, eta borondatea behar ezten aldera itzuli zaikala. Halakoaren etxean ezta gerlarik, liskarrik eta bizitze gaixtorik bai-zen. Zeren emazte ezkondua eztu deusek ere hala giharran ukitzen, kroskan erauzten, eta ez bere tentutik eta pazientziatik atheratzen, nola bere senharra bertzerekin diabilkola iakiteak.

§ 1

238 Baiña gero nahi nuke iakin: gizon ezkondua bere emazte prestua utzirik, zerk hala, behar eztenaren hartzera itsutzen du? Zerk alda guratzen du? Hitz gutiz ihardesten du San Hieronimok: *Quidquid non licet magis desideratur* (Hier. in cap. 13 Oseae). Nehork debeku den gauza, sori eztena, desiratzenago du, hartara lehiago du. *Aquae furtivae dulciores sunt*, dio Salomonek. Ur ebatsiak eztiago eta gozoago dira.

Halatan Plautok ere, hobekiago saltzeagatik egiten zuen oihu, emazte ebatsiak zekazkeiela. Eta poetek adulterioa deitzen zuten epaskoa, ohoinkeria. Haur da lehenbiziko arrazoiña, zeren gizon ezkonduak berea baiño bertzerik nahiago duen. Zeren berea ezpaitu debeku eta bai bere eztuena, eta nehork debekura lehiago baitu. Halaber bigarren arrazoiña emaiten du San Jeronimok bereak lekhu berean: *Quod varietate dulce est, assiduitate vilescit.* (Prov. 9). Bethierekoak, higuintza emaiten du, alda nahia ekhartzen du. Nola gizon ezkonduak bethi ere baitu bere emaztea bere eskuko, bereaz frankia, eta bertzerenaz eskasia, eta eskas den gauza maitaro eta iarraikiz izaiten dena, desiratzenago eta gozoago iduritzen baita, halatan presuna ezkondua berea utzirik, bertzerenera lehiatzen da, alda nahitzen da eta handik galtzen da.

Zeren amorantea egiñez gero, harengana egotzten du bere gogoa, harekin gastatzeintu bere onak; handik harat bere emazteari eta harenganik izan dituen haurrei gibela emaiten

deraeue. Eta baldin on handiak ezpaitu, ezin date-ke errumeztu gabe. Zeren amorantea, eta guztiz amorante miaüa eta eskalea, huntzadarra beza-la da.

Huntzak inguratzen du zuhaitza, besarkatzen du, edoskitzen du, eta azkenean ihartzen du. Hala bada amoranteak, biphiltzen du, larrutzen du, ariman eta gorputzean ihartzen du.

Urrikalkizun da halakoa: eta bai amorantea-ganikako haurra ere. Zeren nola ezpaita lejitimo, nola baita bastart, bort, ezkontzaz kanpoan egina, ezin mintza diteke libreki iend'artean, ezin bururik ailtxa dezake: berehala lehenbizito liskarrean, puta seme deitzen dute.

Hargatik erraiten du Salomonek edo haren ahotik Spiritu Sainduak: *De patre impio quaeruntur filii, quoniam propter ipsum sunt in opprobrio* (Eccli. 41).

Aita gaixtoaz errenkuratzen dira semeak, zeren hura dela kausa baitira desohorezko. Seme bastartak berak eztu hobenik, baiña bere aitarenagatik ekharri behar du burua behera.

239 Solon handiak Atenaskoen maestruak, umek bere aita-ametara duten obligazioaz mintzo dela, nola ohore ekharri behar derauezan, eta bere behar orduetan, eta guztiz ere zahartzean, behar dituzten faboratu, atheratzeintu obligazio hunetarik bastartak, ezkontzaz landan eta kanpoan eginak, lejitimo eztirenak. Eta arrazoiña, zeren aita ama hek, elkharrekin batzean eta iuntatzean, intenzione gehiago izan baitzuten bere plazer desordenatuen konplitzeko, seme eta alaba izaiteko baiño, eta nola heken borondatearen kontra eta hek nahi gabarik egiñak baitira, hala dutela merezi gaztigu hura eta gehiago ere.

Ikusazu zein gaizki den gizon ezkondua, bere emaztea utzirik, behar eztenarekin dabillana, eta bai hetarik izaiten den haurra ere.

Bada eritasun hunez kutsatua gerthatzen den Eliza gizona are da gaizkiago eta galduago. Peril da halakoak, ahaide probe guti ezkonduko duen, erremusinak bakhan eginen dituen. Zeren amorantea eginez gero, bere gogoia eta bihotza

haren baithan ibentzen baitu, eta bere onak ere harekin gastatzen eta hondatzen baititu.

Bi bekhatu suerte dira, begiz begi, eta artez Elizagizonari kontra dagotzanak. Elizagizonaren etsaiak eta galgarriak.

Bata da emaztekin segitzea, eta bertzea etsaigoan egoitea. Nahi du lainkoak, haren etxe-ko zerbitzariak, aphez ordenatuak dituen guztien gaiñetik bi abantail: bakea eta garbitasuna. Zeren sagaramendu garbi bat, eta bakezko bat erabiltzen baitu eskuen artean. Beraz hunelatan etsaigoan dagoena ere ez, baiña guztien gaiñetik emaztètan dabillana ezta aphezetako on. Eta hain da egia haur, non uste baitut ezen, emaztètan faltarik ez tuen aphezari, bertzerik anhitz falta izanagatik ere, hek guztiak hobeki barkha, estal eta disimula dakiditzaiola; eta bertze guztiek ez tutea hala desbistatzen, eta ez bere oho-rean nothatzen, nola emaztekin ibiltzeak, eta kutsatzeak. Emaztetan eztabillan apheza, emazu saindutzat: eta dabillana, hala dabillaiño, emazu galdutzat.

Beraz hunelatan, prinzipalki eliza gizonak eta presuna ezkonduak, baiña gero begira bitezi ber-tze guztiak ere haragiaren lohian sartzetik eta hidoiztatzetik. Zeren behin hidoiztatuz gero, iakin ahal dezakete ezen kaltiar eta sosegu gabe izanen direla: eztirela urriki gabe gerthatuko. Eta gero eta gero, zenbatenaz eta gehiago egonen baitira, hanbatenaz barrenago sarthuko, eta nekezago iltkiko, eta garbituko direla.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO ETA HANDIK
HELDU DIREN KALTÈN
ERREMEDIATZEKO, LEHENBIZIKO
ERREMEDIAO ETA BIDEA:
ORAZINOA
KAP. XXXV**

240 Haragiaren plazerei, desira desordenatuei, eta egiten dituen kalteei, erremedio emaiten hasi baiño lehen, erran nahi dut gauza bat, eta ibeni pausatu egiazko zimendu bat.

Emaztètarik eskapatzea, kastitatearen begiratzea, haragiaren bekhatuen erori bage eta kutsatu gabe egoitea, irautea eta perseberatzea, lainkoaren donua, dohaiña, emaitza eta garazia dela. Eta garazia hura gabe, alfer direla, gure ahala, nahia, permatzea eta enseiu guztiak. *Non est virginitas quae praetio emitur, non virtutis studio possidetur*, dio San Ambrosiok (Ambros. lib. 5 ep. 31). Ezta ez birjinitatea, diruaren pisuz

eta gure indarrez eta berthutez erdiesten den gauza, zeren haragiak haragiaren benzutzea, naturalezak naturalezaren azpiratzea, gaitz da. Hartakotzat bertzeren faborea, naturalezaren gaiñean esku duenarena behar da. Eta hala iakin ahal dezake bat bederak, eztezakeiela haragiaren kontra biktoria osorik erdiets, bere ahalean fidatzen deiño, berak eztuela defendatzeko indarrik asko, etsitua, gogatua, eta errendatua iar arteiño. Behar du ezagutu, bere etsai haur garai zaikala, eztirela indarrez berdin. Eta hala dela ezaguturik, behar du halaber lagun bilhatu, eta fabore eskatu, baldin nahi ezpadu kaltiar gerthatu eta benzutua gelditu. Haur da egia, haur ezaguturik erran zuen Salomonek: *Ut scivi quoniam aliter non possem esse continens nisi Deus det, et hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adii Dominum, et deprecatus sum illum* (Sap. 8). Iakin nuenean, ezin nengo-keiela erori gabe, lainkoak edukiten ezpaninduen, eta hunen iakitea ere lainkoaren donua zela, ioan nintzaikan berehala edireitera eta egin

nioen othoitz: bere eskutik eduki nintzala, erortzetik begira nintzala, eta garaitiarekin gelditze-ko indar eta antze eman ziazadala. Halatan egia hunen berri ziakienak bezala egiten zioen othoitz San Augustinek ere lainkoari, erraiten zioela: *Continentiam iubet, da quod iubet, et iube quod vis* (Augus. 10 Conf. c. 24). Manatzen duzu, begira dezagula kastitatea, emazu bada manatzen duzuna, eta gero mana ezazu plazer duzuna: manua bezala, emazu manuaren konplitzeko eta begiratzeko indarra ere, zeren halatan bai, baiña bertzela ezta konplitzerik eta ez begiratzerik.

241 Bada haragiaren bekhatuan, lehen edo gero, aldez edo moldez, obraz edo gogoz, kutsatu gabe, edo linburtu gabe egoitea, eta irautea, lainkoaren donua eta emaitza, geurok geure indarrez ezin erdiets dezakeguna denaz geroztik, erna gaitezin, iratzar gaitezin, eta erortzetik begiratzeko, ahal diratekeien habeak, sostengiak eta erremedioak bilha ditzagun.

Eta lehenbiziko erremedioa eta sostengua da orazinoa, othoitza. Geureaz denaz bezan batean,

errendatuak iarririk, garaita emanik, erauki erranik, eztugula indarrik asko ezagaturik, geure lainkoari hel dakigula, eta bere eskutik eduki gaitzala othoitz egitea. Eta othoitz hunekin batean, Ama Birjinaren, kastitatearen patroin bezala ararteko ibentzea. Zeren baldin Elizako doktor batzuek dioten bezala, Ama Birjinak, are mundu hunetan zenean ere, nori ere, eta nork ere behatzen baitzioen, hari, haragiaren desira desordenatuak eta gogoeta lizunak iraungirik, heken lekhan gogoeta garbi batzuk, eta garbiki bizitzeko nahikunde handi batzuk pitzten eta emaiten bazerautzan: zenbatenaz orai han goititik, loria-tik, hanbat kredit eta esku duen lekhitik, bere debotei egiazki gomendatzen zaizkonei erdietsiko deraue, eta erdietsirik emanen deraue, haragiaren tendamenduen haizatzeko eta benzutze-ko indar, bothere, eta garazia? (Ambros, de instit. Virg. c. 7. S. Thom. 3 sent. q. 1 art. 3 ad 1).

Beraz dagiogun lainkoari othoitz eta orazino, emaiten diogula ararteko bere Ama Birjina, begira gaitzala, fabora gaitzala.

Zeren lehenbiziko erremedioa eta erremedio-rik hoberena, haragiaren lohian ez sartzeko, eta sarthuz gero ere, fite ilkitzeko, aratz eta garbi gelditzeko eta egoiteko, haur edirenen dugu: lainkoari gogoz eta bihotzez othoitz egitea, Ama Birjinaren ararteko ibentzea eta enplegatzea.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO, BIGARREN
ERREMEDIAO: HARTAKO
GOGOETEI LEKHURIK
EZ EMAITEA
KAP. XXXVI**

242 Bigarren erremedioa, eta erremedio ona eta hautatua, emaztèkin kutsatu nahi eztuenarentzat, da, hartako gogoetez begiaren edukitzea; heldu direla ikhusten direnean athearen herstea. Sua pitzten denean da erraxenik iraugitzeko, eta bai landarea ere ttipi denean bir landatzeko eta atheratzeko.

Gogoetetarik, pensatzen egoitetik heldu dira bekhatu guztiak, eta guztiz ere haragiarenak: handik hasten dira, hek dira xertoak, hek dira landareak eta erroak. Hek beraz behar dira handitzetik begiratu. Soldaduak etxean barrena sarthuz gero, nahi duena egiten du: hala egiten du bada halaber nahi duena gogoeta gaixtoak

ere, gogoan ostatu hartuz gero, han behin pausatuz gero.

Suko inharra, suko xinda, bera ere bere buruz fite iraungitzen da; ordea zuk anarteraiño iguriki gabe, pausatzer ere utzi gabe, berehala, puntu berean, zeureganik egotzen duzu. Hala bada emaztetako gogoeta gaixtoa ere, berehala agertzen den bezain fite haizatu, urrundu, eta zeureganik egotzi behar duzu.

Egun batez galdegin zeraukaten Frai Gil, San Franziskoren lagun saildu hari, ea zer moldez edo nola garaiten zituen haragiaren tentamenduak, gutziak, kilikadurak, eta hartako gogoe-tak? Eta ihardetsi zuen: Ene borondatearen atheak ioiten dituzten gogoeta gaixtoei erraiten derauet: Ea tentagarriak, iragan aitzinat; ezta hemen zuentzat ostaturik, eta ez pausa lekhurik. Eztut etxean barrena sartzera utzten, ezterauet begitarterik egiten, ezterauet ostaturik emaiten, ez naiz hekin gozaten, eta ez solhasean iartzen, berehala iauzi eragiten derauet: eta halatan, ez hek ni, baiña nik hek garaitzeintut.

Ehortzen zaitzu gogora behar ezten emaztea, eta harekiko plazera, eta zuk gogoeta ura zeureganik, berehala egotzi behar bidean, nola egotziko duzun ezen hartan zaphoratzen zara, gozatzen zara, eta are obran baitzina bezala anhitzetan ere, zeure gogoan atsegin hartzen egoiten zara, eta hala egonez bekhatu mortal handitan erortzen zara.

243 Zeren ez obratuagatik, obratzeko gogoia, eta are obratzeko gogorik gabe ere, gogoeta hartan atsegin hartzea, bekhatu da. Hala erraiten dute teologoek: *Non solum consensus in actum, sed etiam consensus in delectationem est peccatum*. Hunen arauaz erraiten du San Jeronimok ere: *Periit et mente virginitas* (Hieron. ad Faustum). Galtzen da, gogoz ere, birjinitatea. Eta badio Kasianok ere: *Mulierem ignoro et virgo non sum* (Casian. lib. 6 cap. 19). Eztakit emaztearen berririk, eta alabaiña ez naiz birjina.

Zeren San Mateok dioten bezala: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mae-chatus est in corde suo* (Mt. 5). Emazteari, desi-

deratzeko, eta desira hartan atsegin hartzeko kontuan, behatzen dioenak, egin duke ia bere gogoan, eta bihotzean bekhatu. Pontu haur kon-sideraturik, eta huni erremedio eman nahirik, erraiten zuen San Gregoriok: *Celer ergo et facilis victoria, contra libidinem est circumspectio cogitationis, si quoties carnalia obviant, ad aliquid aliud recurramus, quo libidinis incitamentum non sit* (Greg. in cap. 1 Reg.). Haragiari kontra egiteko, eta harenganik biktoria erdiesteko, bide ona da, eta lasterra, hartako gogoetei begiaren edukitzea, eta heken lekhuari bertze gogoetari lotzea.

Gure gogoan ezin dagoen gogoeta gabe; ezin gauteke, zerbaitetan pentsatu gabe. Pontua da ea zertan pentsatzen dugun, nolako gogoetak ditugun; eta baldin gaixtoak baditugu, utz hek, eta har heken lekhuari onak.

Begirautzu, etzaudela emaztètan pentsatzen. Zeren pentsatze hartarik ethorriko zaitzu atsegin hartzea: atsegin hartzetik, desiratzea, desiratze-tik bidèn egitea, eta obratzea. Eta guztiak heldu

dira, gogoaren lehenbiziko orhoitzapenetik, eta orhoitzapen hari lekhu eta ostatu emaitetik, erroen egitera eta handitzera utztetik. Beraz hartarik begiratu behar da. Zeren hura da emaztètako bekhatutan erortzetik begiratzeko bigarren erremedioa: hartako gogoetei lekhurik ez emaita, agertzen direnean khentzea, baratzera ez utzte, eta ez sosegatzera: beltzuri bai, baiña begitarterik ez egitea.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO, HITURGARREN
ERREMEDIAO: BORONDATEAREN
DELIBERAMENDUA
KAP. XXXVII**

244 Ez erortzeko, eta eroriz gero ere, iaikitze-ko, erremedio handia da gogoia, borondatearen deliberamendua: hain handia, non bertze guztiak alfer baitira, deliberamendu hura gabe. Inoaren aldetik, behar da haren garazia, eta faborea, eta guretik gure gogoia eta borondatea.

Emazte batekin bekhatutan zaudenean, eta peril handian, hala zaudela, zeure azken egunak ediren zaitzan: zer bide izanen da, peril handi hartarik eskapatzeko? Emazte haren utzteko? Zer? Gogoia, borondatea, apartatzera deliberatu-ki deliberatzea.

Ethortzen da iubilio bat, edo besta-buru bat, edo garizuma: eta hetarik batetan, ikhusirik ezen bertzela galdua zoazilla, egiten duzu urriki-

mendu handi batekin kofesione jeneral bat, zeure mendean egin dituzun falta guztiez, harturik borondate fin bat, ez gehiago emazte harengana, eta ez bertze halakotara bihurtzeko. Eta handik harat hala konplitzen duzu, etzara gehiago bihurtzen. Haur da erremedio ona, eta hartu behar den bidea, itsutua eta berekotua zadutzan emaztearen utzteko.

§ 1

245 Ordea utzte haur, amoranteaganik apartatze haur, nola edo zer moldez egingen duzu? Onez onetara, etsaitu gabe, ala etsaiturik? Baldin etsaitzen bazara, horra non duzun berehala amorante harenganik milla burho eta maradizino: erran-merran, eta desohore: erasiko du, oihu egingen du, eztu nehork ixilduko. Bada etsaitu gabe, eta gaitzera ethorri gabe, onez onetara apartatzea ere gaitz izanen da, eta perilos. Zeren lehen trebatuak izan, eroriak izan: lehen bezala elkharrekin egoiten, ibiltzen, minzatzen: okhasinoak ere lehen bezala, edo maizago pre-

sentatzen eta gerthatzen: gogoia urri, aldatzen errax: eta emazteak ere behin gerthatuz gero, ez falta ekidin. Bada egiteko, bada zertan pensa. Badirudi hobe lizatekeiela gaitzerarik eta haserreturik, partitzea eta elkar utzteak.

Pontu hunen gainean bi gauza nahi nituzke erran. Lehenbizikoa: baldin etsaitu gabe, adiskidetasuna hautsi gabe, ezin aparta bazaitzke, hauts ezazu, etsai zaitez. Eta orduan emazte hura haserretzen dela, edo gaitzez iartzen dela ikhusiagatik, eztagizula konturik. Zeren haserretze hura eta gaitzez iartze hura haren gainean izanen da, eta ez zure. Eta halaber orduan, zutzaz gaizki erraiten badu ere, paira ezazu, zeren zeure merezia duzu. Halako ezteietan, halako zopak; halako egitekoek, halako ondorea, plazer iraganek atsekabea ohi dute.

246 Bigarrena erran nahi nuke: baldin emazte hari, zeure amoranteari adiskidetasuna hautsi gabe, etsaitu gabe, eta liskartu gabe, aparta ahal bazakitza, hala egin zakitza.«Ordea nola apartatuko natzaika etsaitu gabe?» Ezta gaitz,

baldin partida biok, gaixtarekian izan zareten bezala, ontasunean akhort bazarete, nola izaiteko baituzue. Zeure gogoan deliberatu duzunean debozinoan iartzera, bekhatu suerte guztietarik eta guztiz ere emaztètakoetarik kanporatzera; orduan emazte hari, zeñekin behar ezten ezagutza izatu baituzu, erran behar diozu onez onetarra:

Iainkoak daki, nola nahia baizen ezpaliz, nahi nukeien oraiño bezala, hemendik aitzina ere zurekin egon, ibili, bizi eta segitu. Baiña hunela izaitera badakusat ezen zu eta ni ere galduak goazilla, fin gaitz egiteko bidean garela. Eta hala geure arteko ezagutza gaixtoari alde egin behar diogu, apartatu behar gatzaitza: eta hemendik aitzina (gaiñerakoan adiskide gelditzen garela) halako traturik gabe, garbiki eta prestuki bizi behar dugu. Nik hala nahi nuke, hala deliberatu dut, gogo hartu dut, har ezazu bada zuk ere. Eta iakizu ezen eztela hemendik aitzina, halako egitekoz, enekin zer gehiago mintzaturik: eta oraidanik, nik hetzaz, adio erraiten deratzudala. Eta

orduan bertzeak ere, zuk bezala erraiteko luke eta egiteko. Eta uste dut gutik falta lezakeiela, baldin alde batetik edo bertzetik, hunelako biderik, molde onez ideki baledi. Huna non duzun erremedio ona, hala arimako nola gorputzeko, eta bai munduko ere: elkharrekin akhordaturik eta mintzaturik, elkharganik apartatzea eta bereztea.

Ordea lehen munduak dakiela bekhatutan egon direnek, eta bekhatuaz denaz bezan batean elkhar utzi dutenek, eztute handik harat, lehen bezala elkharrekin ibili, ian, edan eta sol-hastatu behar: eztute premiazko gauzètan bai-zen elkhargana behar. Bataz okhasinoak okhasi-noa pitz eztezangatik; eta berriz bertzea eskandalurik eztengatik, eta munduari ere eztela ia heken artean, lehen bezalako bekhaturik aditze-ra emaiteagatik. Zeren obligatu zara exenplo onaren emaitera, eta munduari ere giristino bezala bizitzen zarela erakustera: halatan, ez zure saindutasuna ager dadin, baiña lainkoa lauda dadin amoreakgatik. Eta halaber baldin

bada nehor, zu zeneunden bezala, dagoenik, esportza dadin hura ere, zuk hartu duzun gogoaren eta borondatearen hartzera, eta zuk bezala bekhatuaren utztera.

§ 2

247 Emaztètarik apartaturik egoiteko gogo, hain ongi hartu behar da zahartzean, nola gaztean. Zeren gogoaren aldetik denaz bezanbatean, bada hurran, hurran hanbat peril zahartzean nola gaztean. Presuna bat denean hordi, eta emakhoi, ian-edanera, eta emaztètara emana, erraiten ohi da komunzki halakoagatik, utziko dituela denborarekin emazteak, baiña ez edatea. Zeren emaztètako indarra flakatuko baitzaika, baiña ez edatekoa hala. Bada iakizu ezen gizon putanera, gaztean bethi hala izatu dena, zahartzean ere komunzki hala ohi dela: ez obraz, baiña bai gogoz. Zeren gogoa bethi da gazte, eta gaztetasuneko usantzek zahartzean ere, gogoa errekeritzen dute. Zaharrak bekhatu gutiago egiten badu ere obraz, ordea guti haren egiteko,

gogoia bethi hartan daduka. Eta haur da San Gregoriok dioen bezala, deabruaren usantza, obraz ezin eragin dezakeienean, gogoz bedere, eragitea: *Callidus adversarius noster, cum ab effectu operis expellitur, secreta cogitatione polluere nititur* (Gregor. in Mt.). Zahar izanagatik, gogoia emaztètan badaduka, urrats guztiaz eroriko da, edo hobeki minzatzera, bethi eroria egonen da. Eta hala bekhatu hunetarik begiratzea, eztago ez guztia adinean, eta ez indarrean, baiña bet-hiere lainkoaren faborea aitzinean hartzen dela, dago gogoan, eta gogoaren deliberamenduan. Eta dohatsu da emaztètako indarra ioaiten zaikanean, hartako gogoia ere ioaiten zaikana.

248 Egia da, zahartuz gero, adin batera helduz gero, odola hotzten da, naturaleza flakatzen da. Eta hala zahartzeko amurusia da gaixtoena. *Senex amore captus ultimum malum* (Menander). Zeren hura baita gogoarena, naturaleza bortxatu nahizkoarena, okhasino gabekoa, kondenatzeko seiñalea; eta Spiritu Sainduari lehen

erran den bezala, itsusi zaizkon bekhatuetarik bat.

Halakoari erran ahal dakidikaio, Udo zeritzan bati erran zeikana: *Impone finem ludo, quia satis lusisti, Udo*. Asko iokatu zara, zahartu zara, ez gehiago bihur. Akhaba iokoa, zerori akhabatu gabe: utz zuk hura, hark zu utzi gabe. Baiña Udo hark etzuen utzi: eta hala fin gaitz egin zuen, eta eginen duzu zuk ere, baldin zahartzean bedere gogoia hartarik aldaratzen ezpaduzu.

Eta gogoia diot. Zeren egizu milla erremusina, eta obra on, eta zaren urthez kargatua. Baiña ezta probetxu, baldin bertze aldetik, gogoia emaztètan badadukazu. Sinhets ezazu ezen lainkoarekin batean, guztia gogoan dagoela.

Haur da hirugarren erremedioa, emaztetarik begiratzeko, hekin ez kutsatseko, eta kutsatuz gero ere, garbitzeko, gogoaren deliberamendua, borondatearen bertze aldera deliberatuki itzulirik iartzea, eta egoitea.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO LAURGARREN
ERREMEDIAO: EZ ALFER
EGOITEA
KAP. XXXVIII**

249 Trabaiilla zaite, egitekotan ibil zaite, zerbaitetan enplega zaite, alfer egoitetik begira zaite, eta halatan begiratuko zara emaztèkin huts egitetik ere. Zeren alferkeriatik heldu da amurusia, emaztètako gogoia, orhoitzapena. Eta bai malizia pensatzea, eta nahastekamenduen egitea ere. Halatan erraiten du Aristotelek: Nek-hazalerik, eta laboraririk baizen ezten herria, dela herririk hoberena (Arist. lib. 5 Politic.).

Zeren nekhazaleak bere nekeaz eta trabaiilluaz baitaduka kontu, eta ez amurusia, eta ez nehoren nahastekatzeaz. Traballatzen dena, edo egitekotan dabillana, eztu haragiak tentatzen-handi. Aitzitik traillauek, atsekabèk, eta egitekoek, bertze egitekorik emaiten diote.

Egia hunen frogatzeko kontatzen du San Jeronimok (Hieron. ad Rusticum): Ejiptoko monasterio batean zela fraide gazte bat, haragiak bortitzki tentatzen zuena, bero hutsez bethi zirakiena, hain irakin ezen barurtuagatik, disziplinatugatik, eta bertze anhitz enseiu eginagatik, ezin iraungi baitzezakeien su hura, eta ez egotz bereganik hartako gogoia. Monasterio hartako abadeak egiteko haren berri iakin zuenean, ikhusirik ezen fraide hura galtzeko periletan zela, egin zuen gogoeta, zer moldez atherako eta libratuko zuen peril hartarik. Eta iduriturik ezen tentamendu hek guztiak alferkeriatik, egiteko gabe, aise, bere gogara, plazerera eta atsekaberik gabe egoitetik heldu zeitzala, erauzarari zeraukan falso testimonio gaixto bat. Akhusatu zuten bi lekhukok abadearen aitzinean, abadearekin berarekin aditurik. Eta bazihardukaten elkharren artean. Akhusatuak ukha, oiuhu, falso zela, gezurra zela, etzela halakorik, etzuela hobenik. Baiña lekhukoek mantena, on eduki, hala zela. Hunela zebiltzala, eta abadea ere sententzia emaitetik

berariaz gibelatzen zela, iragan zen urthe bat. Eta gero haren buruan, galdegin zeraukan abadeak fraide hari, ea nola zihoakon bere haragia-rekin? Ea lehen bezala tentatzen zuenz? Eta ihardetsi zioen: *Papae, vivere non licet, et fornicari libeat?* Zer tenta? Eztakusazu zertan naizen? Eztakusazu bizi az etsy hurran dudala? Lorik ere ezin daidikedala? Ioan dira leheneko gogoeta hek, orai bertzek deraut gogeta eta egiteko. Ikhusazu zein artez eman zioen abade hark xedeari, eta nola atsekabearen emaitiaz, eta alferkeriaren eta aisiaren kentzeaz, kendu zerautzan haragiaren tentamenduak ere.

Amor est animi vacantis passio (Chrys. Hom. 14 in cap. 1 Mt.). Amorio desordenatua, astia duena baithan, presuna alferrean edireiten eta ostateatzen da, hari dagokan arrotza eta bianda da. Hargatik pintatzen zuten Venus iarririk. Zeren amorioa edo amurusia, alferkeriaz, aise eta geldi egoitez hazten eta mantenatzen baita. Eta badio Ovidiok ere: *Otia si tollas, periere cupidinis arcus* (Ovid. lib. 2 de remd. amoris).

Baldin ken baitzatzu alferkeriak, galdu dirateke Kupidoren arkuak, eztu nehor bere tragazèz zaurtuko.

§ 1

250 Komunzki alferrak ian edanean, eta emaztètan ohi daduka gogoia. Hala erraiten du Kasianok: *Mens otiosa nihil aliud novit nisi de escis atque ventre* (Casian. lib. 10 cap. 8). Alferrenen gogoetak eta solhasak ian-edanaz eta sabelaz dira, eztu bertzetan pensatzen ere. Hala-tan erraiten zioen San Jeronimok Rustikori: *Ama studia litterarum eta vitia carnis non amabis* (Hieron. ad Rusticum). Onhets ezazu estudioa, eta eztuzu haragiaren bekathuan atseginik hartuko, eta ez gogorik edukiko. Hartzen baduzu estudioa fintki, utziko duzu emaztea laxoki. *Haec fuit iniquitas Sodomaë sororis tuæ, superbia, saturitas et otium* (Ez. 10). Ierusalem, zure aizpa Sodomaren bekhatua eta galgarria izan zen, urguillutasuna, asea eta alferkeria. Alferkeriarekin batean egin zituen Sodomako hiri hark hain

huts handiak, eta bekhatu khiratsak, non igorri baitzeraukan lainkoak, ez lur estaltzeko, eta ez ur garbitzeko, baiña bai su eta khar erratzeko eta xispiltzeko.

Errege Davitek, traillaizen zenean, gerlan bere presunaz zebillanean, kontu guti egiten zuen emaztèz. Baiña astiari, eta aisiari iarririk, mandatariz eta bere ordaiñez egitekoen egiten hasi zenean, atzeman zen berehala, eta erori bertzeren emaztearekin. Salomon ere tenploaren egiten hari zen bitartean, eztugu edireiten enganatu zutela emaztèk, baiña tenploa akhabaturik, alferkeriari eman zeikanean, fite atrapatu zen.

Bada Sanson ere gerlan zebillaiño, ezin egundaiño garaitu zuten bere etsaiek, baiña egitekoak eta gerlak utzirik, emazte baten altzoan bere plazerera etzan zenean, emazte hark berak enganatu zuen, eta gero etsaiek hartzaz nahi zutena egin zuten.

Vigilate ergo, fratres mei, quia nec sanctiores Davide nec fortiores Sansone, nec sapientiores

Salomone vos esse video (August. ad fratres in eremo. Sermo 17. T. 10). Zaudete beraz iratzarrik, ene anaia maiteak (dio San Agustinek), zeren eztakusat nik, zaretela zuek, David baiño sainduago, Sanson baiño balentago, eta ez Salomon baiño iakinsunago.

Quaeritur Aegistus quare sit factus adulter? In promptu causa est, desidiosus erat (Ovid. lib. 1 de remedio amoris). Galdegiten da, zergatik erori zen Egisto adulterioan? Prest da arrazoia: zeren alferra baitzen. Bada molde berean erran ahal diteke, Davitez, Sansonez eta Salomonez ere. Zeren hek guztiak, bertzerik anhitz bezala alferkeriak galdu zituen edo galtzeko perilean ibeni zituen.

Beraz hunelatan zerbaitetan enplega zaite, trabaila zaite, alferkeriatik begira zaite. Zeren halatan emaztètarik ere begiratuko zara.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO BORZGARREN
ERREMEDIA: KONSIDERATZEA
ZEIN TTIPIA ETA LABURRA DEN
HARTAKO PLAZERA
KAP. XXXIX**

251 Emaztetarik begiratzeko hetara ez hain isuria, eroria, eta gogoia egotzia egoiteko, on lizateke, zenbait aldiz bedere, baxharrik zaude-
nean, gogoia egitea, eta zeure baithan kon-
sideratzea, ea nolakoa, handia ala ttipia, luzea ala
laburra den emaztètako plazer hura. Zeren bal-
din ttipia, eta laburra baldin bada, erhokeria
handia da hargatik presunak bere buruari han-
bat atsekabe eta egiteko, nola anhitzetan ere
emaiten baitio, emaita.

Bada frogatu duten guztiek batetan, eta boz
batez, aithortzen, erraiten, eta kofesetzen dute,
plazer hura, plazer aphurra eta laburra dela, hasi
deneko akhabatu dela: eta are batzutan hasi

gabe ere akhabatzen dela. Zeren plazer hartan berean ere, komunzki plazer baiño desplazer gehiago edireiten baita. Utzten ditut plazer haren aitzin-gibelak, anarteraiño, eta ondoreko egitekoak, eta atsekabeak, handiak baitira; baiña hartan zareneko bereko plazeraz mintzo naiz: eta diot ezen orduan ere, hartan zarenean ere, zerbait eskastasun, zerbait deskontentamendu izaiten duzula; eta hura dela kausa, orduan ere guztiak ongi kontatzera, plazer baiño desplazer gehiago izaiten duzula. Hala erraiten du San Basiliok:

Oblectatio corporeae voluptatis, plus doloris habet quam voluptatis (Basil. in Ps. 33). Haragiaren plazer korporalak, dolore, eta desplazer gehiago du, atsegin eta plazer baiño. Arrazoiñekin galdegiten du londone Paulok ere: *Quem fructum habuistis in iis quibus nunc erubescitis?* Zer fruitu, zer irabazi eta plazer izan zenduten orduan, orai ahalkez ere bururik ere ezin ailtxatuz, zaudeten bekhatu hetan? Are orduan ere etzenduten plazer osorik hartu, etzineten asper-

tu, eta ez ase. Eta ezta miretstekoa ez asetzea. Zeren sua bezala da haragiaren bekhatua: eta suak eztu behin ere erraiten asko duela. *Ignis numquam dicit sufficit*. Zeren Glosak dioen bezala, *voluptates semper habent famem sui* (Prov. 30. Glosa ordin. in cap. 7 Luc.). Haragiaren plazerak, bethi dira, plazer gose. Eta iduritzen bazaitzu ere, baldin behin zeure desira desordenatua konpli bazeneza, hainbertzez sosega zindezkeiela, enganatzen zara. Zeren San Jeronimok dioen bezala: *Libido numquam satiatur, et cum videtur extincta, reaccenditur, usu crescit et deficit* (Hieron. ad matrem). Haragiaren plazerak ezta behin ere guztiz asetzen, eta ez osoki iraungitzen. Eta batzutan asetzen eta iraungitzen dela badirudi ere, berriz berehala gosetzen eta pitzten da. Eta are denbora gutiren barrenean, lehen baiño bizikiago iratzartzen da. Hala erraiten du Glosak: *Luxuria etsi ad horam satiatur, postmodum tamen ad appetendum arctius inflammatur*. (Glos. Lyrana in cap. 3 Prov.). Nola gizonak emazteari diadukon amorioa, bere egi-

tez baita, natural, amorio hura aphur bat hotz-tuagatik ere, berehala naturalezak berak berotzen du, iraungiagatik, pitzten du.

§ 1

252 Erraiten du Alziatok: *Heu miser in mediis sitiens, stat Tantalus undis; et poma, esuriens proxima, habere nequit* (Alciatus, Emblem. 84). Tantalo on-behar hura gose eta egarri zen: eta bazuen oiñen azpian ur franko, eta buruaren gaiñean zuhaitz bat, fruituz bethea. Ordea edan nahi zuenean, urak ihes egiten zioen, eta iatera-koan, zuhaitz adarrak goititzen eta goratzen zeit-tzan, ezin erdiets zitzakeien. lanhariz eta edariz inguratua zegoen, eta alabaiña goseak eta ega-riak hilzera zeraman. Hala da bada haragiren atseginetan eta plazeretan dabillana ere.

Gose da, egarri da eta emozu nahi duen bezanbat, sar bedi begietaraiño, baiña eztiteke ase, eztiteke osoki konpli eta ez kontenta. *Libido lassari potest, satiari non potest* (Destructor vitiorum). Unha ahal diteke eta nekha baiña ez

ase. Hala erraiten da Erromako andre batez, hanbat ibili zela gizonekin non hetarik partitu baitzen nekhaturik, baiña ez aserik. *Et lassata viris, sed non satiata recessit* (luven. Satir. 6). Aitzitik edanago, egarriago; usatuago, nahiago. Haragiaren desira desordenatua, abarizia bezala da. *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit* (luvenal.). Zenbatenaz diru gehiago, hanbatenaz gutiziosago. Hala da bada haragiaren bekhatua ere. Segituago, nahiago; usatuago, barrenago; aseago, goseago.

253 Baldin uste baduzu, emaztetan anhitz usatzeaz, emaztètako gutizia gutituko zaitzula, enganatzen zara. Aitzitik nola bat bedera anhitz iateaz eta anhitz edateaz, ialeago eta edaleago egiten baita, hala emaztekin usatzeaz ere, egiten da emakhoiago, eta emaztètara emanago.

Haragiaren aphetitua hobeki kiltzen da ez usatzeaz, usatzeaz baiño. Utzten ditut bertze erremedioak, baiña erremedio naturalik, haragiaren tentamendu guti izaiteko, ezta halakorik, nola ez usatzea. Zeren ez usatzeaz anzutzen da

haragia, ez-ansiatua, eta ahantzia iartzen da. Baiña usatzeaz bethi ernatua, iratzarria eta orhoitua egoiten da. Hala edirenen duzu, ezen gizon bat alharguntzen denean, berehala haragiaren lehenbiziko orhoitzapenean ezkondu nahiz dabillala, ezin dagokeiela. Zeren leheneko usantzak errekeritzen baitu. Eta halakoak nola bera ezin baitagoke, uste du ezen bertze guztiak ere hura bezala direla, hark bezain igurikitza eta pairu guti dutela. Baiña bere buruaren baizen berririk eztakiena bezala mintzo da. Zeren usatzen eztuenari, haragia hildua, sosegatua, sort-hua eta az ansiatua dagoka.

Beraz ez usatzeaz, etsitua eta gogatua egoiteaz, eta guztien buruan haragiaren plazera, zein gauza aphurra eta laburra den konsideratzeaz, egizu. Zeren halatan zeure buruari sosegamendu handi bat emanen diozu, eta haragiaren bekhatutik begiratzeko ere borzgarren erre-medioa edirenen duzu.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO SEIGARREN
ERREMEDIAO: HARTAKO
PLAZERAK ZEIN ONDORE
GAIXTOA BERE ONDOTIK UTZTEN
DUEN, KONSIDERATZEA
KAP. XL**

254 Haragiaren bekhatutik begiratzeko, seigarren manamenduaren konplitzeko erremedio handia bada ere, haragiaren plazera zein gauza aphurra eta laburra den konsideratzea: ordea ezta ttipiagoa, plazer ttipi labur hark, zein ondore gaixtoa bere ondotik utzten duen halaber konsideratzea, eta ongi gogoan edukitzea. Zeren plazera iragan den bezain fite, han da desplazera, han da berehala damua, urrikoa, atsekabea eta egin ezpalu nahia. Kontatzen du Aulo Geliok Korintioko herrian zela Lais zeritzan emazte eder bat, famatua, amoltsua eta plazer egillea, eta bere ofizioaren baliatzen ongi ziakiena (Aulo

Gelio lib. 1 cap. 3). Bada egun batez Demostenes filosofo handi hura emazte haren aldetik iragaiten zela, kilikatu zen, ernatu zen, linburtzen hasi zen: eta galdegin zioen Lais berari, ea zenbana saltzen zen fruitua, zer balio zuen merkatalgoak. Eta alegerarik, ustez ezen ihizia sarean zuen, eskatu zeikan suma handi baten, gehiago bortz ehun ezkuturen baiño: handiari handiki. Demostenek aditu zuenean, ema-muthiriaren demanda, ihardetsi zioen, ez uste bezala: *Ego poenitere non tanti emo* (Plutarc. in Aphothe.). Eztut nik urrikitzea edo urrikia horrein garastia erosten. Erran baillio bezala: Badakit, andrea, ezen baldin nik orai iragan baneza zurekin neure aphetitu desordenatua, urriki lekidikedala berehala. Bada urrikitze hura, ondoko damu hura, eztut horrein kario erosten, eta ez hargatik hanbat diru emaiten. Eskarnio egin ustea, gelditu zen eskarniatua. Eta Demostenek eman zuen hartan aditzera bekhatuari bethiere bere ondotik urrikia darraikala. Munduko plazer desordenatu hautan aphetitua hillez gero, asez gero, gozatuz

gero, higuintzen da bianda, ethortzen da urrikia. Ezin erran diteke zein erhotua ibili zen Amnon, errege Daviten lehenbiziko semea, bere arreba Tamarren ondoan, zenbat pensu, gogoeta eta itzul-inguru egin zuen, haren erdiesteko. Baiña gero, erdietsi eta gozatu zuenean, hain gaizetsi zuen, ezen berehala, ikhusi ere nahi gabez, etxetik egotzi baitzuen.

Errege Lisimakok, egartsua iaundurik, behin edateagatik, errendatu zenean, erran zuen, edan ondoan, edanaz urrikiturik, tristura handi batekin: *O dii: quam parvae voluptatis causa, meipsum ex rege servum effeci* (Plutarc. in Aphothe.). Ha lainkoak: ala ni plazer aphurragatik, behingo ur hotz edateagatik, errege eta libre nintzena, muthil eta gathibu egin bainaiz. Hala erran ahal dezake bada haragiaren plazer aphur batengatik, deabruaren azpiko eta gathibu egiten denak ere. Ala ni, deus gutigatik, hunetara bainaiz, lainkoarekin adiskide nintzena, etsaitu bainaiz.

§ 2

255 Haragiaren plazerak zein guti irauten duen gogoeta egitera: plazer haren erdiesteko, zenbat travaillu, gau eta egun gaixto iragan behar den pensatzera: eta guztien gaiñetik, plazer eztheus hark, hasi deneko edo hasi gabe akhabatzen den hark, zenbat pena eta atsekabe emaiten duen: eta zein ondore gaixtoa bere ondotik utzten duen konsideratzera, eztut uste, lizatekeiela bat ere egiteko hartan sar litekeienik; ez behintzat adimenduan dagoenik, zentzua buruan duenik, zoro eta itsu eztenik.

Eta hartan dabiltzanek berèk ere ezagutzen dute, ezagutzen, huts eginak doazilla, anhitz kalte handik errezibitzen dutela, bai konzien-tzian, bai ohorean, bai osasunan eta bai hazien-dan ere.

Eta hala uste dut, ezen, eztela bat ere, bere desira iragan duenean, tristetzen eztenik, urriki-tzen etzaikanik, eta bere baithan eztuela gehia-go bihurtu behar, zerbait gogoeta egiten eztue-

nik. Zeren orduan bere berri hartan aphur bat hotztua dateke, ematua dateke. Ordea nola gero berriz bere leheneko appetitura bihurtzen baita: hala bihurtzen da halaber, bere leheneko tokira, tornura eta lohira. Eta nola uli-farfailla, ezpaita, hegalak erra arteiño, kandelaren ingurunetik urruntzen, hala amurus itsutua ere, ezta, arima, gorputza eta hazienda honda arteiño zenzatzen.

Eta hunen arrazoiña da, zeren hala dabillanak, ezpaitu abreak baiño gehiago, ethorkizunera behatzen: eta ez plazer hark zein ondore hotza eta atsekabetsua bere ondotik utzten duen behar bezala konsideratzen.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO ZAZPIGARREN
ERREMEDIAO: BORZ ZENSUEZ,
ETA LEHENBIZIKORIK BEGIEZ,
KONTU EDUKITZEA
KAP. XLI**

256 Nork ere nahi baitu bere buruaz kontu onik eman, behar ditu borz zensuak (zein baitira, ikhustea, dastatzea, enzutea, usnatzea, eta ukitzea) guardiatu eta begiratu. Zeren hauk dira leihoak eta portaleak, zeinatarik bekhatu guztiak, eta guztiz ere haragiarenak, ariman barrena sartzen baitira. Athe hauk behar ditugu heresi, eta hautzaz eduki kontu, baldin etsaia geure arimako gazteluan sartzetik nahi badugu begiratu.

Lehenbiziko athea eta portale prinzipala da begietako bista, *Visus*. Hunek bertze zensu guztiei eramaiten deraue abantail. Hunek denbora gutiz egiten du anhitz. Urruititik ikhusten du, eta

ikhusten duena gogoan barrena sartzen du, eta gogoak ere errezibitzen du. Baldin begiari edukitzen ezpazaika begia, kalte handiak gerthatuko dira.

Ebak ikhusi zuen sagarra, eta handik bere burua gurekin batean, penatan ibeni zuen. Davitek behatu zioen behar etzen emazteari, eta handik egiteko handitan erori zen.

Komunzki amorioa begietarik sarzen da, handik hasten eta sortzen da. Ihiztari handiak dira begiak, eta bere gogarako ihizirik eraikitzen dutenean, eztira erdiets arteiño baratzen.

Begietako bista batek, behingo behatzeak, eta are anhizetan ere, iragaitzaz eta ustekabean behatzeak, arrobatzen du bihotza: zer egingen du bada behin eta berriz, berariaz eta luzaro beha egoite hark? Bigarren behatze hark, berriz bihurtze hark, gogoeta egiten duela, eta zer hari den dakiela, begiak finkaturik eta landaturik, emaztearen begiei, begitarteari, gorputzari, edertasunari eta ibilguneari beha egoite hark, sua pitzten du, aitzinatzen du eta azkenean erra-

tzen du. Hargatik erraiten du Spiritu Sainduak: *Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius* (Eccle. 9). Eztiazozula beha, emazte arin, airatu, leihariari: behin ikhusiz gero, *ne respicias*, ez bir-ikhus, ez berriz bihur. Zeren bihurtzen bazara, haren saretan erortzeko periletan iarriko zara. Ahalke gabeki, muthiriki, kantoin guztietara begiak dabiltzala, dabillan emaztea, peril da eroria den, edo sarri eroriko den. *Ne dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus, animi impudici est nuntius* (August. in regula). Ezterrazuela (dio San Agustinek) bihotz garbiak eta onhestak ditutzuela, baldin begi desonhestak eta ahalke gabeak baditutzue. Zeren begi desonhesta, ahalke gabea, eta kanpoan sosegurik eztuena, barren gaixtoaren, sosegu gabearen eta desonhestaren mandataria da eta seiñalea. Emaztètarik begiratu nahi duenak, begiratu behar du halaber emaztei behatzetik, behintzat bai, aiherkunde gaixtoz, eta handik kilikatzen dela, sentitzen duelarik beha egoitetik.

§ 1

257 Gauza ederra da, eta arimakotzat probe-txu handitakoa onhetstasun batetan begien beheiturik edukitzea. Kontatzen da Hugo Ipizpiku saindu hartzaz, hain zedukala kontu handia bere begien egin bidez, non emazte batekin minzaten zenean, bethiere burua ahal bezanbat, bertze alderat itzultzen baitzuen (Guidus Cartus, in vita Hugonis). Eta erraiten zuen ongi zela hala egitea, zeren bertzela gaitz zela bere gogarako gauza ikhusiz gero, haren ez desiratzeta, edo hartzaz gogoetarik egin gabe, egoitea.

Zioren soldaduek hartu zituztenean Asirioen iendeak eta onak, ediren zuten bertze presoan artean Pantea ederra, errege Abradaten emaztea. Eta eman zioten berehala aditzera errege Zirori, emazte haren edertasuna nolakoa eta zein abantaillatua zen. Baiña zeren erregek ez aditu iduri egiten baitzuen, lehiatu zeikan bere adiskide mamietarik bat, trebèn zeikana, Arraspas zeritzan bat, erraitera: Errege, ezta egundai-

ño lurraren gaiñean hain emazte ederrik sorthu, merezi du hain bertze ohore eman diazozun, merezi du behin ikhus dezazun: eta prometatzen deratzut, ezen baldin behin ikhusten baduzu, eztuzula bigarrenean gonbidatzaillerik beharko, zerori egonen zarela errana (Rhodig. lib. 13 c. 3).

Orduan ihardetsi zioen erregek, hala erraile hari: Bada arrazoin horren beronengatik, eztut ikhusi nahi. Zeren baldin behin libreki ikhusten badut, beldur naiz bigarreneko gathiba nadin, eta neure desira desordenatuak behar eztena eragin diazadan. Errepuesta eder haur eman zuen errege ientil hark. Zeren baitziakien, zenbat kalte egiten zuen, gauza debekuaren ikhustek.

Hala irakurtzen dugu Alexandro handiak ere biktoria famatu hura errege Darioren gaiñean izan zuenean, eta haren alaba ederrak bertze presoan artean hartu zituztenean, etzuela nahi izatu ekhar ziazoten hetarik bat ere bere aitzinera, beldurrez ikhusi eta gero, behar etzena eragin ziazoten.

Edireiten da bertzerik ere anhitz hunelako exenplorik, zeinatarik athera behar baitugu, baldin nahi ezpadugu, behar ezten amorioa gogoan eta bihotzean barrena sar dakigun, zenbait aldiz begiak behehitu eta hertsia behar ditugula: begietako bistaren portale hunez (zein baita lehenbiziko zensua), kontu eduki behar dugula. Zeren haur da erremedio ona haragiaren bekhatutik begiratzeko hartu behar dena.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO ZORTZIGARREN
ERREMEDIAO: MIHIAZ KONTU
EDUKITZEA
KAP. XLII**

258 Baldin bistaren portaleari eduki behar bazaika begia, eta egin guardia, segur da etzai-kala gutiago egin behar gustuarenari. Hain ongi eduki behar da kontua batz nola bertzeaz. Eta gustuaz mintzo naizenean, mintzo naiz ahoari ukitzen zaitzan gauza guztiez: hala mihi az eta minzatzaz, nola ianaz eta edanaz.

Lehenbizikorik behar da banoki, ergelki, arintki eta desonheski minzatzetik begiratu. Zeren londone Paulok dioen bezala: *Corrumpunt bonos mores, colloquia mala* (1 Cor. 15). Solhas gaixtoek galtzen dituzte aztura onak. Eta erraiten dute filosofoek ere: *Voces sunt signa conceptuum*. Mihiak deklaritzen du zer dadukan bat bederak bere gogoan eta bihotzean. Nor nola

mintzo baita kanpoan, hala ohi da barrenean. Zer baitaduka gogoan, hura aipha nahi du iendartean, mihia da bihotzaren mandataria, mihian da ezagun nor den bat bedera, eta bainongo den ere. Iondone Petri ezagutu zen bezala.

Eskusatu behar dira eta gibelatu hitz alferrak, arinak, iokolariak, dostailluak, eta guztien gaiñetik desonhestak, banoak eta ergelak. Zeren hek iratzartzen dute lo datzana, eraikitzen dute ihizia eta eragiten behar eztena. Hek dira su pitzgarririk, eta elkharrekin trebatzeko bideak. Halako hitzetarik behar duzu eskusatu zeure mihia, baldin nahi baduzu begiratu emaztètarik zeure burua.

§ 1

259 Halaber begiratu behar duzu emaztèkin sobera solhastatzetik, konbersatzetik eta hitztun izaitetik. Zeren heken konbersazioneak eta solhasak berekin du ezta, berekin du balakua, lin-

burtzeko okhasinoa, eta bai elkharri lotzeko kola, biska eta lekeda ere.

Emazten artean dabillanak, hekin solhastazeaz atsegin hartzen duenak, eta guztiarekin ere eztela erortzearen beldur erraiten duenak, sinhets arazi nahi du, eztela haragiz egina, eztela gizona: edo sua golkhoan gorderik, arropei lothu gabe erabil dezakeiela: edo ikhatz bizien gaiñean orthusik, oin-zolak erre gabe, ibil ditekeiela (Vid. Basil. de constit. monast. cap. 4). Ordea erraiten du Spiritu Sainduak eztela posible hala egitea: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas ut non comburantur plantae eius? Sic qui ingreditur ad mulierem* (Prov. 6). Emaztèkin ibiltzea eta kalterik ez errezibitzea, suan erre gabe egoitea bezala da. Nor nahi den, eta nolakoa nahi den zarela: zaren handi edo ttipi: zaren debozinoz eta intenzione onez bethea; finean, zaren zeure ustez harria baiño gogorrago eta urrea baiño finago, baiña emazteak bere hitz leunaz, solhas garazia-

tsuaz, eziaz eta emeaz, beretakotuko zaitu, zentzutik atherako, liluratuko eta bertze aldera itzuliko zaitu. Zabiltza errota hartara: irina lothuko zaitzu; hurbil zakitza: kutsatuko zaitu. Halatan erraiten du londone Paulok: *Fugite fornicationem*. Ihes egizue emaztètarik, haragiaren bekhatutik, ibenzue zuen eta okhasinoaren artean murrubatu bat, ez elkhargana hurbil. Eztu erraiten londone Paulok, bertze bekhatuez bezala, emaztètako bekhatuari defenda gakitzala: eztu erraiten harmetan mokhoz-mokho iar gakitzala, baiña dio, *fugite*, ihes dagigula (Vid. Aug. de honestate mulier. cap. 1). Erran bailleza bezala: bertze bekhatu guztiei behar gatzaitze, lainkoaren faborearekin batean, kontratu eta defendatu, baiña haragiarenari ihes egin: halatan behar dugu garaitu eta biktoria erdietsi. Zeren bertzeala, hurbilduz gero, elkharganaz gero, solhasean baxharrik iarriz gero, gaitz da kutsatu gabe gelditzea, sarean sarthu gabe itzurtzea.

260 Ezta zuhurtzia, izurria den lekhura, erremedioetan fidaturik, ioaitea. Alde egizu, ihes

egizu, hura da ez izurritzatzeko erremediorik hoberena eta segurena. Bada emaztètako bekhatura izurriaren pare da, kutsuz doha, asko du ukitzea, asko du hurbiltzea. Har dezagun beraz londone Pauloren konseillua, dagigun ihes, ezkaitezilla okhasinota sar eta ez iar.

Lehenagoko enperadore gaixto heken denboran, hetarik ihes egiten zuenak galtzen zuen martirioaren palma eta koroa. Koroa hura erdie-tsiko zuenak, martir izanen zenak, etzuen ihesik egin behar. Baiña diferent da kastitatearen ez galtzeagatik, ihes egitean: ihes egite hura, okhasinotan zarenean, zeure buruaren begiratze eta bortxatze hura da martirio eta martir izaitea. Hala erraiten du San Agustinek: *Nemo dicat, fratres mei carissimi, quod temporibus nostris martyrum certamina esse non posunt; habet enim pax nostra martyres suos; nam libidinem fugere, pars magna martyrii est* (Aug. sermo 240 de temp.). Ezterrera nehork, ezen orai gure denbora hunetan ezin datekeiela martirik; badira bai orai ere martirak. Zeren haragiaren appetitu

desordenatuen benutztea, emaztètarik ihes egitea, eta bere buruaren hetarik begiratzea, balentia handia da eta martir izaitea.

§ 2

261 Ordea zergatik erraiten da, bertze bekhatuak defendatuz eta kontrakarrean iarriz, behar ditugula garaitu, baiña haragiarena ihes eginez? Lehenbiziko arrazoiña: zeren gizona eta emaztea, sua eta istupa bezala baitira. Beraz eztira elkharrekiko on; hurbiltzen badira, eztira. ezta segurantzarik, apart egoitea da hoberenik. Bigarren arrazoiña: zeren ezpaita on, hurbiltzeaz indar hartzen duen etsaiari alderatzea. Hala da bada haragia eta haragiaren bekhatua. Zeren gure haragia lehen geldi eta sosegu onean zegoena, bertze haragiagana hurbiltzeaz pizten da, ernatzen da, indarrean sartzen da, etsai bihurtzen da. Eta nola errege batek herabe bailluke bere etsaien kontra guduan eta konbatean sartzera, liakienean bere soldadu propioak bere traidore dituela, bere kontra iaikiko zaitzala, hala

behar dugu guk ere izan herabe haragiarekin ihardukitzera eta gerlan sartzera. Zeren gure haragia, traidore bat bezala, gure kontra iaikitzen baita.

Arrazoin haur emaiten du aditzera eta bai deklaritzen ere San Tomasek, erraiten duenean: *Peccatum semper est fugiendum; sed impugnatio peccati quandoque est vincenda fugiendo, quandoque vero resistendo. Fugiendo, quando continuata cogitatio perseverans, auget incentivum peccati, sicut accidit in luxuria. Resistendo autem, quando cogitatio perseverans tollit incentivum peccati sicut accidit in omnibus peccatis praeter luxuriam* (S. Thom. 2-2ae q. 35 art. 1 ad 4). Bekhatutik bethi behar da ihes egin, baiña bekhatuaren akhometamendua, narritamendua, eta tentamendua, batean behar da ihes eginez eta apartatuz garaitu, eta bertzean defendatuz, kontra eginez, eta borrokatuz. Baldin defendatze hartzaz eta hartan pensatzeaz, gutitzen bada bekhatuaren tentamendua, nola egiten baita haragiaren bekhatuaz bertze bekha-

tu guztietan, orduan hobe da defentsan iartzea eta tentamenduaren kontra borrokatzea. Baiña baldin defendatze hartzaz eta hartan pensatzeaz pitztenago bada sua, eta handitzenago tentamendua, nola egiten baita haragiaren bekhatuan, orduan behar da ihes egin, eta ez nola defendatuko den gogoetan iarri, zeren gogoeta hura bera da su pitzgarri.

Eta ihes egitea da, hartako okhasinoetarik, solhasetarik, inkontruetarik, eta gogoetetarik begiratzea. Zeren dirua ezta segur ohoinak diren lekhan; ez ardia otsoen artean; eta ez istupa suaren aldean. Gauza perilosak dira hauk elkharrekiko, eta bai gizona eta emaztea ere berak baxharrik bi bian egoiteko.

§ 3

262 Baiña oraino bi bian egoiteaz, halako perilik ezpaliz ere, bada bertze arrazoin bat, emazte-tarik apartatzeko, heken artean ez maiz ibiltzeko, eta solhasean ez sobera egoiteko, zein baita exenplo onaren emaiteko, eta eskandaluaren

eskusatzeko dugun obligazioa. Ezta asko zeure konzientzian barrena kasto, garbi eta onhest izaitea, baiña kanpoan ere, eta munduaren alde-rakotzat ere, hala behar duzu izan: *Providentes bona, non tantum Deo, sed etiam coram omnibus hominibus* (Rom. 12). Bere arauaz, lainkoaz bezala, munduaz ere, barrenekoaz bezala, kanpokoaz ere, egin behar da kontu.

Ongi heldu da puntu hunetara emazte pres-tuaz Spiritu Sainduak dioena: *Quaesivit lanam et linum et operata est consilio manuum suarum* (Prov. 31, 13). Bilhatu zituen illea eta lihoa, eta biak bere eskuz landu eta obratu zituen: illea kanpoko, eta lihoa barreneko. Lege Zaharreko Arka famatu hura, urre finez kanpotik eta barre-netik urraztatua zen. *Deaurabis eam auro mundissimo intus et foris* (Ex. 25). Zeruko Esposoak biatan deitzen du ederra bere esposa: *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra*. Aditzera emaitagatik, girstino on izanen denak, kanpo-an eta barrenean, bietan behar duela eduki kontu eta ardura.

Gizon bat, maiz bakharrik eta premia gabe emazte batekin egoiteak, emaiten du okhasino bekhatu eragiteko, eta gogan behar arazitzeke, badela heken artean behar ezten zenbait ezagutza eta amorio desordenatu.

Nahi eztuenak erraizunik, eztemela okasiorik. Nahi eztuenak dei dezaten otso, eztezala, iauntz otso-larrurik. Nahi eztuenak ilkhi dadin kherik, eztagiela surik. Lege zuzenean ordenatua dago, asko dela frogantzarik emazte baten gaixtotzat emaiteko, gizonarekin bakharrik, ez orenean, eta hartako lekhuian edireitea.

Zeren aieru hek, itzal gaizka ibiltze hek, baitira frogantzarik asko, gogan behar arazitzeke. Beraz hunelatan ezta asko intenzione ona izaittea, baiña behar da bekhatu eragitzeko eskandalaria eta okhasinoa ere eskusatu eta khendu.

263 Naturelezaren aldetik denaz bezanbatean, eztaude behin ere elkharrekin segur, gizona eta emaztea. Asko da gizon eta emazte izaitea periletan izaiteko eta egoiteko. Eta tentatzaillea ere eztatza behin ere lo: hark eraikitzen du erbia,

pitzten du sua, gogoratzen du bekhaturia, iratzar-
tzen du haragia: eta iratzarriz gero, gaitz da
lohakartzen: gogoia airatuz gero, gaitz da sose-
gatzen eta bere lekhura bihurtzen (Vid. Chrys.
serm. contra concub. Tom. 5).

Zuhurtzia handia da, emaztèkin ezagutzatan
ez sartzea norbere lekhuetan egoitea. Zeren
behin elkhargana abiatuz gero, gaitz da handik
pitzten den suaren iraungitzea: eta bai halaber
iendearen ixilik edukitzea. Lehenbizian errax da
emaztèkin adiskidetzetik eta trebatzetik begira-
tzea, solhasean barrena ez sartzea, elkhargana
ez ibiltzea: baiña behin abiatuz gero, adiskidetz
gero, trebatuz gero, eta elkharrekin solhasean,
hitzketan, elheketan, presentketan, gosalketan,
eta bisitaketan hasiz gero, peril handia da arima-
ko, eta exenplo gaixtoa munduko.

Beraz hunelatan emaztètarik begiratu nahi due-
nak, nola behar baitu bere mihia edozein hitzen
erraitetik gibelatu: hala behar du halaber, emaz-
tekin trebatzetik, ibiltzetik eta hitzetan eta eza-
gutzatan sobera barrena sartzetik eskusatu.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO
BEDERATZIGARREN
ERREMEDIAO: SABELARI EZ
SOBERA EMAITEA
KAP. KLIII**

264 Emaztètako egiteko hunetan bere buruaz kontu ona eman nahi duenak, behar du ian edanetik ere begiratu. Behar du neurritz iatera, edatera, eta gustuaren eta zaphorearen portalearen ahal bezanbat zerraturik edukitzera enseiatu. *Sine Cerere et Bacho friget Venus*, dio Terentziok. Ogirik eta arnorik ezten lekhuari, hotz da Venus: ezta han amurusiarik, eta ez emazte gutziarik. Errana da, haragiaren plazera, amorio desordenatua, sua bezala dela; eta su haren egurrak ian edanak direla. Edeki iatzotzu beraz egurrak, ian ezazu guti, eta edan gutiago, eta halatan, edo ezta sua pitztuko, edo pitztua fite iraungiko da.

Ordenatu zuen Solonek bere legètan, baldin herriko kargudun bati gertha bazekion, sobera edatera, eta handik mihiaren motheltzera edo zangoen kordokatzerà, edeki zekiola berehala bere kargua. Eta arrazoiñekin ordenatu zuen hala. Zeren bere burua ezin goberna dezakeienak, nola eginen du bertzerena? *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* (Eccli. 14). Beretzat gaixto dena, nola izanen da bertzerentzat on?

Korinthioek bere erregearen izendatzean eta koroatzean usatzen zuten zirimonietarik bat zen, ekhartzea bere aitzinera beira bat ur, aditzera emaitematik, etzuela handik aitzina arnorik edan behar, edo edanen zuena, ongi ematurik eta urtzuturik edan beharko zuela (Aeneas Silv. de Europa cap. 10).

Lehenago Erromako emaztèk etzuten bat ere arnorik edaten. Zeren bertzerèntzat ere itsusi da sobera edatea, baiña emaztèntzat are itsusiago eta perilosago. Handik uste dut ethorri zela usantza, arrotz kalean, kanpotik ethortzean, gizonak, emaztèi pot egitea, musu emaita, iaki-

teko ea arno usainik bazutenz (Alexander ab Alexandro lib. 2 cap. 26).

265 Federiko, izen hunetako hirugarren enperadoreak etzuen bere mendean arnorik edan, anhitz baitzen aleman batentzat. Eta nola berak ezpaitzuen edaten, begi gaitzez behatzen zerauen, arnora emanak ziren guztiei. Enperadore hark etzuen haurrik izaiten, ezkondua bazen ere. Eta midikuek elkhargana bildurik, eta konseillu harturik, erran zioten enperatrizari, arno aphur bat edan behar zuela, eta halatan zenbait haur izanen zuela (Aeneas Silv. lib. de dictis et factis Alphonsi Regis num. 7). Enperadoreak midikuen abisu hunen berri iakin zuenean, desira handia bazuen ere bere ondotik zenbait umeren utzteko, guztiarekin ere, gaztigatu zeraukan bere emazteari, begira zuela, etzezala halako erremediorik har; etzezala haur izaiteagatik arnorik edan. Zeren nahiago zuela emazte haur gabea, esterila, defota, antzua, eta haltza oiha-naren bista bezala, fruitu gabea, ezen ez hordia eta arno edalea. Hitz notatzekoak ziren hauk,

eta segur ongi erranak. Zeren handiak baitira arnoak, guztiz ere emaztetan egiten dituen kalteak: hain handiak, ezen ezpaita emazte edalea baithan zer fidaturik, eta ez gizon hordia baithan ere.

Ohoin bat, iokari bat, arnegari bat, putaner bat, gaixto da: ordea gizon da, bere adimenduan dago, zerbaitetako gai da. Baiña hordia, ardan-koia, abre da, ezta gizon. Zeren gizon izaitea da adimenduan egoitea, arrazoiñaz usatzea. Beraz hordia, hordi deiño, ezta gizon. Zeren orduan ezpaitago adimenduan; ezpaita orduan, abrea baiño gehiago, arrazoiñaz baliatzen. Eta hala gizonak, bere gizontasunean, ezin duke falta handiagorik, eta ez desohore desohoragarriagorik (munduak hala ezpadaduka ere) horditzea, adimenduaren nahastea, eta fama hartan iartzea baiño.

Noe patriarka saildu hura horditu zen egun batez; eta harena etzen miretsteko, zeren lehenbiziko edan aldia baitzuen, eta ezpaitziakien oraiño orduan zer indar zuen arnoak: zeren iaki-

nez gero begiratu zen. Baiña miretsteko da, nola orai zuk dakizularik, eta esperientzia duzularik, neurri batetara helduz gero, arnoak iragaiten zaituen, gaitz egiten deratzun, etzaren guztiarekin ere zenzatzen, eta ez berriz halakatzetik begiratzen.

266 Likurgo Thraziako erregeari iduritu zeikan ezen, etzela asko arnoak egiten zituen kaltèn erremediatzeko, legez eta ordenantzaz arnoaren debekatzea, zeren hura zela erroak utzirik, adarrei lotzea. Baiña mahastiak behar zirela ebaki, eta pikatu. Eta hala bere erresumako guztiak, bat ere utzi gabe, pika arazi zituen: eta manatu zuen etzedilla nehor handik harat, biziaren penan, ausart mahastien landatzera. Eta bide hartaz, errege hark, erremediatu zituen, arnoak bere erresuman egiten zerautzan kalte guztiak.

Sabel bethea, ianhariz, eta edariz gaiñez egina, ezta deusetako ere on, iokatzeko, minzatzeko, erasteko, eta erhokeria egiteko baizen. *Nolite inebriari vino in quo est luxuria*, dio londonne Paulok (Eph. 5). Etzaiztela hordi, etzaitez-

tela arnoz betha, zeren arnoa den lekhuan da haragiaren desira desordenatua. Hunen arauaz erraiten du San Jeronimok: *Esus carniū et potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis est* (Hieron. lib. 2 in Jo.). Haragi iatea, arno edatea, eta sabelaren bethatzea, gutizia desordenatuen haz-lekhua da, eta mindegia. Zeren nola mindegian bir landatzeko landareak sortzen, eta hazten baitira, hala ian edanean ere, haragiaren plazer hartzeko gutiziak, orhoitzape-nak, eta kilikadurak pitzten eta egiten dira. Gaiz da, alfer, aise, eta ase egoitea, eta haragiaren bekhatutik eskapatzea.

§ 1

267 Komunzki iende aberatsak ian-edanean ieri dabiltzanak, erortzenago dira haragiaren bekhatutan, probe gosez direnak baiño. Hala frogatu zuen Sesostris Ejiptoko erregeak. Errege hura eritu zen eta itsutu eritasun hartarik (Herodot. lib. 2). Eta berehala erresumako sazerdote, midiku eta gaiñerako hartako ziren guztiek kon-

sulta eginik, erran zioten: bere senharraz bertze-
rekin egitekorik izan etzuen emazte baten ger-
nuaz eta ur-isuriaz garbitu behar zituela bere
begiak, eta halatan berehala argituko eta senda-
tuko zeitzala. Erregek haur aditu zuenean, sen-
datutzat zedukan bere burua: zeren uste zuen
ezen mundu guztia prestu zela. Eta hasi zen
berekala ordenatu zeikan erremedioz usatzen.
Eta lehenbizikorik, segur baiño segurago, hartu
zuen erreginaren ur-isuria, bere emaztearena,
eta hartaz midikuek ordenatu zioten bezala,
busti zituen begiak, eta gantzutu. Baiña alferrik,
lehen bezain itsu gelditu zen, zeren erreginak
bere senharraz bertzerik ere dastatu baitzuen.

Erregek xoil miretsi zuen hunetzaz, zeren
etzuen uste ezen erreginak halako iokorik iokatu
zukeiela. Erreginaz etsitu zuenean, hasi zen
berriz bertze emazte prinzipal eta aberats
batzuetarik foroguaren egiten, ur-isuri ekhar-
tzen, eta senda ahal zitekeienz enseiatzen.
Baiña etzioten hek ere senti arazitzen, eta ez
onik egiten. Zeren guztiak ziren berdin prestu,

guztiak ziren bertzerekin kutsatuak. Orduan erregek hurran etsitua zebillala, egin zuen inkontru baratze-zain probe baten emaztearekin, eta haren ur-isuriaz begiak ukitu zituen bezain fite, argitu zen, eta sendatu zenean, hartu zuen emazte probe hura, egin zuen bere emazte: egin zuen Ejiptoko erregina, eta gero bertze guztiak, gaixto frogatu zituenak, erregina bera barrenean zela, bizirik erra arazi zituen.

Aberatsak aurkitu zituen probeak baiño gaixtoago, eta haragiaren bekhatuan eroriago. Aberatstasunetik, ian-edanetik, gulatik, sabeldarraiotasunetik, sortzen da haragiaren plazer nahia eta bekhata. Eta abstinenziatik, neurritz bizitzetik, sabel-ederretako izaitetik, eta pairatzetik heldu da debozinoa eta saindutasuna. Erraiten du Klimako sainduak: Nahi dena izan kasto, eta alabaiña arnoan zopatia egon, eta asean ibili, halakoa dela, suari iraungitzeko olio eta orari bere ganik hastantzeko ogi pusKaren emaita bezala (Climac. cap. 14). Zeren nola ora bazkarekin hurbiltzenago baita, eta bai sua ere

olioarekin pitztenago, hala haragiaren gutzia-
mendua ere, ian-edan harekin berretzenago eta
handitzenago da.

Beraz emaztètarik begiratu nahi duenak,
begiratu behar du halaber, golos izaitetik, arno-
an sobera sartzetik. Zeren halatan begiratuko du
bigarren zensua eta portalea, zein baita ahoa,
mihia, gustua, zaphorea, zeñetarik sartzen baita
haragiaren bekhatu hatsa, higuina, eta bat bede-
raren galgarria.

**HARAGIAREN BEKHATUTIK
BEGIRATZEKO, LEHENEN
GAIÑERAKO ERREMEDIOK
KAP. XLIV**

268 Nola haragiaren bekhatuan erori nahi eztuenak eduki behar baitu kontu, lehenbiziko bi zensuez, bistaz eta gustuaz, begiez eta ahoaz: hala eduki behar du kontu, gaiñerako bertze zensu guztiez ere. Eduki behar du kontu enzuteaz, beharriez. Zeren anhitz gauza enzuten da, hobe baillizateke, ez enzutea. Nehor emaztèz edo emaztètako gauzaz mintzo denean, ez ernaturik egon, herts beharriak, itzul burua bertze alderat: ahalik eta gutiena halako solhasik enzun, ez hetan atseginik har. Zeren San Isidorok dioen bezala: *Facile agitur quod libentur auditur* (Isidor. lib. Soliloq). Erraxki egiten da, gogotik enzuten dena.

Bada kastitatea begiratu nahi duenak, eztu dantzatu ere behar, eta ez soiñuak diren lekhura

ioan. Lehenago ientilen artean, eta denboran, desohore zen dantzatzea: eta hala etzen iende ohorezkorik, eta kontuzkorik dantzètan edireiten. Zizeronen errana da: *Nemo fere sobrius saltat* (Cicer. pro Murena). Nehor guti dantzatzen da edana eztenean, adimenduan dagoenean.

Iende gazte arinen, zenzuz baiño zangoz fida-go direnen ofizioa da dantza. Dantzan ezta okhasino gaixtorik baizen. Hain ahalkea galtzen da; ezagutzatan sartzen da: solhastatzen da, trebatzen da, eskuztatzen da, mandatua egiten da, eta azkenean behar eztena sortzen da.

Erran behar da, gauza gaixtoa eta okhasinotsua dela dantza, hartzaz dioenean San Agustinek: *Melius est in diebus dominicis arare vel fodere quam choreas ducere* (August. de decem chordis). Hobe da eta bekhatu gutiago da igande egunetan golde nabarretan eta lur lanetan traillaatzea, ezen ez dantzan haritzea. Eta haur erraiten du hunela, ez zeren dantzatzea bera hain gauza gaixtoa den, baiña zeren dantzatik anhitz okhasino behar eztenik sortzen den.

§ 1

269 Bada begiratu behar da usnaren portalea ere, eduki behar da kontu sudurrez ere. Zeren zar diteke handik ere behar eztena. Ezta musketaz, balsamoz eta halako bertze usain onez usainzturik ibili behar. Zeren hala ibiltzeak eztu usain ona. Eta halatan manatu zuen Solonek, etzezala nehork usain merkatalgoatan trata. Zenon filosofoak etzuen ikhusi ere nahi halako usainik zuenik. Eta hala egun batez bere konpainiako bati usaiña aditurik, eta bere baithan haserreturik, galdegin zuen: *Quis hic mulierem olet?* Nork du hemen emazte urrina? (Diog. Laert. 1. 7 in vita Zen.) Bidegabe handia egiten derauka bere buruari, emazteki bat bezala, urrintztaturik, eta usain onez betherik dabillan gizonak.

Zeren halakoak usain ona emaitteagatik, emaiten baitio bere buruari fama gaixtoa. Badira gauza batzuk ikhusi gabe, sudurraz beraz, urri-naz usnatzen eta iakiten baitira, non diren eta zer diren: hala bethi usain onez betherik dabil-

tzanak ere, usnatzen dira eta ikhusi gabe ikhus-
ten, nolakoak, zer azturatakoak eta zertsu diren.
Halatan Marzial poetak erran zeraukan egun
batez Postumo bere adiskideari: *Hoc mihi sus-
pectum est, quod oles bene, Postume, semper.
Postume, non bene olet, qui semper bene olet*
(Martial. lib. 2 Epig. 12). Gogan behar gaixtoa
emaiten deraut, Postumo, zure bethi usain onez
betherik ibiltzeak. Zeren eztu usain ona, bethi
usain ona duenak.

Usainik hoberena, bat ere usainik ez izaitea
da. Hala erraiten du Zizeronek emaztez mintzo
dela: *Ideo bene olent, quia nihil olent* (Cicero ad
Atticum lib. 2). Usainik eztutenean dute usain
ona: eta zeren ezpaitute usainik, hargatik dute
usain ona. Balsamo, anbar, musketa, eta halako
bertze usain onak, iendèn enganatzeko, berega-
na erakartzeko, bere buruez mintza arazitze-
ko, eta haragiaren bekhatuan eroriak dauntzala
usnatzeko, eta gogan behartzeko bideak eta sei-
ñaleak dira. Edo bai zeren benturaz zenbait
usain gaixto eta khirats baitute bere gorputzean,

haren estaltzeko eta ezeztatzeko hartuak eta pensatuak.

§ 2

270 Eztu deus balio usain onez betherik ibiltzeak, eta are gutiago berari dagokan baiño soiñeko arropa ederragoak erabiltzeak. Zeren hek guztiak dira banaloriak, desordenuak, eta desonestkeriaren seiñaleak.

Amictus corporis et risus dentium et incessus hominis enuntiant de illo (Eccl. 19, 27). Soiñeko arropetan, irrian eta ibiltzean da ezagun nolakoa eta zertako den bat bedera. Nola khea den lek-huan ageri baita badela sua, hala sosegurik gabe, hortzak hirriturik, bethi irriz egoitean eta banoki beztiturik ibiltzean, da halaber ezagun eta ageri han dela ergelkeria franko, eta adimendua eskas. *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus*, dio londone Paulok (1 Thim. 6). Dugunean zertaz gosea hil eta larrua estal, asko esten dugu. Eztugu ian-edanean eta beztimendetan soberaniarik galdegiten: doiaz

elikatzen, iragaiten eta kontentatzen gara. Zenbait granoz arin delako seiñalea da, bertzeak ez bezala, edo dagokan baiño ederkiago beztiturik ibiltzea: eta beztidura hek soiñean dituenen bere buruari kontentez beha egoitea. Halako bati erran zioen egun batez sekeretuan beharri-ra Demonakte zeritzan filosofo batek: *Heus tu, hoc ante te ovis ferebat* (Lucanus in vita Democriti.) Hola, adiskidea, orai zuk soiñean darabil-tzatzun arropa horiek, zuk baiño lehen erabili zituen bere bizkarrean ardiak, zeren haren illeaz eginak baitira. Eztuzu beraz horietzaz zer loriaturik. Eta bertzela ere, zeren beztidurak bekhatua-ren estalgarriak bezala, eta bekhatu egin dugula-ko seiñaleak baitira, ederki erraiten du San Tomasek pontu hunen gaiñean: *Qui gloriatur de veste similis est furi glorianti de cauterio; quia propter peccatum Adae usus vestium introductus est* (S. Thom. de regimine princip. lib. 5 cap. 59)

Nahi duzu iakin, bere soiñeko arropaz preza-tzen eta loriatzen dena nola den? Azotatu ondo-

an justiziak sorbaldan, burdin goriaz emaiten dioen markaz eta zigilluaz prezatzen den ohoiña bezala. Marka hura, bere gaixtakeriakgatik emaiten zaika ohoiñari, eta bai guri ere beztimenda, gure eta Adan gure lehenbiziko Aitaren bekhatuagatik. Bekhaturik izan ezpaliz, etzen beharko beztimendarik: eztugu beraz hetzaz zer banaloriaturik.

Bat bederak behar du bere estatuaren arauaz, nola baitagoka, hala beztitu eta ez gehiago. Zeren gehiagokoaz, desohoratzenago du bere burua, ohoratzen baiño. Errege beztibedi oihalik hoberenaz; aitonen semea erdikoaz, eta nekhazalea, arronteraz. Zeren gaiñerako guztiak dira banaloriak, desordenuak, bekhatu egiteko eta eragiteko bideak, eta kastitatearen galgarriak.

§ 3

271 Baiña guztien gaiñetik borzgarren zensu korporalari, zein baita *tactus*, ukitzea, eskuztatzea eta hazkatzea, eduki behar zaika begia.

Zeren hura da ohoiñen kapitaina: ijtoenkondea, bertzeren ebatsietan ere parte duena. Ikhustez, minzatzeaz, enzuteaz, eta usnatzeaz egiten da bekhatu, ez ordea ukitzeaz bezala. Bertze zensuek urruititik, baiña ukitzeak hurbilletik akometatzen du. Begiek, mihiak eta bertze zensuek eraikitzen dute ihizia, baiña ukitzeak atzemaiten du. Gaixtoeneko pontuan, desonheski bekhatuagatik, eta minzatuagatik ere, aitzinago iragaiten ezpada, ezta obrarik bedere: baiña ukituz gero, akhabatu da iokoa, egin da kolpea. Desonheski behatzea, eritzeko seiñalea da, baiña ukitzea hiltzekoa. Oraino solhastatzeaz, eta behatzeaz beraz ere, kilikatzen da, orhoitzen da. Zer izanen da bada, ukitzera, eta musu besarkètara dadinean? Urruititik ere berotzen du suak, zer eginen da bada hurbil dadinean? Gaizki doha iztupaz, suak utki dezanean. Bertze ioko guztiak ametsetakoak bezala dira; utkitzea da, iratzarririkakoa, fina eta segura. Gatzak, urez egina delarik, eztu ura baiño etsai handiagorik: ez eta haragiak ere haragiz delarik, haragia baiño galgarriagorik.

Batak eta bertzeak ere asko dute elkharren ukitzea. Beraz aparta, ez hurbil, ez utki. Zeren nola ukitzeak pitzten baitu sua, hala ez ukitzeak, has-tantzeak eta aldaraturik egoiteak begiratzen du kastitatea eta garbitasuna.

Finean erremedio guztien gaiñeko, behar lizatekeien erremedioa da, konsideratzea lainkoak ikhusten gaituela, beha dagokula. Eta baldin den presunarik eztheusenaren behatzeak, ikhustek, eta aitzinean gerthatzeak, gibelatzen bagaitu, halako bekhaturen egitetik, nola izanen da arrazoin gibela gaitzan, geldi gaitzan eta begira gaitzan, lainkoak ikhusten gaituela, eta aldakan beha dagokula iakiteak eta pensatzeak?

Hauk dira (eta lainkoak ailliotza liren asko) haragiaren bekhatuan ez erortzeko eta eroriz gero ere iaikitzeo hartu behar diren erremedio-rik prinzipalenak. Zein baldin egun beretik, gero-ko luzatu gabe hartzen eta konsideratzen badi-tutzu, iakizu ezen gorputzari aisia handi bat emanen diozula, eta arimari, are handiagoa. Eta halatan munduan duzun etsairik handiena eta

perilosena, zien baita haragia, azpirako, garaitu-ko eta errendatua ibeniko duzula.

**NOLA GEROTIK GERORA
GABILTZAN BITARTEAN, ALHA
ZAIKUN KONZIENTZIA GAIXTOA
KAP. XLV**

272 Erraiten du San Tomasek, eta frogatzen den gauza da, gure laungoikoak ereiña eta landatua dadukala gure baithan barrena, iakin behar diren gauzen iakiteko, eta egin behar direnen egiteko hazia eta landarea (S. Thom. 1 part. q. 79, art. 2). Badu gutarik bat bederak, bere baithan barrena, lainkoak emanikako aitzindari bat, eta argi egille bat. Eta hark erakusten dera-ku zer dagokun ongi eta zer gaizki: noiz goazin makhur eta noiz artez. Eta are gehiago, hark berak bere ahal guztiaz, aitzinaren eta bulkhatzen gaitu ongi egitera, eta gibelatzen eta has-tantzen gaizki egitetik.

Barreneko aitzindari haur edo argi egille haur—zein deitzen baitute doktorek *Synderesis*—, da gure konzientzia edo arrazoi naturala. Zeren

ezta munduan halako aitzindaririk, gidaririk, argi-egillerik eta ez erakuslerik, nola baita arrazoin naturala, eta arrazoin naturalak dioena: naturaren arauaz, legez eta ethorkiz dakiguna: bat bederaren barrena, konzientzia: eta konzientziaren lehenbiziko mugida, abiadura, erakuspena eta konseillua.

Hala erraiten du San Krisostomok: *Ab initio Deus hominem formans, legem illi naturalem indidit. Et quid, tandem, est lex naturalis? Conscientiam nobis expressit, et per se discibilem constituit bonorum et contrariorum scientiam. Non, enim, opus habemus discere quod mala est fornicatio, sed initio hoc scimus* (Chrys. Hom. 12 ad popul. Anthio. T.5). Hastetik, egin zuenetik beretik, eman zeraukan lainkoak gizonari lege naturala. Eta zer da lege naturala? Bat bederaren konzientzia, zeinetan barrena baitago, bere buruzko ezagutza bat, iakiteko zein den zuzen eta zein makhur: zein den ongi eta zein gaizki: halako moldez ezen ezpaita zer ibilirik frogatzen, gauza gaixtoa dela bekhatua, eta gauza ona

berthutea, zeren badakigu haur gerok ere geure burutik, lege naturalak berak, konzientziak erakutsirik.

§ 1

273 Hunetan da ageri maite gaituela geure laungoikoak. Zeren geure baithan barrena, geure etxean bertzetara konseillatzera ioaiteko premia gabe, emaiten baiteraku behar dugun nabusia eta erakuslea, zein baita konzientzia. Eta halatan kondenatzen dira lege naturalaren arauaz bizitzen eztiren ientilak.

Merkatari batzuek egiten dituzte sal-erosi nahasiak, tratu gaixtoak, lukureriazkoak, enganamenduz betheak. Eta gero ioaiten dira bere kofesoretara edo bertzetara, galdegitera ea tratu hek iustu direnz, egin ahal ditezkeienz. Eta ioaiten dira mengoa gabe, premia gutirekin. Zeren hain da klar eztirela iustu, non baldin bertzetan ibili gabe, galdegin baliatzote berèk bere konzientziari hark berak erakuts baillizaie egia. Eta handik berèk kondena baillitzakete bere

buruak. Zeren bere konzientzian barrena, ediren baillezakete, eskiribaturik bezala, galdez dauden guztiaren errepuesta.

Utzi nahi badigu konzientziari, bera da asko, errebelatzetik begiratzeko, artez eta xuxen erabiltzeko. Zeren badaki behar dena, eta bere egitez guztia da onera emana. Eta San Tomasek dioen bezala, ontasunari egiten dio besta eta begitarte, eta gaixtatasunari liskar eta beltzuri: *Synderesis dicitur instigare ad bonum, et murmurare de malo* (S. Thom. 1 pars q. 79 art. 13). Beraz bere konzientziaren arauaz, haren buruz eta konseilluz gobernatzen eta kidatzen dena ongi da, alegera da, kontent eta pagu da. Baiña bertzela, bere konzientziaren kontra dabillana gaizki da, beltz, ilhun, goibel eta triste da.

Eta arrazoiñekin da hala. Zeren nola, zangoa, besoa edo gorputzeko bertze parte bat, bere tokitik eta iunturatik ilkitzen, makhurtzen, aldaratzen edo enhardatzen denean ezin sosega baititeke, eta ez pausa, bere tokira eta lekhura bihur arteino: hala bere konzientziari gibela

emanik, bekhatuan dagoena ere, nola behar den iunturatik eta arrazoin naturalak erakusten dioen bidetik eta ordenantzatik aldaratua eta iltkia baitago, ezin sosega diteke, eta ez pausa, hala dagoeiño. Bere bidean eta tokian dagoenean, nola baitago bekhaturik eztuenean, orduan da alegera, arrai, aise, kontent, eta bere gogara.

§ 2

274 Ezta konzientzia gaixtoa bezain gaixtorik eta erragarririk: bera da azoterik eta borrarorik asko. Hala erraiten du San Agustinek lainkoarekin mintzo dela: *Iussisti enim et sic est, ut poena sua, sibi sit, omnis inordinatus animus* (Aug. lib. 1 Confes. cap. 12). Manatu zenduen eta hala da: konzientzia desordenatua, bera da, bere burua-arentzat, pena eta gaztigu.

Ezta uharrerik eta ez uholderik lurra hala larrutzen eta arrobatzen duenik: ezta pipirik, zura hala desegiten eta zuhirintzen duenik: ezta zedenik urdaia hala bohatzen eta iaten duenik:

ezta zerrenik oihala hala eta hain gisa gaizki bilhakatzen duenik, eta ez harrik haragia hala galtzen eta gastatzen duenik, nola konzientzia gaixtoak egiten baitu bere burua.

Harra da, konzientzian barrena, dagoen bekhatua, eta harrak bezala, gau eta egun, autsikitzten du, iaten du, larrutzen du. Eta hain da gose, ezen ezpaita behin ere asetzen eta ez autsikizetik eta bere faltèn gogora ekhartzetik gelditzen.

Errege Davitek bertzeren emaztearekin huts egin zuenean, anhitz enseiu eta itzul-inguru egin zuen, huts hura estali nahiz. Eta ez, ez, zeren nehoren beldur zen. Errege zenaz geroz. Baiña zeren ezpaitzuen bere konzientziak sosegatzera utzten.

Konzientziak ez Aita Sainduri, ez Enperadore-ri, ez Erregeri, eta ez munduan den bertze presunari, eztiagoza barkha. Eta haur guztior egiten du gure probetxuagatik, bekhatutan lohakar ezkaitezingatik. Geure aita propioak baiño mai-teago gaitu geure konzientziak. Aita batek bere semea behin, biatan, hiruretan edo hamarretan

mehatxatu duenean, ikhusten badu eztela zen-
zitzen eta ez emendatzen, utzten du, etsitzen
du. Baiña ez konzientziak, eztu behin ere utzten
eta ez etsitzen (Vid. Chrysost. Concio 4 de Laza-
ro. Tom. 2).

Gerla handia egiten deraku geure konzien-
tziak, eta gerla hunek, aphur bat ere gibelatzen
gaitu bekhatu agitetik, bertzela egin luke
gureak. Hala erraiten du San Krisostomok: *Con-
scientiae increpatio, sacra est anchora non
sinens, nos tandem in peccatorum demergi pro-
fundum* (Chrys. ubi supra). Konzientziaren eran-
zutea eta mehatxua, aingura da, eta aingura ere
saindua eta sakratua, bekhatuen hondarrean
erortzetik eta han ithotzetik begiratzen gaitue-
na.

§ 3

275 Ordea diferentzia handia da, konzientzien
artean, anhitz doha batetik bertzera. Konzientzia
batzuk dira erne, sentikor, minbera, hertsia: eta
berriz bertze batzuk loti, hil, lazo, zabal, eta ez

antsia. Zapata bat duzunean neurri, iustu, doi; ezin paira dezakezu barrenean, den legarrik ttipiena: baiña zapata baketazko handi zabalak, eztira hain perilos; hek badute lekhu franko, oiña guti minberaturik, ez legarraren, baiña harrizkoen ere edukitzeko.

Bada diferentzia haur beror da, konzienzia onaren eta gaixtoaren artean ere. Konzienzia onak, iustuak, ezin paira dezake bekhatu benial bat ere, baiña gaixtoak, lazoak, eztu mortalez ere konturik egiten. *Multi per nimias iniquitates non sentiunt peccati conscientiam* (Ambros. lib. 3 de parad. cap. 5 tom. 2). Anhitzek ere bekhatu egin hutsen botherez, eztute bere konzientziako bekhatua sentitzen. Eta haur da Spiritu Sainduak ere dioena: *Impius cum in profundum malorum venerit contemnit* (Prov. 18). Gaixtoak bekhatuen hosinean barrena sarthuz gero, galtzen du sentimendua, eztu antsiarik. *Piae mentis est, vulnus sentire peccati, nam qui expertes doloris sunt, non sentiunt vulneris acerbitatem, quod est immedicabilis aegritudinis* (Ambros. in Ps.

50, Tom. 2). Seiñale onada bekhatuaren zauriaren sentitzea, eta gaixtoa ez sentitzea. Zeren sentimendua galduz gero, oinhazeak hillez gero, ezta sendagai, ezta sendakizun, eta ez midikuntzatan ibiltzeaz probetxurik. Haur da mundu hunetan bekhatoeak ahal dukeien miseriarik handiena, estaturik perilosena eta egoitzarik gaixtoena: bekhatuaren ez sentitzea. Halakoak konzientziaren sainga guti aditzen du, lo guti hargatik galtzen du, ordea ezta ez hura ere alde guztiz narrio gabe; den gaixtoenari ere, noizik behin bedere alhatzen zaika bere konzientzia. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Neque enim in eius potestate situm est remittere* (Chrys. in Ps. 142 Tom. 1). Nahiago badu ere ezin barkha dezake konzientziak. Hala emaiten du aditzera San Ambrosiok ere: *Conscientia cum non habet loquendi usum, nescit tamen tenere silentium* (Ambros. de poenit. c. 1. Tom. 4). Konzientziak minzaten usatua eztelarik, eztaki alabaiña ixilik ere egoiten. Zeren kanpoan minza-

tzen ezpada ere, bai ordea minzaten da barre-
nean.

276 Konzientzia da behin ere lohakartzen ezten zerbitzari bat, marrantatzen edo erlasten ezten predikari bat, eta bethiere ontasunera ahal bezanbat eramaiten gaituen kidari bat. Eta etzaiku puntu batez ere aldaratzen, bethi darraiku, gorputzari itzala darraikan bezala.

Eta eztago ez alferrik ere, alha zaiku, saingaz eta eranzutez dagoku. Bekhatua egin baiño lehen, egitean, eta eginea gero ere, erasten du, abisatzen du, akhusatzen du. Eta guztiz ere bekhatu egin ondoan, iaikitzen da, orduan atzartzen da, orduan dira zinak eta minak, orduan dira ezproin kolperik handienak. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Sicut ebrius cum multum vini ingurgitat, nullum sentit a vino damnum; postea autem sentit; ita et peccatum, donec consummatur, obtenebrat mentem, et quasi densa nubes ita mentem corrumpit. Deinde conscientia insurgit, et quovis accusatore mentem gravius arrodit, monstrans absurditatem peccati* (Chry-

sost. Hom. 64 in cap. 42 Genes.). Nola hordiak arnoa iresten duenean, ezpaitu sentitzen handik heldu zaikan kaltea: zeren gozatasun hark, edatean hartzen duen atseginak, itsutzen baitio adimendua. Ordea gero, hordia ioan dakionean, ezagutzen baitu bere falta eta desohorea:hala bekhatoreak ere, bekhatua egiten duenean, eztu sentitzen eta ez ikhusten, handik heldu zaikan kaltea, zeren hartako atseginak eta plazerak liluratzen baitu; hain liluratzen, ezen ezpaita orduan gaitzez orhoitzen. Baiña gero, iragan denean bekhatua, iaikitzen da konzientzia, eta hain zinez akhusatzen eta liskar egiten hasten da, non iragan diren plazer guztiez ahantzirik ibentzen baitu bekhatorea.

§ 4

277 Erraiten du San Agustinek, emazte gaixtoak, ithaizurak, eta kheak atheratzen duten bezala gizona bere etxetik: atheratzen duela konzientzia gaixtoak ere bekhatorea bere sosegutik (Vid. August. in Ps. 33 et in Ps. 100). Emazte

gaixtoa, ithaizura, eta khea diren lekhuak ezta plazerik, ez eta konzientzia gaixtoa duena baitan ere ontasunik. Bekhatorea sar badadi bere konzientzian barrena, berehala hango kheak atheratzen du kanporat, azpiratzen du tristurak.

Kanpoan etsaiak, perillak eta asaldurak dituenak, laster egiten du etxera, pausatzerara eta bere buruaren seguratzera, ordea etxean ere etsaiak, atsekabeak, ithaizura, khea eta emazte gaixtoa dituenak zer egiten du? Non pausatuko du? Zer konsolamendu izanen du? Kanpoan etsaiak, etxean gerla, non edirenen du bakea? Non? Bere barreneko ganbaran, bere konzientzian, han behar du pausatu, han behar du konsolatu eta bere burua arindu eta alegeratu. Ordea baldin bere barreneko ganbara hartan ere, bere konzientzian ere edireiten badu etsaia, bekhatuaren ithaizura, khea eta erantzutea, zer egiten du orduan? Norako da? Sarthuagatik bere barreneko ganbaran, bere konzientzian, eztezake pausurik ediren. Zeren han berean batzen baitaika bere etsaia, eta etsairik gaixtoena etxe barren-

koa da. *Hostem suum invenit, quo confugerat* (August. in Ps. 45). Etsaiaren ihesi dabillala, egiten du etsaiarekin inkontru. Beraz gehien bazterretarik hartua da halakoa, alde guztietarik atrapatua da. Zeren bere burua ere etsai baitu, eta berak, bereganik ezin baitaidike ihesik. Arrazoiñekin erraiten du San Agustinek: *Nullae poenae graviores quam malae conscientiae, in qua cum non habetur Deus, consolatio non invenitur* (Aug. Sent. 191, Tom. 3). Ezta konzientzia gaixtoaren egitekoak eta penak baiño pena handiagorik. Zeren nola ezpaita lainkoa han egoiten, ez eta, ezta konsolamendurik ere edireiten.

278 Eri den presunak, barrenean min duenak, ahal daidike denbora aphur batez, kanpoan eta iendartean alegera iduri, ordea guti hala iraun, berehala bere barreneko gaitzak, gogoetan ibentzen du, tristetzen du. Hala tristetzen du bada bekhatutan dagoena ere, bere konzientziak, bere barreneko eritasunak. *Vides convivium peccatoris, interroga eius conscientiam, nonne gravius omnibus foetet sepulchris?* (Ambros. lib. 1

Offic. c. 12. Tom. 5). Ikhusten duzu bekhatutan dagoenaren gonbitea, ian-edana, bonbazia eta bankezia, baitirudi ezen han dela parabisua, eztela zer gehiago desira. Ordea baldin galdegiten badiozu, ea nola dihoakon bere barren hartan, bere konzientzian, erranen deratzu gaizki dela, nardagarri dela, sepultura kiratsak baiño kiratsago dela. *Impii quasi mare fervent, quod quiescere non potest.* Gaixtoak itsas irakitua bezala dira, eztute bakerik eta ez sosegurik: heken holek, uhinek, bagèak eta tormentèk, hanbat badira, ezen gaiñez egiten baitute. Eta badio Salomonek ere: *Praecordia fatui quasi rota carri.* Gaixtoaren konzientzia eta barren aldeak, orgaren edo gurdiaren arroda bezala dira. Gurdi kargatuak badarasa, badirudi bere karga handia ezin iasanez, arrenkuratzen dela: hala arrenkuratzen da bada bekhatorearen konzientzia ere, bere bekhatuen karga eta pisutasuna ezin iasanez: hark nekhatzen du, hark zapatzen du, hark bere soiñuaz, habarrotsaz, eta erasteaz tristetzen eta penatzen du.

279 Egun batez ioan zituen filosofo batek zapata batzuk bere etxera, prometaturik zapata egileari, denbora gutiren barrenean pagatuko zerautzala. Eta abiatu zen bere hitzean, eta ephean pagamenduaren egitera. Baiña enzunik ezen hiltzela diruak behar zituen zapatagina, bihurtu zen alegerarik bere diruekin etxerat, iduriturik ezen hainbertzez kito zela: eta eduki zituen zenbait denboraz diruak berekin. Ordea bitarte hartan hain iaten eta erratzen zuen bere baithan barrena bere konzientziak, ezen ezin pairatuz, ioan baitzen bere diruak harturik, zapataginaren etxera eta han egotzi zituen, erraiten zuela, zapataginarekin berarekin mintzo izan bailliz bezala: *Ille tibi vivit, redde quod debes* (Senec. lib. 7 de benefic. cap. 21). Bertze guztientzat hil bahaiz ere, oraiño bizi aiz enetzat. Thotzik bada, har itzak heure zapaten diruak, eta utztak niri bakea. Deskargua egin arteiño, etzuen utzi bere konzientziak sosegatzera, anarteraiño bethi eman zioen garri eta narrio. Ezta

egungo egunean mundua hunein sentikor eta konzientziatsu.

§ 5

280 Gaixtoa, bertze etsairik gabe, bere konzientziak berak, bere baithan barrena, azotatzen du, autsikitzen du, zauritzen du, larrutzen eta penatzen du. Iragan denean bekhatuaren plazera, han da berehala konzientziaren desplazera. Bekhatua, zauri hatz-gillea bezala da. Hatz egitean atsegin hartzen duzu. Ordea hatz gordin eginik, gelditzen zaitzu ondotik errasumina. Hala gelditzen da bada, bekhatuaren plazera iragan denean ere, konzientziaren mina eta oinhazea. Sukhar handiarekin zaudenean ere, atsegin hartzen duzu ur hotzaren edateaz, ordea gero edan ondoan, gaitza berreturik, izaiten duzu atsegin haren atsekabea. Haur da fruitu ondu gabèn ondorea, horzkidura, higuintza.

Garzelean dagoenari, emozu nahi duen bezanbat iatera eta edatera. Egiozu ahal dagizun besta guztia, baiña ezta hargatik osoki ale-

geratzen. Zeren ezpaitaki zeri dagokan. Alegera-kiago bizi da, athez athe dabillan errumesa. Zeren San Krisostomok dioten bezala: *Supplicii expectatio non sinit praesentium voluptatum sensum capere* (Chrysost. Hom. 12 in c. 7 Rom. Tom. 4). Garzelean dagoena, eztu utzten, geroko gaztiguaren beldurrak, atsegin hartzera, eta ez eskuen artean dituen plazer aphurren goatzera. **281** Urkhabera kondenaturik dagoena, aitzinetik penatzen da, urkhabeaz orhoitzen den guztiaz, urkhatzen bezala da. Hala da bada konzientzia gaixtoa duena ere. Halakoa noiz eta hasten baita bere gogarenik, bere lagunekin atsegin hartzen, orduan berean orhoitzen da bere bekhatuez, orduan berean alhatzen zaika bere konzientzia: halako suertez, ezen ezpaita posible bekhatutan dagoenak, hala dagoeiño, atsegindasun osorik ahal dukeien.

Halakoak, perilik eztuenean ere, uste du peril duela. Eta hala ikhusiko duzu anhitzetan ere, ohoiñak edo gizon hilzaileak sentitzen duenean iustizia, berehala bera bere buruz, nehor orhoi-

tzen eztela, bere konzientziak akhusaturik, ihesi itzalgaizka abiatzen dela: Eta handik nabarben-
durik gaizkiere heltzen dela.

Gaixtoak uste du ezen hartzaz orhoitzen ezti-
renean ere, hartzaz mintzo direla. Gaixtoa bethi
da gibel beldurti, eta gogan behartsu.

Gau ilhunean baxharrik dohana deusen peri-
lik ez izanagatik ere, latz da, beldur da, izi eta
ikhara da: hala da bada gaixtoa ere, deusen peri-
lik ez izanagatik ere, bere konzientziak akhusa-
turik latz, izi, ikhara eta beldur.

Urdeak, bertze abrèk egiten eztutena, oraiño
minik hartu gabe, ukitzeaz beraz egiten du
marraska. Zeren nola ezpaitu deus ere on den
gauzarik, bere urdaia baizen, ez illerik, ez luma-
rik, ez larrurik, eta ez bertze gauzarik, bere iza-
nez eta naturaz da beldur, hartzen dutenean,
biziaren edekitzeko hartzen duten: hala bada,
konzientzia gaixtoa duena ere, lehenbiziko aldi
gaitzean, den buruko minik ttipienez, da beldur
hil dadin, bizia edeki diazoten. Zeren ezpaitu

deus ere balio duen gauzarik, bere bizia baizen, eta hura galduz gero, penatu behar baitu.

§ 6

282 Erraiten du Iob gizon saindu hark: *Sonitus terroris semper in auribus eius, et cum pax sit, ille insidias suspicatur* (Job 15). Gaixtoari bethi dagoka bere beharrietan beldurtasunaren soinuak, konzientziaren latzetasuna, eta asaldua: eta bakean denean ere, uste du gerlan dela, eta orduan ere atrapatu nahiz, zelatan dagotzala. Haur da are mundu hunetan ere, bertze mundukoaz gaiñera, gaixtoaren gaztigua: beldurtasuna, segurantzarik gabe, izi ibiltzea. Gaztigu hunetzaz mehatxatu zituen gure lainkoak bere manamenduen hautsailleak, erraiten zerauela: *Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, fugietis nemine persequente* (Levit. 26). Baldin enzuten ezpanauzue, eta ene manamendu guztiak konplitzen ezpaitutzue, iakizue ezen, nehoren peril gabe eta nehor iarraiki gabe, emanen diozuela ihesari, eta ikha-

ra handi bat eginen zaitzuela. Hala egin zeikan ikhara handia Kaini bere anaia Abel hil zuenean. Abiatu zen Kain mundutik ihesi, erraiten zuela: *Omnis igitur qui invenerit me occidet me* (Gen. 4). Egin du eneak, ezta eskapatzerik, ediren nazan guztiak hillen nau. Zer diozu Kain? Noren zara beldur? Nork hillen zaitu? Ez Adanek, ez Ebak. Zeren horiek zure aita-amak dira, eta oraiño ezta munduan bertzerik. Noren zara bada beldur? Ez nehoren bertzeren: zeure buruaren, zeure konzientziaren. Zeren konzientzia bera, bertze etsairik gabe, da asko, beldurtasun handiarekin erabiltzeko.

283 Adanek bekhatu egin zuenean, eta sentitu lainkoak deitu nahi zuela, ihes egin zuen, gorde zen. Eta zergatik gorde zen? Othe ziakien zer nahi zioen lainkoak? Bai baziakien (dio San Agustinek). Eta nondik ziakien? Bere konzientziak erranik. *Neque alium obiurgatorem habebat, et testem peccatorum* (Aug. Hom. 17 in cap. 3 Gen. T. 1). Etzuen bertze lekhukorik, eta ez akhusatzaillerik, bere konzientzia baizen: baiña hura

zuen asko. Eta halatan, berak bere buruz, bere falta ezagaturik, eta hobendun zela nabarbendurik, estalgunea bilhatu zuen. Hargatik erraiten du San Isidorok: *Numquam securus est reus animus, mens enim malae conscientiae propriis agitur stimulis* (2 Soliloq. Isidor. lib.). Presuna hobenduria, faltatsua, ezta behin ere segur, zeren bere konzientziaren ezproiñak bethiere kolpeka hari baitzaitza. Pontu hunen gaiñean erraiten du San Ambrosiok: *Domini autem traditorem non invenio a iudice esse damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus, sed quod gravius est, seipsum condemnat* (Ambros. serm. 2 in Daniel. T. 2). Eztut edireiten ezen ludas, launaren saltzaillea, nehork kondenatu zuela, ez Pilatusek, ez herriak: eta ez bertzek: baiña, gaixtoago baita, edireiten dut, berak bere burua kondenatu zuela. Zeren sententzia guztien gaiñeko sententzia, guztiak xitzen eta iragaiten dituena, bat berak bere buruari, bere konzientziak benzaturik, emaiten dioena da.

284 Eta hunetan da ageri ezteela antsia, nehork bertzek ez iakinagatik ere zure falta eta bekhatua, baldin zerorrek badakizu; konzientzia bera da lekhukorik asko. Ezta harentzat golkhorik, zokhorik, eta ez estalgunerik. Zeren Senekak dioen bezala: *Quid prodest recondere se et oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat, mala autem in solitudine anxia est atque sollicita. Si honesta sunt quae facis, omnes sciant, si autem turpia, quid prodest neminem scire cum tu scias?* (Senec. epis. 43).

Zer probetxu da gordetzea, eta iendèn begietaririk eta beharrietaririk ihes egitea? Konzientzia onak agerrian, eta iendartean ibili nahi du, fida da han ere. Baiña gaixtoak eztu nehon ere segurantzarik edireiten: ez etxean, ez kanpoan, ez bakharririk dagoenean, eta ez are konpainiatan denean ere. Zure obrak onak eta prestuak badira, iakin bitzate guztiek, baiña baldin gaixtoak, desohorezkoak, eta desohoragarriak badira, zer probetxu da, bertzek ez iakitea, baldin zerorrek badakizkitzu? Zerori zara, zure konzientzia da

lekhukorik segurena: bertze guztiek faltatuagatik hark eztezake falta, hark on edukiko du, hark akhusakuto du. Hargatik erraiten du halaber Senekak:

Nullum conscium peccatorum tuorum magis tenueris, quam te ipsum: alium enim potest effugere, te autem numquam, nequitia enim ipsa est sui poena (Senec. lib. de moribus). Etzarella zure bekhatuak dakizkitenen, baten ere hain beldur, nola zeure buruaren; zeren bertzètarik badaidikezu ihes, eskapa zaitezke, baiña ez zeureganik. Zeren bekhatua bera da, bere buruarentzat pena, eta gaztigu.

Iob gizon saindu hari gerthatu zeitzan kalte, galtze eta fortuna gaixto guztietan, eskapatzen zen bethi ere bat, abisatzeko eta berriaren ekhartzeko: *Ego evasi solus, ut nuntiarem tibi* (Job 1). Hala eskapatzen da bada bekhatorea baithan ere konzientzia, eta konzientziaren mandataria eta eranzutea, berri ekhartzeko, abisatzeko, eta erraiteko zenbat kalte ethorri zaikan,

eta zenbat ontasun galdu duen bekatuaren egi-
teaz.

§ 7

285 Konzientziak anhitz ofizio du, bera da alk-
hate, bera da lekhuko, bera da akhusatzaille, eta
defendatzaille. Eta hain da fin eta egiati, ezen
berak milla lekhuko balio baititu. *Conscientia
mille testes* (Quintilian.). Hain da artez, iustu eta
leial, non mundu guztiak ezpaitezake irabaz, ez
korronpi, eta ez bertze aldera itzul. Ezta dirurik,
eta faborerik: ezta lausengurik, eta ez mehatxu-
rik: ezta arartekorik, eta ez adiskiderik, konzien-
tzia bere egiatik malkhur dezakeienik. Pontu
hunen gaiñean bethi bezala ederki erraiten du
San Krisostomo, urrezko mihi hark: *Externi iudi-
ces, et pecuniis corrumpuntur, et assentationi-
bus deliniuntur, et metu simulant. At conscien-
tia tribunal nulli hominum novit cedere; sed,
quamvis dederis pecunias, quamvis mineris,
quamvis aliud quodvis feceris, iustam ferret sen-
tentiam, adversus peccatoris cogitationes, adeo*

ut ipse quoque qui peccatum admisit, seipsum condemnet, quamvis nullus alius condemnet (Chrysost. concio 4 de Lazaro). Munduko gortheak, audientziak, eta iustiziak nahasten dira, lekhukoek ukhatzen dute, notaria irabazten da, alkatea diruz itsutzen da, lausenguz eta faborez gobernatzen da: eta handik anhitzetan ere, barrenean zarela uste duzunean, kanpoan edireiten zara, irabazi ustea galtzen duzu. Baiña konzientziaren gorthean eta audientzian ezta halako bidegaberik egiten. Aitzitik bertze guztiek faltatuagatik, kulpantak berak, konzientziak berak akhusatzen du bere burua, eta bai kondenatzen ere.

Kanpoan egin ahal ditezke, egiaren kontrako enseiuak, eta frogantza falsoak: falta duenak ere ukha ahal dezake, eta erran eztuela faltarik, baiña hargatik, barren hartan, bethiere konzientzia bere egian egonen da. Mintzo direnek ahal daidikete huts, baiña ez konzientziak: hari galdegiozu, harekin mintza zaitezi, eta hark nor zaren

erranen deratzu; han miraillean bezala, zeure burua ikhusiko duzu.

286 Egiteko batek hartzen zaituenean, han da berehala konzientzia, eta egundaiño egin ditutzun falta guztiez orhoitzen zaitu, guztiak gogorra ekhartzen derauzkitzu. Eta are erraiten deratzu, zenbait zeure bekhatugatik, hunelako eta halakogatik, hek guztiak ethorri zaitzkitzula. Hala Iosephen anaiek Ejiptora zirenean, eta han egitekotan iarri zirenean, bere bekhatuaz, hogoi urthe zuela egin zutenaz, orhoiturik, erran zioten elkharri: *Merito haec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustias animae illius dum deprecaretur nos, et non audivimus, idcirco venit super nos ista tribulatio* (Gen. 42). Mereziturik ditugu egiteko hauk guztiok, iustu da gehiago ere paira dezagun, zeren bekhatu handia eginik, geure anaia saldurik baikaude. Gogorki usatu genduen haren alderakotzat, anhitz othoitz eder egin zerakun, anhitz nigar purpuilla isuri zuen, asko baitziratekeien, den bihotzik gogorrenaren ere hautsteko eta beratzeko;

baiña gureak etziren kantitu ere, etzeikun urrikaldu, ezkenduen entzun. Hargatik gabiltza bada orai gerok ere asaldatuak, akhusatuak eta atsekabeztatuak. Hunela erraiten zioten elkharri, hunela akhusatzen zituen bere konzientziak.

Eta guztiz ere Ruben bere anaietarik batek egiten zerauen eranzute handi, erraiten zerauela: *Numquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, et non audistis me, en sanguis eius exquiritur.* Ezneratzuen nik orduan ere erran, begira zendutela, etzenegitela halako bekhatuik anaia haurraren kontra? Etzenezatela sal? Baiña ez nenduzuen enzun nahi izatu: huna non duzuen bada zuek ere orai zeuen merezia, zeuen ordain pagua. Bekhatu hura dela kausa, haren kariaz zarete, eta gara egitekotan, hura heldu zaiku geure gaiñera. Okhasinoa presentatu zen bezain bezain fite, iaiki zeien bere konzientzia, etzuen faltatu, akhusatu zituen.

Eta are San Krisostomok dioen bezala: *Ipsorum conscientia per oblatam occasionem insurrexit, momorditque illorum animos, efficiens ut*

nemine compellente, confiterentur sua facinora (Chrysost. Conc. 4 de Lazaro). Nehork ere bor-txatu gabe, berèk bere borondatez, agertu zuten eta aithortu hanbat denboraz estalirik eduki zuten gaixtakeria. Haur da konzientziaren kar-gua, eta ofizioa, bertzèn ahantz orduetan orhoi-tzen du, denboraren buruan penatzen du, min eta oiñhaze emaiten du. Eta lehiatzen zaiku, lehen baiño lehen, geroko luzamendutan ibili gabe, bide on batean iar gaitezilla. Eta are errai-ten deraku ezkaituela anarteraiño sosegatzera utziko, eta hala ezkaitu utzten ere. Beraz hune-latan, konzientziak berak egiten derauzkigun eranzuteakgatik, eta etxean barrena bekhatua-ren kherik, ithaizurik, eta liskarrik ez izaiteagatik ere, behar dugu egun beretik, geroko begira egon gabe, geure konzientziatik, zer ere notha, falta, eta narrio baitugu, khentzera enseiatu: eta halatan bakean eta soseguan egon, iarri eta pau-satu.

**NOLA GEROTIK GERORA
GABILTZAN BITARTEAN GALTZEN
DUGUN KONZIENTZIA ONAREN
BAKEA ETA SOSEGUA
KAP. XLVI**

287 Gauza segura da, klara, eta esperientziaz ere frogatua, konzientzia gaixtoaren autsikiak, autsiki minak; liskarrak, liskar garratzak, eta kolpeak ere kolpe bortitzak direla: eta halako konzientzia duenak, hala dueiño, plazentzia osorik eztukeiela.

Baiña gauza klara eta frogatua da halaber, konzientzia onaren bakea eta sosegua, gauza ona eta plazenta dela: eta nola mundu hunetako ifernua baita konzientzia gaixtoa, hala dela halaber mundu hunetako parabisua konzientzia ona.

Ad spirituale gaudium, hodierna die, fratres charissimi, intendo os invitare, quod quidem gaudium non operatur divitiarum copia, non fallax mundi gloria, non prolis foecunditas, non

corporis sanitas, sed tantum conscientiae puritas (August. ad frat. in eremo serm. T. 10). Plazer espiritualera, arimako alegriantzara, konbidatu nahi zaituztet, egungo egunean, neure anaia maiteak (dio San Agustinek). Eta alegriantza haur eztu ez egiten, eta ez emaiten aberatasunak, ez munduko ohoreak, ez seme alabak, ez izaiteak, eta ez gorputzeko osasunak ere. Zerk egiten du bada? Konzientziaren garbitasunak, bekhatuak gabe egoiteak. Hark ekhartzen du egiazko alegriantza, hark oiñhaze guztietarik sendatzen du arima eta hark kanporat ere atheratzen du barren hartako harra eta tristura. Zeren San Ambrosiok dioen bezala: *Sicut in opere malo est tristitia, ita et in emendatione gaudium* (Ambros. cap. 2 in epist. 2 ad Rom. T. 3). Nola obra gaixtoan edireiten baita tristura eta malenkonia, hala onean, onera emanean, eta emendatzean, edireiten da alegriantza eta bozkarioa. *Vis numquam esse tristis? Bene vive, segura mens tristitiam leviter sustinet, bona vita gaudium semper habet* (Isidor. lib. 1 Soliloq.). Nahi duzu

ez behin ere izan triste? Zaren prestu, euzu konzientzia ona, konzientzia onak arintki iasaiten du, deus guti sentitzen du, kanpotik heldu zaikan tristura: bizitze onak bethi du berekin arraitasuna, irri nahia eta plazentzia. Hargatik erraiten zuen londone Paulok, etzebillala behin ere triste, triste bezala bai, baiña bethi alegera.

Quasi tristes, semper autem gaudentes (2 Cor. 6). londone Paulok anhitz travaillu eta atsekabe izaiten zuen, zeïnek tristetzeko okhasino emaiten baitzioten, baiña hek guztiak, konzientzia onaren alegriantzak, eta arraitasunak, iguzkiak lanhoa bezala, haizatzen eta barraiatzen zerautzan.

§ 1

288 Gaixtoak gezurrez dira alegera, eta egiaz triste: eta onak bertze aldera, egiaz alegera, eta gezurrez triste. Propioki eta egiaz minzatzera, onek dute alegriantzaren izena, eta izana, eta gaixtoek izena, eta ez izana.

Zure atsegin eta plazer guztien mintzeko, eta gozo gaitzeko, asko da konzientzia gaixtoa, eta bai atsekaben eta desplazaren gozatzeko eta zaphoratzeko ere konzientzia ona: *Namque si ibi vulnus non sit, sanumque sit illud quod conscientia vocatur, ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, et ibi inveniet Deum*, dio San Agustinek (August. in Ps. 45). Gizonak tristetua, atsekabeztatua, eta egitekoz bethea dabilanean, baldin bere barren hartan zauririk ezpazu, bere konzientzia sendo badu, hara laster egiten du, han lainkoa edireiten du, eta han harekin batean bere burua konsolatzen du.

Zurginak zura lantzen eta aphaintzen duenean, aurkituagatik gainaldea, azalari datxekana arrazatua, eta pipiztatua, eztu hargatik antsiarik, baldin bihotza, barrenaldea, on eta fin edireiten badio. Gizonaren azala eta gainaldea, gorputza da, barrena eta mamia da konzientzia: eta hura on bada, ezta gaiñerakoaz antsiarik, eta ez zer kontu eginik, zeren barren hura baita prinzipala.

Hunen arauaz erraiten du San Ambrosiok: *Et ideo non secundum forensem abundantiam aestimandam esse beatitudinem singulorum, sed secundum interiorem conscientiam* (Ambros. lib 1 officior. cap. 15 Tom. 3). Ezta ez erran behar nehor dela bere gogora, kanpoko bere gogarakatik, aberatstasunakgatik, ian-edanakgatik, eta ez bertze frankiakgatik: baiña orduan erran behar dabat bedera dela ongi, eta bere gogara, eta atseginak eta plazerak ere direla osoak, eta konplituak, noiz eta barrenaldea, konzientzia baita ongi, sendo, garbi eta narrio gabe. *Non contristabit iustum quidquid ei acciderit, impii autem implebuntur iniquitate*, dio Spiritu Sainduak (Prov. 12). Zer nahi den gertha dakiola, eztezake deusek ere iustua trista, baiña gaixtoak betheko dira gaixtakeriaz eta egitekoz. Hunen arauaz erraiten du Elizak ere: *Nulla nocebit ei adversitas, si nulla dominetur et iniquitas*. Eztio bat ere gertha dakion egitekok kalterik eginen, bat ere bekhatuak ez tuenari.

289 Zeure bekhaturiek eta apheetu desordena-
tuek egiten deratzute gerla eta kalte, hek triste-
tzen zaituzte. Kheintzatu hek, eta izanen zara
alegera, kheinzatu hek, eta biziko zara bakez
eta zeure gogara. Hala erraiten du errege Davi-
tek: *Pax multa diligentibus legem tuam* (Ps.
118). Bake handia du konzientzia onak, lankoa-
ren lege sailduari darraikanak. Eta badio San
Anbrosiok ere: *Quid est iuste vivere, nisi cum
tranquillitate vivere?* (Ambros. lib. 10 ep. 82. T.
2). Zer da iustuki bizitzea, bakean eta soseguan
bizitzea baizen? Erran nahi du konzientzia ona-
ren izaitea, eta bakean eta soseguan egoitea,
guztia dela bat. Zeren iustuak kanpoan gerlak,
eta egitekoak izanagatik, barrenean bethi du
bakea: berekin du halakoak, mundu hunetan
erdiets ahal ditekeien loria eta plazentzia. Hala-
koak eztu antsiarik munduko erran-merranakga-
tik. Falso testimonio bat, kontrario bat erauzten
diotenean, eta batek eta bertzeak ahotan gaixto-
ki darabillatela ikhusten duenean, laster egiten
du bere konzientziara: eta nola ezpaitu han, dio-

ten faltarik edireiten, hartzaz konsolatzen da, hartzaz esporzatzan eta berotzen da.

290 Arrazoiñekin erraiten du San Ambrosiok: *Bene sibi conscius, falsis non debet moveri, nec aestimare plus ponderis esse in alieno convitio, quam in suo testimonio* (Ambros. lib. 1 Offic. cap. 5 Tom. 5). Faltarik eztuela dakien presunak, eztu bertzeren gaizki erraiteaz kasurik egin behar, eta ez pensatu ere, bertzeren gezurrak indar gehiago duela, beraren egiak baiño. Hunen arauaz erraiten du San Gregoriok ere: *In omne quod agimus, vel extra de nobis agitur, recurrere ad mentis arcana debemus. Et si omnes vituperent, liber tamen est quem conscientia non accusat. Quia si omnes laudent, liber esse non potest, si hunc conscientia accusat* (Greg. ep. 2. T. 7). Egiten ditugun gauza guztietan edo gutzaz egiten eta erraiten direnetan, konzientziaren barreneko sekeretura egin behar dugu laster, eta hartzaz, haren lekhukotasunaz, hark barren hartan dioenaz egin kontu, eta ez iendearen erasteaz eta ongi edo gaizki mintzatzeaz. Zeren

San Agustinek dioen bezala: *Nec malam conscientiam sanat praeconium laudantis, nec bonam vulnerat convitiantis opprobrium* (August. lib. 3 contra Petili. donatistae Luter. T. 7). Konzientzia gaixtoa, eta eria eztu ontzen, eta ez sendatzen nehoren laudorioak, eta ez ona, eta sendoa ere gaixtatzen, eta ez eritzen, gaizki erraiteak, hargatik bat bedera, dena izanen da.

§ 2

291 Bai ordea damu hartzen dut, iendèk ene baithan eztenaren erraiteaz, eta bai batzutan denaren ere agertzeaz eta banatzeaz. Sinhesten dut damu hartzen duzula: baiña pazientzia behar duzu. Zeren bertzeren mihiak ezin eduki ditzaketzu, hek eztaude zure eskuan. Utzkitzu hek, gaixtoak baitira, eta iende onen eta prestuen erranaz, eta zeure konzientziaz egizu kontu. Zeren San Bernardok dioen bezala: *Omnino sufficit adversus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiae* (Bernard. super cantica). Asko da mihi gaixtoen kontrako, iende

onén alderakotzat fama onean egoitea, konzientzia onaren lekhukotasunarekin.

Deusek ere eztu hala sendatzen, eta ez arintzen iende gaixtoek gutzaz gaizki erraiten dutela enzuteaz hartzen dugun damua, nola egiten baitu ikhustek eta iakiteak eztugula hobenik: eta iende prestuek eta ohoratuek ere, eztutela uste, eta ez sinhesten gutzaz halakorik.

Baldin iende prestuek erraiten badute zutzaz ongi, eta konzientziak ez akhusatzen, egizu loa laxo, eztuzula antsiarik xarrek edo galduiek gaizki erranagatik. Aitzitik atsegin hartzeko duzu, zeren hartan da ageri etzarella hek bezala. Egia haur erdietsi zuen ongi Antistenes filosofoak. Zeren hark enzun zuenean ezen iende gaixto batzuk haren laudorioz zeudezilla, erran zuen, tristura handi batekin:

Ha iainkoak, zer egin othe dut nik? Zertan faltatu othe dut? Beldur naiz zerbaitetan huts egin dudan, eta lehen danik gaixtatu naizen.

Zeren iende gaixto batzuek, lehen nitzaz gaizki erraiten zutenek, erraiten omen dute orai

ongi. Zein baita seiñale gaixtoa. Zeren halakoek ez ohi dute erraiten ongirik, gaixtoez eta gaixta-keriez baizen (Laert. lib. 6 cap. 2).

292 Hunela mintzazu zen filosofo hura, gaixtoen kondizinoa ezaguturik. Beude beraz hek, diren bezalakorik, ez hetarat bururik itzul, ez hei beha, ez hetzaz konturik egin. Zeure konzientziarekin edukazu, harekin konseilla eta konsola zaitezi. Hala egiten zuen londone Paulok, erraiten zuenean: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae* (2 Cor. 1). Haur da mundu hunetako gure loria, eta parabisua, konzientziaren akhusamendurik gabe egoitea, barren hartan faltarik ez edireitea.

Erran baillu bezala: Batzuen loria eta kontentamendua da, aberats izaitea, errenta handien erdiestea; handiekin segitzea: iokoan, ian-edanean, emaztetan eta munduko bertze plazeretan denboraren iragaitea, baina ez gurea (dio londone Paulok). Guk eztugu hautzaz konturik egiten, barrenekoaz, konzientziakoaz kontentatzen gara. Hunen arauaz erraiten du San Ambrosiok

ere: *Propositum piae mentis mercedem non expetit, sed pro mercede habet boni facti conscientiam et iusti operis effectum* (Ambros. lib 2. de Abraham c. 2. Tom. 3). Konzientzia ona, bere ongi eginaz, bere baithan barrena edireiten duen pagamenduaz kontentatzen da, hura daritza asko, eztu bertzerik bilhatzen eta ez desiratzen.

Zeren San Ambrosio berak dioen bezala: *Quis enim puritate et simplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus suavior quam is, quem animus bene sibi conscius, et mens innocentis epulatur?* (Ambros. in Psal. 35. Tom. 2). Zer fruitu da konzientzia onaren garbitasuna eta sinpletasuna baiño eztiagorik? Zer ianhari, deusetan eztuela faltarik dakienak iaten duena baiño gozoagorik? *Nihil simplici corde felicius: quia qui innocentiam erga alios exhibet, nihil est quod pati ab aliis formidet, habet enim quasi arcem firmissimam simplicitatem suam, nec suspectus est pati, quod se fecisse non meminit* (Greg. lib. 2 Moral. cap. 2). Ezta konzientzia sinplea, plauna eta malizia gabea baiño gauza dohatsuagorik (dio San Gre-

goriok). Malizia gabe, sinpleki, gogoan gaitzik eztaukala dabillana, ezta deusen beldur: iduritzen zaika halakoari ezen bere sinpletasuna eta intenzione ona duela gaztelurik eta dorrerik asko; eta berak bertzeri egiten eztioena, eztaizaiola berari ere bertzek egin. *At contra mens prava semper est in laboribus, quia aut molitur mala quae inferat, aut metuit ne haec sibi ab aliis inferantur* (Greg. ubi supra). Konzientzia gaixtoa, maliziatia eta fede gaixtoz dabillana, bethi da nekez eta trailla, bethi da gogan behartsu, idurikor, gibel beldurti eta sosegu gabe, zeren nola bera baita gaixto, uste du ezen bertzeak ere hala direla: nola bera hari baita gaixtakeria pensatzen eta egiten, beldur da berari ere hainbertze dagoiten, moneda berean paga dezaten.

§ 3

293 Galdegin zeraukaten egun batez Bias filosofoari ea othe zenz munduan deus, deusen beldur etzenik. Eta ihardetsi zuen baietz, eta hura

zela konzientzia ona. Konzientzia onak eztu deusen beldurrik, eta ez bere baithan ikhararik. Halatan galdegin zerauen gure Salbatzailleak ere bere etsaiei, Skriba Fariseoei, deusen beldur gabe, ausartzia handi batekin: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* (Io. 8). Zeiñek zuetarik eginen deraut niri bakhatuz eranzute? Nork edirenen du ene baithan faltarik? Nork erranen du nik badudala bekhaturik? Galdez nagotzue. Deus badakizue, errazue. —Zer diozu, laungoikoa? Zer hari zara? Nolatan egiten derauezu galde hori zeure etsaiei? Zutzaz gaizki erraiteko okhasino bilha dabiltzanei? Nola etzara beldur ahalke gabe dakizkitzun, eta eztena badela erran diazazuten? —Nola eznaizen beldur? Ezpaitut deuse-tan ere faltarik. Konzientzia baitut ona eta garbia. Hark esportzatzen, berotzen eta segurantza segur batekin deusen beldur gabe ibentzen nau. Nahi duzu egon deusen beldur gabe? Zaren prestu, euzu konzientzia ona. Zaren konzientzia onarekin, ez etsairen, ez inkontruren, ez fortuna-

ren, eta ez munduan den bertze perilen ere, etzara beldur izanen.

Konzientzia gaixtoak perilik eztuenean ere, uste du peril duela: baiña onak, peril duenean ere, bere burua segur daduka, esportzu du, esperantza du orduan ere: bertze guztiek etsituagatik, eztu berak etsitzen. Susana, lege zaharreko emazte prestu hura, bere senharraz bertzerekin izan zela falsoki akhusaturik harriz iokatzera zeramatenean, galdutzat zedukan mundu guztiak. Ordea, berak esperantza handia zuen lainkoa baithan. *Erat cor eius fiduciam habens in Domino* (Dan. 3). Zeren nola ezpaitzuen hobetik, bere hoben gabeak, bere konzientziak, berotzen, konsolatzen eta esperantzatzen zuen. Eta hala mirakuilluzki falseria agerturik, eskapatu zuen. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Dominum* (1 Io. 3), dio londone loannes Ebanjelistak. Baldin geure konzientziak akhusatzen ezpagaitu, esperantza dugu eta fidantzia lainkoa baithan.

294 Eta handik londone Paulok ere Timoteo bere diszipuluari eskiribatu zioen kartan, ibeni zuen esperantzaren lekhuari, konzientzia ona. Aditzera emaitagatik, konzientzia onaren izaitza eta esperantza ere izaitza, guztia dela bat. *Ille emin sperat qui habet bonam conscientiam* (August. in Psal. 31). Zeren konzientzia ona duenak, du esperantza ere.

Eta nola konzientzia gaixtoa duenak ez othe du esperantzarik? Bai badu esperantza, ez ordea esperantza egiazkoa, ez esperantza bizia eta fina. Esperantza banoa, alferra eta hilla du halakoak. Zeren nola baitira bi fede-molde, bata bizia eta bertzea hilla; hala dira halaber bi esperantza. [Bekhatutan dagoenaren esperantza], fauna, hilla eta probetxu gutitakoa da.

Konzientzia gaixtoak hotzten, eztheusten eta ulitzen du gogoari; baiña onak, berotzen, balentzen, esportzaten, ausartzen eta esperantzatzen. Gizon bati zeure mende guztian etsaigoa eduki diozunean: eta gerthatu zaitzan okhasino guztietan, ahal dagizun gaizki eta kontra guztia

egin diozunean: Zer esperantza ahal dukezu gero haren baithan, haren behartzen eta menerratzen zarenean? Arrazoiñez ez anhitz. Eta nehork erranagatik ere eztela hargatik antsia, gizon ona dela, gomenda zakitzala, behar deza-zula: eta zuk hari gaizki eginagatik, hark hartara guti behaturik, eginen deratzula zuri ongi. Eztuzu sinhesten. Zeren zeure konzientziak gibela-tzen baitzaitu, hark gogoia hotzten eta hiltzen baiteratzu. Baiña bertze gizon bati bethiere amorio eduki diozunean, eta okhasino guztietan haren alde eta fabore erakutsi zarenean, baduzu esperantza, zerorri ere hura, haren behartzen zarenean, helduko eta lagunduko zaitzula. Eta nehork erranagatik ere ezetz, etzaitzula lagunduko, eztuzu sinhesten. Zeren harengana dadukazun amorioak eta egin derautzatzun zerbitzuek emaiten baiteratzute esportzu eta esperantza. Bada haur gerthatzen zaika konzientziari ere lainkoarekin. Konzientzia onak esportzu du, esperantza handi du, baiña gaixtoak guti edo ez bat ere. Eta ezta miretsteko ez izaitea ere,

behintzat esperantza finik eta deus balio duenik. Zeren ezpaitu berak ere aitzinetik lainkoaren alderakotzat hala obratu eta ez erakutsi.

§ 4

295 Giristino, giristino denak, batean ezpada bertzean, noizik behin bedere, autemaiten du bere konzientzia, bisitatsen du bere arima. Eta bekhatutan dagoenean, iduritzen zaika ilhunbean dagoela, eta koropillo bat, edo zama pisu bat barren hartan baduela. Baiña bekhaturik gabe denean, arrai, klar eta libre edireiten du bere burua.

Ongi kofesaturik etxerat bihurtzen zarenean, iduritzen zaitzu karga sortha bat, zama pisu bat gaiñetik utzi duzula, arindu, konsolatu eta alegeratu zarela. Eta arrazoiñekin iduritzen zaitzu hala. Zeren zer da munduan konsolamendu handiagorik, eta bihotz esportza eta ailtxagarriagorik, ikhustea baiño eztuela deusen ere perilik, eztuela kofesa beharrik, eta ez bere konzientzian harrik?

Halakoak eztu antsiarik, eta eztu izaiteko ere, berehala laburzki, gehiago kofesatu gabe hilagatik ere. Zeren prestatua baitago. Aise da, alegera da, bake handian da halakoa.

Zer ahal dateke bada, munduan halako ontasunik edo parabisurik, nola baita konzientzia ona, esperantza handiz bethea, beldurtasun gabea, eta egiazko alegiantzaren iabea?

Bertze munduko parabisuaz, zeruko loriaz, kontu guti egitea, itsutasun handia da, eta bat ere federik dutenen artean gauza miretstekoa. Baina aldez are itsutasun handia da, eta gauza miretsteagoa da mundu hunetako parabisuaz, zein baita konzientzia ona, hain kontu guti egitea. Zeren bertze munduko parabisua eztugu oraiño ikhusten bedere, eta ez gozatzen. Baiña mundu hunetakoa, konzientzia onaren bakea eta sosegua, noizik behin bekhatu gabe gaude-nean bedere, ikhusten, dastatzen eta frogatzen dugu. Eta guztiarekin ere ontasun haur ere, bertzerik anhitz bezala, galtzera utzten dugu.

Bada berthuteak, prestuki bizitzeak, bertze pagamendurik eta golardoarik ezpalu ere, konzientzia onaren bakea eta sosegua baizen ere, hargatik beragatik ere behar genduke, lehen baiño lehen, gerotik gerora ibili gabe, egunetik biharrera luzatu gabe, orai bereon, konzientzia onaren, ontasun handi hunen erdiestera enseiatu eta lehiatu. Hunelatan gutarik bat bederari erran ahal lekidikeion bezala: *Si dormieris non timebis, quiesces et suavis erit somnus tuus* (Prov. 3). Lo zauntzanean, etzara beldur izanen, pausatuko duzu, eta lo gozoa eginen duzu.

**NOLA ORAIDANIK BEHAR
DUGUN, GEROKO BEGIRA EGON
GABE, ONTASUNEAN IRAUTERA
ETA PERSEBERATZERA ENSEIATU
KAP. XLVII**

296 Behin ere makhurtu gabe, saihetserat ere aldaratu gabe, bide onari eta arhezari bethi ongi eta artez iarraitzea: berthutean, prestutasunean eta obra onetan fineraiño eta finean, bethi fin eta finko egoitea eta irautea, deitzen da gehien herrietan eta hitzkuntzetan perseberantzea.

Eta perseberatze haur, berthutean eta ontasunean fineraiño eta finean iraute haur, da lainkoaren donua eta emaitza: lainkoa beraganik baizen bertzetarik ezin datekeiena. Hala erraiten du Konzillioak: *Munus perseverantiae aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere ut perseveranter stet, et eum qui cadit, restituere* (Trid. sess. 6, cap. 13). Eta

arrazoiña emaiten du San Tomasek: *Perseverantia indiget non solum dono habitualis gratiae, sed etiam gratuito Dei auxilio, conservantis hominem usque ad finem vitae. Quia liberum arbitrium de se est flexibile* (S. Thom. I p., q. 137, art. 4): Nola gizonaren borondatea, alde batera eta bertzera itzultzeko baita libre: borondate libre hunek, kontrako aldera itzuli gabe, eta harat erori gabe egoiteko, behar du lainkoaren garaziaren eta faborearen habea eta sostengua, eta bai perseberantziaren indarra eta donua ere. Hala emaiten du aditzera San Agustinek: *Firmissime tenendum est, neminem, etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei, perseverantiam bonae conversationis acceperit* (Aug. lib. de Eccles. dogmat. cap. 25, tom. 3): Fintki eta duda gabe sinhesten dugu, eta sinhetsi behar da, eztela nehor ere asko sendo eta ez botheretsu, deabruaren enganamenduen eta haragiaren gutzieren garaitzeko, egun guztiaz

lainkoa bera lagunduz, perseberantziaren donua errezibitzen duela baizen.

Etsaiak, mundua, deabrua eta haragia bortitz; naturaleza flako, borondatea onera eta gaixtora libre, bietara iokatzen, eta haragiaren arauaz gaixtora iokatzenago. Ezta beraz irauterik etz ez fermo eta fintko egoiterik, lainkoak berak edukitzen eta sostengatzen gaituela baizen.

§1

297 Bi perseberatze-molde, bi iraute-suerte erran ahal diteke edireiten direla gure artean. Bata da zenbait denboratakoa, zenbait denboraz ontasunean iraunez gero, eta bekhatu egin gabe egonez gero, azken finean edo finera hurbiltzean faltatzen duena. Hura da lapitzaren gainean ereiten den hazia bezala: sortzen da ongi, baiña nola ezpaitu errorik egiten, fite ihartzen da. Hala dira bada iende thailu batzuk ere: hasten dira ongi, ordea eztira aitzinatzen: den traburik ttipienez behaztopa, kanabera bezala,

malgu eta plega; kamaleona bezan batetan mutha, finean firmetasunik ez, hoberenean falta.

Edireiten da *Vipera* daritzan sierpe bat, gaixtoa eta pozointsua (Plin. de Natur. hist. lib. 8 cap. 39). Eta hartzaz erraiten du Pliniok egotzten duela neguan bere pozoiña eta lurrean barrena ehortzen duela; baiña gero udan pozoin berriarekin, are lehena baiño gaixtoagoarekin agertzen dela. Hala dirudi bada egiten duela eritasunean, garizuman, edo zenbait trailla lutan eta egitekotan denean, bekhatutik apartatzen denak ere. Senda arteiño, garizumaren edo trailluaren negua iragan arteiño, pozoiña utzten du. Baiña gero, uda dathorrenean, senda dadinean, garizuma iragan denean, finean, bere gogara iar dadinean, berriz bere pozoiña hartzen du, bere leheneko bekhatura bihurtzen da. Haur da bihurgune gaixtoa, denbora gutiz ontasunean irautea eta perseberatzea; eta guztia ongi kontatzera, deus guti balio duena.

Bigarren iraute eta perseberatze-moldea da azken finekoa; lehen zer izan baita ere, azken

finean, ontasunean, prestutasunean eta berthutuan perseberatzea, irautea eta hartan akhabatzea.

San Agustinek eztu konturik egiten aitzineko perseberantziaz eta irauteaz, finera baiño lehen, edo finean berean, fina finatu gabe finatzen denaz. *Potius habuit perseverantiam unius anni fidelis, et quantum infra excogitari potest, si donec moreretur fideliter vixit, quam multorum annorum, si exiguum ante mortem a fidei stabilitate defecit* (Aug. lib. 2 de domo pertrac. c. 1. Tom. 7). Azken urthean, heriotzeko aitzinean denbora aphur batez ongi bizitzen denak, eta gero hiltzen denean bekhatu gabe gerthatzen denak, erran ahal diteke duela behar den perseberantzia eta firmetasuna, eta ez aitzinetik anhitz urthez ongi eta prestuki bizi izan denak, baldin hiltzerakoan edo hiltzen denean faltatzen badu.

298 Aaron sazerdote handiaren beztidurak, behereko bazterrean inguru, zituen mingrana pintatuak. Mingranak, bertze fruituek eztutena,

badu koroa iduri bat. Bada koroa hura nahi zuen lainkoak eman zekion sazerdotearen beztidurari ez hastean eta ez erdian, baiña bazterrean, oinetan, akhabatzean. Zeren akhabatzeari dagoka koroa eta ez hasteari.

Galdegin zeraukaten egun batez Diogenes Filosofo handi hari ea zergatik hain zahartuz gero etzuen pausatzen? Etzen estudiantzetik eta irakurzetik gelditzen? Eta ihardetsi zuen: thema baten gaiñean, garaikarrean, laster egiten duenak, eztu xedera eta marrara hurbildu hurran denean ezansiatu behar eta baratu. Aitzitik, orduan behar du permatuago eta enplegatuago, hartaraz gero garaitia bertzek eraman eziazon, eta anarteraiñoko trailla ere gal eztezan. Hala bada nik ere (dio Diogenek) orai xedera, bizitzearen bazterrera eta adinaren finera hurbildu naizenean, eztut gelditu behar eta ez ezantsiatu.

Baiña orai behar dut lasterrago abiatu, fintkiago permatu eta denbora hobekiago enplegatu. Zeren bertzela benturaz thema gal nezake,

leheneko laster eginaz eta estudiantuaz eznuke probetxurik. Haur da londone Paulok ere erraiten duena: *Sic currite ut comprehendatis* (1 Cor. 9). Egizue laster, atrapa dezakezen bezala.

Eta hunela, laster egite eta atrapatze haur, fineraino eta finean, azken pontuan eta partitzean bekhatuak gabe gerthatze haur, erraiten du San Agustinek dela lainkoaren donua eta emaitza, lainkoaren liberaltasuna: eta nori emanen zaikan eta nori ez, lainkoa beraganik baizen ezin iakin ditekeiena.

Beraz, beldur garelara behar dugu bizi, behatu-ki ibili eta geure indarrean baiño, lainkoaren faborean fidatzenago garelara, humiltasun handi batekin othoitzetan iarri, nahi gaituen sostengatu, erortzetik begiratu, eta bekhatuak gabe gauden batez, bereganatu deitu eta thiratu. Zeren ontasunean azken fineraiño iraute haur, nehork ere bere buruz ezin merezi dezakeien donua bada ere, ordea guztiarekin ere, egin behar du bat bederak bere aldetik ahal dagiena, merezi ahal baillezake bezala. Zeren gure othoitz guz-

tien enzutera eta konplitzera obligatzen ezpada ere lainkoa, ordea gaiñerakoan prestik dago ahala egiten duenari heltzeko, iabetzeko eta eskuaren emaiteko.

299 Hala emaiten du aditzera Errege Davitek: *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate* (Ps. 144). Hurbil dagote lainkoa zinez eta egiaz gomendatzen eta fabore eskatzen zaizkon guztiei. Eta nahi du eska gakitzan, eta are lehia gakitzan, eta lehenbiziko ezean eta errefusean eztezagun etsi, baiña athal ondoan dagoen eskalea bezala, erdiets arteino, gauden buthoituak.

Eta orobat da noiznahi den, gauaren erdian ere, eskatzea. Zeren lainkoa baithan ezta ez orenik, eta ez aldarte gaitzik, munduko iendetan ohi den bezala. Haren baithan muga guztiak eta oren guztiak dira bat, bethi da nehor ongi ethorria. Beraz hunelatan zintki eta fintki, maiz eta lehiatuki, behar gatzaitza azken fineko iraupenaren eta perseberatzeko donuaren eskatu: eta hunetan geure ahal guztiaz permatu eta bulhar-

ka iarri. Zeren azken fineko perseberantzia da gakhoa, hura da gora behera guztia, hartan dago garaita eta biktoria. Hura gabe leheneko obra onek deus guti balio dute. Zeren iraganak iragan, azken finean nolako garen behatzen du lainkoak: eta orduan edireiten gaituen arauaz, emaiten deraku sekulako zorthea, ona edo gaixtoa.

Eta ontasunean iraute haur, perseberatzea, oraidanik behar da hartu eta eduki, eta ez gero-ko esperantzan utzi eta largatu. Zeren azken fineko aitzin hartan irauten eta perseberatzen duenak, perseberatzen ohi du komunzki azken finean berean ere.

§ 2

300 Ordea, ezkaitu ez izitu behar azken finerai-ñoiko, edo gareinoko travaillu aphur batek; hartaz zeruko loria, hain gauza handia, erdiesten denaz geroztik. Zeren londone Paulok dioen bezala: *Non sunt condignae passionnes huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in*

nobis. Hemengo neke-trabailu guztiak, gehiago balira ere, eztira zeruko loriaren erdiesteko merezient, eztira asko, eztira deus harekin konparaturik. Beraz hunelatan eztugu bizi gareiñoko trabailu aphur haur sobera etsi behar. Aitzitik, desiratu behar genduke lizen handiago eta iraun lezan gehiago. Hala desiratzen zuten lehenagoko sailduak; eta halatan desira hura hala izanez, eman zerauen lainkoak hain loria handia.

Halako batez mintzo dela, erraiten du Spiritu Sainduak: *Consummatus in brevi explevit tempora multa* (Sap. 4). Denbora gutiz bizi izan bazen ere, guti hartan egin zuen anhitz. Zeren hartan baitzuen aitzinerat ere ongi egiteko gogo eta borondate, eta borondate harekin hail baitzen. Hala erraiten da halaber gaixtoez ere denbora gutiz egin zutela anhitz: eta denbora gutiz eta laburrez egin zituzten bekhatuakgatik emaiten zaiela gaztigu luzea eta sekulakoa. Zeren denboran izan baziren ere labur, ordea bekhatu egiteko gogoan, borondatean eta desiran, izan baitziren luze.

Bada nola gaixtoek baitute gogo eta borondate, aitzinerat ere bere gaixtakerietan egoiteko eta bizitzeko: hala onek dute halaber ontasunean aitzina iragaiteko eta hartan fineraiño eta finean irauteko eta perseberatzeko.

Eta ezta ez, ez deusgatik, munduak, deabruak edo haragiak kontra aphur bat eginagatik, utzi behar perseberatzea eta aitzinerat iragaita, ezta hargatik gibelat bihurtu behar.

Itsasoan dabilzanak, tormentak hartuagatik, kontrako haizeak ioagatik, eztira berehala errendatzen, eta ez bihotz hilduak eta etsituak iartzen; eztira portuan sar arteino laxatzen eta ez ezansiatzen, anarteraiño bethi on dadukate, bethi enseiatzen eta permatzen dira. Hala behar dugu bada guk ere permatu, eta parabisuko bidean iaikitzen zaizkigun tormentak eta kontrak benzuturik, hango portuan sartzera enseiatu eta ez anarteraiño errendatu eta ez amaiñatu. Eztugu ximinoak bezala egin behar: eltzaurraren iateko desiros delarik, kanpoko azalaren hauts-

teko nekeagatik, utzten baitu barreneko mamia dastatu gabe.

301 Giristino fina ezta ez berehala lehenbiziko okhasinoan eta tentamenduan erortzen; ezta lehenbiziko inkontruan behaztopatzen, eta ez izitzen. Aitzitik, orduan defendatzeko eta ihardesteko, pitztenago, permatzenago eta finkatzenago da.

Su ttipia, kandela-argia, haize gutik iraungitzen du, baiña su handia, ikhatztobia, haize handiarekin, handitzenago eta sendotzenago da; hala bada, debozino ttipia, ezbaieko gogoia, eta ontensione flakoa ere, edozein tentamendurekin, okhasino gutirekin, haize aphur batekin, iraungitzen da. Baiña debozino handia, intenzione fina, berthutean erroak eginik dagoena, okhasino handiekin, haize nahasiekin eta tentamenduekin fintzenago eta handitzenago da.

Ordea, erraiten denean ezen azken fineraiño eztirela giristino onak eta finak baratzen, zabartzen eta ez gelditzen; ezta ez aditzen lehenbiziko hastetik akhabatzeraiño, gaztetik zahartzera-

ño, behin ere eta nehoiz ere bekhatu egin gabe egoiten direla. Zeren Salomonek dioen bezala: *Septies in die cadit iustus* (Prov. 24). Den iustuena ere, egunean zazpitan erortzen da, zenbait bekhatu benialetan bedere behaztopatzen da. Baiña aditzen da ezen bekhatu bat egiten duenean, hartarik berehala, hartan guti pausatuarik ilkitzen dela, eta iltkirik azken finean bekhatu egin gabe gerthatzen dela.

Batzuek hartzen dute gogo eta borondate, zenbait denboraz bedere, bekhatu egin gabe egoiteko. Zeren halako naturaleza du bekhatuak, non uste baitut ezen ezteela nehor ere, gaixtoago bada ere, bere gaixtakeriak unhatzen ezteuenik eta bertze bizitze molde bati lotzea desiratzen ezteuenik. Ordea bat ere, eta nehoiz ere, bekhatu egin gabe egoiteko gogo deliberratu, perseberatzeko firmetasuna, geroko utzten dute.

Badu gure Gero hunek hemen ere bere etxalekhua eta ostatua. Bada baldin izanen bada firmetasunik gero, behar da perseberatzera eta

firme egoitera enseiatu orai. Aitzineko obra onak eta perseberantzia dira ondoko fin onaren eta perseberantziaren bidea eta seiñalea. Iaiki eta eror dabillanaren bizitzea, bizitze perilosa da, guztiz ere, baldin eroririk denbora gehiago egi-ten badu iaikirik baiño: nola komunzki gertha-tzen ohi baita gure baithan.

Agian aste batez edo biaz egoiten gara bek-haturik egin gabe; baiña urthe batez eta hama-
rez bekhatutan. Badakigu gaixtakerian pensa-
tzen, irauten eta perseberatzen, baina ez onta-
sunean. Eta badio San Agustinek ezen hunela
bekhatutan egoiteak eta perseberatzeak, hase-
rretzenago duela lainkoa, bekhatu egiteak berak
baiño. *Non enim qui peccaverit, sed qui in pec-
catis perseveraverit, odibilis et abominabilis erit
Deo* (Aug. serm. 58 de temp. Tom. 10).

§ 3

302 Ebakitzen duzunean zuhaitz bat, eta berriz hartarik urt-umeak edo adarrak sortzen dire-

nean, ageri da etzenduela osoki eta ondotik ebaki, gelditu zela zenbait erro eta zain.

Halaber zauria ere behin sendatutzat utziz gero, berehala gaizkoatzen denean, badirudi gelditu zela zenbait kutsu, zenbait narrio, etzela ongi sendatu. Hala bada behin bekhatutarik sendatuz gero, berehala eritzen eta hetara bihurtzen denean, badirudi gelditu zela zenbait kutsu, zenbait narrio, etzela ongi sendatu. Hala bada behin bekhatutarik sendatuz gero, berehala eritzen eta hetara bihurtzen denean, badirudi gelditu zela zenbait erro, zenbait bekhatu egiteko gogo; etzela ongi sendatu eta ez garbitu, etzuela apartatzera fintki deliberatu.

Egia da ordea ongi garbitu eta sendatuagatik ere, gertha dakidikaio berriz likitstera, eritzera eta bekhatu egitera. Zeren bekhatuaren erroa eta zimendua libertatea da: eta libertateak behin utzi duena, berriz har dezake.

Baiña guztiarekin ere, behin eror eta berriz iaiki ibiltzea señale gaixtoa da, eta gure galgarría.

Unus aedificans et unus destruens, quid prodest illis, nisi labor? (Eccli. 34). Batek egin eta batek desegin, zer probetxu, trailla baizen? Bada halaber zer probetxu da, behin iaikitzeaz, baldin berriz erortzen bada, eta eroririk dagoela eta datzala, gelditzen bada? Zer probetxu da bide luzeari lotzeaz, gogo duen lekhura heltzen ezpada? Zer probetxu, untziak betherik eta kargaturik bela ongi egiteaz, baldin portura baiño lehen edo portuan galtzen bada? Zer probetxu etxearen hasteaz, akhabatzen ezpada? Ezta asko ongi hastea, akhabatu behar da. Iudas ongi hasi zen, baiña gaizki akhabatu. Loten emaztea ere Aingiruaren manuaren konplizen ongi hasi zen, Sodomatik iltki zen, ordea gibelat behatzeaz, galdu zen; hargatik gatz bihurtu zen. Eta gatz bihurtze hunen gaiñean erraiten du Glosak: *Sal est condimentum ciborum: et ideo uxor Lot respiciens retro, versa est in statuam salis, quia punitio eius dat condimentum sapientiae poenitentibus ne ad pristina peccata revertantur* (Lyran. in cap. 19 Gen.). Gatzak du indar eta

berthute ianhariei gozo eta zaphore emaiteko, eta bai aitzinerat ere iraun arazitzeke. Eta halatan, gibelat behatzeaz, gatz bihurtu zen: emazte hark eta hari eman zeikan gaztiguak, erakusten derauku eztugula gibelat behatu behar, eta ez lehen utzi ditugun bekhatuetarat bihurtu. Halatan erraiten deraku lainkoak berak: *Memento uxoris Lot* (Luc. 17). Orhoit gaitezilla Loten emazteaz, zentza gaitezilla haren baithan, hari gerthatu zeikana gertha eztakigun, eta haren gatz hartzaz gaziturik bezala, bekhatutan ustelzetik begira gaitezin.

§ 4

303 Ezta gibelat behatu behar, zeren hala behatzeaz izatu da gaizki heldu denik. Bada exenplo bat, edo elhe bat, elkhar hil nahi zuten batzuen artean gerthatua. Hasi ziren bi gizon ezpata kolpeka: eta batak, maliziosago baitzen, erran zioen bertzeari:

Hola, hola, bihoa hortik zure gibelean dagoen gizon hori, eznaiz ni biaren kontra hari. Orduan

ustez ezen egiaz mintzo zen, behatu zuen gibelat, eta bitarte hartan, eman zioen bere bethea, eman zioen zafadarrako eder bat. Hala egiten deraue bada deabruak ere gibelat, leheneko bizitze gaixtorat behatzen dutenei, eta bihurtzen direnei ere.

Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei (Lc. 9). Gibelat beha dagoela, golde nabarretan hari dena, ezta zeruko erresumaren erdiesteko gai, eta ez on (dio gure lainkoak). *Arator respiciens retro facit sulcum tortuosum aut inutilem: sic accipiens melioris vitae statum, eta habens affectum redeundi ad pristinum statum ineptus est regno adipiscendo* (Lyan. in cap. 9 Luc). Golde nabarretan, edo golde-pikoetan, lur lantzen eta aphaintzen gibelat beha dagoela hari denak, hildoa makhur eginen du, ezta hura goldelari on izanen.

304 Badira lan batzuk eta obra batzuk, aitzinerat, gibelerat, saihetserat, edo norat nahi den beha dagoela eginagatik, ezpaita antsia, nola

baita iatea, edatea, mintzatzea. Baiña badira berriz bertze batzuk, nola baitira eskiribatzea, pintatzea, iostea, golde nabarren eta arhen ere haritzea, ezpaitira ongi egiten, bethi kontu edukitzen dela eta aitzinerat artez behatzen dela baizen. Hala da bada zeruko erresuma ere: baldin erdietsiko bada, artez ibili behar da, aitzina ioan behar da, ezta gibelat, leheneko bekhatuetara behatu behar, eta ez bihurtu. Zeren bihurtzekotz, probetxu guti da, lehen egin den guztiaz.

Erhoa da behin garzeletik itzuriz gero, berriz bihurtu nahi dena: eta bai behin bide batetan arrobotu dutenean, berriz handik iragan nahi dena ere. Halakoak, animalia adimendurik eztuenak baiño adimendu gutiago du. Zeren animaliak, bere adimendu gabearekin ere, eztira lehen gaizki heldu diren lekhura berriz bihurtzen, baiña bai bekhatorea bihurtzen da. Hunen gainean erraiten du londone Petrik: *Melius enim erat illi non cognoscere viam iustitiae, quam post cognitionem retrorsum converti* (2 Petr 2).

Hobe zukeien egiazko bidea iakin gabe egon, iakinez gero gibelat bihurtu baiño. Hala emaiten du aditzera San Lukas Ebanjelistak ere: *Novissima autem eius erunt peiora prioribus* (Luc. 11). Behin deabrua spiritualki, edo korporalki, bereganik atheraz gero, bere faltaz, berriz sartzera utzten duena, gaizkiago da orduan, bigarren hartan, lehenbizikoan baiño; perilosago da azken hutsa, lehena baiño: azkenak lehena ahantzten du.

Hunen arauaz abisatu zuen paralitiko sendatua ere, bere sendatzailleak: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat* (Io. 5). Badakusazu sendatu zarela, begira bada berriz eritzetik, zerbait are lehen baiño gaizkiago gertha eztakizun. Zeren gaixto da eritasuna, baiña gaixtoago berretura. Gaixto da zauria, baiña gaixtoago gaizkoadura. Gaixto da kofesatu gabe egoitea, baiña aldeaz gaixtoago kofesatu ditutzun bekhatuetara bihurtzea. Bigarren bihurtze eta erortze hura gaitziago zaika lainkoari lehenbizikoa baiño.

Ezagutzagabetasun handia da eta ingrat izaitza, lainkoari kofesatzean eta handik kanpoan, zeure orazinoetan eta othoitzetan hanbat promes eginez gero, eta hekin batean zeure bekhatuen barkhamendua eta bertzerik ere anhitzgarazia, fabore, eta ontasun erdietsiz gero, promesak hautsirik, berriz leheneko maiña gaixtoetara bihurtzea, hanbat obligazino, eskergaixtoaz pagatzea.

§ 5

305 Hain da handi eta itsusi bigarren bekhatua, behin barkhatuz gero, berriz egiten dena, non hark bere ingrat-tasunaz, leheneko bekhatu barkhatuak ere bihurtzen bezala baititu (Vide S. Thom. 3 p. q. 88, art. 2 in corp.). Eta ezta mirets-teko. Zeren bigarren bihurtze hark, leheneko bekhatu barkhatuak ere erraberritzen, gogora ekhartzen eta pitzten bezala baititu. Eta hala iustiziak ere, behin azotatua, bigarren atrapaduran, bortitzkiago gaztigatzen du.

Behin utzi zuen bekhatura berriz bihurtzen dena, konparatzen du Spiritu Sainduak bere okha egina iaten duen orarekin. *Sicut canis qui revertitur ad vomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam* (Prov. 26). Eta londone Petrik, are gehiago konparatzen du halakoa lohira hidoiztatzera bihurtzen den urdearekin. *Canis reversus ad vomitum, et sus lota in voluntabro luti* (2 Pt. 2). Hain da gauza hatsa, likitsa, higuiña eta nardagarria, or baten bere okha eginaren eta ahotik egotziaren berriz iretsten ikhustea, non baldin Spiritu Sainduak berak usatu ezpalu konparazino hunez, ezpainintzen ni aiphatzera ere ausartuko. Baiña erraiten du Spiritu Sainduak, derragun beraz guk ere. Behin bekhatura kofesatu, ahotik egotzi, eta berriz hartara bihurtzera, bere okha eginaren beraren iretstea bezala dela. Zeren okha hura zein lizun eta urde den, are baita lizunago eta urdeago bekhatura.

Beraz hunelatan ezta leheneko bekhatueta bihurtu behar, eta ez behin garbituz gero berriz likitstu ere. Aitzitik dagigun eta derragun, espo-

sak bezala: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?* (Cant. 5). Oiñak garbituitut, nola bada likitstukoitut? Athorra erauntzi dut, nola bada iauntziko dut?

306 Kofesatu ondoan, munduak, deabruak edo haragiak berriz bekhatu egitera, eta leheneko estatuan, egoitzan, etzauntzan eta tokian iartzerak akhometatzen zaituztenean, ihardetsi behar zeneraukaie: Nolatan ahal daidiket nik hori? Garbituitut neure oiñak, nola bada likitstukoitut? Erauntzi dut behin athorra lohia, nola bada berriz iauntziko dut? Biluzi naiz behin aztura gaixto guztietarik, nola bada berriz beztituko naiz? Utzi ditut behin, nola bada berriz hartukoitut? Edo berriz hartzekotz, zertako utzi behar nituen? *Si poenitens es, noli facere; si facis, certe poenitens non es*, dio San Agustinek (Aug. lib. de vera et falsa poenitentia). Baldin bazara penitent, baldin lehen eginaz damu baduzu, eztagizula gehiago, zeren baldin egiten baduzu, ageri da etzarela penitent, eztuzula lehenaz damu.

Diferentzia handia da salbatzen direnen eta salbatzen ez direnen artean: eta diferentzia haur eztago ez guztia bekhatu egitean edo ez egitean. Zeren salbatzen direnetarik, batzuek egin zuten noizbait bedere bekhatu: londone Petrik, londone Paulok, Magdalenak, eta bai bertze anhitzek ere. Baiña diferentzia dago behin edo berriz bekhatu egitera gerthatuagatik, heken fite utztean, eta behin utziz gero, ez hetara berriz bihurtzean. Hala edireiten da lehenagoko sainduak, zenbait bekhatutan erori baziren ere, fite iaiki zirela, eta behin iaikiz gero, etzirela gehiago erori, eta ez bere leheneko bekhatuetara eta ez bertzetara bihurtu. Hala egin behar dugu bada guk ere. *Qui secutus es peccantem, sequere poenitentem* (In vita Sancti Ambrosii). Baldin oraiñoan iarraiki bagatzaizte sainduei bekhatu egitean, iarraiki behar gatzatzaizte halaber bekhatuen utztean, eta behin utziz gero, ez berriz hetara bihurtzean.

Fineraino eta finean perseberatzen duena, izanen da salbatua eta ongi zortheatua. *Qui*

autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Mt. 10). Bertze guztiak deus guti dira, finak darama koroa, akhabatzean kantatzen da loria.

Beraz fin hari, eta akhabatzeko loria hari begia edukirik, hareraiño, eta han, behar dugu, egun beretik, geroko begira egon gabe, bekhatu-rik gabe egoitera enseiatu. Hartarakotzat orai eskuen artean darabiltzagun bekhatuak urriki-mendu handi batekin kofesaturik eta utzirik, aitzinerat gehiago egitetik begiratzen garela. Zeren halatan erdietsiko dugu orai perseberantzian donua eta gero azken finean arimen salbamendua, sekulako loria.

**NOLA IKHUSIRIK IFERNUKO
BIDEA DEN GAITZAGO
PARABISUKOA BAIÑO, BEHAR
DEN GEROTIK GERORA
IBILTZEA UTZI
KAP. XLVIII**

307 Anhitzetan egotu naiz neure buruarekin gogoetan: eta iduritzen zait ezen gogoeta egiteko egitekoa dela: ea zein den gaitzago, lainkoaren zerbitzatzea, ala Deabruaren: parabisura ioaitea, ala ifernura.

Bi presuna daude bertze munduan: bata parabisuan, eta bertzea ifernuan. Bada hetarik bietarik, zeinek iragan othe zuen mundu hunetan pena eta trailla gehiago? Haur nahi nuke iakin, hunen nago galdez, haur da ene gogoeta.

Badirudi trailla gehiago iragan behar duela parabisuratzen denak parabisuratzeko, ifernuratzen denak ifernuratzeko baiño. Zeren parabisuko bidea gaitzago baita, ifernukoa baiño. Hala

emaiten du aditzera San Mateok: *Angusta porta et arcta est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam* (Mt. 7). Athea, athe heresia da, eta bidea ere bide meharra, parabisurat dohana, eta gutiak dira, bide hura edireiten dutenak. Erran nahi du, gaitz dela zeruko lorian sartzea, eta lainkoaren manamenduen konpliztea. Zeren ezta bide bat baizen, eta bat hura ere, guztia da mehar, malkhar, buruz gora, haragiaren kontra, eta desgogara.

Eta guztien buruan, ezta bide hartan bat ere errebelatu behar, eta ez nehorat makhurtu, eta ez aldaratu, manamendu guztiak behar dira konplitu. Baiña ifernura ioaiteko, eztira guztiak hautsi behar, asko da batetan faltatzea. Hala erraiten du londone lakuek: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* (Iacob 2). Bertze guztiak konplituagatik, batetan behaztopatzen bada, guztietan egiten da hobenduri. Eta haur aditzen da, Glosak dioen bezala, *De Poena damni et non de poena sensus* (Glosa in cap. 2 Jac.). Guztietan egiten da

hobenduri. Ez zeren bekhatu bat baizen eztuenak, hanbat pena merezi duen, nola hamar dituenak, baiña zeren bat baizen eztuena ere, ifernurako baita, hamar dituena bezain ongi, ez hain barrena, eta ez hanbat penarekin, ordea biak barrenean, nor bere mereziarekin.

308 Beraz gaitz izanen da parabisuan sartzea, hartarakotzat manamendu guztiak konplitu behar direnean, bide bat baizen eztenean, eta bat hura ere, hain meharra, eta gaitza denean. Eta hala londone Paulok bere saindutasun guztiarekin ere, ezin bururik eginez bezala, erran zuen: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ai ene titxa gabea, ene on beharra, eta urrikalkizuna, nork libratuko nau gorputz mortal hunetarik? *Scimus quod lex spiritualis est, ego autem carnalis, venumdatus sub lege* (Rom. 7). Zeren ni naiz haragiz, eta haragiari emana, eta legea, lainkoaren manua, spiritu. Zer ikhuskizun du bada spirituak haragiarekin? Nolatan abenituko dira biak elkarrekin? Egiteko handia da haur, hain handia, ezen arrazoïñekin

erraiten baitu Salomonek: *Iugum graue super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturae in matrem omnium.* (Eccli 40). Uztarri pisua, eta karga handia darabilate soñean Adanen umèk, sortzen diren egunetik heriotzeraiño, bere amèn sabeletik ilkitzen direnetik, hobira, guztien amagana bihur arteiño. Halatan erraiten du San Mateok: *Regnum caelorum vim patitur* (Mt. 11). Zeruko erresumari bortxa egin behar zaika; han parterik izanen duenak, zin zinez, eta bere indar guztiaz behar duela permatu. Eta badio lob sainduak ere: *Militia est vita hominis super terram* (Iob. 7). Giristino denak, gerlan dabilan soldaduak bezanbat travaillu iragan behar du. Zeren soldadutasuna, eta gizonaren lurreko bizitzea, bat baitira.

Eta londone Ioannes Ebanjelistaren erranda: *Palmae in manibus eorum* (Ap. 7). Ikhusi zituela iustuen eskuetan Palmak, zein baitziren Palma zuhaitzaren adarrak, biktoriaren seiña-leak. Eta biktoria den lekhuan, aitzinetik behar da gerla, aitzinetik behar da neke eta travaillu.

Zeren londone Paulok dioen bezala: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit* (2 Thim. 2). Ezta koroatua izanen, eta ez biktorios geldituko, zin zinez permatzen, eta guduztatzen eztena.

309 Eta are haur da egitekoa: zenbatenaz eta giristino bat, baita giristinoago, zenbatenaz, eta zintkiago, eta fintkiago permatzen, eta enseiatzen baita lainkoaren zerbitzatzera, eta Deabruari kontra egitera, hanbatenaz etsaiak harmatzenago, eta tentamenduak ere berretzenago zaitza. Hala emaiten du Spiritu Sainduak aditzera: *Fili, accedens ad servitutum Dei, sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem* (Eccli. 2). Ene seme, hasten zarenean lainkoaren zerbitzatzan, zaude erne, eta beldur zarella, eta presta zaite tentamenduei kontra egiteko.

Zeren iakin behar duzu ezen, orduan egundaino baiño, tentatuagoa izanen zarella. Hunen arauaz erraiten du londone Paulok ere: *Qui pie vivere volunt in Christo Iesu persecutionem patientur* (2 Thim. 3, 12). Sainduki, eta prestuki,

Iesu Kristok manatzen duen bezala bizi nahi dutenak, izanen dira penatuak, eta persegituak. Hei erauzten zaizte falseriak, hei egiten zaizte irriak, eta eskarnioak, finean hei egiten derauzte munduak kontra handiak.

Eta gertha baledi ere munduan zenbait presuna hain saindurik, iusturik, fama handitakorik, edo dohatsurik, non ezledin nehor ausart haren baithan mihirik ibentzera, eta ez haren ohorearen ukitzera, egia izanen da orduan ere, londone Paulok dioena, tentatuak, eta persegituak izanen direla iustuak. Zeren bere baithan barrena bedere, bere haragiaren mugidez, eta desira desordenatuez, tentatuak, ea frogatuak izanen baitira.

Gerla handia dute elkharren artean bertutèk, eta bizioek. Uргуillutasunak gerla handia egiten dio humiltasunari; Abariziak, libertasunari. Haragiak kastitateari; inbidiak, karitateari; gulak, abstinenziari: kolerak, pazientziari; nagitasunak, dilijentziari. Eta hunen batenarekin iustu guztiak dira persegituak, eta kontrastatuak bere baithan barrena bedere.

Eta hala bethi ere da egia: *Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei*. Anhitz tribulamenduz, penaz, eta traillauz behar dela zeruko erresuman sarthu. Anhitz inkontru bortitz, anhitz pena eta atsekabe iragan behar du parabisuko bidean dabillanak.

§ 1

310 Ifernuko bidea dadukanak, badirudi eztuela halako atsekaberik, persekuzionerik eta kontrarik izaiten, eztuela halako gerlarik eta egitekorik sentitzen.

Zeren bere gogoak eta haragiak diotsan bezala, bide zabalaz, bere aisiara baitabilla. halatan erraiten du San Mateok: *Lata porta et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem et multi sunt qui intrant per eam*.

Athea, athe zabala, eta bidea ere bide handia eta espaziotsua da ifernurat dohana; eta anhitz ibiltzen da bide hartan, eta bai athean ere sartzen: bada han oin-hatza franko, eta ez konpainia eskasik.

Eta ifernuko bidea gaixtoek daramatena, deitzen da handia eta zabala, zeren hartan dabiltzanak, ezpaitira erregelaz bizi eta ez ordenantzaz. Eztute hek bertze erregularik, bere borondatea baizen; eztaude legearen azpian, legea da heken azpiko. Bidea huts eginak, errebelatuak dabilta: eta hala dabiltzanak, nondik nahi den dabilta, hekentzat guztiak dira bide, guztiak dira zabal. Eta nola zabal baitira eta laguna ere franko baitute, plazer zaie, bere errebelamendu guztiarekin ere, bide zabal hartan ibiltzea.

Plazer da mihiaren anhitz arnegu eta iuramentu egiten duela, nahi duen bezala minzatzera utztea. Plazer da igandetan eta bertze bestetan, solhasean, ian edanean, iokoan eta atsegin hartzen, mezaz, bezperaz eta orazinoz konturik egin gabe, denboraren iragaitea. Plazer da haragiak kilikatzen zaituenean, berehala zeure desiraren konpliztea. Plazer da bidegabe bat egiten deratzutenean, mendekatzea, ordaiñez ordain, moneda berean pagatzea. Plazer da, bere edo bertzeren eskuen artean, zerbait erabiltzea, eta

alfer eta aise, ebatsiz izanen bada ere egoitea. Plazer da ohe onean eta garbian etzatea. Plazer da ez barurtzea, ongi iatea, hobeki edatea, eta barazkari onagatik, afari hobearen ez utztea. Finean plazer, plazent eta atsegin da, bere gogok eta aphetituak diotsan bezala, bide zabalaz ibiltzea.

311 Ez ordea ezta plazer eta ez atsegin, baiña gaitz eta penos da, parabisuko bide meharraren edukitzea; manamendurik hautsi gabe, bethi artez ibiltzea eta bizitzea. Gaitz da mihiaren ongi gobernatzea, linburtzetik begiratzea, eta bertzeak zutzaz mintza litezin, nahi zendukeien bezala, zu ere hetzaz minzatzea. Gaitz da bidegabe bat egiten deratzutenean, barkhatzea: gaizki erraiten deratzunari ez ihardestea, zeure eskuan duzularik, ez mendekatzea. Gaitz da, haragiak tentatzen zaituenean, gaietan eta okhasinoetan zarelarik, zeure buruaren bortxatzea, desiraren ez konplitzea. Gaitz da tratuetan eta salerosietan, bethi egiaz ibiltzea; bertzerena eskuan darabillazularik, ez kutsatzea, errotan iri-

nik ez lotzea. Gaitz da zur baten gaiñean, zeure ohe ona utzirik, eta larru arras zilizio bat, zerdazko gerriko bat harturik etzatea eta ibiltzea. Gaitz da barurtzea, ianhari ona, edari hobea, eta apheetitu ere duzularik, guztien lainkoagatik utztea. Finean gaitz da eta penos da munduan garelarik munduan ezpaikina bezala, munduaz konturik egin gabe, lainkoaren borondateari errendaturik egoitea; haren manamenduen arauaz, haragiz ezpaikina bezala, bethi spiritualki bizitzea.

Eta alabaiña gaitzago bada ere, haur da parabisura ioaiteko bidea, haur da han sartzeko athea. Beraz orai badirudi ezen eztela gaitz, galdez gauden egitekoari ihardestea. Zeren iduriz frogatu baitugu asko klarki, errazago eta plazentago dela ifernuko bidea parabisukoa baiño, parabisukoa hain gaitz denaz geroztik.

Baiña guztiarekin ere ahiertzen naiz erraitera, eta erraiten dut, parabisuko bidea errazago, plaunago, eta plazentago dela, ifernukoa baiño. Eta ifernura ioaiten denak, pena eta travaillu gehiago iragan behar duela, are mundu hunetan

ere, ifernura ioaiteko, parabisuratzen denak, parabisuratzeko baiño.

Eta hartarakotzat froga dezagun lehenik, erraz dela parabisuko bidea, eta gero frogatuko dugu, errazago dela ifernukoa baiño.

**NOLA PARABISUKO
BIDEA DEN ERRAZ
KAP. XLIX**

312 Egia haur, parabisuko bidea erraz dela, anhitz moldez eta arrazoiñez froga ahal diteke. Lehenbizikorik erraiten du londone loannes Ebanjelistak: *Mandata eius gravia non sunt* (Io. 5). Iainkoaren manamenduak eztira pisu eta ez gaitz. Halaber erraiten du Spiritu Sainduak: *Qui custodit praeceptum, non experietur quidquam mali* (Eccl. 8). Manua konplitzen duenak eztu gaitzik frogatuko, halakoa aise eta bere gogora izanen da. Eta guztien gainerik erraiten du gure salbatzailleak berak: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est et onus meum leve* (Mt. 11). Zatozte enegana traillaitzen zareten guztiok, eta kargaturik zaude-

tenok, eta nik arinduko eta aise ibeniko zaituztet. Har ezazue ene uztarria zeuen gaiñera, eta ikhas ezazue eneganik ni naizen bezala, eme eta humil izaiten, eta edirenen duzue zuen arimentzat bake eta sosegu. *Legis difficultatibus laborantes et peccatis saeculi oneratos ad se vocat* (Hilarius cano. 12 in Math.). Lege zaharreko zirimonie z trabaiaturik, eta bekhatuzko egitekoez kargaturik daudezinak, deitzeintu beregana. Eta hei erraiten deraue, lege z aldaturik, lege zahar hura utzirik, eta bekhatuen karga ere bereganik egotzirik, har dezatela bertze karga molde bat, uztarri leunago bat, zein baita, lege berria, Ebanjelio saindua, eta haren arauaz bizitzen direla ikhusiko dutela, zein aisia handian, ibeniko dituzten bere buruak, zein kontent eta bere gogara biziko diren: eta zein plazent, aisit eta erraz idurrituko zaien lainkoaren zerbitzatzea, eta haren lege sainduaren uztarriari errendaturik, manamendu sainduen bidean ibiltzea.

lainkoak berak erraiten du, plazent dela haren uztarria eta karga ere arin, beraz hala da,

plazent da eta arin. Zeren lainkoak ezin derrake gezurrik.

Ordea nola lainkoak erraiten baitu, haren uztarria plazent dela, eta karga ere arin: hala erraiten du halaber lainkoak berak, parabisura ioaiteko bidea, bide hertsia, meharra eta gaitza dela, eta gutik edireiten duela bide hura. Baiña ifernuko bidea dela handi, zabal eta gaitza dela, eta gutik edireiten duela bide hura. Baiña ifernuko bidea dela handi, zabal eta plazent, eta ezte-la bide hartan iende eskasik, badela konpaiña franko. Batean emaiten du aditzera, erraz dela eta zabal parabisuko bidea, eta berriz bertzean gaitz dela eta mehar. Nolatan ahal dateke haur hunela, erraz, eta gaitz: zabal eta mehar?

§ 1

313 Pontu huni ihardesteko, iakin behar duzue ezen baldin alde batetik lainkoaren lege sainduari berari, hain osoki eta konplitu, konplitu eta begiratu behar denari: eta bertzetik geure haragiari ere berari, hain gauza flakoari, eta fla-

katzen erraxari, soilki eta baxharrik beha badiazegu, latz eta gaitz dela lainkoaren zerbitzatzea, eta haren lege sailduaren begiratzea eta konpliztea. Baiña baldin konsidera baditzagu lainkoaren laguntza, ethorkizuneko esperantza; pagamenduaren segurantza; gogotik eta borondatez dagoenaren indarra; eta guztien gaintetik ontasunean dabillanari Spiritu Sailduak emaiten dioen indarra, berotasuna, konsolamendua, eta donua, edirenen dugu, ez gaitz, baiña erraz; ez hertsu, baiña zabal; ez pisu baiña arin eta plazent dela lainkoaren zerbitzatzea eta haren lege sailduaren konpliztea.

Gaitz da lainkoaganako bidea, haren manamenduen konpliztea. Ordea nozentzat da gaitz? Berrientzat, usatu gabeentzat; nagientzat; laxoentzat; enseiatzen eztirenentat, aitzinerat behatu gabe, ethorkizunaz konturik egin gabe, haragiaren arauaz bizi nahi dutenentzat: eta guztien gaitetik gogotik eta amorioz eztaudezinentzat. Ez ordea ezta latz eta ez gaitz, haragiari gibela emanik, arrazoiñaren arauaz gobernatzen dire-

nentzat: ethorkizunera behatzen dutenentzat, eta gogotik eta deliberatuki, zin zinez eta amorioz enseiatzen direnentzat. Hala emaiten du aditzera San Krisostomok: *Quod si onus audiendo formidas nimium, atque perhorrescis, non natura rerum hujusmodi timorem, sed ignaviae tuae totum tribue. Nam si accinctus et praeparatus eris, et nulla desidia effeminatus, cuncta facilia videbuntur* (Chrys. hom. 3 in c. 11 Mt. Tom. 2).

Baldin lainkoaren ebanjelioa eta uztarria, karga dela enzuteaz lazten eta larritzen bazara, zeure hotztasunari eta nagitasunari emozu hoben eta falta, eta ez bertzeri. Zeren baldin gogotik, zin zinez prestaturik eta istalgaraturik, abia bazindezi eta perma, etzindezke izi eta ez ikhara, baiña iduri lekidikezu guztia erraz, plazent, eta arin.

314 Zeren oraiño San Krisostomok berak dioen bezala: *Fieri potest, quod natura est intolerabile, sit leve, si cum alacritate animi suscipiamus* (Chrys. in cap. 16 Luc. Tom. 2). Bere egitez, gaitz

den gauza ere, erraxten da, gogotik eta alegera-ki hartzen denean. Eta badio San Agustinek ere: *Omne praeceptum leve est amanti* (Aug. sent. 2. 22. Tom. 3). Manamendu guztiak dira erraz, amorio duenarentzat. Den gauzarik errazena egin bedi gogo gaitzez, eta gaitz izanen da; den gaitzena, egin bedi gogo onez eta erraz izanen da.

Halatan londone loannes Ebanjelistak, amorio dutenez eta eztutenez mintzo dela, emaiten du aditzera, amorio dutenei, manamendu guztiak iduritzen zaiztela manamendu bat. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit* (Io. 14). Baiña amoriorik eztutenei, manamendu bat bera iduritzen zaiela anhitz manamendu. *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Batean dio: *Sermonem*, eta bertzean: *sermones*. Halatan erraiten du San Agustinek ere: *Ita corpus ponderare, sicut animus amore fertur, quocumque fertur* (August. de civitate Dei, cap. 28. Tom. 5). Amorioak erabiltzen du bat bedera nahi duen lekhu-
ra, pisuak balantza erabiltzen duen bezala. Guz-

tia dago gogoan, guztia dago borondate eta amorioan.

Manamendu guztiak amoriotik eta karitatetik hasten dira, amorioaz eta karitateaz konplitzen dira, eta amoriora eta karitatera bere finera eta xedera bezala, biltzen eta bihurtzen dira. Beraz ezin dateke gaitz, amorio duenarentzat, manamenduen konplitzea. Zeren amorioak manamenduei, bere garratzasuna ezitzen, mintasuna gozaten, eta gaitzetasuna errazten baiteraue. Errege Davitek nola ezpaitzuen amorio eskasik, halatan lainkoaren manamenduak erraz iduriturik, erraiten zuen: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis*. Zure manamenduen bidea, hain da bide atsegina eta plazenta, non hartan ibiltzeaz, munduko aberatstasun guztien eskuen artean erabiltzeaz bezanbat atsegin hartu baitut. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*. Ezin derraket zein gozo eta ezti zaizkidan neure ahoan eta eztarrian zure manuak, solhasak eta perpausak, are ezti baiño eztiago edireiteintut. *Super mel ori meo*.

Amorioak beroturik, egiten zuten lehenagoko sailduak lainkoaren zerbitzuan, hanbat balentia. Halatan pairatzen zuten hanbat pena eta trabailu, heriotze eta martirio, dolore eta estira.

315 Nola Patriarka Iakobi iduritu baitzeikan labur eta deus guti, Rakel ederraren erdiestea-gatik, zazpi urthez haren ondoan eta zerbitzuan ibiltzea zeren maite baitzuen, amorio baitziadukon. *Videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine* (Genes. 29); hala sailduei ere iduritzen zaie deus guti, lainkoagatik egiten duten guztia, zeren gogotik baitaude, amorioa baitute handia. Halatan Apostoluek ere orduan zedutzaten bere buruak dohatsuenik, eta ziren alegerenik noiz eta lainkoagatik desohore eta laido gehiago errezibitzen baitzuten. *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati* (Act. 5). Zeren nola desohore eta laido hek guztiak, borondatez eta amorioz hartzen baitzitezuten, amorio harekin batean, etzitezuten sentitzen, etzeizten trabailu iduritzen. Hunen arauaz erraiten du San Agusti-

nek: *Nulla modo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, piscantium. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut et labor amatur* (August. de bono viduit. Tom. 4). Amorioz eta gogotik dabilzanen traillaak, eztira traillu, aitzitik, hetan altsegin hartzen da: ihiztariak, arranza-leak, pilotariak, dantzariak, nekhatzen dira, traillaatzen dira; eta alabaiña traillu hura guztia bestatzat hartzen dute. Zeren maite den gauzan, edo ezta nekerik, edo maite da nekea ere: edo ezta traillurik, edo baldin bada ere, hartan atsegin hartzen da.

316 Ikhusiko duzu zenbat pena iragaiten duen ama batek bere haur ttiptiarekin; eta guztiz ere, haurra xarra, zakartsua eta hazkari gaitza denean. Eztio lorik egitera utzten, gau eta egun haren mainatzen eta errekaizatzen, bere burua deseginik, hari behar du. Eta guztiarekin ere ama erhoa, hartan loriatzen da: gauaren erdian iaikirik, eta bere loa galdurik, haur harekin, milla erhokeria erraiten duela, dostatzen da. Zeren

maite baitu, amorio, baitiaduko. Eta amorioak
trabailu guztiak arintzen, gozaten, zaphoratzen
eta ezeztatzen baiterautza. Hala bada giristino
onari ere, amorioak, gogotik egoiteak, arintzen,
errazten, gozaten eta ahantz arazitzen derau-
tza. Iainkoaren manamenduen konplitzean, ira-
gan behar diren neke trabailu guztiak. Hala
erraiten du San Agustinek: *Omnia saeva et
immania, prorsus facilia et prope nulla efficit
amor* (August. de verbis Domini serm. 8 & ser.
46 de tempore. Tom. 10). Diren gauzarik gogo-
rrenak, molde gaitzenak eta hez-gaitzenak ere,
hezten, beretzen, moldatzen eta eskuetaratzein-
tu amoriok. Ezta gauzarik, amorioak, hez, hauts,
balaka, eta errenda eztezakeienik. Amurus batek
anhitz pena eta trabailu pairatzen du bere amu-
rusagatik: anhitz gau eta egun gaixto iragaiten
du, haren erdiesteagatik. Baiña, hek guztiak
zeren amorioak itsutua baitago, deus guti senti-
tzeintu. Bada giristino onak, Spiritu Sainduaren
amorioaz eta garaziaz ukiturik dagoenak, zenba-
tenaz gutiago sentitukoitu, eta erraxkiago iraga-

neintu lainkoaren zerbitzuan ahal dirateken tra-
bailluak? Zeren amorio garbiak, lainkoaganik
heldu denak, indar gehiago behar luke, eta du
ere, Deabruaganik heldu den amorio higuin,
hats, lizunak baino. Eta halatan arrazoinekin
erraiten du gure lainkoak haren ebanjelioaren
uztarria, plazent dela, eta legearen karga ere
arin. Zeren hala baita, arin eta plazent baita,
gogotik dagoenarentzat, borondatez eta amorioz
hartzten duenarentzat.

§ 2

317 Are gehiago, plazent, aisit, arin eta erraz
da lainkoaren zerbitzatzea, haren manamen-
duen konpliztea; ez hastean, ez lehenbizian,
zeren haragiak eta usantza gaixtoek kontra han-
dia egiten baitute. Baiña behin usatuz gero, das-
tatuz gero, eta spiritua haragiari iaunduz gero,
ezta munduan hain bianda aphetitosik eta gozo-
rik, nola baita lainkoaren zerbitzatzea. Zapatak
iauntzi berrian hersten du, min egiten du, baiña
aphur bat erabiliz gero, moldatzen da, oiñaren

neurrira eta orkhoiera ethortzen da. Oïñak loha-kartua dagoenean, eta gorputzak ere zurrundua, manaiu guti dute, iaikitza eta ibiltza herabe dute: baiña behin iaikiz gero, eta aphur bat higiz gero, berehala zalhuitzen, manaiukortzen eta iratzartzen dira. Halaber presuna ianzaharrak, mathela gogortuak edo horzkitua dagoenak, eztu atseginik hartzen iaten hastean, lehenbiziko poxinean eta ahamenean; baiña behin hasiz gero, handik harat, iaten duena, on eta gozo edireiten du. Hala bada lainkoaren zerbitzuan ibili nahi dena ere, lehenbizian hotzki da, zurrun da, hotz eta nagi da; baiña enseia bedi, has bedi eta berehala berotuko eta zalhuituko da, trebe, bithore eta entregu izanen da, aise ibiliko da: eta gero eta gero aiseago, zeren ezta han asetzerik eta ez higuintzerik. *Augent enim spirituales delitiae desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod avidius ametur* (Gregor. Hom. 36). Bertze ianhariek hiltzen dute aphetitua (dio San Gregoriok). Baiña lainkoaren

zerbitzatzeko ianhari hunek berretzenago eta piztenago du. Zeren barrenago hobeago, eta gozoago edireiten baita.

Munduko plazentziek, diren handienek ere, denborarekin, unhatzen dute, bere batez aitzinago, higuintza emaiten dute. Baiña lainkoarenak, gero eta gero aphetitua pitzten eta berretzen dute. Eta handik harat, hala berretuz gero, usatuz gero, atsegin da eta plazent lainkoaren bidean eta zerbitzuan ibiltzea, haren manamenduen konplitzea, eta prestuki bizitzea.

§ 3

318 Are gehiago atsegin da eta plazent lainkoaganako bidea, haren manamenduen konplitzea, konplitze hartarik heldu den probetxuari eta irabaziari behatzen dioenarentzat, hartan gogoa eta begiak ibentzen dituenarentzat. Zeren San Krisostomok dioen bezala: *Nulla res est tam difficilis quae non fiat facilis spe futurae vitae* (Chrys. in Psalm. 5). Ezta hain gauza gaitzik, ethorkizuneko bizitzearen esperantzarekin

erraxten eztenik. Hala erraiten du San Agustinek ere: *Omne opus leve fieri solet, cum eius praemium cogitatur et spes praemii solatium est laboris* (August. ad Demetr. Virg. c. 28. Tom. 2). Den lanik handiena, ttipitzen, eta kargarik pisue-na ere, arintzen du, hartarik heldu den irabazian pensatzeak. Pagamenduaren esperantza da tra-bailluaren konsolamendua. *Si vis sustinere labo-rem attende mercedem* (August. in Psalm. 38. Tom. 8), (dio San Agustinek). Nahi baduzu iraun tra-bailluan, pensa ezazu pagamenduan eta ira-bazian. Den egitekorik gaitzenari ere, gogotik lotzen zatzaitza, ongi pagatua izanen zarela segur zarenean.

Condimentum cibi ieiunium est. Quanto avi-dior appetentia, tanto esca iucundior (Ambros. de Elia & ieiunio c. 4), (dio San Ambrosiok). Ian-hariaren iakia barura da eta gosea. Zenbatenaz gosea handiago, hanbatenaz ianharia gozoago. Nola gosea edo aphetitua baita ianhari guztien saltsa eta iakia: hala da nekearen eta tra-baillua-ren konsolagarria, zaphoragarria eta arintkarria,

pagamendua eta pagamenduaren esperantza. Hunen arauaz erraiten du Errege Davitek ere: *Declinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem* (Ps. 118). Deliberatu nuen zure manamenduen konplitzea, konplizetik heldu zeitan probetxuagatik. Nehork deus uste eztuen lekhuari, herabe du, oiñak pisu du, baiña irabaziak oiñak arin.

319 Laborariak fruituen esperantzaren, gogotik iragaiten du bere lur-lanetako nekea. Merkataria irabazi ustez, egiten du itsasoz eta leihorrez, hain arintki, hanbat bide, itzul inguru, eta ioan ethorri. Finean irabaziaren esperantza hunek, deusen usteak ernatzen, eta iratzartzen du mundu guztia: Hain iratzartzen, non esperantza hunekin, neguak uda, gauak egun, uriak atheri, minak gozo, trailla luak aisia, eta atsekabeak ere, atsegintasun eta plazentzia iduritzen baitzaizkigu.

Bada baldin mundu hunetako irabazi aphur baten esperantzak, anhitzetan ere, enganaturik utzten gaituenak, hain gogotik, hain arindurik

eta guti sentiturik, trailla arazitzen bagaitu; zer izanen da arrazoin eragin dezan zeruko loriaren esperantzak, usteak, eta orhoitzapenak? Eta zer izanen da halaber, loria haren, irabazi guztien gaiñeko irabaziaren ondoan dabillanaz? Hain gauza handiaren esperantzan traillatzen denaz? Halakoari, barurtzea, orazinotan egoitea, etsaiari barkhatzea, haragiaren plazeren utztea, eta finean obra on guztien egitea, iduritzen zaika errax eta deus guti. Zeren traillu aphur heken gatik, sekulako loriaren, hain irabazi handiaren eta pagamendu abantaillatuaren esperantzan iartzen baita.

Halatan erraiten du San Agustinek: *Cum attenderis quid accepturus sis, omnia erunt tibi vilia, quae pateris, nec digna aestimabis, pro quibus, illud accipias.* (Aug. in Ps. 36. Tom. 8). Kondera dezazunean zein pagamendu handia emanen zaitzun hemengo traillu aphurrakgatik, erranen duzu, eztuzula, hain deus gutigatik, hanbat merezi. Zeren traillua baita ttipi, labur

eta tenporal, eta pagamendua handi, luze eta sekulako.

Konsidera dezagun beraz pagamendua eta edirenen dugu errax lainkoaren lege saindua.

§ 4

320 Are gehiago edirenen dugu errax eta arin lainkoaren lege saindua. Zeren lege haur uztarri baita, eta uztarria, biak iasaiten eta eramaiten baitute. Halatan erran zerauen baratzean nabusiak bere diszipuluei: *Sustinete hic et vigilate mecum* (Mt. 26). Sostenga ezazue orai hemen hainbertze travaillu, zaudete aphur bat iratzarri-rik; eta ez zerok, ez, baiña, *mecum*, enekin, ni laguntzen natzaitzuela. Hala erraiten du londone Paulok ere: *Abundantius illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum* (1 Cor. 15). Ni bertze guztiak baiño travaillatuago naiz, ez ordea neror, *sed gratia Dei mecum*: lainkoaren garazia enekin. Hala erran zuen halaber londone Paulok berak: *Omnia possum in eo, qui me*

confortat. Ezta gauzarik, neure esportzatzailea-
rekin batean, eztaidikedanik.

Konsolamendu handia da, bere travailluetan
eta egitekoetan, lagun on baten izaitea. Beraz
konsola ahal gaitezke gu ere, zeren geure egite-
koetan Iesu Kristo lagun baitugu. Obra onetan
zabiltzanean etzara behin ere baxharrik, zurekin
da lainkoa, laguntzen zaitzu, kidatzen zaitu. Eta
halatan da lainkoaren lege saindua errax, eta
arin. Zeren lainkoak berak gehien partea iasaiten,
eta eramaiten baitu.

lainkoaren manamenduak, idien orgak, xalu-
paren arrauak, untziaren belak, eta hegaztina-
ren hegalak bezala dira. Orga, karga da, pisu da.
Ordea idiek karga harekin, karga gehiago era-
maiten dute. Badirudi karga laguntzen zaiela,
karga eramaiten. Arrauak eta belak ere, pisu
dira, ordea hekin batean arintkiago, eta lasterra-
go dohazi untziak eta xalupak. Hegaztinaren
hegalek ere badute bere karga, eta pisutasuna.
Ordea karga hark, ez kargatzen, baiña arintzen
du hegaztina. Hala erraiten du San Agustinek:

Haec sarcina non est pondus onerati, sed alae volaturi, habent enim et aves pennarum suarum sarcinas. Et quid dicimus? Portant illas et portantur. Portant illas in terra, et portantur ab illis in caelo (August. de Verbis Domini serm. 24. tom. 10). Hegaztinak iasaiteintu lurrean bere hegalak, eta airean hegalek iasaiten dute hegaztina: iasaiten du, eta iasaiten dute. Erran bazeneza: Hegaztina haur trabatzen, eta kargatzen dute bere hegalek, eta urrikaldurik, edeki baziniatzoz, kalte gehiago egin zinizazio, probetxu baiño. Zeren airatzen, eta hegaldatzen zena, lurrean geldi bailliteke.

Beraz karga badira ere, on dira orgak, belak, arrauak, hegalak, eta bai lainkoaren lege sainduaren uztarria ere. Zeren uztarri haur, karga izanagatik ere, hunekin batean hobekiago, eta aisekiago iragaiten baitira mundu hunetako trailla luak, eta atsekabeak. Zeren lainkoa bere legearen emaillea, legearen begiratzen, eta konplitzen laguntzen baitzaiku: eta hartarakotzat, uztartzen bezala baita gurekin. Egia haur ezagu-

turik, erraiten zioen San Agustinek lainkoari, hitz gutiz, eta ederki: *Da quod iubet, et iube quod vis* (August. lib. 10 confes. cap. 29 & 31). Iauna, emazu manatzen duzuna, eta gero mana ezazu nahi duzuna. Zeren indarra franko denean, eta laguna ere ona, ezta kargagatik antsia. Beraz lainkoa bera iasaiten laguntzen zaikunaz geroztik, arrazoiñekin erraiten da, haren uztarria plazent dela, eta karga ere arin.

§ 5

321 Gure lege sainduaren, eta manamenduen karga, arin da, eta are arintkarri da. Zeren baldin alde batetarik kargatzen bagaitu, bertzetik arintzen, eta bertze anhitz kargaren, eta obligazino-ren azpitik, atheratzen baikaitu.

Galdegiten dute Teologoek, ea guk geure bekhatuakgatik, geure lainkoari, satisfazionerik, eta pagamendurik egin ahal diazaiogunz. Eta badiru ezetz. Zeren erraiten du San Tomasek: *Satisfactio est redditio voluntaria, aequivalentis, alias indebiti*. (S.Thom. 4 disc. sent. q. 1. ar. 1).

Satisfatzea da, zor ezitugun obrez, geure eskuko ditugunez, nahi badugu baizen egitera obligatu ezkarenez, zor dugun bezanbat pagatzea, eta bihurtzea. Beraz ezin egin diazaiogu guk geure lainkoari pagamendurik. Zeren nola baita lainkoa guztien gaiñeko ongi egillea, eta dugun guztia harenganik baitugu: hala dugun guztia, eta ahal dagigun guztia hari diogu zor; beraz etzaiku deus gelditzen geure eskuko, ezta obra librerik, manamendu eztenik, zein deitzen baitituzte Teologoek: *Opera supererogationis*, obra emendailuzkoak, emanen gaiñekoak, gure eskuko direnak, libreak, nahi badugu baizen, egitera obligatu ezkarenak. Badirudi eztela hunelako obrarik: eta baldin ezpada, segur da, ezin paga dezakegula geure lainkoa, eta ez satisfia.

Baiña guztiarekin ere ihardesten dute Teologoek berèk, eta erraiten: Alde guztiz zordun bagatzaitza ere geure laungoikoari, badela guztiarekin ere, anhitz obra on nahi badugu baizen, egitera obligatu ezkarenik, geure eskuko dugunik: nola baita orzirale guztietan barurtzea, egun

oro meza enzutea, gau erditaraiño orazinotan egoitea, eta hunelako bertzerik anhitz. Hauken egitera ezkara obligatu, nahi badugu baizen. Zeren lainkoari alde guztiz, eta geure ahal guztiaz zordun bagatzaitza ere: ordea lainkoaren miserikordia, eta liberaltasuna hain da handia, non baldin, haren manamenduak konplitzen baditugu, kontentatzen baita hainbertzez, eta gaiñerako bertze obra on guztiak, geure eskuko utzten baiterauzkigu. Eta hala manamenduen emaitiaz, manamenduak gutitu zerauzkigun, karga arindu zerakun. Zeren bertzela, baldin manamenduak eman ezpalerauzkigu, guztiak manamendu izanen baitziren.

Beraz arrazoiñekin erraiten du: *Jugum meum suave est, et onus meum leve*. Ene uztarria leun, plazent, eta aisit da, eta ene karga ere arin: zeren hala baita. Eta are karga delarik, karga arintgarri, eta gutigarri baita.

Eta hala segur da, parabisuko bidea, behar den bidean hartzen duenarentzat, plaun dela, plazent, eta atsegin.

NOLA PARABISUKO BIDEA DEN ERRAZAGO IFERNUKOA BAIÑO KAP. L

322 Hunen aitzineko kapituluan, eman diren arrazoinen arauaz, ageri da, lainkoaren lege sailduaren karga, karga arina dela, eta iasaiteko erraza. Ordea karga da, eta karga denaz geroz segur da zenbait neke, eta travaillu baduela: nola halaber ifernuko bidea dadukanak, edireiten baitu zenbait atsegin, eta plazer. Orai da bada kontua, eta pontua, ea zeinek duen atsegin eta plazer, edo travaillu gehiago, parabisuko bidean, ala ifernukoan dabillanak? Eta gauza segura da, ifernuko bidean dabillanak travaillu gehiago duela, karga pisuagoa darabillala, halako moldez ezen karga hura ezin iasanez, erraiten baitzuen Profeta Davitek: *Iniquitates meae supergressae sunt caput meum: sicut onus grave gravatae sunt super me* (Ps. 37). Ene bekatuek iragan, eta erdiratu dute ene burua, eta

karga sortha pisu batek bezala, aurizki, eta zapatu naute naizen guztia.

Eta halatan erraiten deraue lainkoak halako kargarekin dabiltzanei: *Venite ad me omnes qui laboratis, et oneratis, et ego reficiam vos* (Mt. 11). Zatozte enegana traillaatzen zareten guztiok, eta kargaturik zaudetenok eta nik arinduko zaituztet: nik karga pisu hori edekirik, karga arinago bat emanen deratzuet. *Tollam quidem sarcinas, sed inanes a sarcinis non dimittan. Tollam sarcinas malas, et imponam bonas* (August. de Verbis Domini, serm. 24. Tom. 10). Edekiko deratzuet karga, baiña karga gabe etzaituztet utziko. Edekiko deratzuet karga gaixtoa, eta emanen ona. Berthuteak, lainkoaren zerbitzatzeak baditu bere nekeak, eta traillaak, eta bai bekhatuak ere bere atseginak, eta plazerak.

Bada berthutearen neke, eta trailla hek, atseginago dira, bekhatuaren atseginak, eta plazerak baiño. Hala erraiten du San Agustinek: *Dulciores sunt lachrymae orantium quam gaudia theatrorum* (August. in Ps. 127. Tom. 8). Eztiago,

eta gozoago dira orazinotan, eta othoitzetan daudezinen nigarrak, komedietan, dantzétan, eta munduko plazeretan dabiltzanen irriak baiño.

323 Ikhusiko duzu saindutto bat zokho batean nigarrez, eta hats-beherapenez, orazinotan dagoela: eta ikhusiko duzu halaber orazinoz, eta debozinoz konturik egiten eztuen bat, bethiere iend'artean, iokoan, dantzan, eta atsegin hartzen dabillala. Bada orai zuri idurituko zaitzu ezetz, baiña zokhoan orazinotan dagoen hark, beroago, eta alegerago du bere baithan barrena bere gogoa, munduko atseginetan dabillanak baiño. Zeren lainkoak bere garaziaz, eta faborez debozinotan dagoenaren nigarrak, gozaten, eta zaphoratzen baititu: eta berak, ere nigar hetan ondone on bat edireiten baitu. Halakoagatik erraiten du San Agustinek: *Semper doleat, et de dolore gaudeat* (August. de vera & falsa poenitentia cap. 13 in fine. Tom. 4). Beu bethi dolore, eta doloreaz gozo, eta zaphore.

Ikhusten duzunean presunba bat bere bekhatuen dolore hutsez, nigarrez dagoela, uste duzu ezen presuna hura triste dela, baiña enganatzen zara: zeren alegera da, eta alegeraz nigar hek egiteintu. Zeren San Ambrosiok dioen bezala: *Non solum dolor lachrymas habet, habet et laetitiam lachrymas* (Ambros. de obitu fratris orat. 4 Tom. 5). Eztira ez nigar guztiak doloretik heldu, badira alegriantzatik heldu direnak ere. Presuna iustuen hats-beherapenak, orazinotan, eta penitenziatan daudenen nigarrak, alegriantzatik heldu dira. Nigar hek, arrosak dira elhorrien artean. Egur hezeak egiten du gar, eta egiten du nigar: sua datxeka, eta ura dario. Hala bada presuna iustuak ere berthutezko obretan egiten du nigar, eta egiten du irri: badu travaillu, eta konsolamendu, badu tristura, eta alegriantza: kanpoan tristura, eta barrenean alegriantza. Eta barreneko alegriantza hark, garaitzen du kanpoko tristura. Zeren tristura hura bere nahiz, eta borondatez, eta bere probetxutan hartzen baita, eta haren ondoan alegriantza uste baitu.

324 Halakoagatik erraiten du Elizak ere: *In labore requies, in aestu temperies: in fletu solatium*. Trabailluan pausua: beroan freskura, nigarran konsolamendua.

Halaber halakoagatik erraiten du David sainduak: *Labores manuum tuarum quia manducabis* (Ps. 127). Bere eskuen trabailluak ianen dituela. Trabaillatzen denak, bere trabailluaz izaiten duen irabazia, iaten ohi du, eta ez trabaillua bera. Eta alabaiña erraiten du trabaillua bera ere iaten duela. Eta arrazoinekin erraiten du hala (Vide August. super hunc ps.). Zeren iustuak trabaillu hartan ere, ianhari gozo baten iatean bezanbat atsegin hartzen baitu. Giristino onak iaten ditu mundu hunetan bere trabailluak, eta bertze munduan, trabailluaren irabaziak eta fruituak. Zeren trabaillu hetan, barurtzean, orazinotan egoitean, eta nigar egitean ere, epherki iatean baiño atseginago hartzen baitu.

Fuerunt mihi lachrymae meae, panes die ac nocte, dio Profetak (Psalm. 41). Ene gauazko, eta egunazko ogia, nigarrak izan ziren. Ogiz ase-

tzean bezanbat, atsegin hartzen nuen, nigar egitean. *Gaudet iniquus in pompa, gaudet martyr in catena* (August. in Psalm. 137). Gaixtoak munduko banalorietan, ponperietan, bonbazietan, eta handirasunetan hartzen du atsegin eta plazer: eta martirak, iustuak, gartzelean, travailluetan, eta gathean. Eta martir hark atseginago hartzen du bere travailluetan, eta lainkoagatik iragaiten dituen penetan, gaixtoak munduko plazeretan baiño. Zeren San Agustinek dioen bezala: *Maior est suavitas mentis, quam ventris*. (August. de Verbis Domini serm. 28). Handiagoa da arimaren konsolamendua, eta bere gogara, gorputzarena baiño, adimenduaren atsegina sabelarena baiño, eta barreneko bozkarioa, kanpoko baiño.

§ 1

325 Nola gaixtoek, munduko atseginetan, ian edanean, iokoan, eta bertze plazeretan dabiltzanek, ezpaitute barurtzearen, orazinoaren, eta bertze berthutén barreneko mamia, kanpoko azala baizen ikhusten, ezpaitute penitenzian, eta

penitenziazko obrétan estalirik dagoen gozotasuna frogatzen, uste dute ezen penitenziak eztuela bat ere ontasunik, atseginik, etz ez plazerik: eta izaitekotz ere, bertze munduan izanen duela, eta ez hemen. Eta nola bertze mundukoa baita geroko, erraiten dute, eztutela presenteko plazera, geroko esperantzagatik utzi nahi. Eta erraiten dute hunela, zeren baitakusate ezen berthuteak, lainkoaren lege sainduak, kanpoko iduria, eta figura duela itsusi, latz, eta gaitz. Eta handik kanpoko gaitztasun hark iziturik, utzten dute barreneko mamia, eta hartzen dute kanpoko azala.

Emaztétara emana den batek, eztu uste, emaztékin segitu gabe, nehor bizi ahal ditekeiela. Baldin erran badiazozu badela anhitz segitzen eztuenik, eztu sinhesten. Zeren ezpaita bera egoiten.

lokari bati, arnegari bati, edale bati, edo halako bertze iende thailuei, iduritzen zaie ezen bizio hetan dela plazer guztia: eta berthuteak, lainkoaren zerbitzatzeak, manamenduen konpli-

tzeak, eztuela bat ere atseginik, eta ez plazerik, penarik, eta atsekaberik baizen. Baiña engantzen dira, eztakitenak bezala mintzo dira. Eztute egundaiño frogatu, eztute egundaiño lainkoa zerbitzatu, eta gero erraiten dute gaitz dela lainkoaren zerbitzatzea: dastatu eztuten bianda arbuiatzen dute: eztakiten gauza kondenatzen dute. Gaitz da, itsuak kolorèn berri iakitea. Saindu guztiek erran dute, eskiribuz ezarri dute. Lainkoaren uztarria plazent dela, haren lege saindua erraz dela, beraz hek, nola berak frogatuak baitira, sinhetsiago behar dira, bat ere berririk iakin gabe bere plazerera mintzo direnak baiño. Eztu egundaino nehork lainkoaren lege saindua eskuztatu, eta frogatu, non ezpaitu milla ontasun, eta laudorio, lege hartzaz erran, eta kontatu.

Deabruak emaiten derauzte bere iendei bere atsegin, eta plazer moldeak. Zer, bada, lainkoa izanen da hain idor, eta on-edeki, non utziko baititu bere adiskideak, eta zerbitzariak, atsegindasun mokho bat ere gabe? Zein parte estimatzen

duzu hobe, lainkoarena ala Deabruarena? Baldin ba lainkoarena? Beraz lainkoaren atseginak eta plazerak ere hobeagoak eta handiagoak izanen dira Deabruarenak baiño.

Eta ez naiz ez mintzo bertze mundukoaz, hangoaz ezta dudarik. Zeren segur da, han gaixtoak izanen direla sekulakotzat penatuak, eta onak golardoatuak, eta lorifikatuak. Baiña mintzo naiz mundu hunetakoaz. Eta diot ezen, are mundu hunetan ere, giristino onek, lainkoaren partea dadukatenek, atsegin eta plazer gehiago gozaten dutela, giristino gaixto Deabruaren partea segitzen dutenek baiño.

326 Egia haur eman zerauen aditzera lainkoak berak, hartzaz arrenkuratzen ziren iende batzuei, erraiten zerauela. *Convertimini et videbitis quid sit inter iustum et impium, et inter servientem Deo, et non servientem ei* (Mal. 5). Konberti zaitezte, bide onean iar zaitezte, eta ikhusiko duzue zer diferentzia den onaren eta gaixtoaren, lainkoa zerbitzatzen duenaren, eta zerbitzatzten eztuenaren artean. Erran bailleraue bezala:

Bertze munduko begira egon gabe, anarteraiño iguriki gabe, konbertitzen zareten pontuan, ezagutuko duzue, onaren eta gaixtoaren arteko diferentzia: bataren alegriantza, eta bertzearen tristura: bataren bakea, eta bertzearen gerla, bataren atsegina, eta bertzearen atsekabea, bataren arraitasuna, eta bertzearen goibeltasuna. Finean ezagutuko duzue, eta esperentziaz frogatuko, zein handia den onek gaixtoen gaiñetik duten abantailla, eta nola diren onak, are mundu hunetan ere, gaixtoek uste duten baiño aiseago, eta bere gogarago.

Egun batez galdegin zeraukaten Apostoluek bere Nabusiari: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* (Mc. 10). launa, guk utzi ditugu ditugun on guztiak, zure amoreakgatik, eta iarraiki gatzaizkitzu, zer izanen da bada gutzaz, edo guretzat? Ihardetsi zerauen: *Amen dico vobis nemo est, qui reliquerit domum aut fratres aut sorores, aut patrem aut matrem propter me, aut propter Evangelium,*

*qui non accipiet centies tantum in tempore hoc,
et in saeculo futuro vitam aeternam.*

Egiaz erraiten deratzuet, segurutzen zaituztet, ezen nork ere utziko baitu enegatik, eta ene Ebanjelioagatik etxerik, anaiarik, arrebarik, aitarik edo amarik, errezibituko duela orai presenteko denbora hunetan, utziko duenetik ehun gehiago, eta gero bertze munduan bizitze eternala. Ikhusazu nola mintzo den mundu hunetako pagamenduaz, eta bertze mundukoaz: eta nola bataz eta bertzeaz diferentzia eginik, erraiten duen, lainkoaren zerbitzatzegatik deus utzten duenari, emanen zaikala, are mundu hunetan ere, utzten duenetik ehun gehiago, eta gero bertze munduan sekulako loria.

Beraz hunelatan, badu lainkoaren zerbitzatzek bertze mundukoaz gaiñera, mundu hunetan ere zenbait golardoa, zenbait pagamendu, atsegin, eta plazer.

§ 2

327 Erranen du zenbaitek: Nolatan ahal dateke oraiñoan erran duguna hala? Zeren eztugu ikhusten ezen lainkoak bere zerbitzariei, presuna iustuei, mundu hunetan horrela gauza handirik emaiten derauela, ez kargurik, ez ohorerik, ez aberatstasunik, eta ez munduko bertze gauzarik. Aitzitik anhitzetan ere, hek dakuskigu direla probe, eritoki, eta munduko arauaz on behar. Nola aditzen da beraz, emanen zaiela, are mundu hunetan ere, utzten dutenetik ehun gehiago? Ezta gaitz ihardesten. Aditzen da lainkoak bere zerbitzariei, halako donuak, eta aberatstasun espiritualak emaiten derauztela, bere baithan barrena, non hek baitira, ehunetan ere handiago, eta baliosago, mundu hunetako atsegin, plazer, eta onhasun korporal guztiak elkharri iratxekirik baiño.

lainkoaren atseginak eta plazerak, gehienik ariman barrena dira. Eta barreneko atsegin hek, garaitzen dituzte kanpoko atsekabeak, eta bai

gorputzaren plazerak ere. *Omnes sancti adiuvantur a Deo, sed intus, ubi nemo videt*, dio San Agustinek (August. in Ps. 53). Saindu guztiak dira lainkoz lagunduak, eta faboratuak. Ordea non? Barrenean, nehork ikhusten eztuen lekhu.

Baldin utzten badituzu kanpoko plazerak, gorputzarenak, emanen zaizkitzu barrenekoak, arimarenak, izanen baitira ehunetan, gorputzarenak baiño handiagoak, eztiagoak eta abantailatuagoak. Eta baldin gorputzarenak utzirik, dasta bazinitza arimarenak, higuin lekidisketzu berehala gorputzarenak. Handik harat, lehen on eta gozo zeizkitzun atseginak, eta plazerak, etzinituzke ikhusi ere nahi, eta ez aipatu. Zeren orduan halako moldez argi lekidikezu zeure adimendua, eta alda leheneko gogoa, non gauza guztiek, lehen ez bezalako kolore bat, iduri bat, eta zaphore bat har baillezakete.

328 lainkoaren zerbitzariak badirudite kanpotik probe, eztheus, plazer gabe, hil hurranak. Ordea londone Paulok dioen bezala, barrenean darabilate gorderik bizitzea, zein baita Iesu Kristo.

Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. 3). Eta nola Iesu Kristok berak, baitzedukan bere dibinitatea, eta lainko-tasuna barrenean estalia, eta kanpoan baitziru-dien ttipi, eta probe: hala haren zerbitzariak ere bere iaunari iarraitzen zaitzala, dirudite kanpo-an deus guti, eta triste, baiña barrenean dira ale-gera eta konsolamenduz betheak. *Quam magna multitudo dulcedinis, quam abscondisti timentibus te* (Ps. 30, 20). A zein handia den lainkoak giristino beldur zaizkontzat gorderik eta esta-lirik dadukan ez-titasunaren multzutasuna. Hain da handia ezen frogatu duenak baizen ezin iakin baitezake nolakoa den. Halatan erraiten du Erre-ge Davitek: *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* (Ps. 33). Dasta ezazue, frogatuz, zeren ezta lainkoa dirudien bezain latz eta gaitz. Orainokoa Deabruaren zerbitzuan bezala, enplega zaite hemendik aitzina, lainkoarenean, eta orduan ikhusiko duzu, eta esperientziaz fro-gatuko, zein gozo, zein ezti, zein atsegin, eta plazent den lainkoa. Nola berthuteak, prestuta-

sunak eta giristino on izaiteak baithakarke berekin, bere baithan barrena, bozkario bat, alegrian-tza bat, eta kontentamendu handi bat: hala bekhatuak, eta bekhatutan ibiltzeak ere dakharke berekin desplazatzen bat, atsekabe handi bat: hain handia non baldin ifernurik ezpaliz ere, zeren bekhatua bera bere baithan baita hain itsusi, eta bere buruarentzat penagarri, eta gaztigu, hartatik beragatik ere, behar baikenduke bekhatu egitetik begiratu.

lokari batek nahiz hari dadilla dostetan ez-tuen bat ere irabazteaz probetxurik, eta ez galtzeaz kalterik, guztiarekin ere atsegin hartzen du irabazteaz, eta damu galtzeaz zeren irabaztea, bere egitez baita plazer, eta galtzea desplazatzen; hala bada prestu izaiteak ere, parabisurik ezpaliz ere, badu bere baithan barrena, bere atsegina, eta plazera, eta bai gaixto izaiteak ere, halaber ifernurik ezpaliz ere, bere desplazera eta atsekabea.

§ 3

329 Batzuei iduritzen zaie ezen bekhatua gozo dela, plazentziaz bethea dela: baiña enganatzen dira. Zeren bataz plazentzia hura ezta plazentzia, baiña enganamendu: eta enganamendu hura ere, ezta ez bekhatuarena, eta ez bekhatutik sortzen dena: baiña bekhatorearena, bekhatorea beraganik, eta bekhatuaren eragille Deabruaganik heldu dena. Orak bidean edireiten duen hezur idorra, gozoki erabiltzen du ahoan, ez zeren hezur hark duen berekin mamirik edo urinik: baiña zeren, erabili hutsez, orari berari, ahotik odola iarieten baitzaika, eta gero odol harekin batean, hezur idor hura, on gozo, eta ezti iduritzen baitzaika. Hala bada bekhatoreari ere iduritzen zaika bere bekhatu idorra, on, gozo eta heze, ez zeren bekhatuak berak bere baithan duen ontasunik edo gozotasunik, baiña, zeren bekhatoreak baitaduka bere gogoia, bere gutizia eta desira guztia bekhatu hartan ibenia; eta

desira hark emaiten baitio bekhatuari gozo eta zaphore.

Egun batez Israeleko iendeak hain zuen egartsu idorra eta edateko desira handia, non lainkoak heken premia ikhusirik, eman baitzerauen, harri-muger batetarik atherarik, ithur-ur fresko bat. Eta gero hartarik edan zutenean, erran zuten ur hura etzela ez ura, baiña ura baiño hobeago, munduko arno guztiak baiño gozoago, eztiaren pare zela. *Ut suggeret mel de petra* (Dt. 32). Eta zerk eman zioen ur hari ez-titasun hura? Heken gutziak, heken desirak eta egartsuak; zeren gaiñerakoan, bertze ur bat bezala zen ur hura ere. Hala bada emaiten dio bekhatuari ere bere gozotasuna, gure gogoak, gure desirak eta Deabruak. Eztu bekhatuak berak bere baithan itxurapenezko eta enganamenduzko gozotasunik baizen.

330 Eta Deabruak bekhatuari emaiten dioen enganamenduzko gozotasun hura ere, bortxaz emaiten dio eta ez borondatez. Baldin bertzela eragin albaleza bekhatua, ezlemake munduan

den plazerik ttipiena ere. Arrantzaleak egotzten du amua urera beitarekin, zenbait iateko eeta bazkarekin; eta ez, ez arraiñaren urrikariz, ez hari iatera eman nahiz, baiña zeren bertzela ezin engana baitezake eta ez atzeman. Hala bada Deabruak ere emaiten dio bekhatuari zenbait atsegin eta plazer, zenbait bazka eta gozotazun, ez eman nahiz, ez atsegin sari, baiña zeren bertzela ezin engana baitezake bekhatorea eta ez atrapa.

Eta Deabruak bekhatuari emaiten dioen enganamenduzko gozotasun hark ere, denak ere, deus guti irauten du, baiña ondoko penak eta atsekabeak anhitz. Bekhatuaren plazeraz mintzo dela, erraiten du Sophar loben adiskide hark: *Hoc scio a principio, ex quo homo positus est super terram, quod laus impiorum brevis sit, gaudium hypocritae ad instar puncti* (Iob. 10). Munduaren hastetik huneraiño, iendeak iende direnaz geroztik, badakit puntu haur: gaixtoen laudorioa labur dela, eta hipokritén alegriantza are laburrago, puntu bat bezala. Bekhatorea dei-

tzen da hipokrita. Zeren hipokritaren saindutasuna bezala, baita bekhatorearen atsegina eta plazera ere. Nola hipokritak kanpotik baitirudi saindu eta debot, ordea barrenean baita gaixto eta maliziati; hala bekhatoreak ere kanpotik dirudi alegera; kontent, atseginez eta plazerez bethea, ordea barrenean triste da, goibel eta ilhun.

§ 4

331 Gaixtakerian dabillanak, guztiak ongi kontatzera, segur da, are mundu hunetan ere, atsegin baiño atsekabe gehiago iragaiten duela. Ohoin batek zenbat travaillu iragan behar du, bere ohoinkeriaren egiteko? Etsaigoan dabillanak zenbat ikhara, zenbat bihotz-ukhaldi errezi-bitu behar du, bere etsaiaz mendekatzeko? Enganatzaille batek, zenbat pensu eta itzul-inguru egin behar du, bere enganamenduaren baliatzeko? Gezurtiak zenbat gezur, zenbat hitz eder saldu behar du, bere gezurraren edertzatzeko, estalzeko eta egiatzat bulkhatzeko? Bethi ere bezala, hemen ere ederki erraiten du San Krisos-

tomok: *Quemadmodum enim deformia corpora multis artificiis et indumentis indigent, quae naturae deformitatem contegant, quae autem natura pulchra sunt, ipsa per se, etsi nihil extrinsecus deveniat, resplendeant: ita etiam in virtute et vitio, in veritate et mendacio, invenire possumus* (Chrys. in Ps. 26. Tom. 1). Presuna ederrak, gorputza bere eskuko eta ongi egina duenak, eztu kanpoko edergarriren beharrik, zeren bera baita bere baithan eder asko. Baiña itsusiak, marketsak, behar du anhitz estalki, anhitz bernizadura eta aphaindura, eta hekin guztiekin ere, etxean legoke ederkienik.

Hala da bada berthutearen eta bizioaren, egiaren eta gezurraren artean ere. Egiak, bert-huteak, eztu edergarriren beharrik, bera da eder asko. Gezurrak bai, hark anhitz estalki behar du eta edergarri; eta halarik ere ezta behin ere asko edertzen eta ez estaltzen. Baldin gezurtiak bere gezurra egiazat iragan eta salduko badu, penatu behar du; batari eta bertzeari zer ihardetsiko dioen, aitzinetik pensatua eduki behar du,

gogonduri on behar du akhorduan eta memorioan egon behar du. *Mendacem oportet esse memorem*. Zeren erran komuna da, gezurak zaiñak labur dituela.

Zer erranen dugu bada, emazte aten ondoan dabillanaz? Harekin hartzen den atsegin hura, guztiak ongi kontatzera, atsegin othe da, ala atsekabe? Ikhusiko duzu gizon gazte bat; eta batzutan, are gaixtoago baita, zenbait zahar ere bai, gauak galdurik, onak gastaturik, gorputza deseginik, bere ohorea eta eginbidea gibelat utzirik, emazte bati darraikala. Eta berriz ikhusiko duzu halaber bertze bat, emaztèz kontu guti eginik, dabillan bat. Orai bada hetarik bietarik, zein othe da aiseago, eta bere gogarago? Zeinek iragaiten othe ditu gau egunak geldiago eta malenkonia gutirekinago? Ezta zer galdeginik. Zeurk aithortuko duzu, mundu hunetan izatu dituzun inkontru gaitz guztiak, edo behintzat gehienak, aldez edo moldez, emaztetako bekhatuakgatik izan ditutzula. Eta baldin egia erran nahi baduzu, bekhatu hetan, plazer baiño des-

plazer gehiago iragan duzula. Eta hala da, bere arauaz, bertze bekhatu suerte guztietan ere.

332 Ezta gaixtatasuna baiño gauza travaillu-tsuagorik, eta ez hartako travaillua baiño, travaillu galduagorik. Zeren ezta travaillu hartarik, kalterik eta desohorerik baizen, bertze fruiturik biltzen. Halatan galdegin zerauen londone Paulok bekhatutan ibili ziren iende batzuei: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* (Rom. 6). Zer fruitu, zer irabazi izan zenduten orduan, orai aiphatzera ere, ahalke zareten bekhatu hetan?

Bekhatuaren gaztigu handietarik bat da ahalkea. Hartzen duzu Deabrua zeure nabusi, eta ahalke zara, haren muthil zarela erraitera. Gaixto zara, ordea eztuzu nahi gaixto dei zaitzaten. Zeurk egin duzu bekhatua, eztuzu zeurk aiphatu nahi: desohore zaitzu hartzaz minzatzea.

Urrikalkizun dira, on behar dira gaixtoak. Zeren hetzaz, heken adiskideak ere agerriz ezpada ere, kapapetik bedere gaizki mintzo baitira. Baiña onez eta prestuez, guztiek, are

etsaiek ere, bere bihotzetan barrena bedere, ongi erraiten dute.

Ordea guztiarekin ere, halarik ere, bere ahalke, desohore eta trailla guztiakin ere, nahiago dute gaixtoek kontrako bidean traillaturik ibilli, bide onean eta artezean traillatu gabe baiño.

Anhitz gauza egin ahal diteke, lainkoaren zerbitzuan, trailla gutirekin. Zeren zer trailla da, egiaz minzatzea? Falso testimoniorik ez erauztea? Iuramenturik ez egitea? Gristino lagunari barkhatzea? Baiña bertzela egitean, bada pena eta trailla. Zeren gezurrak, falso testimonioak, iuramentuak eta etsaiez mendekatzeak ere, anhitz okhasino eta egiteko pitzten ohi dute. Eta alabaiña haur da egitekoa: nahiago dugu ifernutik ifernura ioan, ezen ez parabisutik parabisura. Manamenduen konplitzeko eta begiratzeke, eztugu nekhatu behar, ez behintzat hautsteke bezanbat, eta halarik ere, nekhaturik eta traillaturik ere, nahiago dugu ifernura ioan, traillurik gabe parabisura baiño.

Etzuen behin gaizki erran saindu batek: anhi-
tzetan ere, ifernura ioaiteko, hartzen dugun tra-
bailluaren erdiaz, erdiets genezakeiela parabi-
sua. Halaber saindu hark berak ikhusirik, ezen
neskato bat, kopetaren edertzeko, xerloak goiti
thiraturik, penatzen zela: eta gerriaren ere ler-
dentzeko, bortitzki hersten zela, erran zuen:
Bidegabe eginen dio lainkoak neskato huni, bal-
din hunenbat pena eta traillaugatik, emaiten
ezpadio ifernua. (In vita Thomae Mori, cap. 21).
Zeren nola iende batzuk penatzen eta trailla-
tzen baitira, parabisura ioaiteko: hala bertze
batzuk, are penatzenago eta traillaatzenago
dira ifernuaren erdiesteko.

Eta ifernuko pena hura etzaie pena iduritzen,
eztute hura sentitzen, baiña bai parabisukoa,
hura sentitzen dute, hura xoil zaie gaitzi, hartan
fite unhatzen dira. Amorantian, ohoinkerian,
iokoan, gau egunak aise eta guti sentiturik ira-
gaiteintutzu, hartako etzara eri, hartako baduzu
indar. Baiña barurtzeko, orazinotan egoiteko,
erien bisitatzera ioaiteko, flako zara, eri zara,

buruan min duzu. Iainkoagatik den penarik ttipiena errezibitzen duzunean, berehala arrenkuratzen zara; baiña Deabruagatik, gau-aireak, hotzak eta beroak ere, ixil pairatzeintuzu.

333 Ikhusiko duzu emazte gaixto bat, hasten dela oihuz, heiagoraz, deihadarrez eta atzapartaz, zeren bere senharrak, soberaniak gainez eginik, behar-ondoko bat eman dioen. Baiña bere amoranteak, bere plazereko dadukan gizon gaixto batek, burua hauts badiazo ere ixil pairatzen du; eroririk edo bertzela hartu duela, ederztatzen du. Senharraren kolpe ttipiaz arrenkurtzen da, eta ez amorantearen handiaz, kontrara dabilla. Hala gabiltza bada gu ere kontrara, eta arrenkuratzen gara, Iainkoaren zerbitzuan iragaiten ditugun travaillu aphurrez, barurtze batez, eta ez Deabruarenean pairatzen ditugun pena handiez, hek eztira deus, hek eztitugu sentitzen. Zeren San Krisostomok dioen bezala, Deabrua iasaiten laguntzen baitzaiku: *Laborant peccatores, quamvis adiutorio Diaboli laborem non sentiant* (Chrys. Hom. 29. Tom. 2). Baiña

ethorriko da denbora Deabruak laguntzarik eginen ezterakuna, eta ifernuko bidean iragaiten diren traillaak, eta iasaiten diren kargak ere, zein handiak eta pisuak diren frogatuko duguna. Zur bat, handiago eta pisuago bada ere, hosi handian erraxki manaiatzen da, arintki eta guti sentiturik, alde batera eta bertzera itzultzen eta erabiltzen da. Baiña ur bazterrean, leihorrean, ezin higi dezakezu; han da ageri, han iakiten eta frogatzen da, zein pisu den. Hala bada halaber bizitzearen bazterrean, akhabatzean, heriotzean, ageriko da, han iakinen eta frogatuko da, nolakoa den bekhatua eta bekhatuaren karga eta pisutasuna, eta zein handia Deabruaren zerbitzuan, ifernuko bidean, iragaiten den nekea eta trailla.

§ 5

334 Nola lainkoaren zerbitzatzeko bidea, gogotik dagoenarentzat, baita plaun eta zabal, ezluke nahi Deabruak zabaltasun hari beha giniazon; aina zenbait mehartasun eta buruz gora ere

baitu, hura nahi luke ikhus genezan. Eta berriz bertze aldera, nola Deabruaren zerbitzatzeak, baitu anhitz travaillu, ez luke nahi Deabruak genegien travaillu hetzaz konturik: baiña atsegin ere zenbait baitu, hura nahi luke bethi geure gogoan eta begien aitzinean eduki genezan. Hala luduak Ejiptoko gathibutasunetik iltkirik, libre eta bere gogara, zeruko ianhariz asetzen zirela zebiltzanean, zeren ethorri zeien haragi iateko gutizia bat, eta gutizia hura etzuten nahi bezain fite konplitzen, hasi ziren erraiten, bihurtu nahi zutela Ejiptora, bere leheneko gathibutasunera: Zeren han porruz, tipulaz eta baratxuriz asetzen zirela. Etzuten konsideratzen gathibutasun hartan iragaiten zuten bizitze gaixtoa, baina bai eskuen artean zuten eskasia aphurra, edo desira desordenatua: eta halatan bere leheneko tokira eta miseriara bihurtu nahi zuten. Zeren haur da Deabruaren malizia, ibentzen deraku geure begien aitzinean bekhatuaren plazera, baina ez desplazera. Pintatzen deraku berthutearen travaillua, baina ez irabazia.

Baldin berthutea eta bizioa, eta berthutearen eta bizioaren ioan ethorriak onak eta gaitzak, iben baginitza bi balantzatan, eta konsidera behar lizen moldean, eztut uste ediren litekeiela munduan, bekhatu leidikeienik.

Erranen duzu, baduela berthuteak, lainkoaren zerbitzatzeak, zenbait pena eta travaillu; eta bai bekhatuak eta bekhatutan ibiltzeak ere atsegin eta plazer, beraz hobe dela bekhatuaren plazera, berthutearen desplazera baiño. Ez horrelakorik. Zeren San Agustinek dioen bezala: *Nec per latam viam diu gaudetur, nec per asperam et angustam longo tempore laboratur. Quia et isti per brevem tristitiam accipiunt vitam aeternam, et illi per parvum gaudium, patiuntur, sine fine supplicium* (August. serm. 55 de tempore, Tom. 10). Berthutearen nekeak eta travailluak labur dira, eta bai bekhatuaren atseginak eta plazerak ere. Ordea berthutearen travaillu laburrak ondotik du loria luzea eta sekulakoa, eta bai bekhatuaren atsegin aphurrak ere, gaztigu handia eta

fin gabekoa. Beraz hobe da berthutearen despla-
zera, bekhatuaren plazera baiño.

335 Nola penatan eta travaillutan denak, baldin gero ondoan irabazi handi bat edo kargu ohorezko bat uste badu, ez paititu pena eta travaillu hek guztiak deus sentitzen; hala heken ondoan senti badu gaztigu handi bat harentzat prestatua dagoela, ezta posible, atsegin hetan, atsegin osorik har ahal dazakeien. Aitzitik orduan, atsegina, atsekabe bihurtzen zaika.

Gizon batek, urkhabera daramatenean, ian-
hari onak eta edari hobeak izanagatik, eta urk-
habeko bidea ere, bide ederra, plauna, plazenta,
zuhaitz berdez, itzalez eta plazerez bethea ikhu-
siagatik, zer plazer ahal duke hetan guztietan?
Badirudi erraiten dioela halakoari San Agustinek:
Noli attendere qua iturus es, sed quo iturus es
(August. in Psalm. 36, Tom. 3). Eztezazula beha
nondik iragan behar duzun, baiña beha ezazu,
nora behar duzun. Eztizozula beha urkhabeko
bide ederrari, baiña beha iazozu urkhabeari,
baratu behar duzun lekhuari.

Hala bada zuk ere bekhatu baten egitera zoa-
zinean eztirozula beha bekhatuaren egitean
hartzen duzun atseginari, baiña beha iozozu
haren ondoko ondoreari, atsegin hark eramaiten
zaituen lekhuari eta emanen deratzun atseka-
beari.

Bekhatu baten egitera dohanak konsidera
baleza, zenbat pena eta atsekabe iragan behar
duen bekhatu haren egitean eta egin ondoan;
zer gozo, zer zaphore, zer atsegin eta plazer har
ahal liazaio bekhatuari?

336 Berthuteak, lainkoaren zerbitzatzeak,
prestuki bizitzeak, ondore ona du, eta zerbait
trabailu badu ere, du aphurra eta laburra: eta
labur hura ere arintzen, gutitzen eta gozatzen
du, ondoreko irabaziaren eta plazentziaren segu-
rantzak; gogotik, amorioz eta borondatez egoi-
teak, eta guztien gaiñetik lainkoaren laguntzak
eta faboreak. Baiña bekhatuetan eta bekhatuzko
plazeretan eta obretan gauza hauk guztiok dira
kontrara: hetan plazera da ttipi eta labur, eta

ondoko desplazera handi, luze, eterno eta sekulako.

Eta hala arrazoin hauk guztiok ongi kontsideraturik bat bedera bere balanzan ibenirik, segur da parabisuko bidea errazago dela, ifernukoa baino; eta ifernuratzen denak, pena eta travaillu gehiago iragan behar duela ifernuratzeko, ezen ez parabisuratzen denak, parabisuratzeko.

Beraz hunelatan parabisutik parabisura, bizitze on batetarik, hobeagora ioaiteagatik ere, behar genduke egun beretik, geroko begira egon gabe, lainkoaren lege saindua, hain uztarri emea eta karga arina, geure gogo eta bihotz guztiaz hautatu, besarkatu eta halatan gero urrikirik eztukegun bezala bizitzera enseiatu.

**NOLA EZTEN KOFESATZEA
GEROTIK GERORA
LUZATU BEHAR
KAP. LI**

337 Baldin skritura saindua ongi irakur eta konsidera badezagu, edirenen dugu, eztela egundaiño nehor salbatu, eta ez salbatuko ere, aldez edo moldez kofesatu gabe.

Egundaiñoz geroz, lege guztietan, eta mende guztietan usatu da eta usatzen da kofesatzea. Diferentki ordea, ez berdin. Lege naturaleko kofesatzea, oraiko kofesatzearen itzala bezala zen. Ordukoa zen oraikoaren seinale bat, figura bat, pintura bat, eta signifikantza bat. Lege naturalean asko zen bihotzezko urrikimendu batekin, eta bat bederari bere gogoak, bere baithan barrena, ziotsan kanpoko zenbait seiñalerekin, kontu egizu begi ailtxatze batekin, edo belhaurikatze batekin, lainkoari berari kofesatzea eta barkhamendu eskatzea.

Deitu zuen lainko launak Adan, eta galdegin zuen ea non zen: *Vocavit Dominus Deus Adam, et dixit: Ubi es?* Eta galdegite hura etzuen ez egin, iakin gabez, baiña halatan bere bekhatua ezagun zezan, eta ezaguturik kofesa zezan amo-reakgatik. Eta zeren ezpaitzuen behar zen bidean kofesatu, baiña desenkusatu eta edertzatu nahi izatu baitzuen, erraiten zuela ezen bere emazteak eragin zeraukala, halatan parte bat bedere, hanbat kalte eta damu errezibitu zuen. Molde berean edireiten da, galdegin zioela Kaini ere, bere anaia Abel hil zuenean: *Ubi est Abel frater tuus?* Non da zure anaia Abel? Eta zergatik galdegin zeraukan hunela? Bere bekhatua gogora zezan eta gogorarik kofesa zezangatik. Eta zeren ezpaitzuen kofesatu, baina ukhatu baitzuen, halatan hain on behar eta urrikalkizun egin zen, eta mundutik desterratua ibilirik, azke-
nean kondenatu zen. Bada Adan eta Kain ere lege naturalean ziren, iendeak bere naturaleza-
ren arauaz, eskiribuzko kidarik eta erakuslerik ere gabe, bizitzen ziren denboran.

Ordea zeren naturalezak berak ere, erakusten baitu, behar dela arrazoinaren arauaz bizi, gaizki egitea utzirik, lainkoarekin eduki, eta hari bere faltak aithortu; halatan etzen lege naturalean ere, zerbait moldez, gogoz eta bihotzez bedere, zerbait seinalerekin, kofesatu gabe, nehor salbatzen. Egia da, etzen oraino orduan kofesatzeko zirimonia seinalaturik. Hala erraiten du San Tomasek: *Sicut in statu legis naturae, homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu, movebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu, determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus, ad Dei cultum uterentur* (S. Thom. 3. p. q. 60 art. 3. ad 3). Asko zen barreneko urrikimendua, eta urrikimendu haren, bat bederari bere baithan iduritzen zeikan kanpoko zenbait seinalerekin agertzea eta signifikatzea. Ezten oraino orduan bertze kofesatze molderik eta ez erremedio eskiribuz ezarririk eta ibenirik.

338 Baiña gero, mundua aphur bat aitzinago iragan zenean, lege naturaletik ilkirik, lege eski-

ribatura, Moisenen denborara heldu zenean, hasi zen usatzen bertze kofesatze molde bat. Etzen ia orduan asko bat bederak, bere barreneko damuaren eta dolorearen, plazer zuen seinalearekin kanpoan agertzea. Baina behar zuen barreneko dolore hura eta urrikimendua, zenbait oferedaz eta sakrifizioz, eta ez ez, zeinetzaz nahiz zen, baina hartako eskiribuz ordenaturik zeudezinez deklaratu eta eman aditzera. Baziren lege zahar eskiribatuan Sazerdoteak, eta tenploko kargudunak. Eta presuna batek bekhatu bat egingen zuenean, behar zuen bekhatu huragatik, urrikimendu batekin, eta gehiago ez egiteko borondatearekin, Sazerdote heken aitzinean, egin zenbait ofereda eta sakrifizio, eta hartan eman aditzera, bekhatore zela. Hala manatzen zen lebitikoaren kapitulu batzuetan. Eta are hetan seiñalatzen ziren, bekhatuei zegozten oferedak eta sakrifizioak (Vide levit. cap. 3. 4. 5 & 6).

Etzen oraiño orduan, orai den bezala, nehorri beregainki bere bekhatuen kofesatzeko manu-

rik, eta ez nola, noiz eta zenbat egin zituen erraiteko premiarik. Asko zen orduan urrikimendu batekin, legeak manatzen zituen oferenden eta sakrifizioen egitea. Hura zen orduko kofesatze moldea. Errege Davitek bertzeren emaztearekin bekhatu egin zuenean, eta bekhatu haren estalzeagatik, emazte haren senharra hil arazi zuenean, erraiten du Glosak, haren gainean: *Ex verecundia enim non aperiebat peccata sua, faciendo pro eis sacrificia in lege praecepta, quae pro variis peccatis, varie imponuntur* (Glos. Lyrana in Ps. 31). Errege Davitek ahalkez, eta bere buruaren ez nabarbentzeagatik, utzten zituen egin gabe, haren bekhatuentzat ordenaturik zeuden sakrifizioak. Eta etzituen behin ere egin, Natan profeta mehatxatzera eta eranzute egitera, ethor zekidikaion arteiño. Baiña bai orduan, ahalkea benzaturik, egin zituen behar ziren oferendak eta sakrifizio guztiak, eta gero hekin batean erdietsi zuen barkamendu. Zeren orduan ere, lege zahar eskiribatuan ere, egin behar ziren, bekhatuen erremediatzeko, ordena-

turik zeuden oferendak, eta sakrifizioak; eta hura zen, orduko kofesatze moldeak.

§ 1

339 Orain lege berrion, Ebanjelio saindua deklaratu gero, usatu da giristinoen artean, bertze kofesatze molde bat, aphezaren aitzinean egiten dena. Lege naturalekoa, eta eskiribatukoa baiño seguragoa, indartsuagoa, eta baliosagoa. Zeren hitz batez erraitera, orainko kofesatzean, obratzen baitu Iesu Kristo launaren heriotzeak, eta pasioak. Bekhatua kofesatzen duzunean, eta aphezak absolbazinoa emaiten deratzunean hain da berehala Jesukristoren pasioneko meritua eta balioa, hain da berehala haren garazia, eta faborea, eta harekin batean bekhatuaren barkamendua.

Bi arrazoin eman ahal ditezke prinzipalki, frogatzeko orainko kofesatzeak indar gehiago duela, lege zaharrekoak baiño. Lehenbizikoa: zeren orainko kofesatzeak, lege zaharrekoak etzuenak, badu bere baitan barrena indar, garazia emai-

teko. Lege zaharreko kofesatzeak, eta orduko bertze sakramenduek etzuten berék bere indarrez, eta berthutez garaziarik emaiten: baiña emaiten zuten garazia, emaiten zuten, errezibitzen zituenak zuen dispoziotionearen, debozinoaren, eta apailluaren arauaz. *Sacramenta veteris legis conferebant gratiam ex opere operantis.* Nola prestatzen baitziren errezibitzeko, hala errezibitzen zuten. Baina oraiko kofesatseak eta sakramentuek emaiten dute gure dispoziotioneari, eta prestatzeari dagokan garazia, eta faborea, eta are gehiago, sakramenduek berék bere bait-han dutenetik ere errepartzuten dute; eta errezibitzen dugu guk ere parte hura, baldin gerok geure aldetik, traburik ibentzen ezpadugu. *Sacramenta novae legis conferunt gratiam ex opere operato.*

340 Bigarren arrazoina eman ahal diteke frogatzeko, oraiko kofesatzeak indar gehiago duela, lege zaharrekoak baino. Zeren orduko kofesatzean, baldin erdietsiko bazen barkhamendurik, behar zen dolore fin bat, bihotzezko urrikimendu

bat, lainkoa beragatik, eta harenganako amorio-
akgatik izana eta hartua, zein deitzen baita: *Con-
tritio*, kontrizioea, urrikimendu guztien gaineko
urrikimendua. Baina oraiko kofesatzean asko da,
aphezaren absolbazinoarekin batean, kontritio-
neaz bertze dolore molde bat, parabisuko loria-
ren galtzeko, edo ifernuko penetara ioaiteko bel-
durtasunetik heldu dena, zein deitzen baita: *Atri-
tio*, Atrizioea. *Ex attrito per sacramentum fit
contritus*. Asko da oraiko kofesatzean uste izai-
tea baduela kontrizioea. Zeren ezpadu ere atri-
zioea baizen, konplitzen du sakramenduak
bitartean den falta, eta eskastasuna: Zein baita
konsideratzeko pontua, eta salbatzeko fabore
handia.

Hain handia, ezen arrazoinekin galdegiten
baitu Ieremias Profetak: *Numquid resina non est
in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare igitur
non est obducta cicatrix filiae populi mei?* (Ier.
8). Zer da haur? Ez othe da arroxinarik edo atri-
karik Galaadteko hirian, edo midikurik han
berean? Nolatan bada ene herriko alabaren zau-

ria ezta sendatu? Erran nahi du: Giristino herrian, arimako eritasunaren sendatzeko, hain erremedio handia, eta midizina eskuarra den lekhuari, zein baita kofesionea; eta halaber hanbat barber, eta midiku, zein baitira kofesorak, nolatan guztiarekin ere, edireiten da hanbat zauri, eta eritasun? Hanbat bekhatu, eta gaixakeria? Eta nolatan eztira fitetzago sendatzen? Urthe guztian, eta batzutan gehiago ere, bekhatuaren eritasunean ustelduak, eta khirastuak baitaude? ihardesten du Glosak: *Populus nolebat audire medicum, nec recipere medicinam* (Glosa Lyr. in cap. 8 Jerem.). Eztira sendatzen, zeren ezpaitira enseiatzen, ezpaitira midikuagana konseillatzera, eta midizinarekin errezibitzera ioaiten. Erran nahi du, ezpaitira behar bezala kofesatzen, eta ez kofesoragana hurbiltzen.

341 Arimako eritasunetik sendatzeko, erremedioa da kofesatzea. Untzia galduz gero, zer erremedio izanen du marinela salbatzeko? Zur puska bati lotzea, thaula baten edo ohol baten atrapatzea, eta harekin batean, hari datxekala,

ieri kostaren atrapatzea. *Poenitentia est secunda post naufragium tabula*. Untzia galdu ondoan atrapatzen den thaula haren pare da, bekhatutan erori, eta tormentatu denarentzat, kofesatzea. *Si poenitentiam non egeritis omnes simul peribitis*, dio San Lukas Ebanjelistak (Lc. 13). Baldin egiten ezpaduzue penitentzia, guztiok fin gaitz elkarrekin eginen duzue. Bada penitentiaren partétarik bat da kofesatzea, beraz ez fin gaitz egitekotz, behar da kofesatu.

Bekhatua da arimaren zauria, eta handitsua. Eta handitsua irazten denean, eta kanporat lehertzen, esperantza sendatuko dela. Baiña barrenean gelditzen denean eta gogortzen, perilos da. Hala izanen da bada halaber perilos, kofesatu gabe barrenean gelditzen, eta gogortzen den bekhatua ere. Halatan galdegiten du, eta ihardesten ere bai, San Gregoriok: *Quid est peccatorum confessio, nisi quaedan vulneris ruptio? Et confitendo peccata quid facimus, nisi malum quod intus latebat aperimus?* (Greg. Hom. de divite et Lazar.). Zer da bekhatuen kofesatzea,

zauriaren edo handitsuaren lehertzea baizen? Eta zer egiten dugu bekhatuaren kofesatzeaz, barrenean estalirik zegoen gaitzaren, eta eritasunaren agertzea baizen?

Bekhatutan eroriz gero, lehenbiziko erremedioa, kofesatzea da. Zeren ezin dateke kontritio-nerik, eta ez behar den bertze urrikimendurik, kofesatu gabe: edo, ezin kofesa ditekeienean, kofesatzeko borondatea gabe. Hala erraiten du San Agustinek: *Initium operum bonorum, confessio est operum malorum* (Aug. Tract. 32 in Io. Tom. 9). Obra onen hastea, obra gaixtoen kofesatzea da.

§ 2

342 Obra onen hastea baldin bada, obra gaixtoen kofesatzea, kofesatze haur nola edo zer moldez egin behar othe da? Galdegiozu Ieremias Profetari. Zeren hark Ierusalemeko hiriaren gainean egin zituen nigarren, auhenen, eta dolamennen bigarren kapituluan erakusten du, erraiten duela: *Effunde cor tuum sicut aquam in conspec-*

tu Domini (Thren. 2). Isurezazu zeure bihotza, ura bezala, lainkoaren aitzinean.

Erran nahi du: Lehen eginen urrikimenduarekin, eta gehiago ez egiteko borondatearekin, lainkoak bere lekhan ibenirik dadukan kofesorearen aitzinean, kofesa, egotz, afen, eta isur ditzatzula, egin, erran, eta pensatu dituzun bekhatu guztiak. Eztu erraiten, isur ditzatzula zeure bekhatuak, olioa bezala; eztia bezala, edo arnoa bezala. Nola bada? *Sicut aquam*. Ura bezala. Zeren ezta ianharirik, eta ez edaririk ura bezain garbiki, eta osoki hutsten, isurtzen, eta xutkatzen denik. Eztia hutsten duzunean, edo olioa, gelditzen zaika bethiere untziari, zenbait hondar edo kutsu. Arnoa hutsten duzunean ere, ahal guztia xutkatuagatik, gelditzen da usaina bedere. Baiña uretik ezta gelditzen kutsurik, eta ez usainik. Alde guztiz hutsten, xutkatzen, eta garbitzen da. Hala bada guk ere geure bekhatuak kokesetzen ditugunean, behar dugu geure gogoa, eta bihotza, intenzione gaixto guztietarik, alde guztiz hutstu, xutkatu, garbitu; eta halatan,

ura egotu den untzia bezala, bat ere hondarrik, kutsurik, eta bekhatuaren usainik, eta urrinik gabe gelditu.

Ordea hunela kofesatze haur, zenbatetan egin behar othe da? Askok othe da geroko luzaturik, urthean behin kofesatzea?

Nola kofesatzeko manamendu haur, lainkoak berak emana baita, konplitu behar da, noiz izanen baita ere, noizbait. Eta hala heriotzeko orenean, edo dakusagunean, utzten badugu eskuen artean dugun okhasinoa iragaitera, ezkaitezkeie-la sekulan kofesa, orduan lainkoaren manuairen konplitzeagatik ere, behar dugu kofesatu. Ordea zeren baitirudi, ezen kofesatzeko manamendu haur gure lainkoak eman zuenean, izan zuela intenzione, eta borondate, kofesa gindezin zenbait aldiz, heriotzeko perilean ezkinenean ere, zeren kofesatzetik anhitz ontasun sortzen baita; halatan Elizak, eduki du bethiere pontu hunez kontu: eta ordenatu du diferentki, denboren diferentzien arauaz, noiz eta zenbatetan behar

dugun, heriotzeko puntuak edo perilean ez egonagatik ere, kofesatu.

343 Lehenago, Apostoluen denboran, eta orain ere Apostoluak hillez gero ere, lehenbizi berri hartan, hain zen debozinoa handi, eta bero, ezen egunoro gorputz saildua errezibitzen baitzuten, eta hartarakotzat, bekhatuak zutenak, egunoro halaber, kofesatzen baitziren. Ordea nola gero ondoan, debozinoa hotzten hasi baitzen; manatu zuen Fabiano Aita sailduak, maizago izanen ezpazen ere, urthean hiruretan, bazkoz, mendekostez eta eguerriz kofesaturik, gorputz saildua errezibi genezala. Eta azkenean, hain hotz edo iraungi zen debozinoa, non Inozenzio izen huretako hirugarren Aita sailduak, manatu behar izatu baitzuen, urthean behin bedere kofesatzen gindezila, eta errezibi gorputz saildua, bazko garizumakoz. Eta hala orain, heriotzeko perilek ez izanagatik ere, obligatu gara urthean behin kofesatzera. Eta urthean behin kofesatzen haur, egiten ohi da komunzki, bazko garizumakoz. Zeren orduan errezibitu behar baita gorputz saildua,

eta gorputz saindua errezibituko duenak, baldin badu bekhatuak, lehenik behar baitu kofesatu.

Ordea nor izanen da, urthean behin baizen kofesatuko eztena? Urthe batez osoki, bere konzientzia bisitatu gabe, eta nola dadukan auteman gabe, pairatuko duena?

Erranen duzu: Elizak ez nau manatzen, urthean behin baizen kofesa nadilla, eta ni egiten naiz hainbertzetan; beraz eznaiz gaitz erraiteko, gehiagotan ez eginagatik ere. Bada ordea gaitz erraiteko zara. Zeren egia da, etzaitu Elizak manatzen gehiagotan, ordea etzaitu debekatzen ere. Aitzitik nahi luke gehiagotan egin bazindezi. Eta halatan erraiten du: *Saltem semel in anno*. Urthean behin bedere. Bedere erraiten du: aditzera emaitagatik, nahi lukeiela, gehiagotan ere egin bagindezi. Zeren anhitz, eta handiak baitira, maiz kofesatzetik heldu diren probetxuak, eta irabaziak, eta bai halaber gutitan egi-tetik sortzen diren damuak eta kalteak ere. Hurreneko kapituluan ageriko den bezala.

**MAIZ KOFESATZEAZ,
ETA HANDIK HELDU
DEN PROBETXUAZ
KAP. LII**

344 Nola anhitz presuna baita, kofesatzera herabe duenik: nagi, eta loti denik, halakoen irartzartzeko, nahi nuke kapitulu hunetan eman zenbait arrazoin, eta erakutsi, zenbat probetxu dakharkeien maiz kofesatzeak, eta kalte gutitan egiteak; hek konsideraturik bat bedera maiz kofesatzera, eta bere eginbidearen egitera, erna dadin amoreakgatik.

Lehenbiziko arrazoiña. Maiz behar da kofesatu. Zeren kofesatzeak emaiten dio bekhatutan dagoenari, bere bekhatuen barkhamendua: garaziarik eztuenari, garazia eta garazia duenari, eta saildu denari berretzen dio, eta handitzen, bere leheneko garazia, eta saildutasuna.

Ordea erranen du hemen zenbaitek. Nolatan ahal dateke hori horrela? Nolatan kofesatzeak

berret ahal dezake, eta handi, leheneko garazia, eta saindutasuna? Zeren kofesatzera heldu dena bekhatutan dago, zeren hala ezpalego, ezluke zer kofesaturik. Beraz etzuen lehen garaziarik, eta ez saindutasunik, eta baldin ezpazuen, erran ahal diteke, kofesatzeak emaiten duela. Bada ordea erran diteke berretzen duela, eta erran ere ongi, eta egiazki. Zeren anhitz ethortzen da kofesatzera, bekhatu mortalik gabe, eta bekhatu mortalik eztuena, lainkoaren garazian dago. Anhitz presuna prestu, anhitz iende debot, eta saindu, edireiten da munduan, eta hek maiz kofesatzen dira. Zeren bekhatu mortalik ez izanagatik ere, badute zenbait benial, eta benialak asko dira kofesatzeko. Eta nola benialak asko baitira, eta baitakusate ezen, kofesatzeak, traburik eztenean, iratxekitzen dioela bethiere zenbait gradu leheneko garaziari, halatan berretura hura, eta benialen ere barkhamendua erdietsi nahiz, kofesatzen dira hain maiz.

345 Eta ongi egiten dute hala egiteaz, zeren hain da gauza handia, eta estimatzekoa, kofesa-

tzeaz erdiesten den garazia edo garaziaren berretura, non hartarik den gradurik ttipienak ere, mundu guztiak baiño gehiago balio baitu: eta bertze munduan ere, hemendik garazia gehiago eramaiten duenari, loria gehiago emanen baitzaika. Beraz maiz behar da kofesatu.

Are gehiago maiz behar da kofesatu, bigarren arrazoia. Zeren maiz kofesatzeak arintzen, gutitzen, eta laburtzen du purgatorietako pena, eta pena hetan egon behar den denbora. Kofesatzen denari, kofesatzen den guztiaz, ongi kofesatzen bada, barkhatzen zaika, eta gutitzen bere zor duen penatik parte bat. Eta hain maiz kofesatzen ahal ditekete, eta hain ongi, non guztia pagaturik, hartzeko dun ere gertha baititekete, lehenagoko saildu handi, maiz kofesatzen ziren hek, gerthatu ziren bezala.

Eta purgatorietako penen bortiztasuna kontsideratzen duenak, eta han iragan behar diren pena hek, maiz kofesatzeaz, arintzen direla dakienak, segur da, akhusatuko duela bere nagitasuna eta egiten den baino mai-

zago, kofesatuko dela. Zeren mundu hunetako pena guztiak elkharri iratxekirik ere, ezpaitira deus, purgatorioetan den penarik ttipienarekin konparaturik. Beraz maiz behar da kofesatu, eta kofesatzeaz, pena heken iraungitzera, eta gutitzera enseiatu.

Are gehiago hirurgarren arrazoia: maiz behar da kofesatu. Zeren maiz kofesatzeak haserretzen du Deabrua, eta are erhoturik, eta zoraturik bezala, zer hari den, eta zer egin ezta-kiela, ibentzen du.

Bekhatuak kofesatu gabe, denbora luzeaz bere baithan barrena gorderik, eta estalirik dadutzana baithan, esku handia du Deabruak, nabusi da harentzat. Baina egin, eta berehala agertzen, eta kofesatzen dituenari, beldur zaika, gogan behar zaika, etzaika sobera fida.

346 Ikhusten duzunean ezen presuna bat dela erasle handi, mintzatzaille, aha-zabal, hitz mitz-ti, elha berriti, eta salhati, eztiozu halakoari sekereturik fidatzen. Zeren Spiritu Sainduak dioen bezala: *Qui denudat arcana amici, fidem*

perdit (Eccli. 27). Adiskidearen sekeretuak biluzten, agertzen, eta salhatzen dituenak, galtzen du nehork haren baithan ahal dukeien sinhestea, eztu merezi nehor fida dakion. Hala bada Deabruak ere, dakusanean ezen, eragiten derauzkitzun bekhatuak (ixil, eta sekeretu eduki bazinitza, nahi bailluke), zuk berehala kanporatzen ditzuzula, kofesorari erraiten, eta agertzen derautzatzula, galtzen du zure baithan zuen sihestea, eta fidantzia. Iklusirik ezen haren iduriz hitz mitzti, eta salhati zarela, utzten zaitu, etzaitu handik aitzina hanbatetan tentatzen, eta ez bekhatu egitera narritatzen. Zeren berdin baitakusa eztuela probetxurik; hark egiten duen guztia, zuk berehala kofesoraren aitzinean desegiten duzula.

Gutitan kofesetzen direnak dira deabruaren gogarakoak, hek dira haren zerbitzari finak, eta leialak: hek dira haren sekretariak, haren bekhatu sekeretuak, sekeretu, denbora luzeaz edukitzen dituztenak.

Bada halako nabusi gaixtoaren sekretari, eta zerbitzari ez izaiteagatik, hari damu egiteagatik, eta gure baithan ahal dukeien fidantzia ere galdurik utz gaitzangatik, behar da lehen baiño lehen, behar da maiz kofesatu.

Are gehiago, laugarren arrazoiña, behar da maiz kofesatu. Zeren maiz kofesatzen dena baithan, eztira bekathuak hala gogortzen, eta ez finkatzen, eztira hala errotztatzen, eta ez hain barrena sartzen.

Erranen duzu. lende batzuk kofesatzen dira maiz, eta bai halaber maiz ere leheneko bekhatuetara bihurtzen: eror, eta iaiki dabilta; garbitu bezain fite likitsten dira. Zer probetxu da bada halako kofesatzeaz, iaikitzeaz, eta garbitzeaz? Zer probetxu den? Bada bai probetxu. Zeren baldin maiz erortzen badira, halaber maiz iaikitzen dira: baldin maiz egiten badute bekhatu, halaber maiz erremediatzen dute. Eta erremediatu duten bitarte hartan, iaikiak, eta garbituak daudenean, dei ditzake lainkoak, hil ditezke orduan, eta bai halaber halatan salba ere. Eta hala batean eror,

eta bertzean iaiki dabillanak, peril badu ere galtzeko, ez ordea hanbat, nola bethiere eroririk datzanak.

347 Egia da ordea, kofesatzen zarenean, behar duzu ez berriz bihurtzeko borondatearekin kofesatu. Baiña hala kofesaturik ere, zure libertatea, eta flakotasuna dela kausa, bekhatu egitera berria bihurtzen bazara ere, behar duzu halaber, berriz kofesatzera bihurtu. Zeren halatan etzara hala bekhatutan gogortuko eta ez, ez ansiatuko.

Maiz biluzten, eta erabiltzen den ezpata, prest da, manukor da. Baiña gutitan dabillana, zokhoan datzana, herdoiltzen da, maginarekin iosten bezala da, gakhoaz dagoela erraiten da. Halako moldez non gero behartzen zarenean, ezin atheraz zabilzala, etsaiak zutzaz nahi duena egin baitezake. Hala gerthatzen zaika bada denbora luzeaz kofesatu gabe, bekhatutan herdoildua, eta gogortua dagoenari ere. Ethortzen zaika eritasuna, hurbiltzen zaika heriotzea, batzen da etsaiarekin, eta gero nola ezpaitago

usatua eta ez prestatua, prestatzen den bitartean egiten du etsaiak hartzaz nahi duena.

Erraiten du Errege Profeta Davitek: *Et meditatatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum* (Ps. 76). Gauaz egiten nituen neure buruarekin, neure gogoetak, eta kontuak, eta gero isatsaz iragaiten nuen neure konzientzia. Bada nola isatsaz maiz iragaiten den etxea, erraz baita garbitzen, zeren hark fits-mits, eta likitskeria guti baitu: baina urthean behin baizen garbitzen eztena, neke baita, eta gaitz, zeren hark herrautsa, eta amaraua lodi baitu: hala molde berean maiz kofesatzen dena erraz bezala, gutitan egiten dena ere, da neke eta gaitz. Zeren hari denbora luzean, anhitz likitskeria, eta bekhatu lotzen baitzaika. Beraz maiz behar da garbitu, maiz behar da kofesatu.

Are gehiago borzgarren arrazoiña: maiz behar da kofesatu. Zeren bekhatu gabe zeneundenean egin zinituen obra onak, zein baitziren obra biziak, eta gero bekhatu egiteaz hildu

eta iraungi bezala zirenak, kofesatzeaz pitzten, eta koberatzen baitira.

348 Eta puntu hunen hobeki aditzeko, iakin behar duzue ezen, laur obra molde, laur obra suerte, edireiten direla, orai gure kontuko ongi heldu direnak.

Lehenbizikoak dira: *Opera viva*. Obra biziak: bekhathurik gabe zeneundenean egin zinituen obra onak. Bigarrenak dira: *Opera mortifera*. Obra hiltzailleak, arima hiltzen, eta erhaiten dutenak, zein baitira bekhatu mortalak.

Hirurgarrenak dira: *Opera mortificata*. Obra hilduak, hildumatuak, lohakartuak. Zeren bekhatu mortal bat egiten duzunean, gelditzen dira, lehen bekhaturik gabe zeneundenean egin zinituen obra on guztiak, hilduak, hebainduak, eta zeruko loriara zeramaten bidetik, eta abiaduratik gibelatuak, eta trabatuak. Bada obra hildu, hebaindu, lohakartu, eta trabatu hek, libratzen, pitzten, iratzartzen, eta erraberritzen dira kofesatzeaz. Zeren kofesatzeak khentzen baitu,

hekin aitzinean zegoen trabua, zein baita bekhatua.

Laurgarren obrak dira: *Opera mortua*. Obra hillak. Eta hauk dira bekhatu mortalean zaudela, egiten ditutzun obra onak. Bekhatutan zaude-nean barurtzen zara, orazinotan egoiten zara, erromerian ibiltzen zara, beharren alderakotzat miserikordios gerthatzen zara, eta anhitz bertze obra miserikordiazkotan enplegatzen zara. Eta hauk guztiok, bere egitez, eta izanez, obra onak dira. Ordea nola presuna hillak ezin baitaidike obra bizirik, eta zu orduan zeure ariman hilla baitzaude, halatan zure orduko obra on hek ere dira hillak, eta deus guti balio dutenak. Eta hala urrikalkizun da bekhatorea, bere alfer travailluagatik ere: zeren bekhatutan dagoenean, anhitz obra on egiten duelarik, zeren bekhatutan dagoela egiten dituen, ezpaitzaika kasi deus baliatzen. Kofesa bedi beraz bat bedera bekhatua egin duen bezain fite. Zeren bertzela, bekhatutan dagoeiño egiten dituen obra on guztiak galitzeintu, eta are, lehenekoak ere, bekhaturik

gabe zegoenean egiten zituenak ere, hilduak, eta trabatuak edukitzeintu.

349 Ordea benturaz, erranen du orai hemen zenbaitek. Beraz halatan, bekhatutan nagoeanean, eztut zer barurturik, orazinotan egonik, eta ez bertze obra onetan ere zer enplegaturik. Zeren berdin, orduko obra on hek, ez paitute orduan, deus balio. Bada ordea, orduan ere zerbait balio dute: eta on da bekhatutan zaudenean ere ongi egitea eta obra onetan enplegatzea. Zeren egia da orduko obra on hek, eztute zeruko loriaren erdiesteko, orduan deus balio, eztute hartarakotzat berèk indarririk asko. Eta hala, hekengatik, baldin orduan hil bazindezi, ifernura zindoazke. Bai ordea balio dute, bertze anhitz gauzatako. Balio dute munduko on temporalen erdiesteko: garaziaren bidean eta dispositionean iartzeko: bekhatu gutiago egiteko, eta usantza onaren ere hartzeko: Eta haur da San Tomasek erraiten duena: *Opera extra charitatem facta, ex condigno nullius boni meritoria sunt, ex congruo vero alicuius dici possunt. Quia decet divinam*

bonitatem, ut ubicumque dispositionem invenit, perfectionem adjiciat. Et secundum hoc, opera ista, ad triplex bonum valent, scilicet ad consecutionem temporalium, ad dispositionem ad gratiam, et assuefactionem bonorum operum (S. Th. in additionib. q. 14 ar. 4).

Bekhatoreak bekhatutan dagoenean, egiten dituen obra onak, balio ezpadute ere deus zeruko loriaren erdiesteko; eta obra on hekengatik, bekhatore hark, lainkoaren alderakotzat burupe-rik ezin baduke ere: zeren obra on hek bere bait-
han hillak baitira, ezpaitira deusen merezient. Ordea badirudi ezen lainkoak, bere ontasunaga-
tik, hetarik okhasino hartzeko duela, hala obra onetan dabillanari, bekhatore izanagatik ere, ongi egiteko, eskuaren emaiteko, eta bide onera heltzeko, eskas zaikanaren konplitzeko. Zeren bekhatorea bera ere orduan, hartara disposa-
tzen eta enseiatzen baita.

Beraz nola nahi den dela, bekhatutan egona-
gatik ere, egizu ongi, eztitzatzula hargatik zeure oblazinoak eta debozinoak utz. Zeren utzten

eztitutzun denboran, aldez edo moldez bethiere zerbait baliatuko zaizkitzu. Ez ordea, kofesaturik egiten baitzinitu bezanbat. Eta hala hobe da bethiere ahalik eta gutiena bekhatutan egoitea eta maiz kofesatzea.

Are gehiago seigarren arrazoiña: behar da maiz kofesatu. Zeren urthean behin baizen kofesatzen eztenak, badirudi bortxaz egiten dela, eta halakoaren kofesatzeak, deus guti balio duela.

350 Komunzki bekhatorea, bekhatu egin berrian beldurrago, sentikorrago eta antsiatsua-go da, handik urthe baten edo biaren buruan baiño. Bekhatu bat egiten duzunean, albaliz oren berean behar zenduke kofesatu. Zeren baldin luzatzen baduzu, ahantzteko periletan iartzen zara, eta ahantztea, ahantzte delarik, bertzerik ere zenbait lothuko zaitzu. Hala erraiten du San Gregoriok: *Peccatum quod mox per poenitentiam, non diluitur, suo pondere aliud trahit* (Greg. de poenitentia non differenda).

Galdegin baziniazo denbora luzea duela eriden presuna bati, ea nolatan ezten sendatzen?

Eta ihardets baliazazu, midizina bat hartu nahi gabez, eta midikuagana ioan nahi gabez eztela sendatzen: mirets zenezake, eta arrazoiñekin erran ziniazaio, erhoa dela. Hala da bada erhoa, kofesoragana, arimako midikuagana, ioan nahi gabez, urthe guztian, hain denbora luzean, garizumaraiño, arimako eritasunarekin dagoena ere. Buruko min batek, sukhar batek edo bertze eritasun batek hartzen zaituenean, berehala, lehen baiño lehen erremedio bilhatzen duzu, midikurik hoberena deitzen duzu. Zergatik bada gorputzeko eritasunagatik egiten duzuna, eztuzu arimakoagatik eginen?

Zorrak dituenak, baldin prestu bada, atsegin hartzen du heken pagatzeaz, eta ahalik eta fitezzena pagatzeintu. Bada bekhatuak dira, zorrak: eta halatan egiten diogu egun guztiaz lainkoari othoitz, barkha diatzagula. *Dimitte nobis debita nostra*. Bada nola bere nabusiari kontuak ongi eman nahi derautzan muthila, ezpaita urthearen bururaiño, kontuak ikhusi gabe, eta bere nabusiarekin mintzatu gabe egoiten; hala guk ere,

baldin geure arimako kontuak eman nahi baditugu ongi, eta zorrak pagatu, eztugu urthe guztian, garizumaraiño, kofesatu gabe egon behar. Zeren kofesatzea da lainkoarekin mintzatzea, kontuen egitea eta pagatzeko bidean iartzea. Eta zuk erranagatik garizuman kofesatuko zarela, orduan kontuak eginen eta zorrak pagatuko ditutzula, engana ahal zindezke. Zeren zer dakizu iraunen duzun garizumaraiño? lainkoak prometatzen deratzu zeure bekhatuen barkhamendua ongi kofesatzen zarenean, noiz nahi den dela, garizumaren finean bada ere. Ez ordea ezteratzu prometatzen eta ez segurantzarik emaiten, igurikiko deratzula garizumaraiño.

351 Gauza izigarria da, eta erhokeria guztien gaiñeko erhokeria, bekhatu mortalean dagoela, gauaren iragaitera benturatzea. Zeren anhitz ioaiten baita arratsean sendorik oherat, eta gero ezpaita goizean bizirik iaikitzen. *Qui amat periculum, peribit in illo* (Eccli. 3). Perilean ibili nahi dena, galduko da. Beraz segurean iokatzeko ez

urthearen bururaiño bekhaturan egon, ez hetan sosega, lehen baiño lehen, fite eta maiz kofesa.

Finean zazpigarren arrazoiña: maiz behar da kofesatu. Zeren maiz kofesatzeaz, bertzeak bertze direla, aisia handi bat emanen diozu zeure buruari. Gutitan kofesatzen denari, gaitzi zaika kofesatzea, ahalke da halakoa, beldur da, hertsura handitan edireiten da. Halakoak egunetik egunera, garizumaren hastetik akhabatzera, akhabatzetik bazko zaharrera, azken ephera luzatzen du eta batzutan ephe hura ere iragaite-
ra utzten du. Eta hala gerthatzen zaika halakoari eritzen denean ere: orduan ere luzatzen du: noiz beharko duen, lainkoak erakutsiko dioela; oraiño bihotz on duela, aphur bat utz dezatela erraiten du. Eta gero hala dabillala, maiz gerthatzen dena, kofesatu gabe finatzen da.

Gutitan orraztatzen denak, lehenbiziko orrazta aldian, orrazea nekez iragaiten du, min hartzen du. Zeren illeak nahasiak eta izurtuak baitaude. Baiña maiz orraztatzen denak eztu traburik edireiten, eztu miñik hartzen, hura aiseki

orraztatzen da buruan: hala orraztatzen da bada halaber aiseki bere ariman, urthean laur edo bortzetan kofesatzen dena ere: guztiez orhoitzen da, guztiez akhusatzen da, eztu traburik edireiten eta ez minik hartzen.

Enzutea bera presuna bat maiz kofesatzen dela, asko da, prestu dela erraiteko; eta bai halaber gutitan kofesatzen dela iakitea, eztela sobe-ra debot sinhesteko.

Bada nork ere bere arimaz kontu ona eman nahi baitu, eta bere bekhatu iraganez barkhamendu erdietsirik, aitzinerat gehiago egin gabe egoiteko indar hartu, maiz kofesa bedi: gerotik gerora: egunetik biharrera luzatu gabe, urtheko besta buruetan bedere, lainkoarekin mintza bedi: kontuan iar bedi: Zeren halatan emanen du orai presenteon kontu ona, eta gero azken finean erdietsiko du, bere arimaren salbamen-dua.

**NOLA GEROTIK GERORA
LUZAMENDUTAN DABILLANAK
EGITEN DIOEN BIDEGABE
IAINKOARI
KAP. LIII**

352 Erraiten du San Tomas Doktor handi hark: *Si homo non peccasset Deus incarnatus non fuisset* (S. Thom. 3 p. q. 1 art. 3). Baldin gizonak bekhaturik egin ezpalu, etzen lainkoa gizon eginen; eta ageri da ezetz zeren gizon eginez gero, bethiere bekhatorekin ibiltzen zen, hekin solhas-tatzen, hekin iaten, eta edaten zuen, hekin zuen lakhet. Hain lakhet ezen soberania iduriturik, gaizki aiphatzen baitzuten skriba Fariseoek, erraiten zutela: *Hic peccatores recipit et manducat cum illis* (Luc. 15). Zer da haur? Soberaniak dira hauk, bekhatorekin, iende galdu, konzien-zia gabekoekin dabilla, eztu nehorekin ere ber-zerekin onik. Eta hanbat minzo ziren ezen azke-nean konparazino batzuk ibeniz, ihardetsi behar

izatu baitzerauen, erraiten zuela: Zuek diozue ezen bekhatorékin nabillala, hekin iaten eta edaten dudala, ene iendeak hek direla. Eta ongi diozue, aithortzen dut, zeren hala baita. Baiña eztezazuela mirets. Zeren nola ehun ardi dituen arzaiña, ehun hetarik bat errebelatzen zaikanean, ioaiten baita laur hogoi eta hemeretziak utzirik, errebelatuaren bilha: eta haren edireiteaz atseginago hartzen baitu, bertze guztien ikhustez baiño; hala iakizue ezen atseginago hartzen dela zeruan ere, penitentzia egiten duen bekhatore batez, lauretan hogoi eta hemeretzi iustu penitentziaren premiarik eztutenez baiño. Zeren hura baita ardi errebelatuaren edireitea. Hala erraiten du San Lukas Ebanjelistak: *Gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent poenitentia* (Lc. 19). Halaber nola hamar erreal dituen emazte batek hetarik bat galtzen duenean, argia iratxekirik, iraultzen baitu etxe guztia: eta gero ediren duenean, algeratzen baita, eta kontatzen baiteraue bere

hauzokoei bere sendagailla, eta erraiten egin diatzotela bozkarioak; hala iakizue ezen zeruko Aingiruak ere alegeratzen direla, bekhatore baten konbertitzeaz, erreal galduaren edireiteaz.

Konparazino hautan emaiten da aditzera, handia dela gure laungoikoak gure salbatzeko duen desira, eta hartan hartzen duen atsegina eta plazera. Zeren erraiten baitu, kontentamendu gehiago duela bekhatore baten penitenziaz, laur eta hogoi eta hemeretzi iusturen iustutasunaz baiño.

§ 1

353 Segur da, abantail eramaiten dioela iustuak bekhatoreari, garbiak likitsari: eta hobe dela arropa osoa, zahar pedazatua baiño. Nolan erraiten da bada guztiarekin ere atseginago duela lainkoak bekhatorearen penitenziaz, iusturen iustutasunaz baiño? Ihardesten du San Tomasek: *Coeteris paribus innocentia dignior est et magis dilecta: Dicitur tamen plus gaudere de poenitente quam de innocente quia plerumque*

poenitentes cautiores, humiliores et ferventiores resurgunt. (S. Thom. 1 p. q. 20 art. 4). Hanbatik hanbatean, hobe da hoben gabetasuna, eta behin ere likitstu gabe egoitea, likitstu ondoko garbitasuna baiño. Ordea guztiarekin ere erraiten du gure lainkoak, atseginago duela bekhatore konbertituaz, penitenziaz garbituaz eta erori gero iaiki denaz, behin ere erori eztenaz baiño. Zeren komunzki halakoa zinezago permatzen eta enplegatzen baita, bethiere iustu izatu dena baiño. Bekhaturik egin eztuena, ezta deusen beldur, baiña bai, penitenzia egiten eta bere bekhatuen erremediatzen hari dena, hura beldur da, zinez permatzen da, beroki manaiatzen da: eta hala manaiatuz, iragaiten da, anhitzetan ere, behin iustu izatu dena baiño aitzinago. Hala iragan ziren londone Paulo bat, Magdalena bat eta bertzerik anhitz, eta egin ziren, bethi iustu eta saildu izan ziren batzuk baiño iustuago eta sailduago.

Hanbatik hanbatean: *Caeteris parabisus:* Hobe da arropa osoa, pedazatua baiño.

Ordea halako pedazua, aphaindura eta berretura eman ahal dakidikaio, non gero berretura hark eta pedazuak, arropa oso berriak baiño gehiago balio bailluke. Hunen arauaz erraiten du San Gregoriok: *Dux in proelio, eum militem plus diligit, qui post fugam conversus fortiter hosten premit, quam qui nunquam fugit, nec unquam fortiter fecit. Et agricola eam terram plus amat, quae post spinas uberes fructus profert quam eam, quae nunquam spinas habuit et nunquam fertilem fructum producit.* (Greg. Hom. 24 in Ev.).

Kapitain batek estimatzenago du, gerlatik ihes egin ondoan, bihurturik, balentia handiak egiten dituen soldadua, behin ere ihesik egin eztuena, eta balentiarik ere egiten eztuena baiño. Halaber laboriari batek ere nahiago eta maiteago du anhitz belhar gaixto izatu duen lurra, eta gero hetarik garbitu ondoan, fruitu anhitz ekhartzen duena, behin ere belhar gaixtorik izan eztuena eta fruiturik ere emaiten eztuena baiño. Hala bada gure laungoikoak ere du maiteago, bekhatu egin ondoan beroki eta doblatuki obra onetan

enplegatzen dena, bekhatu egin ezteua, eta obra onak ere hotzki, ephelki eta laxoki egiten ditueua baiño. Eta erraiten du, maiteago duela halako bekhatorea, hala zintki eta fintki penitentzia egiten duena, bertze moldezko lauretan hogoi eta hemeretzi iustuz baiño. Zeren lehen gaixto eta bekhatore zen hura, egiten baita azkenean, penitentiarekin batean, iustuago eta sailduago, bethi iustu eta saildu izatu diren hek baiño.

§ 2

354 Are gehiago maiteago eta estimatzenago du lainkoak penitentzia egiten duen bekhatorea, penitentiaren premiarik ezteu iustua baiño. Zeren perilean eta galdu gordean ibili diren gauzen edireiteaz, atseginago hartzen baitugu, betiere segurean eta peril gabe egon direnen ikhustez baiño.

Gerlaren ondoan estimatzen da bakea: tormenta iragan denean, prezatzen da denbora ederra: eritasuna ioan denean, edukitzen da

ezertan osasuna. Eta zenbatenaz eta gerla, tormenta eta eritasuna izan baitira handiago eta perilosago, hanbatenaz gero ondoko bakea, denbora ederra eta osasuna ere dira prezatzenago, estimatzenago. Zer nahizu gehiago, dio San Agustinek: *Edendi et bibendi voluptas nulla est, nisi praecedat esuriendi et sitiendi molestia. Et ebriosi quaedam salsiuscula comedunt, quo fiat molestior ardor, quem cum extinguit potatio, fiat delectatio. Et institutum est, ut iam pactae sponsae non tradatur statim, ne vilem habeat maritus quam non suspiraverit dilatam* (Aug. lib. 8 conf. c. 3). Baldin plazera, plazer, eta atsegina atsegin izanen bada, behar da aitzinetik aphur bat bedere nekhatu eta unhatu. Iakinen bada zer den plazera, frogatu behar da lehenik zer den desplazera. Gaitzen berririk eztakienak, eztu ontasuna estimatzen. Loan ezta gozorik, logale ezteanean: eta ez ian edanean ere, asea dagoenean. Eta halatan edale on batzuek bilhatzeintuzte bianda gaziak egarriaren pizteko, eta pizturik edatean plazer gehiago hartzeko. Halatan ordenatu zen

halaber, etzekiola espos berriari, berehala lehenbiziko gutziamenduan edo aiphamenean bere esposa eman, nekez izana hobeki estima zezan, edo fite izana arbuia etzezan.

Artzaina alegeratzenago da ardi errebelatu baten edireiteaz, artalde osoaren, larre onean, alha dela, iakiteaz baiño. Aita batek atseginago hartzen du, denbora luzeaz mututurik egotu den semearen ahotik hitz baten enzuteaz, bertze seme guztiak ederki minzaten direla aditzeaz baiño. Halatan bere hazienda partea, ian edanean eta emaztétan gastaturik galdua eta desegina, bihurtu zen semeari, egin zioen bere aitak besta gehiago, bethiere etxean bere manuko egon zeikanari baiño. Zeren etxekoa bethiere segurean ikhusten baitzuen, baina bertzea, galdutzat zedukana, koberatu baitzuen. Hala da bada, eta halatan gure laungoikoak ere hartzen du hanbat atsegin eta plazer bekhatorearen penitentziaz. Zeren galduz gero edireiten baita, eta bai peril handitik ere ilkitzen eta eskapatzen.

§ 3

355 Bekhatorearen penitenziaz atsegin handia hartzen du gure laungoikoak: eta atsegin hartze haur guztior eragiten derauka bekhatoreagana dadukan amorioak. Eta nola Terenziok dioen bezala: *Amantium ira, amoris redintegratio est*: Zinez eta egiaz elkhar maite dutenen arteko haserredurak eta diferentziak, anhitzetan ere, amorio berretgarri eta fintkagarri ohi dira zeren elkharrekin minzatu gabe, eta elkhargana gabe egotu diren denbora hartan ere, elkharganatzeko amorioa eta desira berretzen baitzaie; hala bada gure lainkoari ere, gure moldera minzatzera, bekhatorea apartaturik dagokan bitarte hartan, berretzen zaika, bekhatore haren bereganatzeko duen desira eta borondatea. Eta badirudi eztuela onik, beregana dezakeien arteiño: zeren bitarte hartan, athera ethorririk bezala bethi deiez baitagoka: eta deiez ere luzaro eta behin ere etsitu gabe. *Expectat Dominus ut misereatur vestri*. (Is. 30). Urthe batez, biaz eta hamarrez,

athal ondoan igurikitzen du. Eta alabaiña bekhatoreak bere burua gor eta sor egiten du, geroko bere eginbidea luzatzen du. Gauza gaizki egin da eta itsusia, adiskideari deiez dagotzunean, ez ihardestea, athean iguriki arazitzea; eta berehala eman ahal diazaion errepuestaren, eta egin ahal diazaion zerbitzuaren geroko luzatzea.

Beraz zinez izanen da gauza gaizki eta itsusia hain maite zaituen lainkoari eta adiskideari, zure penitentzia egiteaz eta bide oneratzeaz, hanbat atsegin hartzen duenari: eta bethi ere deitzen zaituela eta zure bilha dabillala dakizunari, hain kontu guti emaita, hanbat iguriki arazitzea, geroko luzatzea, ez berehala ihardestea. Badirudi ezen baldin lainkoak, deusez ere albalu damurik, hunetzaz lukeiela.

Beraz hunelatan erran behar da handia dela luzamendutan dabillan bekhatoreak, hala ibiltze hartan eta bitarte hartan lainkoari egiten dioen bidegabea. Eta halako bidegaberek ez egiteagatik ere utzteko lituzkeiela, eta ginituzkeiela luzamenduak, eta gerotik gerora ibiltzeak.

**NOLA LUZAMENDUTAN GEROTIK
GERORA DABILLANAK, EGITEN
DERAUEEN BIDEGABE AINGIRUEI
KAP. LIV**

356 Erraiten du Spiritu Sainduak: *Spes quae differtur affligit animam* (Prov. 3). Luzatzen den esperantzak nekhatzen du gogoan, penatzen du arima. Beraz handia da halaber bere arauaz, Aingiruei luzamendutan ibiltzeaz egiten derauegun bidegabea. Zeren desira handi batekin, gure penitentziaren eta konbertitzearen beha baitaude, eta berantzeaz damu hartzen baitute. Hala emaiten du aditzera San Agustinek: *Quoties bene agimus gaudent Angeli, et tristantur Dæmones: gaudium est enim Angelis super uno poenitentiam agente: sed Diabolo, super uno poenitentiam deserente* (Aug. in Soliloq. anim. ad Deum c. 27 Tom. 9). Ongi egiten dugun guztiaz alegeratzen dira Aingiruak eta tristetzen deabruak. Eta erraiten denean Aingiruak alege-

ratzen direla, eta deabruak tristetzen: aditzen da ezen geure aldetik denaz bezan batean, guk alegeratzen ditugula, edo tristetzen: eta alegera edo triste albalitezi, guk egiten ditugun obrek, alegera eta trista litzaketela. Zeren bertze gainerakoan, Aingiruak nola bethi lorian baitaude, ezin triste ditezke, eta ez deabruak ere alegera, zeren hek ere bethi penatan baitira.

Erraiten du San Tomasek: *Daemones propter invidiam, profectum hominum impedire nituntur; et propter superbiam divinae potestatis similitudinem usurpant, deputando sibi ministros, ad hominum impugnationem: sicut et Angeli Deo ministrant, in determinatis officiis, ad hominum salutem* (S. Thom. 1 part. q. 114 art. 1). Badakigu, baduela gutarik bat bederak, lainkoak emanik, nork bere Aingiru begiraillea: eta Aingiru hark bertze guztien artetik, eta gainetik, edukitzen duela bere kargukoaz kontu, eta desiratzen duela haren salbamendua. Eta nola lainkoak ontasunean egiten duena, nahi bailluke Deabruak ere gaixtatasunean egin; halatan Luzife-

rrek Deabru buruzagiak eta kapitainak, emaiten du halaber zenbait Aingiru gaixto, eta Deabru tentatzeko, eta bekhatu eragiteko. Eta hala erran ahal dezakegu ezen Aingiru on bat begiratzeko bezala, badugula halaber gaixto bat ere, bere ahalaz gure tentatzeko; ona lainkoak emanik, eta gaixtoa Luziferrek igorririk.

357 Eta ezin erran diteke zein gerla handia duten Aingiru hek biek, onak eta gaixtoak, gure arimaren gaiñean. Biak permatzen dira, biak enseiatzen dira. Eta zintkienik, heriotzeko orenean enplegatzen dira. Zeren orduan dira zinak eta minak: orduan da arimaren gorabehera guztia, eta balantzaren alde batera edo bertzera erortzeko pontua eta puntada. Orduan biltzen dira Deabruak eta laguntzen zaitza elkharri, erraiten dutela: *Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite, quia non est qui eripiat* (Ps. 70). Utzi du lainkoak, har dezagun beraz guk, daramagun, zeren gurea da, eta nori berea, ezin nehork edeki diazaio. Inguratzen dute, tentatzen dute, desesperatzeko pontura ekhartzen

dute: eta peril da, zenbait desespera arazitzen ere baduten. Pontu hartan ethortzen zaitza arima tristeari gogora egundaiño egin dituen falta guztiak: eta hanbat eta hain handiak direla ikhusirik, bihotza hersten zaika, hiltzen zaika: eta iartzen da bere buruarekin gogoetan, erraiten duela: Zer izanen da orai nitzaz? Zer bide hartuko othe dut? Salbatuko othe naiz? Pontuaren latza. Pausuaren gaitza; egitekoaren handia: hersturaren hertsia, eta izigarria. Zer eginen du orduan arima izi hark? Nor deituko du bere faboretan? Nork eskua emanen dio? Nor helduko? Nor lagunduko zaika? Nor bada? Bera Aingiru begiraillea: hark orduan, adiskide onak bezala, laster egiten du, hark eskuel eragiten deraue: eta inguruneko etsai guztiak, demonio tentazailleak, alde batera eta bertzera bulkhatzeintu.

Eta gero erraiten dio arimari: Ea arima izitua, bihotz har ezazu, esportza zaitezi, etzaitezila errenda, eztezazula gal esperantza. Zeren zure bekhatuak anhitz, eta handiak badira ere, iakizu ezen lainkoaren miserikordia are dela handiago:

eta lainkoak nahi duela salba zaitezin; eta izaitekotz faltarik, zure aldetik izanen dela, eta ez lainkoarenetik. Orduan Elizak ere egiten du othoitz, erraiten duela: *Occurrite Angeli Domini, suscipientes animam eius*. Ea zeruko Aingiruak, lainkoaren aitzinean zaudetenak, orai da ordua, laster egizue, hersturatan dagoen arima huni eskua emozue, hel zakitzate. Orduan arima hark bere barren hartan, bere obrekin, berak iharduki behar du: Ezta ahaide adiskiderik hara heltzen: baiña bai Aingiru begiraillea, hark edukitzen dio on, hura dagoka aldakan, hark eztu utzten, gorputzean dagoen bitartean.

§ 1

358 Baldin arima hura, ontasunean, fedean, eta esperantzan firme egonik, eta bere faltak erremediaturik, partitzen bada lainkoaren garazian dagoela mundutik: nork erranen du, zein handia den orduan Aingiru begirailleak hartzen duen atsegina, eta plazera? Lehenbizikorik

arima haren ondoan zebiltzan Deabruak musika-
tzeintu, eskarniatzeintu, irriz iokatzeintu.

Eta gero hartzen du arima hura, besarkatzen du, lainkoaren aitzinera eramaiten du, erraiten dioela lainkoari: launa, huna non den zuk gomendiotan eman zenerautan arima: manatu nenduzun begira nezala: begiratu dut, sendorik eta salborik bihurtzen deratzut. Errezibi ezazu bada, eta emozu huni zure loria, eta niri ere, neure traillauren golardoa, eta pagamendua.

Ordea baldin arima hura ilkitzen bada, bekhatutan dagoela, gorputzetik, baldin kondentzen bada: orduan utzten du bere Aingiru begirailleak, apartatzen zaika, eta apartatze hartan, erraiten dio: «ha gaiztoa, ene nekhagarria, ala nik gaizki enplegatu baitut hirekiko denbora. Amaren sabeletik iltki intzen pontutik, pontu hunetaraino, bethiere iarraiki natzain, eznatzain behin ere apartatu. Anhitz enseiu egin dinat, hire horretarik begiratzeko, eta orai daramanan bide gaixtoaren huts eragiteko. Baina alferrik guztiak. Zeren nola baituen libertatea, eta heure burua

heure eskuko, hala egin dun heure plazera eta borondatea: garaitu naun, eztun nitzaz konturik egin: ez aiz nitzaz gobernatu. Galdu dinat nik neure travaillua, eta bai hik ere, sekula fingabekotzat heure burua.»

359 Baldin Aniguru hura triste albaledi, edo ahalke, uste dut ezen arima haren galtzeaz, eta etsai gaixtoak daramakola ikhustez, triste litekeiela, eta alhalke. Eta badirudi ahalketurik bezala erraiten derauela bere lagun Aingiruei, Ieremias Profetak Babiloniako hiriaz erranzuena: *Curavimus Babilonem*. Nik egin dut neure aldetik egiteko zen guztia. Galdu da arima haur, eta eztu nehork ere nik baino damuago. Berak du ordea falta. Ni sinhetsi banendu, ezkinen egiteko hunetan izanen: ez nik izanen nuen hunenbat damu, eta ez hunek ere hunenbat kalte, eta atsekabe.

Ordea zer da haur? Nolatan galdu da arima haur? Etzuen lainkoak hunen salbatzeagatik odol isuri, eta heriotze errezibitu? Eta etzituen halaber eritzen zeneko medizinak, eta erremedioak,

Sakramendu sainduak ordenatu? Eta etzeratzun zuri ere, Aingiru saindua, begiratzeko kargua eman? Nolatan bada galdu da? Nolatan kondenatu da? Ihardesten du Aingiruak:

Egiak dira horiok guztiok: ene kargutan zen, eta etzen erremedio eskasik ere: Ordea etzaitza deus probetxatu: zeren bataz eritasuna baitzuen handia, eta sendatzeko desira ttipia: eta berriz bertzea zeren bere fantasiaz, eta borondatez gobernatu baita, eta ez ene konseilluz. Damu hartzeko okhasino handia emaiten zaika Aingiru begirailleari, bere kargutan duena, bekhatutik ilkitzeko luzamendutan dabilkonean, eta are handiagoa kondenatzen zaikala dakusanean. Handia da hunetan Aingiru begirailleari, eta bertze Aingiru guztiei ere egiten zaien damua, eta bidegabea. Zeren guztiek gure salbamendua, eta lehen baiño lehen bekhatutarik iltkirik ikhustea, desiratzen baitute, eta ilkitzen garela daku-satenean, atsegin hartzen baitute.

Beraz hunelatan, hargatik beragatik ere, Aingiruei bai atsegin, baiña damurik, eta atsekabe-

rik ez egiteagatik ere, behar genduke egun bere-
tik, geroko luzatu gabe, trabu guztiak khendurik,
salbamenduko bidea hartu, eta hartan, gelditzen
zaikun geure mende aphurra, enplegatu.

**NOLA GEROTIK GERORA
LUZAMENDUTAN DABILLANAK
EGITEN DERAUEN BIDEGABE,
BERE BURUARI, BERE GIRISTINO
LAGUNARI, ETA BAI MUNDUKO
BERTZE GAUZA GUZTIEI ERE
KAP. LV**

360 Baldin luzaro bekhatutan egoitez, eta gerotik gerora ibiltzeaz, egiten baderaeugu bidegabe lainkoari, eta Aingiruei: segur da hala hala egiten diogula geure buruari ere bidegabe, damu, eta kalte. Zeren baldin orduan hala bekhatutan gabiltzanean, eta gaudenean hiltzen bagara, sekulakotzat galdu, eta penatu behar baikara.

Guk dugun etsairik handiena geure burua dugu. Ezteraku nehork ere hanbat kalte, eta bidegabe egiten, nola gerok egiten baitiogu geure buruari. Gerok geure buruak galtzeintugu, ifernura egotzteintugu. Eztugu nehortzaz ere

hanbat okhasino, eta arrazoin arrenkuratzeko, nola geure buruoz: eztugu bertzeri zer atxakia emanik, eta ez, zer hoben egotzirik, geureak ditugu faltak.

Eztakit non dugun adimendua, eta ez zertan pensatzen dugun; ezen munduan ditugun bertze gauza guztiak nahi dugularik diren onak; gure bizitzea bera, gure konzientzia, gure arima nahi baitugu den gaixto. *Quid enim est quod vis habere malum? Nihil omnino, non uxorem, non filiam, non servum, non ancillam, non villam, non tunicam, postremo non caligam, et tamen vellis habere malam vitam? Rogo te praepone vitam tuam caligae tuae. Si possent respondere bona tua quibus est plena domus tua quae habere optasti et perdere timuisti, nonne et tibi clarament? Sicut tu nos bona vis habere sic et nos volumus bonum habere dominum* (August. serm. 12 de verbis Domini, Tom.10). Erradazu othoi (dio San Agustinek) nahi othe zenduke deus ere gauza gaixtorik? Ez segur. Eztuzu nahi emazte gaixtoa, ez seme gaixtoa, ez zerbitzari gaixtoa,

ez athorra gaixtoa, eta ez azkenez goiti zapata gaixtoa ere. Nolatan badi nahi duzu guztien gainetik konzientzia gaixtoa? Bertze gauza guztiak onak, baiña zeure burua, zeure bizitzea, zeure konzientzia, zeure arima, gaixto. Baldin zure zapatak, eta etxean zeure zerbitzuko dituzun bertze gauzak mintza albalitezi, erran liazaizute: Zuk nahi duzu gu garen onak: hala nahi dugu bada guk ere zu zaren ona. Zuk nahi ditutzu zerbitzari onak, hala nahi dugu bada guk ere nabusi ona.

361 Baldin galdegin baliazazute, zer den zuk duzun gauzarik maiténa, ihardets zenezake, zure bizia dela: zeren biziagatik, munduko gauza guztiak utz baititzaketzu. Nolatan bada bertze gauza guztiak nahi ditutzularik onak, nahi duzu zuk duzun gauzarik maiténa, den gaixto? Ezin ediren dezaket bertze arraizoinik, Deabruak itsutu, eta liluratu zaituela baizen: eta zu zarela iende hetarik, zeinengatik erraiten baitu Sofonias Profetak: *Ambulaverunt caeci, quia pecca-*

verunt Domino (Soph. 1). Itsutuak ibili ziren, zeren bekhatutan erori baitziren.

Egunetik egunera bekhatutarik ilkitzeko luzamendutan zabilzan bitarte hartan, zeure buruaren etsai zara. Zeren ongi ahal zinatekeiena, zeure faltaz gaizki behar baitzara. Beraz orduan hala ibiltzeaz, zeure buruari bidegabe egiten diozu. Zeren zerorrek zeure burua galtzen baituzu.

§ 1

362 Bada halaber gerotik gerora bekhatutan egoiteaz, bidegabe egiten diozu zeure giristino lagunari ere.

Batzuek erraiten dute: Baldin gaixto banaiz, neuretzat naiz gaixto, eztute ene bekhatuek nehor ifernurako, nork bereak iasaneintu. Egia da nork bereak iasaneintu.

Ordea eztiozu ongi etzarela zeuretzat baizen gaixto. Zeren lehenbizikorik, nola ona anhitzentzat baita on: hala gaixtoa ere, anhitzentzat da gaixto. Bigarrena, zeren zeure bizitze gaixtoaz,

exemplo gaixtoa emanen, bertzeri ere bekhatu eragiteko okhasino emaiten baitiozu. Hala erraiten du San Agustinek: *Qui in conspectu populi male vivit, eum a quo attenditur, quantum in illo es occidit* (Aug. lib. de Past. cap. 4. Tom. 9). Bertzeren agerrian iendèk ikhusten dutela, gaizki bizitzen denak, bere aldetik denaz bezanbatean, agerrian diren hek, beha daudenak, hiltzeintu, kaltiar errendatzeintu. Beraz zeure bekhatuaz egiten diozu, zeure buruaz bertzeri ere, kalte, eta bidegabe. Zeren anhitzetan ere zure bekhatuagatik, bertzeak ere gaztigitzen baititu lainkoak: ez gaztigu eternalaz, baiña bai tenporalaz. (Vide Nicol. Lyra, Deut. 4 super illud: Non occiduntur patres pro filiis).

Finean ez giristino lagunari berari, baiña are munduko bertze kreatura arrazoiñaz usatzen eztuten guztiei ere, bidegabe egiten derauezu bekhatutan zauden bitartean. Zeren lehenbizikorik, etxeko iaunari bidegabe egiteaz, eta desohore emaitiaz, etxeko guztiak ukitzen dira, familia guztia desohoratzen da. Bada nola bekhatutan

egoiteaz, lainkoari, mundu guztiko etxeko jaunari, eta buruzagiari, egiten baitiozu bidegabe, eta emaiten desohore: eta munduko kreatura guztiak, are harriak ere, etxeko iaun hunen familia, eta etxatiarrak baitira: hala zure bekhatutan ibiltzeaz guztiak ukitzen dira, guztiek bidegabe errezibitzen dute.

363 Halaber bekhatutan egoiteaz, bidegabe egiten derauezu sentimendurik ez tuten kreatura guztiek. Zeren guztiak baitira, Errege Davitek dioen bezala, zure zerbitzuko ordenatuak, eta zure oiñen azpiko egiñak: *Omnia subiecisti sub pedibus eius* (Ps. 8). Ordea eztuzu merezi zerbitzurik, bekhatutan zauden bitartean: orduan etzara iaten duzun ogiaren ere merezient: zeren orduan bekhatuaren zerbitzari eta azpiko baitzara: eta munduan den kreaturarik eztheusena, eta ttipiena baiño eztheusago, eta ttipiago. *Omnis qui facit peccatum servus est peccati*. Eta ezta arrazoin, deusagoak, eztheusagoa zerbitza dezan; eta ttipiagoak, handiagoa bere azpiko erabil dezan.

Halaber bidegabe egiten derauezu munduko kreatura guztiei bekhatutan egoitez. Zeren guztiak, zure bekhatuakgatik, gaztigatu baititu, eta gaztigatzen baititu lainkoak: hain gaztigatzen ezen erraiten baitu Doktor batek: *Sol et omnes creaturae propter peccatum hominis, perdidērunt septem partes suarum virtutum* (Petrus Lomb. 4 sent. dist. 48). Iguzkiak, illargiak, eta munduko bertze kreatura guztiek, galdu zuten gizonaren bekhatuakgatik, bere berthutearen, eta balioaren zazpigarren zathia eta partea. Eta hala arrazoinekin arrenkura ahal diteke, eta gereilla iguzkia bekhatoreaz, erraiten dioela: Ni hiregatik goibeldu ninduan, eta ilhundu. Zeren orai argi banaiz ere, eta klar, are lehen ninduan argiago, eta klarago. Halaber abre adimendugabèk ere, arrazoinekin erran ahal diazaiote: Hiregatik gu dilubio handi hartan, Noeren denborako uholdean, hondatu, eta itho ginituan. Bada lurrak ere egin ahaldiazaio eranzute. Zeren lehen garbi zena, harengatik elhorriz, arantzéz eta belhar

gaixtoz bethe baitzen, eta bai flakatu, eta mehatu ere.

364 Finean, *Lapis de pariete clamabit et lignum quod inter juncturas aedificiorum est respondebit* (Habac 2). Munduko kreatura guztiek, perétetan iosirik dauden harriek ere zuzen dute, eta arrazoin, bekhatorearen kontra iaikiteko. Eta hala erraiten ere du Spiritu Sainduak iaikiko direla azken egunean: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos* (Sap. 1).

Eta nola orai bekhatoreak guztiei egiten baiteraue gerla: hala orduan bekhatoreari ere, guztiek, pagamendu ordaina, moneda berean, bihurtuko diote: eta orai errezibitzen dituzten bidegabe handiez, mendeku hartuko dute.

Beraz hunelatan halako egitekotan ez erortzeagatik: eta hanbat bidegabe, hanbati, lainkori, geure buruari, Aingiruei, giristino lagunari, eta munduko bertze kreatura guztiei ere, ez egi-teagatik, behar dugu ernatu, abiatu: eta luzamenduak utzirik, gero egin behar denaren, lehen

baiño lehen egitera, bide onean iartzera, eta hartan egoitera deliberatu.

**NOLA IFERNUKO PENEN
KONSIDERATZEAK, BEHAR
DITUEN, GEROTIK GERORA
IBILTZEKO LUZAMENDUAK
LABURTU
KAP. LVI**

365 Nola lainkoak erakutsi baitzuen bere bot-
herea, munduaren kreatzean: iakindasuna
governatzean: eta miserikordia erremediatzean:
hala erakutsi du, erakusten du, eta erakutsiko du
bere iustizia ere, gaztigitzean. Zeren baldin
ezpada arrazoin, geldi dadin berthutea paga-
mendu gabe; ezta arrazoin iragan dadin bekha-
tua ere, gaztigu gabe. Hain ongi dagoka gaixto-
ari ifernua, nola onari parabisua.

Anitz, eta handiak dira (orainokoan ere adi-
tzera eman den bezala) gure gero hunek, luza-
mendutan ibiltzeak, egiten dituen damuak, eta
kalteak. Baiña damu guztien gaineko damua,
kalterik handiena, galgarriena, eta bertze guz-

tiak xitzen, iragaiten, eta ahantz arazitzen ditue-
na da, egotzten baitu fingabeko gerora, hondar
gabeko lezera, sekulako penetara.

Etsaigoan zaude; amorantearekin zaude;
bertzeren ona goraturik zaude. Zein baitira hirur
bekhatu suerte perilosak. Eta benturaz baduzu,
bekhatu horietarik ilkitzeke gogo, eta borondate.
Ordea noiz? Ez orai, ez egun, bihar, gero. Eta
bethi gero, bethi bihar: horrela zaudela, eritasu-
nak har, heriotzea ethor, eta ifernura ioan.

Bada nik ezin ediren dezaket erremedio
hobeagorik, atriaka finagorik, eta ez medizina
seguragorik gero hunen orai, orai-ratzeko, sen-
datzeko, eta erremediatzeko: gero hunek bero-
nek egiten dituen kaltén konsideratzea baiño.
Oraren autsikia, oraren beraren illeak behar du
sendatu: ifernuko sua, ifernuko suak behar du
iraungi. Ezta halako erremediorik, ez gero ifernu-
ratzeko, nola orai ifernuratzea. Gero ifernura
ioan nahi eztuenak, orai behar du ioan ifernura.
Orai behar ditu hango penak hemen, hara gabe

konsideratu, gogoan erabili, eta halatan handik ihes egin, itzuri, eta eskapatu.

366 Erran komuna da, ezpatak ezpata sar arazitzen duela maginan. Amorioz, eta onez onetara, ongirik egin nahi eztuenari, bortxaz, eta gaztiguaren beldurrez eragin behar zaika. Ohoiña zerk gibelatzen du, gibelatzen denean, ebastetik? Ez ahalkeak, ez nehorengana dadukan amorioak. Zerk bada? Beldurrak. Hala lainkoaganako amorioak, bekhatu egitetik, gibelatzenba eztuena ere, ifernuko penen beldurrak gibelatu behar du.

Eta haur da egundaiñoz gero, gure lainkoak, bekhatore bihotz gogorrari, bere gogortasunaren hautsteko, eta beratzeko, ediren duen erremedio handietarik bat: mahatxatzea, erraitea, eta gogora ekhartzea, begira duela, gaztigu paregabe bat, pena handi izigarri bat harentzat prestatua, eta ordenatua dagoela.

Halatan londone loannes Baptistak, ziakienak bezala, egin zuen pontu hunetzaz, ifernuko penez, bere lehenbiziko predikua, erraiten zuela:

Facite fructus dignos poenitentiae. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Begirautzue, egizue penitencia, eta egizue, egin ditutzuen bekhaturen arauaz. *Fructus dignos poenitentiae.* (Lc. 3). Bekhatu handiakgatik penitencia handia. Zeren iakin behar duzue ezen haizkora, zuhaitzaren erroari kheinatua dagokala, eta fruiturik iasaiten eztue-na, ebakia izanen dela, eta sura egotzia. Haur da londone loannes Baptistaren lehenbiziko predikua. Haur da ethorri zenean, berekin ekharri zuen berria. Eta berri hunekin, hunelako gazti-gua, ifernuko sua, gaixtoentzat ordenatua zego-ela enzutearekin, hain izitu, eta ikharatu ziren, ezen presenteko guztiak, are ziren gaixtoenak ere, ethorri baitzeitzan galdegitera: *Quid faciemus?* Zer eginen dugu bada? Zer izanen da gutzaz? Nola edo zer moldez eskapatuko gara, zuk diozun pena handi hetarik, ifernuko sutik? Bada londone loannes Baptistak, predikari handi hark, orduan iende hei erraiten zerauena, errai-

ten deratzuegu guk ere orai zuei. Egia da, ez hark bezalako saindutasunarekin, eta ez fintasunarekin, bai ordea hark erraiten zerauen egia bera.

367 Zeren hark predikatzen zuen legea, fedea, eta lainkoa predikatzen, eta eskiribatzen dugu guk ere: ezta hunetan diferentziarik. Erraiten deratzuegu guk ere hark bezala; begira duzuela, haizkora zuhaitzaren ondoari kheinatua dagokala; heriotzearen sega, onen, eta gaixtoen arrontatzeko, haiotza zorrotztua, eta prestatua dagoela. Eta bihia, onak, zeruko bihitegian ailtxatuko direla: eta lastoa, gaixtoak, ifernuko labean. Sekula fingabekotzat, sua datxetela egonen direla.

Haur da egia: eta hauk dira, geure laungoikoak aitzinetik, egiten derauzkigun mehatxuak, kheinadurak, eta bere predikariez emaiten derauzkigun abisuak, haukin batean, izi gaitezin, ikhara gaitezin, eta ikharaturik, gero eginen dugula diogun ontasuna, presenteon dagigun amoreakgatik.

§ 1

368 Egia da zeruko loriaren esperantzak, hango plazer handi heken konsideratzeak, alegeratzen du giristinoa, eta bai prestuki bizitzeko desira batekin ere ibentzen. Baiña komunzki, hobeki ukitzen du bat bedera, ifernuko penén beldurtasunak, zeruko loriaren esperantzak baiño.

Ezkaitu pagamenduak, eta pagamenduaren esperantzak, hala aitzinatzen, eta alegeratzen, nola gibelatzen, eta tristetzen baikaitu, gazti-guak, eta gaztiguaren beldurtasunak. Hunen arauaz erraiten du San Krisostomok: *Regni non ita recordemur ut Gehennae. Timor enim promissione potentior est* (Chrys. Hom. 2 in epist. Paul. ad Thes. 2 cap. 1 Tom. 4). Orhoitu behar dugu parabisuaz, eta hango plazer handiez: baiña areago, ifernuaz eta hango pena izigarriez. Zeren nola osasunak baiño, eritasunak hobeki gogoeta eragiten baiteraku, eta bai ethorkizunean ere pensa arazitzen: hala ifernuko eritasu-

nak ere, hango doloren kon sideratzeak, hobeki ukitzen gaitu, eta aitzin-gibel beha araziten deraku, parabisuko plazeretan, plazerki, pensa-tzen egoiteak baiño.

Eta haur ezta miretsteko. Zeren handiak, bor-titzak, eta izigarriak baitira ifernuko pena hek. Hetzaz erran ahal diteke bere moldean, londone Paulok zeruko loriaz erran zuena: Eztu egundai-ño nehork ikhusi, ez enzun, eta ez gogoan ira-gan, nolakoak izanen diren. Nola onei emanen zaien pagamendua izanen baita abantaillatua, guztien gaiñekoa: hala gaixtoek izanen duten gaztigua, eta pena ere, izanen da paregabea, alde guztiz handia: hain handia, ezen nola ezpai-ta izanen atseginik, eta ez plazerik, salbatzen den batek gozatuko eztuenik; hala ezta edirenen penarik, eta ez atsekaberik kondenatu batek pai-ratu beharko eztuenik. Onek, on guztiak, gaixto-ek, gaitz guztiak. Onak bethi ongi, gaixtoak bethi gaizki.

Eta egiteko huni bere zimendutik, eta erroe-tarik lotzeko: eta halaber iakiteko zer pena, eta

nolakoak izanen diren ifernuko pena hek: eta zergatik erraiten den, hek direla pena guztien gaineko penak, har dezagun geure aitzindari San Tomas, Doktor handi hura, zeren harekin batean izanen gara ongi kidatuak, eta mintzatuko gara behar den bezala.

§ 2

369 Erraiten du San Tomasek: *Poenae damnatorum in duo genera dividuntur, quae sunt poena damni et poena sensus. Poena damni respondet aversioni à Deo, et poena sensus conversioni ad creaturam* (S. Thom. 1. 2 q. 8. art. in corp. & 2-2 q. 79. art. 4 ad 4). Erran nahi du: Presuna batek egiten duenean bekhatu mortal bat, bi gauza egiteintu. Lehenbizikoa, utzten du bere kreatora: eta bigarrena, hartzen du kreatura: eta harturik, haren baithan ibentzen du bere gogoan. Gibelaz itzultzen zaika lainkoari eta begitarteaz kreaturari. Eta nola bi gauza egiten baititu, halatan ditu merezi ere bi pena eta gaztigu. Lehenbizikoa, merezi du utz dezan lainkoak,

egotz dezan bere konpaiñiatik, eztezan sekulan haren bekhokirik eta bisaiarik ikhus: utz dezan utz zaillea. Eta pena haur deitzen du San Tomasek: *Poena damni, id est: Carentia divinae visionis, carentia divinae praesentiae*. Iainkoaren ez ikhustea, haren konpaiñiatik eta loriatik sekulakotzat kanpoan eta etsaigoan, desterraturik egoitea.

Eta haur da ifernuan dagoenak iragaiten duen penarik handiena, eta malenkoniarik, malenkoniagarriena. Zeren nola parabisuan dagoenari, Iainkoaren ikhustetik eta haren konpaiñian egoitetik ethortzen baitzaitza ontasun guztiak: hala ifernuan dagoenari ere, Iainkoaz gabeturik, eta haren begi bistatik, eta konpaiñiatik desteterratua egoitetik, heldu zaitza dituen kalte guztiak.

Gauza bat galtzen duzunean, damu hartzen duzu. Eta zenbatenaz eta galtzen duzun gauza hura baita hobeago, handiago eta baliosago, hanbatenaz hartzen duzu damuago, hanbatenaz sentitzenago duzu. Beraz zinez eta arrazoiñekin

sentituko duzu, eta damu hartuko, lainkoa bera, den gauzarik hoberena, handiena, baliosena eta zuk beharren zenduena, galtzen duzunean. Kalte handia da begietako bistaz, osasunaz eta azien- da guztiaz gabetzea: beraz zinez izanen da kalte handia, lainkoaz beraz gabeturik iartzea.

370 Erregeren lehenbiziko semeak, zuzenez eta ethorkiz Erresuma guztiko iaun eta Errege heldu denak, damu har lezake, Erregetzat kororatu eta errezibitu behar duten egunean, egotz balezate desterraturik Erresuma guztitik kanporat: zer damu, zer despit eta atsekabe errezibituko du beraz giristinoak ere, zeruko Erresumako heredero eta partale heldu zenak, Erresuma hartan sarthu uste zuen egunean, athea hersten diotela eta kanporat egotzten dutela dakusanean?

Presuna bati zeure behar orduan, premia premiazkoan, gauza baten eskatzen zatzaitzanean, damu hartzen duzu, baldin duela dakizularik, hutsik egotzten bazaitu, ezetz erraiten baderatzu. Bada zeure azken finean, heriotzeko ore-

nean, behar ordu guztien gaiñeko behar orduan, zer damu, zer bihotz ukhaldi errezibituko duzu! Zer pena eta atsekabe sentituko duzu, lainkoak hutsik, behar duzuna gabe, kanporat egotz zaitzanean? *Nescio vos*. Etzaituela ezagutzen, berandu duzula, erremediorik erran diazazunean? Eta hunela erranik, athea herts diazazunean? Badirudi, hunetan pensatzeak berak ere, sekulakotzat musut-huts gelditu behar duela ikhustek, nehoi buruko illeak latzten derautzala. Arrazoiñekin erraiten du San Krisostomok: *Multi hominum Gehennam tantum formidant, ego autem gloriae illius amissionem Gehenna multo amariorem esse dico* (Chrys. Hom. 47 ad pop. Antioch.). Batzuk ifernuaren dira beldur eta ez bertzeren: baiña niri guztien gaiñetik, zeruko loriaren galtzea iduritzen zait dela garratz eta izigarri, gehienik ni harentzat naiz beldur.

371 Hunetarik aditzen da Profeta Daviten erran bat: *Pluet, super eos ignis, et sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum* (Ps. 10). Su,

zufre, tormenta eta bertzerik anhitz pena emanen deraue lainkoak kondenatuei.

Baiña hek guztiak: *Pars calicis eorum*. Eztira parte bat baizen izanen, eta parterik ttipiena. Zeren guztietako handiena izanen da, zeruko loriatik, lainkoaren begi bistatik, eta konpaiñiatik, sekulakotzat kanpoan egoitea.

Hemen erranen du zenbaitek: Linboan dau-den hurrek, bathaiatu gabe hiltzen direnek, eztute lainkoaren begitarte ikhusten, eta ez ikhusiko ere: bethi daude, eta egonen dira, zeruko loriatik desterratuak. Eta guztiarekin ere, Doktoren errana da, eztutela hek penarik izaiten, eta ez tristurarik errezibitzen, eta ez errezibituko ere. Nolatan diogu beraz ezen lainkoaren ez ikhustea, haren konpaiñiatik kanpoan egoitea, dela pena guztien gaiñeko pena? Ezta gaitz ihardesten. Zeren nola linboko haurrak ezpaitaude han bere faltaz eta ez bere bekhatuakgatik, ezta nahi lainkoak duten hek hargatik tristuratik, penarik, eta ez atsekaberik. Baiña ifernuan dau-denak, nola bere faltaz, maliziaz eta bere presu-

naz libreki egin zituzten bekhatuakgatik, baitaude lainkoaren konpaiñiatik kanpoan, hargatik, eta lainkoak ere hala ordenaturik, dute tristura paregabe bat, eta atsekabe guztien gaiñeko atsekabe bat.

Eta haur da bekhatuaren lehenbiziko pena eta gaztigua bekhatoreak izanen duena: lainkoaren ez ikhustea, haren konpaiñiatik eta adiskidetasunetik sekulakotzat kanpoan gelditzea.

**BEKHATOREAK IFERNUAN
IZANEN DUEN BIGARREN PENAZ
ETA GAZTIGUAZ, ZEIN DEITZEN
BAITA POENA SENSUS:
SENSUAREN PENA
KAP. LVII**

372 Egia da, handia da, lainkoaren loriatik eta konpaiñiatik kanpoan egoitetik, heldu den damua eta kaltea. Ordea zeren baitirudi ezen hala egonagatik ere, balukeiela bekhatoreak zerbait konsolamendu: edo ezlizatekeiela alde guttiz on-behar eta ez osoki urrikalkizun, baldin nehon minik edo oiñhazerik ezpalu, hartarakotzat, bekhatorearen bigarren pena eta gaztigua, bekhatoreak merezi duena eta izanen duena da: *Poena sensus*: Sensuaren pena, su eternala, akhabatuko eztena . Eta pena haur emaiten zaika bekhatoreari zeren lainkoa utzirik, itzuli zen kreaturetara: eta lainkoaz, eta haren manamenduez baino, munduaz, eta munduko plaze-

rez kontu gehiago egin zuen. Hala erraiten du San Tomasek: *Poenā sensus respondet inordinatāe conversioni ad creaturam*. Pena hunez erraiten du San Mateok: *Ite in ignem aeternum* (Mt. 25). Zoazte su eternalera, akhabatuko eztenera. Halaber erraiten du San Mateok berak: *Excidetur et in ignem mitteur*. Ebakiko da eta sura egotziko da.

Eta eztezazula ez pensa, ifernuko su hura, hemengo su hauk bezala izanen dela. Baiña hura, nola izanen baita lainkoak berak pitztua eta egina, hala izanen da hemengo suak baiño beroago eta goriago. Halako moldez ezen hemengo sua, hangoarekin konparaturik, pintatua bezala izanen baita. Eta haur ezta miretste-ko, zeren are hemengo suetan ere diferentzia handia da. Sufrezko sua, eta are egurrezkoa ere, beroago eta indartsuago da, lastozkoa baiño. Hala izanen da bada halaber ifernuko su hura ere, hemengo suak baiño beroago eta bortitzago.

§ 1

373 Lurrean barrena, gure azpian, lurak duen lekharik beherenean, zentruaren aldean, lurren hondarrean, edireiten da leze handi bat, labe gori bero bat, behinere hotzten eta iraungitzen eztena: alde guztietarik hertsia, atherik eta leihorik eztena: kondenatu guztien edukitzeko asko handia, zein baita eta deitzen baita ifernua.

Eta han, ifernu hartan egonen dira kondenatu guztiak, alde guztietarik, kanpotik eta barretetik, suz inguratuak, sutuak, burdin goritua dagoen bezala. Eta guztiak elkharrekin eta su batetan.

Ordea benturaz dudatuko du zenbaitek eta erranen ere bai: Nolatan ahal dateke hori horrela? Nolatan ahal dauteke kondenatu guztiak, elkharrekin lekhu batetan eta su batetan? Zeren ifernuan daudenen artean, bada diferentzia, batak baiño bertzeak bekhatu gehiago du; arrazoiñ da beraz halaber batak baiño, bertzeak pena ere gehiago duen. *Secundum mensuram*

delicti erit et plagarum modus (Dt. 25). Hobenaren arauaz, izanen da gaztigua ere. *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date ei tormentur et luctum* (Ap. 28). Zenbat atsegin eta plazer hartu baitzuen, hanbat eta hainbertze displazer eta atsekabe eman bekio. Beraz hune-latan eztira kondenatu guztiak su batetan berdinegonen. Zeren hala baleude, guztiek berdine eta orobat lukete pena eta gaztigu.

374 Bada ordea su batetan, guztiak berdine eta elkharrekin egonen dira. Ordea hargatik bekhatu gehiago duenak, pena gehiago izanen du. Eta zergatik eta nola izanen duen pena gehiago, eman ahal ditezke bi arrazoin. Lehenbizikoa da San Tomasena, eta haren hitzak berak dira hauk: *Ad tertium dicendum, quod ignis ille est instrumentum divinae justitiae punientis. Instrumentum autem non solum agit in virtute propria, et per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis et secundum quod est regulatum ab eo. Unde quamvis secundum propriam virtutem non habet quod aliquos cruciet secundum*

magis et minus, secundum modum praedictum, habet tamen hoc, secundum quod ejus actio modificatur ex ordine divinae justitiae. (S. Thom. 3 p. q. 97. art. 5 ad 3). Erran nahi du: Ifernuko su hura lainkoaren iustiziaren borreroa, azotea, eta muthila da. Eta halatan su hark bere naturaleza-
ren arauaz, bata baiño bertzea erratzenago ezpadu ere, bai ordea erratzenago du, lainkoaren iustiziaren muthil bezala. Zeren bere nabusiak manatzen duen bezala, bat bederaren alde-
rakotzat, bere berotasuna eta indarra enplegatu behar baitu. Eta halatan du erratzenago eta penatzenago bekhatu gehiago duena. Zeren lainkoak, su haren nabusiak, hala nahi baitu.

Bigarren arrazoiña. Bekhatu hanitz duena eta gutiago duena, biak daude berdin ifernuko suan. Ordea bekhatu gehiago duen hark, pena gehiago iragaiten du. Zeren hura minberago, sentikorrago, eta suari ihardesteko, eriago, flakoago eta erbalago baita. Bi presuna daude iguzkian: eta iguzki hark eztio batari deus senti arazitzen, eztio minik egiten: baiña bertzeari, berehala,

burua minberatzen dio, iragaiten dio, izerditan ibentzen dio. Zeren hura baita bertzea baiño flakoago eta sentikorrago. Hala da bada bekhatu anhitz duena ere, guti duena baiño minberago, sentikorrago eta suari ihardesteko flakoago. Eta halatan biak berdin su batetan egonatik, eztira biak berdin erratzen eta ez penatzen; baiña bat bedera penatzen da bere duen faltaren eta hobenaren arauaz.

§ 2

375 Orai hemen galdegin ahal diteke, ea ifernuan berorik baizen hotzik izanen denz? Eta bada erraiten duenik baietz: eta nola ifernuan izanen baita bero handi bat, hala izanen dela halaber hotz handi bat, izotz, horma, elhur: eta ifernuan daudenak aldatuko direla batetik bertzera, bero handitik hotz handira, eta hotz handitik bero handira. Baiña bitartean, batetik bertzera aldatzean, ezaiela penarik arinduko. Eta hunea erraiten dutenek, hatzen dute okhasino, hunea erraiteko, lob gizon saildu haren erran bateta-

rik: *Ad calorem nimium transeat, ab aquis nivium et usque ad inferos peccatum illius* (Iob 24). Bero handira iragan bedi, elhur uretik, eta ezta ifernuraino baratuko haren bekhatua. Beraz badirudi ezen ifernuan izanen dela hotz eta bero, ur eta su.

Baiña egiteko huni ihardesteko, aita Domingo Soto, Doktor handi hari iarraiki nahi natzaika (Vide Dom. Soto in 4. Sent. dist. 5 q. unica art. 4). Eta haren erranaren eta iduriaren arauaz, diot ezen, eztela ifernuan izanen elhurrik, hormarik eta ez bertze hotz suerterik. Zeren gure salbatzailleak, ifernuaz mintzo denean, eztu behin ere aiphatzen elhurrik, eta ez egiten orhoitzapenik hormaz eta ez bertze hotz moldez. Aitzitik erraiten deraue gaixtoei: *Ite maledicti in ignem aeternum*. Zoazte maradikatuak su eternalera, akhabatuko eztenera. Zeren hotzetik berora, ero berotik hotzera aldatzekotz, aldatu behar lizateke gehiago penatzeagatik. Baiña hartarakotzat ezta hotzen premiarik. Zeren batz bortitzago baita beroa hotza baiño, eta

bertzea zeren, suaz beraz emaiten baitio lainkoak bekhatoreari, bere dagokan gaztigua. Beraz badirudi ezen alfer lizatekeiela hotza, beroa bera asko den lekhan.

Eta hala ifernuan zegoen aberats abariziosak ezin erdietsi zuen ur xorta bat bere mihiaren hezatzeko eta freskatzeko. Eta bertzela ere gaitz da aditzen eta erdiesten, nola ahal dirateien elkarrekin, edo bata bertzearen ondoan, ifernuko labe hartan, hotza eta beroa: behintzat batetik bertzera aldatzeko puntu hartan bedere, zerbait moldez pena arindu gabe.

376 Eta lobek erraiten duenean, iragan bedi elhur uretik bero handira, ezta ez, han lob mintzo, ifernuko penez eta ez han daudezinez. Baiña lekhu berean ikhus ahal ditekeien bezala, mintzo da bekhatoreaz, eta ez, ez, edozein bekhatorez, baiña adulterioan, bertzeren emaztearekin dagoenaz, amorantearekin bizi denaz. Eta hari egiten derautza bere mehatxuak: eta egotzten derautza maradizinoak, erraiten duela: *Maledicta est pars eius in terra*. Maradikatua da lurraren

gaiñean duen partea. *Ad calorem nimium transeat, ab aquis nivium.* Egin bedi elhurra bezain hotz debozinoan eta sua bezain bero malizian: eta hotzetasun hartarik, negutik udara bezala iragan bedi ifernuko berotasunera, eta ezta hare-raiño, han hel arteiño baratuko. *Usque ad infernum peccatum eius.*

Eta erraiten badu ere gure salbatzailleak ifernuaz mintzo dela: *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Han izanen dela nigar, eta hortz karrask-hots; ezta ez aditzen hortz karrask-hots hura, hotzetik heldu dela, eta ez hotzak eragiten duela. Baina hura eragiten du, bataz, barreneko damuak, orhoitzeak, nola bere faltaz dituen egiteko hek guztiak: eta berriz bertzea, suak emaiten dioen dolore handiak. Hark gorputzeko parte guztiak ikharatzeintu, eta hortz-haginei karrask-hots handi hura eragiten deraue. Eta hala ifernuan ezta elhurrik eta ez bertze hotz suerterik, bethi da bero, eta su hura ezta behin ere ttipitzen eta iraungitzen. Eta eztu hark egurrik ere behar, eta ez aitzinatzaillerik. Kondenatuaren

arima bethi dago suan, eta bai gorputza ere egonen, azken iudizioko eguna iraganez gero.

§ 3

377 Arimak bere penak bezala, arimaren potentziek eta botherék ere, zein baitira adimendua, borondatea, eta memoria izanen dituzte bere pena moldeak, bere bereak, eta bereziak. Adimendua egosiko da bere baithan barrena, hanbat pena eta hain handiak pairatu behar dituela konsideratzeaz: eta gogoaren bertzetara aldatzeko, astirik ere gabe, bethiere egonen da pena hetan pensatzen eta penatzen; borondatea ere ibiliko da haserretua herra errabiatu batekin lainkoaren kontra, zeren hanbat gaitz, eta pena emaiten dioen. Bada memoria ere bere baithan nahasiko eta nekhatuko da, bere faltaz hartara dela, eta bethi hala egon behar duela orhoitzeaz.

Eta arimak eta arimaren potentziek bezala, izanen dituzte gorputzak, eta gorputzaren zensusiek ere, zein baitira bista, enzutea, usna, gustua, eta ukitzea, nork bere gaztigu molde bere

gaiñezkoak. Lehenbizikoarik: *Visus*, begietako bista izanen da penatua. Zeren ifernuko lupe hartan, ezpaitu deus ikhusiko, ilhun izanen baita. Eta suan egonen bada ere, eta suak bere egitez argitzen badu ere, ordea badateke argitu gabe: edo egurra dela kausa izanen baita sufrea, zeiniek ezpaitu argi klarik egiten, khe ilhunik eta beltzik baizen. Edo lekhua dela kausa, izanen baita lurrean barrena, alde guztietarik hersia, leihorik eta atherik gabea, hats hartzeko eta argiren edo haizeren sartzeko biderik ere izanen eztuena.

Egia da ordea, ezta ez xoil, eta alde guztiz ilhun ere izanen. Argi asko izanen da lanhope batean bezala, elkarren ikhusteko; eta ikhuste hartaz gehiago penatzeko eta tristetzeko. Zeren tristura handia errezibituko dute, noiz eta bere lagunak, zeinekin bekhatu egin baitzuten, eta zeinengatik galdu baitziren, ikhusten baitituzte bere begien aitzinean. Hala emaiten du aditzera San Gregoriok: *Quamvis ignis ille non luceat ad consolationem, lucet tamen ut magis*

torqueat (Greg. lib. 9 Moral). Ifernuko su hark argitzen ezpadu ere konsolatzeko, bai ordea argitzen du eta argituko du, gehiago penatzeko eta malenkoniatzeko. Zeren argi lanbo harekin batean, ikhusiko dute hanbat likitskeria, hanbat spiritu gaixto eta itsusi: hain konpaiña izigarria, hain su handia, ilhuna eta khetsua, non begieta-ko bista hemen gauza ederren eta plazenten ikhustean, banoki loriatu zena, han gauza itsusien, izigarrien, nardagarrien eta atsekabekorren, begi-esteaz dolozki penatuko baita.

378 Halaber: *Auditus*, enzutea, beharriak izanen dira penatuak, eta iarriko dira harrituak. Zeren eztute enzunen, oihurik, nigarrik, marras-
karik, deihadarrik, deithorarik, auhenik eta nigarrik baizen. Hango kantuak, leloak eta bozkarioak, izanen dira, ayak, hatsbeherapenak, inzirinak, nigar-xopinak eta arrenkurak: bethiere arnegatzen eta maradikatzen dutela bere buruez eta erori zaien zorthe gaixtoaz.

Halaber, *Odoratus*, usna, sudurrak izanen dira penatuak, usain gaixto batez, khirats han-

diaz. Zeren bataz azken egunean, iauntsiko baitira, gaixtoekin batean, munduko hatskeria guztiak ifernura: eta berriz bertzea, zeren nola zeruko lorian daudenek izanen baitute usain ona, hala ifernuan daudenek izanen dute gaixtoa: eta usain gaixto hartzaz, egonen dira bethiere sudurrak betheak eta khirastuak.

Halaber, *Gustus*, gustua, ahoko zaporea izanen da penatua: bataz gosez eta egarriz, eta bertzea, zenbait ianhari urdinduz, eta edari zurminduz. Hemen hemengoek bezala, han ere hangoek besta egingen diote. Ordea diferentki. Hemengo gozotasuna eta ian edaneko plazera, hango mintasunaz eta bianda gaixtoez, ahantz arazitzen deraukatela.

Halaber, *Tactus*, ukitzea, presuna guztia izanen da penatua. Zeren eztu nehork han surik, kharrik eta gauza likits nardagarririk baizen utkituko.

379 Finean nola orai hemen sensu guztiek eta gorputzeko parte guztiek hartzen baitute atsegin eta plazer: hala han halaber, hartuko dute guz-

tiek damu eta atsekabe, pena eta dolore, min eta oiñhaze. Han izanen da dolore guztien eta gaitz guztien iunta, bilgura eta batzarrea. Han izanen du kondenatu on beharrak buruan min handia, hortz-haginetan oiñhaze bortitza, bihoztzean dolore errabiatua, gorputzean kota, harri, ikhara, sukhar, finean ahal diratekeien eritasun guztiak. Hanbat gaitz eta dolore izanen du, non dolore hutsez, dolore bihurtuko, konbertituko eta eginen baita.

Hemengo eritasunek eta oiñhazèk, eztute komunzki, behin ere gorputz guztia osoki hartzen. Batean begietan duzu min, eta ez orduan beharrietan: bertzean eskuetan, eta ez oiñetan. Eta hunelatan parte batean min izanagatik, eztuzu bertzean min, eztuzu oinhaze osoa eta ez guztietakoa. Eta alabaiña parte batetako oiñhazeak berak, hagin batetako minak, hain penatzen eta asaldatzen zaitu, non gau guztian lorik egin gabe edukitzen baitzaitu. Zer lizateke bada, baldin gorputz guztian, eta gorputzeko endrezerara, aurkientza. iuntura eta parte guztietan, osoki,

berdinzki, eta batetan oinhaze bazendu, eta oinhaze harekin erreka batetan, guztiek utzia, baze-neuntza? Orduan zinez zinateke on-behar, ondiko-ko eta urrikalkizun. Hala da bada, eta are urrikalkizunago, ifernuko penetan dagoena. Zeren hura da osoki guztia eta guztietan eri: hura da guztietan minez eta oinhazez gainez egina: eztu bazterrik, eztu huts-gunerik, guztia da bethea. Eta ongi da hala den. Zeren nola gorputz guztiaz, eta gorputzeko parte guztiez, osoki, bekhatu egin baitzuen, arrazoin da halaber, gorputz guztiaz eta gorputzeko parte guztiez osoki paga dezan, eta guztietan den alde guztiz penatua, gaztigatua eta oiñhazeztatua.

§ 2

380 Oiñhaze hek, dolorezko dolore hek, emaiten zaitza ifernuan dagoenari, diferentki, egin zituen bekhatuen diferentzien arauaz. Han arguillua, handi nahia, desohorezki oiñen azpian erabiliko, eta ostikatuko da. Han abariziosa, diruz betherik zegoena, nezesitate handian,

munduko beharrik beharrena baiño beharreanago iarriko da. Han sabeldarraio, golosa, lamitia, ian edanera emana, gulara eroria, gosez eta egarriz ur xorta bat ere ezin erdietsiz, amitua ibiliko da, flakatua, eta iragana iarriko da. Han arnegaria, mihitik urkhatua dilindaka egonen da. Han emakhoia, haragiaren lohian lizundua, eta hidoiztatua ibili dena, Deabru izigarriek bere atzapar zorrotzez, ferekatuko, larrutuko, eta halakoari dagotzan bertze pena molde batzuek penatuko dute.

Are gehiago, ifernuan, abariziosak abarizio-sekin: ohoiñak ohoiñekin; arnegariak arnegariekin, finean kideak kidékin, eta suertekoekin egonen dira bereziak eta parzelatuak. Hala emaiten du aditzera San Mateo Ebanjelistak: *Colligite primum zizania et alligate ea in fasciculos ad comburendum* (Mt. 13). Biltzatzue belhar gaixtoak eta biltzatzue multzuka, eta zamaka, erratzeko elkharrekin. Eta nahi baduzue iakin zer den hunela multzuka, eta zamaka bildurik erratzea, deklaraten du San Gregoriok: *Fasciculos ad*

comburendum ligare, est eos qui aeterno igni sunt traditi, pares cum paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat par etiam poena constringat (Greg. lib. 2 Moral c. 47). Belhar gaixto zamak, multzuak, eskumenak edo eskutarak elkharrekin erratzeko biltzea, eta lotzea, ezta bertze gauzarik, ifernura behar dutenen, ohoiña ohoiñarekin, arnegaria arnegiarekin, kidea, kidearekin konpaiñiatzea, eta iuntatzea baitzen. Halatan bekhatu egitean, kulpan eta hobenean, berdin izan zirenak, penan, eta gaztigan ere diren berdin, eta batean bezala bertzean ere, elkhar eduki dezaten.

381 Halakoez mintzo dela erraiten du Errege Davitek: *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos* (Ps. 48). Ardi artaldeak bezala tropelaka, eta parzelaka ifernuan egonen dira, herioak bazkatukoitu, herioa izanen da heken bazka, eta bai hek ere herioaren. Kondenatuaren penatzea konparatzen da ardiaren belhar iatearekin. Hala dio San Gregoriok: *Depascere dicitur. Quia sicut ovis depascens herbam, non eam*

radicitus evellit, sed ita pascit, ut manente radice iterum herba crescat, ut iterum depascatur: ita mors semper depascit miseros, quia semper illis relinquitur vita ut tormenta valeant sustinere.

Nola ardiak ezpaitu behin ere belharra osoki akhabatzen, eta ez erroetarik atheratzen, baiña gaiñeko ostoa ian, eta utzten baitu bethiere barreneko erroa, eta zaiña, berriz ere ostoa eginik, berriz hartarik ian dezakeien bezala: hala herioak, penak, doloreak, minak, eta oinhazeak iaten dute kondenatuetarik, behin ere erroa athera gabe, bizia akhabatu gabe. Halatan bethi ere bizitzen direla, bethi ere penatzeko. Eta hala heken bizitzea ezta bizitze, eta ez heriotzea heriotze Ezta bizitze, zeren ezpaitu ontasunik, eta ez konsolamendurik. Ezta heriotze, zeren ezpaitu akhabatzerik. Arrazoinekin erraiten da halakoagatik: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille* (Mt. 26). On zukeien sorthu ezpaliz, edo sorthu, eta berehala hurtu, hondatu, eta ezdeus bihurtu baliz. Zeren San Tomasek dioen bezala: *Melius est non esse, quam male esse* (S.

Thom. 39 q. 93 ar. 3 in corpore). Hobe da ez izaita, gaizki izaita baiña. Hunen arauaz erraiten du londonne loannes Ebanjelistak ere: *In diebus illis desiderabunt homines mori et mors fugiet ab eis* (Ap. 9). Egun hetan, orduan penetan daudenek, desiratuko dute bere egunen fina, eta akhabantza, hil nahiko dute: herioaren bilha ibiliko dira, baiña alferrik, eztute edirenen. Zeren herioak hetarik ihes egingen du, halatan bethiere bizi-tzen direla, bethiere penatzeko. Zeren penatzea hiltzea baita.

§ 5

382 Erran behar da handia dela ifernuan daudenek duten miseria, eta ondikoa, orai guk hemen gutien nahi dugun gauza, zein baita heriotzea, hek han hura gehienik bilhatzen, eta desiratzen dutenean.

Eta ezta miretsteko, hek han hala desiratzea. Zeren bere baithan erreak, deseginak, ere alde guztiz deskonsolatuak baitaude. Kanpoan suak erratzeintu, eta barrenean harra alha zaie. Eta

har hartzaz erraiten du Isaias Profetak: (Is. 66) *Vermis eorum non morietur*. Heken harra ezta ez hemengo har hauk bezala, haragiz egina, eta bizirik dabillana. Baiña hura da konzientziaren akhusamendua, autsikia alhadura, ximikoa, eranzutea: eta ifernuan daudenek bere baithan duten damua, urrikia, eta orhoitzea, nola izan zuten indar, antze, ahal, esku, eta bothere, pena hetarik guztietarik eskapatzeko: eta nola guztia-ekin ere, bere faltaz etziren eskapatu, bere faltaz galdu ziren: eta utzi zuten eskuen artean izan zuten denbora, okhasinoa, eta aparailua probetxatu gabe iragaitera, eta galtzera.

Eta hunela orhoitze hunek akhusatzeintu, larrutzeintu, desegiteintu, erraiten duela bat bederak bere baithan: Ha ene galdua, ene zoro adimendu gabea, zertan pensatzen othe nuen nik, bizi nintzen denboran, neure burua neure eskuko nuenean? Anhitzetan erran zeitan, nori berea bihur niazola; etsaiarekin adiskide nendilla; iuramentu egiteko usantza utz nezala; behar etzen emazteari aparta nengiola; finean giristino

bezala lainkoaren manamendu sainduen arauaz, eta ereduz mantena nendilla, eta ezpere orai naizen egitekoan izanen nintzela. Baiña, nik hunela erraiten zeitanean, irri egiten nuen, eznuen sinhesten.

383 Bada orai paga dezadala: lekhu dolorezko hunetan, hunenbat dolorerekin, eta dolorezko lagunekin, mendez mende, sekulakotzat geldi nadilla. Zeren hala dut merezi. Eznuen erein, ezta arrazoin bil dezadan. Eznuen irabazi, ezta arrazoin goza dezadan. Eta neurk dut falta, eztu bertzek parterik: ezin demaiot bertzeri atxakiarik, neurk neure burua galdu dut.

Hauk dira ifernuan daudenen solhasak: hauk dira heken arteko dolorezko perpausak. Orhoitzen dira, nola bere faltaz hain on-behar errendatu diren: eta orhoitze hunek bere baithan egosteintu, malenkoniatzteintu. Eta haur da gau eta egun, behin ere ase gabe, sosegatzera utzi gabe, alha zaien, eta alhako zaien harra: probetxu gabeko urrikia, denbora ioanez gerozko damua, dolua eta nigarra: Zein baita, ifernuan

daudenek duten pena handietarik bat. Zeren zer ahal dateke pena penagarriagorik, eta bihotz erdiragarri erdiragarriagorik, bere buruaren sekula fingabekotzat, erremediorik gabe galdua, eta bere faltaz galdua ikhustea, eta orhoitzea baiño? Ha orhoitze tristea, penagarria, eta penatarik ilkitzeko esperantzagabea.

**NOLA IFERNUAN DAUDENEK
EZTUTEN HANDIK ILKITZEKO
ESPERANTZARIK
KAP. LVIII**

384 Handiak eta izigarriak dira ifernuko pena hek. Eta baldin oraiño, pena heken nehoiz akhabatzeko, arintzeko, laburtzeko edo gutitzeko esperantzarik baliz ere: badirudi balizatekeiela zenbait konsolamendu. Baiña hanbat pena, hain handiak, eta finik ez, eta ez finik izaiteko usterik ere, haur da gauza latza, haur da aitzin gibel beha arazitzeko, eta gogoeta eragiteko, pontu izigarria. Zeren esperantzarik eztuena, presenteko penak bezala, ethorkizunekoak ere penatzen du: hura ere ikhusten du: hura ere presentean bezala, eta bere gaiñean bezala daduka. Zeren baitaki harentzat dagoela, eta eztela akhabatuko.

Orai hemen dolorez, eta oinhazez inguratua zaudenean ere, edireiten da zenbait bide hats

hartzeko, eta konsolatzeko. Eri zarenean, ethortzen zaizkitzu adiskideak ikhustera, eta hekaphur bat gaitza arintzen deratzute. Midikua bisitatzera, hark ere esportzaten zaitu. Eta guztien gaiñetik bethiere bizi zara, gaitza arinduko zaitzulako esperantzan, eta esperantza hark konsolamendu handia emaiten deratzu. Baiña ifernuko eritasunean, hango penetan, halako moldez daude esperantzaren atheak hertsia, eta portuak hartuak, non hala dauden dolorezkoek eta han daudenek, ezpaitute nehondikan ere konsolamenduaren sartzeko argirik ikhusten. *Clausa est ianua*. Hertsia da halakoentzat miseri-kordiaren athea, urrikalmenduarena, garaziarena, finean ontasun guztiena.

Aberats abariziosa, ifernutik, erratzen zegoen lekhitik, hasi zeikan oihuz, eta othoitzez Abrahani, erraiten jzioela: Aita Abraham, badakusazu nola nagoen, su hunetan errea, eta idor elkhortua, euzu bada nitzaz miseri-kordia: eta egoriazadazu Lazaro, hark bere erhi puntaz, urean bustirik, mihian utki nazan, aphur bat heza

nazan. Eske haur egiten deratzut, haur de ene othoitzza.

Zer eske eskasagorik, edo othoitz ttipiagorik egin ahal ziazaion? Etzeikan ausartu othoitztera egor ziazola pitxer bat ur, edo esku guztia urean sar zezala, eta ez are, erhi guztia ere. Baiña haren desinkunde guztia zen, erhi punta urean sar zezan, eta hartzaz mihia utki ziazon, plazer hura egin ziazon. Gauza aphurra zen, desirkunde ttipia zen. Baiña hura ere, ttipiago bazen ere, etzuen erdietsi, hainbertze plazer ere etzeikan egin. Iakin dezagun ezen hartaraz gero, den plazerik ttipienari, eta konsolamendurik aphurrenari ere, atheak hertsu zaitzela.

385 Itsas zabalean erortzen denak, badarabil-tza zerbaiti lothu nahiz eskuak, hersteintu: baiña alferrik. Zeren eztu linburtzen, eta itzurtzen zai-kan ur enganagarririk baizen edireiten. Hala gerthatzen zaie bada, ifernu zabal, hondar gabea, erortzen direnei ere. Eztute edireiten, non oiña fintka: eztute edireiten, zeri lot: eztute edireiten girthaiñik, esku-tokirik, sostengurik,

eta ez konsolatzeko biderik, eta ez esperantzarik.

Bada konsolamendu gabeko, fin gabeko, eta fin izaiteko esperantzarik gabeko puntu hunetan, nahi nuke iben bazinitza begiak, huni beha baziniaz, haur konsidera bazeneza: eta animalia suerte batzuek, gauaz hausnair egiten duten bezala, zuk ere gauza hunetzaz, zenbait aldiz bedere, hausnair, eta gogoeta egin bazeneza.

Eta hunetakotzat, konsidera ezazu, eriak gau luzean iragaiten duen travaillua, guztiz ere eritasuna zorrotza, eta bortitza denean: nola irautkaltzen den: nola orenak kontatzen dituen: zein luze iduritzen zaitzan, eta nola argia desiratzen duen. Bada baldin hemengo eriarri, hemengo gaua, hain fite iragaiten dena, hain luze iduritzen bazaika: Zer idurituko zaika ifernuan dagoenari, hango gau luze eterno, fin gabeko hura? Ha gau luzea, gau beltz, ilhun, izigarria, art-urratze gabea, oillariterik izanen eztena, sekulan argituko eztena, eta ez akhabatuko! Zer pena, zer dolore, eta ondiko izanen da, argituko ezten gau

hartan, ez hemengo eriak bezala, ohe bero onean, baiña labe gori beroan, sugina gogorrean sekulakotzat, etzatea, eta egoitea? Arrazoinekin galdegiten du Isaias Profetak: *Quis habitabit de vobis cum igne devorante? Quis habitabit de vobis cum ardoribus sempiternis?* (Ia. 33). Hala-ko lekhan, hain su beroan, gar eternalean, nor egonen da? Nor biziko da? Nork iraunen du? Nork izanen du sorbaldarik sostengatzeko? indarririk iasaiteko? Eta pairurik, eta pazientziarik sofritzeko? Orai hemen, den penarik ttipiena, su ihar batek, kilikatzen zaitu, asaldatzen zaitu, zer izanen da bada, suz eta kharrez, kanpoan eta barrenean, ariman eta gorputzean hartua, inguratua, eta burdin goritua bezala, goritua, eta sutua zaudenean? eta sekulakotzat hala egon beharko duzunean? Othe dugu zentzurik? Othe dugu zentzurik? Othe dugu adimendurik? Ala elheak, ametsak, edo gezurrak, othe dira hauk? Edo gurekin mintzo othe dira? Guri othe dagozki- gu, ala bertzeri? Fedeak erraiten deraku guri dagozki- gula, gurekin mintzo direla, gureak, eta

guretzat direla. Eta eztirela ez elheak, ez ametsak, eta ez gezurrak: baiña egiak, eta egiazki (baldin hobeki gobernatzen ezpagara) iragan beharko ditugunak direla. Edo hobeki minzatzera: behin ere iragan gabe, bethiere egoitzaz, gurekin egonen direnak direla.

386 Zeren oraiño, pena hek, bertze penén artean, izanen dute pena haur ere gehiago, egonen baitira bethiere estatu batetan, egoitza batetan, molde berean, bethi berde. Ezta ihar-tzerik, ezta ttipitzerik, ezta muthatzerik, eta ez aldatzerik. Mundu hunetako gauzak eztaude behin ere krozka batean, igaiten, eta iautsten dira: egiten, eta desegiten dira, maiz aldatzen dira. Baditu itsasoak bere gora beherak, bere mareak, eta muthantzak. Presunak, haziendak, etxeak, onak, eta eritasunak ere, eztaude behin ere batetan. Ezta sukharrik hain handirik, non pontu batetara iganez gero, ezpaita behehitzen, eta ttipitzen: eta ez oiñhazerik ere hain zorrotzik, eta bortitzik, gorenera denean, ematzen, eta eztitzen eztenik. Finean, munduko travaillu guz-

tiak, eta egitekoak, denborarekin batean, hauts-
ten dira, iraungitzen dira, ezeztatzen dira: baiña
ez ifernuko sua eta pena. Pena hura bera da, eta
ez bertzerik bethi berde, estante batean dagoe-
na, muthatzen eztena. Hango sukharra, eta
berotasuna, ezta behin ere iabaltzen, eta ez
beheititzen, bethi dago goren pontuan, eta lehe-
neko kontuan. Zer ahal dateke bada tormenta
handiagorik, eta nekharriagorik, bethiere
lekhu batetan, eta molde berean higitu gabe,
aldatu gabe, eta muthatu gabe, harritia bezala,
penatan, geldi egoitea baiño? Munduko ianhari-
rik preziatuena ere, bethiere hartarik, bertzetara
aldatu gabe, ianen denean, gaitzesten da,
higuintzen da.

Ezin zatekeien gure artean ianhari hobeago-
rik, eta ez bianda gozoagorik, lainkoak berak
Israeleko semei zerutik eman zerauena baiño.
Ordea zeren hartarik beretik, bertzetara aldatu
gabe, bethiere iaten baitzuten, hain higuindu
zeien, non iaterakoan gora-gale bat ethortzen
baitzeien. Eta hala ohe on batean ere, behin ere

higitu gabe, alde batera edo bertzera itzuli gabe, bethi geldi egoitea, eta etzatea ere zer pena lizate? Nork paira lezake? Bada baldin denbora luzeaz lekhu batean dagoena, ongi badago ere, penatzen eta nekhatzen bada, zer izanen da pena eternalean, su fin gabekoan dagoenaz?

§ 1

387 Nahi baduzu iakin zer den su fingabekoa, akhabatuko eztena, frogatzen duten ondikozkoek dakite, eta ez bertzek. Baldin galdegin baliazote orai ludasi: Errazu, diszipulu gaixtoa, zeure nabusiaren saltzaillea, zenbat denbora du, barren horretan, ifernuko pena horietan zaude-la? Ihardets lezake: Badu milla, eta seietan ehun urthe, eta gehiago. —Eta orduan lehenbizi pena horietara zinenean, zer zor zenduen? —Pena eternala, akhabatuko eztena. —Eta hemendik bertze milla, eta seietan ehun urtheren buruan, zer zor izanen duzu? —Orobat orduan ere, hastean bezala, pena eternala, akhabatuko eztena. Ezta aitzinatzen, eta ez gibelatzen, bethi dago

egoitza batean. Krozka batean. Ezta behin ere ifernuko obligantzaren zensua eta interesa iraungitzen, eta ez pagatzen; bethi da zor prinzipala interesarekin.

Eta nola ifernuan daudenek hanbat pena iragaiten baitute, eta pena hetzaz zerbait pagatzen dutela, edo pagatu behar luketela badirudi ere: eztute ordea pagatzen, bethiere dute orobat zor. Zeren nola borondate gaixtoan eta malizian ostinatuak, gogortuak, eta itsutuak baitaude, eta iragaiten duten pena ere, ez borondatez baiña bortxaz iragaiten baitute: eta pagatzeko, eta meritu erdiesteko denbora ere iragan baitzaie, ezteraue lainkoak deus ere hartzen kontutan. Bethiere, lehen deus iragan ezpailliz bezala, hasten zaie bere pena. Ehun milla, milla urtheren buruan, hain urrun egonen dira pagatzetik nola lehenbiziko sarthu ziren egunean, eta orenean.

Orai hemen pena aphur batez, bihotzeko urrikimendu batez, egiazko konfesione batekin erremedia ditzakezu zeure bekhatu guztiak. Zeren orai lainkoaren miseriardiaren atheak

idekiak baitaude: eta zuk ere orai zeure borondatea libre baituzu, eta libreki bertze aldera, gaixtotik onera itzul baitezakezu. Baiña ifernuraz gero, galdu du libertateak bere indarra: itsutu da adimendua, gogortu da borondatea, akhabatu dira arimako feriak, hertsu dira miserikordiaren atheak.

388 Aingiru gaixtoak bekhatutan erori zirenean, gelditu ziren malizian gogortuak, eta erre-mediatorik gabe sekulakotzat galduak: hala gelditzen dira bada bekhatutan hiltzen direnak ere, hil ondoan sekulakotzat erremediotik kanpoan. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit ibi erit* (Eccl. 11, 3). Zuhaitza norat ere erortzen baita, nahiz iguzki haizerat edo mendebalerat; eskuiñerat edo ezkererat, erortzen den lekhuari gelditzen da, ezta handik higitzen: ez eta, behin ifernura erortzen den bekhatorea ere, ezta gehiago iaikitzen, eta ez iaikitzeke esperantzarekin gelditzen.

Baldin Aingiru batek erran baliaze lainkoaren partez ifernuan daudenei: Ea, iende penatuak,

indazue albiriste, berri on bat eman nahi dera-
tzuet. Ha, iauna, errazu zer? Zeren beharrean
gaude. Iakin behar duzue ezen lurretik hasi, eta
zeruraino, mundu guztiak eduki ahal dezakeien
arho bihi kontu bezenbat urthez, pena horietan
egon zaretenean, iltkiko zaretela hortik, orduan
zuen penak akhabatuko direla. Edo erran balekie
halaber, lainkoaren partez: Iakizue ezen itsasoko
ur guztia, eta munduko bertze ur guztiak xinhau-
rri batek, urthean behin, bere asean edanez,
xutka, agor, hondar, eta akhaba ditzanean,
akhabatuko direla zuen horko penak ere. Hunela
erran balekie, alegera litezke, esportza litezke,
ezlukete handik aitzina, leheneko penaren erdia.
Zeren noizbaiteko esperantzarekin konsola bai
litezke. Eta arrazoinekin konsola litezke. Zeren
lurrak, ehun milla millaren ere, eduki ahal deza-
keien arho bihi kontu baino, urthe gehiago ego-
nen baitira, eta egon beharko baitute pena
hetan. Eta xinhaurri batek ere, milla urthetarik
milla urthetara behin edanez, lehen agor, xuka,
eta akhaba baillitzake munduko ur guztiak, itsa-

soa bera barrenean dela, heken penak akhabatuko diren baiño. Zeren den gutienaz ere, bethi gutitzen dena, eta ez behin ere berretzen, noiz-bait akhabatuko da: baiña ez ifernuko pena, ezta sekulan akhabatuko. Zeren irautez, eta iraupez baita fin gabe, eta infinitu.

§ 2

389 Gogoetan iartzen naizenean, zer izanen den ifernuko pena hartzaz, noiz akhabatuko den; eta finik ezin ikhus, akhabatzerik ezin ediren, hondarrik ezin erdiets, gelditzen naiz benzutua, errendatua, non nagoen eztakidala. Zeren nola lainkoak ezpaitu izanen finik, eta ez akhabatzerik: hala ifernuko penék ere eztute izanen finik, eta ez akhabatzerik. Zeren iraunen baitute lainkoak dirauen bitartean.

Ha mundu zoroa, giristino itsu, adimendu gabea: hemengo pena aphur batez, oren batetako minaz, eta oinhazeaz, hanbat kasu, eta kontu egiten duzuna, egizu halaber zerbait kontu, eta gogoeta fin gabeko mende hartzaz ere; orhoit

zaitezi sekula, sekula gabeko, sekula hartzaz: esperantza gabeko, bethiere hartzaz: eta orhoiturik, utzkitzu luzamenduak, gerotik gerora ibiltzeak, pensu gaixtoak, eta maliziak.

Ifernuan daudenek anhitz milla urthez, pena hetan egonez gero, ikhusirik bere pena iraganez eztutela bat ere probetxurik: konsidera ahal ditek, ezen bere gogoetan tristerik, eta ilhunik, minzatuko zaitzala lainkoari, eta erranen diotela: Zer da haur, lainko handia, non da zure miseri-kordia, urrikalmendua, eta pietatea? Nolatan duzu horrein bihotz gogorra eta alzairuzkoa? Noiz arteiño egonen gara hunein penatuki, lekhu penatu hunetan? Noiz asko etsiko duzu gure hunela edukitzea? Anhitz milla urthe, anhitz mende du, hemen gaudezilla. Zer izanen da bada gutzaz? Noiz iltkiko gara hemendik? Ihardetsiko zaie: Ha galduak, ontasunik merezi eztuzuenak, eta izanen ere eztuzuenak, erremediatik kanpoan zaretenak. Galdez zaudete zer izanen den zuetzaz: noiz iltkiko zareten hortik. Igurikazue oraiño aphur bat, goiz urgoitu zarete. Iakin

behar duzue ezen, zuen penak, eta doloreak, oraiño orai hasten direla: eta hemendik bertze horreinbertze urtheren buruan ere, orobat, orduan hasiko direla. Gal ezazue gal, hortik ilkitzeko esperantza. Zeren sekula fin gabekotzat hor egon beharko duzue.

390 Errepuesta haur, hunein hotza, motza eta gogorra enzun dezatenean, nork pensatuko du, zer eginen eta erranen duten? Zer sentimendu erakutsiko duten? Hasiko dira oihuz, hasiko dira deihadarrez, nigarrez eta marraskaz: hasiko dira bere ondiko handiaren deithoratzen eta auhentzen: hasiko dira bere buruen maradikatzen, begitartén larrutzen eta atzaparkatzen. Eta geldituko dira alde guztiz dolutuak, etsituak, deskonsolatuak eta desesperatuak, nehondikan ere erremediorik, konsolamendurik eta esperantzarik eztuen bat, gelditzen den bezala.

Eta zergatik haur hunela? Zergatik hunenbat gaitz eta pena? Eta zergatik fin gabe, akhabantzarik gabe, eta akhabantzaren izaiteko esperantzarik ere gabe? Zergatik? Bekhatu mortal

batengatik. Zeren asko da bat. Bekhatu mortal hain erraxki, laburzki eta denbora gutitan egiten den batengatik. Hain gutitan, non baitirudi ezen bidegabe egiten dioela lainkoak bekhatoreari, buru-itzultze batez egiten den bekhatuagatik, sekulako gaztiguaren emaitiaz. Baiña eztio bidegaberik egiten, hunen hurreneko kapituluan ageriko den bezala.

**EA ZERGATIK HAIN DENBORA
APHURRREAN ETA LABURREAN
EGITEN DEN BEKHATUARI,
EMAITEN ZAIKAN HAIN GAZTIGU
HANDIA, LUZEA ETA SEKULAKOA
KAP. LIX**

391 Egia da, badirudi bidegabe egiten zaikala bekhatoreari, hain denbora gutitan egiten den bekhatuagatik hanbat denboratako gaztiguaren emaitiaz. Baiña arrazoin guztiak ongi pensaturik eta konsideraturik, edirenen dugu, eztela hartan bidegaberik egiten. Aitzitik iustuki eta zuzentki, den bekhatu mortalik ttipienari ere, emaiten zaikala sekulako pena, eta pena infinitua. Ez infinitua *intensive*, bortiztasunez. Zeren halako pena ezin iasan dezake kreaturak. Baiña infinitua *extensive*, irautez eta iraupez, zein baita sekulan akhabatuko eztena.

Eta emaitentu arrazoiñak San Tomasek bere hirugarren partean. Eta emaiten du lehenbizikoa.

Denbora gutiz eta laburzki egiten den bekhatuari, emaiten zaika sekulako gaztigua. *Quia peccatum est, contra Deum summum bonum, quod est infinitum* (S. Thom. 3 part. q. 99 art. 1). Zeren bekhatua baita lainkoaren kontra, zein baita infinitu. Beraz gaztigua ere eman behar zaika infinitua eta akhabatuko eztena.

Baldin lurreko Errege bati behar-ondoko bat emaiten dioenak gaztigu handiagoa merezi badu, edozein bertzeri emaiten dioenak baiño; zinez mereziko du gaztigu handia, lainkoari berari, mundu guztiko Erregeari, emaiten dioenak. Nola bekhatoreak, bere aldetik denaz bezanbatean, emaiten baitio, bekhatu mortal bat egiten duenean.

Eta hunetakotzat, hemen ere munduko legén arauaz ere, emaiten ohi zaika, anhitzetan ere, denbora gutiz egiten den faltari, ohoinkerari, heriotzeari, edo bertze gaixtakeria bati, gaztigu

handia eta luzea; desterrua, galerak eta batzutan heriotze penatua ere.

392 Oraino, egia hunen frogatzeko, beha diazogun ongi, gizonaren bekhatuagatik egin zen pagamenduari eta satisfazioneari, eta edirenen dugu, arrazoiñekin emaiten zaikala, denbora gutiz egiten den bekhatuari sekulako gaztigua. Zeren bekhatuaren bere bidean eta osoki *Ad aequalitatem iustitiae*, berdinzki iustiziaren arauaz pagatzeko, behar izatu zen presuna infinituak, lainko eta gizon zenak paga zezan, eta hartarakotzat, heriotze errezibitu zuen. Halatan zorra bezala, pagamendua ere izaiteko infinitu.

Eta hala, orai pagamendu hartzaz, lainkoaren pasione sailduaz probetxatzen denak, erremediatzen eta pagatzeintu bere bekhatuak. Zeren baldin bekhatuak merezi badu gaztigu infinitua, halaber egiten duen pagamendua ere, zein baita pasione sailduaren meritua eta balioa, infinitu baita. Baina lainkoaren pagamendu hartzaz, haren pasione sailduaz eta infinituaz probetxatzen eztenak, eta probetxatu gabe hemendik

ilkitzen denak, nola zor infinituarekin ilkitzen baita, iustuki eta arrazoinekin pairatzen du eta pairatuko du pena infinitua, finik eta akhabatzerik izanen eztuena.

§ 1

393 Denbora gutiz egiten den bekhatuari, emaiten zaika gaztigu luzea eta sekulakoa. Zeren bekhatuaren gaztigatzeko, ezta ez hain konsideratzen, bekhatuaren egitean iragaiten den denbora eta bitartea, nola konsideratzen baita, eta kontutan hartzen, bekhatoreak bekhatu egiteko izan zuen gogoia, borondatea eta delibramendua. Zeren bekhatua berekin duela, eta bekhatu egiteko gogoarekin dagoela hiltzen denak, gehiago bizi izan baliz, bekhatu gehiago eginen zuen. Nahi zukeien gehiago bizi, bekhatu gehiago egiteko. Akhabatzen zaika bizia, ez ordea bekhatu egiteko gogoia eta nahia. Halakolari eta halakoei gerthatzen zaie, gauaz kandela argitan, iokan hari direnei gertatzen zaiena. Gelditzen dira iokotik, zeren akhabatzen baitzaie

kandela. Iraun balu kandelak, bazirauen iokatze-ko gogoak. Hala dira bada bekhatutan hiltzen direnak ere. Iraun arazi albaleraukate gehiago biziari, bekhatu gehiago eginen zuten. *Voluis-sent sine fine vivere, ut sine fine possent in pec-catis permanere* (Greg. 4 Dialog.) (Dio San Gregoriok). Nahi zuketen fingabe bizi, fingabe bekhatutan egoiteko: eta halatan fingabeko gazti-gua ere emaiten zaie. Zeren oraino San Gregoriok berak dioen bezala: *Ad magnam iustitiam iudicantis pertinet, ut numquam careant supplicio, qui numquam voluerunt carere peccato*. Arrazoin da, iustiziaren arauaz da, eztitezin behin ere, penarik eta gaztigurik gabe egon, behin ere bekhatu gabe egotu nahi etzirenak. Eta hala arrazoin hunengatik, denbora gutiz eta laburrez egiten den bekhatuari emaiten zaika sekulako pena eta gaztigua. Zeren bekhatuaren egitean iragiaten den denbora, labur bada ere, ordea bekhatu egiteko borondatea baita luze eta bizi direino.

Eta batzutan halakoek erraiten badute ere hitzez, nahi luketela bere bekhatuetarik iltki, eztutela aitzinerat hetan egoiteko gogorik: ordea obraz kontrara erakusten dute. Zeren hetan dau-dela akhabatzen dira, eta halatan akhabatuko ezten gaztigua ere iustuki emaiten zaie.

§ 2

394 Denbora gutiz egiten den bekhatuari, emaiten zaika sekulako gaztigua. Zeren San Tomasek dioen bezala: *Culpa manet in aeternum, cum culpa non possit remitti sine gratia, quam homo non potest, post mortem acquirere: nec debet poena cessare, quamdiu culpa manet* (S. Thom. ubi supra). Bekhatua eta bekhatuaren kulpa, hobena eta notha gelditzen da sekulakotz. Zeren ezin barkha diteke eta ez garbi bekhatua, lainkoaren garazia gabe, eta penitentzia egin gabe: eta hillez gero ezta garazia erdiesterik eta ez penitentzia egiterik. Beraz bekhatuaren penak eta gaztiguak ere iraun behar du

sekulakotz. Zeren ezta arrazoin, dagoen bekhatua, eta dagoen gaztigu gabe.

Merkatalgoa, sal-erosia fite da egin. Ordea handik harat, salduz gero, gelditzen da sekulakotz, saldua, saldu: eta bai erosia ere sekulakotz erosia, erosi. Buruan ere kolpe bat emaiten deraztutenean, kolpea fite da egin: ordea sendatzea nekez eta luzaro. Eta gero ere, sendatuz gero ere, gelditzen da komunzki seinalea, gelditzen da marka. Hala bada bekhatuaren sal-erosia eta kolpea ere fite da egin. Ordea gelditzen den seinalea, marka, notha, kulpa, zorra eta obligazioa, sekulakotz gelditzen da. *Transit actus et remanet reatus*. Iragaiten da kolpea, eta gelditzen da ondoko ondorea.

Beraz arrazoinekin, gelditzen den ondoko ondoreagatik, laburzki egiten den bekhatuari, emaiten zaika gaztigu luzea eta sekulakoa.

Eta hala emaiten zaika halaber laburzki egiten den obra onari ere, sekulako loria eta pagamendua.

**ZERGATIK IAINKO
MISERIKORDIOSAK,
DENBORAREN BURUAN BEDERE,
EZTERAUEN IFERNUAN
DAUDENEI BARKHATZEN?
KAP. LX**

395 Gogoak emaiten deraut, benturaz erranen duela zenbaitek: Ez lizateke hobe, Iainko miseri-kordiosak, hain miseri-kordios denaz geroz, usa lezan bere miseri-kordiaz, osoki eta konplituiki; eta azkenean barkha liazen guztiei, guztiz ere, plazer duen bezanbat denboraz ifernuan edukiz gero, eta han bere faltak ezagut arazirik, penitencia eraginez gero? Eta izatu da zenbait bere nahiarekin batean, hala erran duenik. Eta gaixto-ek hala nahi lukete. Ordea ezta hala izanen, eta ezta arrazoin ere hala den. Zeren batz, baldin ezpaliz sekulako ifernuren beldurtasunik, eztakit lizatekeienz bat ere munduan onik eta presturik. Dakigularik badela ifernu bat, guztiarekin ere

gara, garen bezalako, zer lizateke bada, baldin baginiaki eztela halakorik, izaitekotz ere, zenbait denboratako izanen dela eta ez sekulako? Purgatorioetakoaz konsolatzen gara, handik noizbait iltkiko garelako esperantzarekin, hala konsola gindezke bada ifernukoaz ere.

Eta berriz bertzea, ezta arrazoin dagoen ludas nehoiz ere zeruko lorian, londone Pauloren eta bertze Apostoluen konpaiñian. Ezta arrazoin diren gaixtoak, hain ongi zortheatuak, nola onak. Ezta arrazoin lainkoaren kontra ibili direnak, eta haren zerbitzuan enplegatu direnak, hemen baino gehiago, bertze munduan ere, diren berdin. Hura ezlizateke miseriakordia, baina lizateke iustizia falta; eta lainkoa baithan ezin dateke halako faltarik.

396 Eta ezterauka ez lainkoak bidegaberik egi-ten, ifernuan dagoen kondenatuari, ez nehoiz barkhatzeaz; hargatik, ez barkhatuagatik, miseriakordios da lainkoa. Zeren San Tomasek dioen bezala: *Deus quantum in ipso est miseretur omnibus. Sed quia misericordia sapientiae ordi-*

ne regulatur, inde est, quod ad quosdam non se extendit, qui se misericordia fecerunt indignos, sicut Daemones et damnati qui sunt in malitia obstinati (S. Thom. 3 p. q. 99 art. 2. ad 1). Jainkoak bere aldetik denaz bezanbatean guztiei barkhatzen deraue, guztiez edukitzen du miseri-kordia. Ordea behar den moldean, iustiziaren arauaz, eta nehor hartako gai eta merezient denean, eta ez bertzela. Eta nola Deabruak eta presuna kondenatuak ezpaitira miserikordia erdiesteko gai eta ez merezient: zeren malizian eta borondate gaixtoan ostinatuak eta gogortuak baitaude: halatan ezta lainkoaren miseri-kordia hetara heltzen. Eta heken berén faltaz ezta hetara heltzen. *Perditio tua ex te Israël* (Os. 13). Baldin ifernuan daudenek balute bere bekhatez, behar den urrikimendurik, balegite penitenziarik: itzul balezate bere borondatea bertze aldera, gaixtotik onera, usa lezake bai lainkoak heken alderakotzat bere miserikordiaz, eta barkha liatzaie bere bekhatu guztiak, orai guri peni-

tenzia egiten dugunean, barkhatzen derauzki-
gun bezala.

Orai gu bideazkoak gara, badaidikegu peni-
tentzia. Baina ifernuan daudenek eztute halako
eskurik eta ez bothererik, ezin daidikete hek
penitenziarik: iragan zaie hei bere denbora,
akhabatu dira heken feriak.

Hek han bere bekhatuez damu eta urriki
badute ere; eztute ez damu eta urriki hura,
behar bezalakoa; eztute lainkoagatik, eta ez
lainkoari zor dioten amorioagatik, baiña dute ira-
gaiten dituzten penakgatik. Abre batek ere min
hartzen duenean, egiten du sentimendu: hala
bada ifernuan daudenek ere minagatik, iragaiten
dituzten penakgatik, dute sentimendu, damu eta
urriki. Baina bertze gainerakoan, itsutuak, osti-
natuak, eta bere faltarik behar bezala ezagutzen
eztutela, eta ezin konberti ditezkeien bezala,
malizian eta borondate gaixtoan gogortuak,
harrituak eta finkatuak daude. Eta hala mundu
hunetako aldia eginez gero, ezta erremediorik.
In inferno nulla est redemptio. Ifernuan ezta res-

katik, ezta libramendurik. Eta halatan hanbategan abisatzen gaitu geure laungoikoak, eta bai mehatxatzen ere, begira dugula, orai bizi gareino, geure bekhatuak erremedia ditzagula, zeren hillez gero, eztela erremediatzeko lekhurik izanen.

§ 1

397 Baiña oraiño ezin etsituz, eta hala baliz nahiz, erranen du agian zenbaitek: Egia da, lainkoak hala abisatzen gaitu, eta bai mehatxatzen ere. Ordea benturaz mehatxu hek, eztira mehatxu baizen izanen, hitzetan iraganen dira. Zeren hala Ionas Profetaren denboran ere, mehatxatu zuen lainkoak Ninibeko hiria, eta erran hondatuko zuela berrogoi egunen buruan: ordea etzuen hondatu: etzuen mehatxuaren arauaz obratu, kheinatzea egin zuen, baina ez kolperik eman. Beraz hala izanen da, ifernuko penétara sekulakotzat egotzteko egiten dituen mehatxuetan ere. Egia da, hala izanen da, baldin Ninibeko hiri

hark orduan bezala, guk ere orai penitencia egiten badugu (Vide S. Th. 3 p. q. 99, art. 3, ad 3).

Gure laungoikoak mehatxatu zuen Noeren denboran mundu guztia, eta erran hondatuko zuela uholde handi batez. Eta hala hondatu zuen, bere mehatxua bere mugan konplitu zuen. Etzerauen Ninibekoei bezala barkhatu, zeren ezpaitzuten Nibekoek bezala, penitenziarik egin. Egiten denean penitencia, eztira lainkoaren mehatxuak, mehatxu baizen. Hala emaiten du aditzera Ieremias Profetak lainkoaren partez: *Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei* (Ier. 18). Baldin nik mehatxatu nuen iendeak, egiten badu penitencia bere bekhatuaz, eginen dut nik ere egin gogo nioen gaztiguaz. Erran nahi du, baldin iende hura, edo nor nahi den bertzerik ere, gelditzen eta gibelatzen bada bekhatu egitetik, geldituko eta gibelatuko naiz ni ere, mehatxatu bezala, gaztigatzetik. Eta nola ifernuan daudenek ez paitzuten egin hemen penitenziarik, eta han bertze munduan ezin bai-

taidikete, halatan konplitzen dira orai han, hemen egin zeizten mehatxuak.

398 Mehatxatzeko puntu hunen gainean, ederki erraiten du San Krisostomok:

Vis id esse minas? Ipse Dominus es facti: melior efficere et ad minas tantum progredietur, si vero quod absit, minas contempseris, venies ad experientiam. Qui diluvii tempore fuerunt, si minas timuissent, periculum non sustinuissent, et si nos minas timuerimus, periculum non subibimus (Chrys. Hom. 50 ad popul. Anthioch. Tom. 5).

Zuk nahi zenduke lainkoaren mehatxuak ezliren mehatxu baizen, bada hori zure eskuan dago, dio San Krisostomok. On zaitezi, hobe zaitezi, eta eztira mehatxu baizen izanen. Baina baldin hobetzen ezpazara, baldin mehatxuez konturik egiten ezpaduzu: ethorriko zara zeure ordu gaitza, forogura, penaren esperientziaz frogatzera, eta kaltearen pairatzera. Noeren denborako iende hek probetxatu balira egin zeitzen mehatxuez, Ninibekoak probetxatu ziren bezala, etziren galduko, etzeien gerthatu zeiena gerthatuko.

Ez eta guri ere etzaiku kalterik ethorriko, baldin mehatxuek iziturik, orai penitentzia egiten badugu, orai onera konbertitzen bagara.

Eta hala baldin orai gerok nor bagara, eztira guretzat lainkoaren mehatxuak, mehatxu baizen izanen. Ezta guretzat ifernurik gerthaturen. Baina bertzela, baldin bekhatutan gaudela, begia hersten bazaiku, egin da, arima galdu da, ezta gero gehiago onera konbertitzerik eta ez penitentzia egiterik.

399 Haur da egia garbia, eta elizak errezibitua. Gainerako guztia, lainkoak bertze munduan, denboraren buruan, bere miserikordiaz, gaixtoen alderakotzat usatuko duela erraitea, gogoratzeta eta uste izaitea, da erhokeria, enganamen-dua eta iende galduen desirkundea, kontua eta pensua.

Beraz hunelatan, *Dum tempus habemus, operemur bonum* (Gal. 6). Denbora duguiño, dagigun ongi. Eta badio Isaias Profetak ere: *Quaerite Dominum dum inveniri potest* (Is. 55). Bilha ezazue iauna ediren ahal ditekeien denbo-

ran. Bada orai ediren ahal diteke, eta ez gero. Hala erraiten du lainkoak berak: *Quaeritis me et non invenietis* (Io. 7). Bilhatuko nauzue eta eznauzue edirenen. Gauza galdua galdu den lek-huan bilhatu behar da, eta bai ediren ere. Beraz lainkoa erte galtzen den lek-huan, hemen bilhatu behar da, eta ez bertze munduan. Zeren hemen galtzen baita, eta ez han.

Erran komuna da, eta ongi errana da (lehen ere erran dugun bezala) eztiiazaiola nehork ere nehori, hanbat kalte eta bidegabe egin, nola berak bere buruari. Mundu herri guztiak ere, baldin zerorrek, biderik emaiten ezpadiozu, ezin egotz zaitzake ifernura. Baiña zerorrek, bat bai-zen etzarelarik, zerorrek egotzten duzu zeure burua.

400 Etzarella bada zerori zeuretzat horrein etsai handia, urrikal bekizu zeure burua. *Non tardes converti ad Dominum et ne differas de die in diem*. Eztezazula berant, eztezazula luzat: bihur zaitezi lehen baiño lehen zeure lainkoagana: etzabiltzala gerotik gerora, egunetik biharrera.

Eta ez hala ibiltzeko, kontsidera itzazu ifernuko pena handi izigarri hek. Eta guztien gaiñetik sekula fingabe hura, behin ere ez akhabatze hura: eta akhabatzeko esperantzarik gabe, etsitua eta desesperatua egoite hura. Hartan pensa ezazu hartzaz egizu pensamendu, hasnaur eta gogoeta. Eta gogoeta harekin lohatkar zaitezi arratsean, eta bai iratzar ere goizean.

Eta hala egiten duzula, eta hunen aitzineko kapituluetan eman zaizkitzun arrazoinak ere kontsideratzen ditutzula, esperantza dut lainkoa baithan, ongi edirenen zarela; egun beretik bide onean iarriko, edo iartzera enseiatuko zarela.

Eta halatan mundu hunetako itsaso hunen tormenta guztiak iraganik, azken finean salbamenduko portura, salborik helduko zarela.

IAINKOAK HALA NAHI DUELA LIBURU HUNETAKO

Kapituluen kontua

Kap. I. — Nola bertzeak bertze direla, alferkeriatik ihes egiteagatik ere behar den travaillatu.

Kap. II. — Zenbat kalte egiten duen alferkeriak; eta nola handik sortzen den, gerotik gerora ibiltzea.

Kap. III. — Nola nahikunde hutsetan, eta desirkunde xoilletan, iragaiten zaikun denbora.

Kap. IV. — Nola eztugun geroko segurantzarik.

Kap. V. — Nola geroko benturaren benturan benturaturik galtzen garen.

Kap. VI. — Nola den geroago gaitzago bekhatutik ilkitzea.

Kap. VII. — Nola gerotik gerora ibiltzeaz koberratzen den usantza gaixtoa.

Kap. VIII. — Nola usantza gaixtoak gogortzen eta ezansiatzen duen bekhatorea.

Kap. IX. — Nola gerotik gerora gabiltzala betha ditekeien bekhatuen neurria, eta osa kontua.

Kap. X. — Anhitz balio duela lainkoaren miserikordiak, eta nola behar den hartan fidatu.

Kap. XI. — lainkoaren miserikordian fidaturik eztela penitentzia egitea geroko utzi behar.

Kap. XII. — Nola gerotik gerora ibiltzeaz galitzen dugun denbora.

Kap. XIII. — Gaztetik zahartzera penitentzia luzatzen duenaz.

Kap. XIV. — Zahartzean ere penitentiari egi-ten eztuenaz.

Kap. XV. — Heriotzeko oreneraiño bekhatutan egon gogo duenaz.

Kap. XVI. — Erremusina egiteaz eta handik sortzen den probetxuaz.

Kap. XVII. — Nola erremusinak, eta bertze obra on, borondatezkoak ere, zerorrek zeure eskuz edo bertzerenez, zerori bizi zarela, ondo-koetara utzi gabe egin behar ditutzun.

Kap. XVIII. — Nola obra obligazinozkoak, konzientziaz zor ditutzunak, ondokoetara utzi gabe, zerorrek egin behar ditutzun.

Kap. XIX. — Zenbat kalte egiten duen iuramentuak eta iuramentu egiteko usantzak, eta nola behar den lehen baiño lehen usantza hura utzi.

Kap. XX. — Zenbat kalte egiten duten kolerak eta etsaigoak, eta nola behar den lehen baiño lehen etsaigoatik kanpora.

Kap. XXI. — Koleraren iraungitzeko lehenbiziko erremedioa da bat bederak bere kondizino haserrekorra ezaguturik, hari begiaren edukitzea.

Kap. XXII. — Koleraren iraungitzeko bigarren erremedioa: dirakien eltzeari egiten zaikana, kolerari ere egitea.

Kap. XXIII. — Koleraren iraungitzeko hirugarren erremedioa: ez orduan lehiatzea, kolera iragan arteiño pausatzea.

Kap. XXIV. — Koleraren iraungitzeko laugarren erremedioa da, konsideratzea etsaiek egi-

ten derauzkiguten bidegabeak lainkoaren gazti-
guak direla.

Kap. XXV. — Koleraren iraungitzeko borzga-
rren erremedioa da konsideratzea zer moldez
dagoen zure etsaia, haserre denean.

Kap. XXVI. — Koleraren iraungitzeko seiga-
rren erremedioa: ez bilhatzea zer dioten gutzaz
iendek.

Kap. XXVII. — Koleraren iraungitzeko gaiñe-
rako bertze erremedioak kapitulu hunetan
laburzki ezarriak.

Kap. XXVIII. — Zergatik behar diogun geure
etsaiari barkhatu eta amorio eduki; lehenbiziko
arrazoiña: zeren lainkoak manatzen baitu.

Kap. XXIX. — Bigarren arrazoiña, zergatik
behar diogun geure etsaiari barkhatu, da zeren
mendekatzea beretzat begiratzen baitu lainko-
ak.

Kap. XXX. — Hirugarren arrazoiña, eta orai-
kotz azkena: barkhatu behar diogula geure
etsaiari, lainkoak guri barkha diazagun amoreak-
gatik.

Kap. XXXI. — Zenbatkalte egiten duen haragiaren bekhatuak; lehenbizikorik itsutzen duela adimendua, eta nola behar den hartan sartzetik begiratu, eta sarthuz gero ere, lehen baiño lehen ilkitzera enseiatu.

Kap. XXXII. — Haragiaren amorio desordena-tuak egiten duen bigarren eta hirugarren kal-teaz: eztuela den ahaikoarik hurkoenaz ere kon-turik egiten eta ez hartako iuramenturik konpli-tzen.

Kap. XXXIII. — Haragiaren amorio desordena-tuak egiten duen laugarren kalteaz: amoltsu eta bakezko zirenak, egiten baititu kruel eta gerlati.

Kap. XXXIV. — Haragiaren amorio desordena-tuak egiten duen borzgarren kalteaz: sosegurik eta pausurik gabe ibentea.

Kap. XXXV. — Haragiaren bekhatutik begira-tzeko eta handik heldu diren kalten erremedia-tzeko, lehenbiziko erremedioa: orazinoa.

Kap. XXXVI. — Haragiaren bekhatutik begira-tzeko, bigarren erremedioa: hartako gogoetei lekhurik ez emaitea.

Kap. XXXVII. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko, hirugarren erremedioa: borondatearen deliberamendua.

Kap. XXXVIII. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko laugarren erremedioa: ez alfer egoitea.

Kap. XXXIX. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko borzgarren erremedioa: konsideratzea zein ttipia eta laburra den hartako plazera.

Kap. XL. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko seigarren erremedioa: hartako plazerak zein ondore gaixtoak bere ondotik utzten duen konsideratzea.

Kap. XLI. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko, zazpigarren erremedioa: borz zensuez, eta lehenbizikorik begiez, kontu edukitzea.

Kap. XLII. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko zortzigarren erremedioa: mihiaz kontu edukitzea.

Kap. XLIII. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko bederatzigarren erremedioa: sabelari ez sobera emaita.

Kap. XLIV. — Haragiaren bekhatutik begiratzeko lehenen gaiñerako erremedioak.

Kap. XLV. — Nola gerotik gerora gabiltzan bitartean, alha zaikun konzientzia gaixtoa.

Kap. XLVI. — Nola gerotik gerora gabiltzan bitartean galtzen dugun konzientzia onaren bakea eta sosegua.

Kap. XLVII. — Nola oraidanik behar dugun, geroko begira egon gabe, ontasunean irautera eta perseberatzera enseiatu.

Kap. XLVIII. — Nola ikhusirik ifernuko bidea den gaitzago parabisukoa baiño behar den gerotik gerora ibiltzea utzi.

Kap. XLIX. — Nola parabisuko bidea den erraz.

Kap. L. — Nola parabisuko bidea den errazago ifernukoa baiño.

Kap. LI. — Nola ezten kofesatzea gerotik gerora luzatu behar.

Kap. LII— Maiz kofesatzeaz, eta handik heldu den probetxuaz.

Kap. LIII. — Nola gerotik gerora luzamendutan dabillanak egiten dioen bidegabe lainkoari.

Kap. LIV. — Nola luzamendutan gerotik gerora dabillanak, egiten derauen bidegabe aingiruei.

Kap. LV. — Nola gerotik gerora luzamendutan dabillanak egiten derauen bidegabe, bere buruari, bere giristino lagunari, eta bai munduko bertze gauza guztiei ere.

Kap. LVI. — Nola ifernuko penen konsideratzeak, behar dituen, gerotik gerora ibiltzeko luzamenduak laburtu.

Kap. LVII. — Bekhatoreak ifernuan izanen duen bigarren „penaz eta gaztiguaz, zein deitzen baita «poena sensus»: sensuaren pena.

Kap. LVIII. — Nola ifernuan daudenek ez tuten handik ilkitzeko esperantzarik.

Kap. LIX. — Ea zergatik hain denbora aphurrean eta laburrean egiten den bekhatuari, emaiten zaikan hain gaztigu handia, luzea eta sekulakoa.

Kap. LX. — Zergatik lainko miseriordiosak denboraren buruan bedere ezterauen ifernuan daudenei barkhatzen?

FINIS